

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»**

Кафедра документознавства

**ISSN 2518-7600 (Print)
ISSN 2524-1060 (Online)**

Соціум. Документ. Комунікація

Збірник наукових статей

**Випуск 5 (Спецвипуск)
Серія «Історичні науки»**

**Переяслав-Хмельницький
2018**

УДК 316.77+002.1(082)
С69

Соціум. Документ. Комунікація: збірник наукових статей. Вип. 5 (Спецвипуск). Серія «Історичні науки» / [ред. колегія: Коцур В.П. (голов. ред.) та ін.]. – Переяслав-Хмельницький, 2018. – 360 с.

*Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
(протокол № 7 від 2 квітня 2018 р.).*

Редакційна рада збірника: В.П. Коцур, доктор історичних наук, професор (головний редактор); М.І. Навальна, доктор філологічних наук, професор (заступник головного редактора); О.Д. Ісайкіна, кандидат історичних наук, доцент (відповідальний секретар).

Редакційна колегія: І.В. Довжук, доктор історичних наук, професор; В.М. Орлик, доктор історичних наук, професор; В.К. Молоткіна, доктор історичних наук, професор; І.О. Демуз, доктор історичних наук, доцент; Г.Г. Січкаренко, доктор історичних наук, доцент; А.М. Зленко, кандидат історичних наук, доцент.

Міжнародна редакційна колегія: К. Філіпов, доктор історичних наук, професор (Польща); Я. Мокляк, доктор історичних наук, професор (Польща).

Рецензенти: В.М. Гамалій, доктор історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач кафедри філософії та історії науки і техніки (Державний університет інфраструктури і технологій); М.Г. Казьмирчук, доктор історичних наук, доцент, доцент кафедри етнології та краєзнавства (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); І.О. Телегуз, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України (Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова).

Збірник уміщує матеріали, представлені на I Міжнародній дистанційній науково-методичній конференції «Передові технології реалізації освітніх ініціатив», проведеної кафедрою документознавства 5 лютого 2018 р. У наукових статтях розкрито широкий тематичний спектр з питань організації навчання, програм та напрямів підготовки студентів у сучасному університеті; розвитку спеціальної та інклюзивної освіти; інноваційних методів навчання, інтеграції передових технологій, наукових досягнень та практичного досвіду; професійної освіти тощо.

Для наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів.

**Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
серія КВ № 21860-11760Р від 21.12.2015 р.**

**Зареєстрований як наукове фахове видання України зі спеціальності
«Історичні науки» (Наказ Міністерства освіти і науки України
№ 693 від 10.05.2017 р.).**

**Міжнародні інформаційні та наукометричні бази даних, в яких індексується збірник:
Research Bible.**

Адреса редакційної колегії:

08401, м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30, каб. 312.

Засновник та видавець: Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди».

© Кафедра документознавства,
Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький ДПУ імені
Григорія Сковороди», 2018.

**Министерство образования и науки Украины
Государственное высшее учебное заведение
«Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет
имени Григория Сковороды»**

Кафедра документоведения

**ISSN 2518-7600 (Print)
ISSN 2524-1060 (Online)**

Социум. Документ. Коммуникация

Сборник научных статей

**Выпуск 5 (Спецвыпуск)
Серия «Исторические науки»**

**Переяслав-Хмельницкий
2018**

Социум. Документ. Коммуникация: сборник научных статей. Вып. 5 (Спецвыпуск). Серия «Исторические науки» / [ред. коллегия: Коцур В.П. (глав. ред.) и др.]. – Переяслав-Хмельницкий, 2018. – 360 с.

*Рекомендовано к печати Ученым советом ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»
(протокол № 7 от 2 апреля 2018 г.).*

Редакционный совет сборника: В.П. Коцур, доктор исторических наук, профессор (главный редактор); М.И. Навальная, доктор филологических наук, профессор (заместитель главного редактора); Е.Д. Исайкина, кандидат исторических наук, доцент (ответственный секретарь).

Редакционная коллегия: И.В. Довжук, доктор исторических наук, профессор; В.М. Орлик, доктор исторических наук, профессор; В.К. Молоткина, доктор исторических наук, профессор; И.А. Демуз, доктор исторических наук, доцент; Г.Г. Сичкаренко, доктор исторических наук, доцент; А.Н. Зленко, кандидат исторических наук, доцент.

Международная редакционная коллегия: К. Филиппов, доктор исторических наук, профессор (Польша); Я. Мокляк, доктор исторических наук, профессор (Польша).

Рецензенты: В.М. Гамалий, доктор исторических наук, старший научный сотрудник, заведующая кафедрой философии и истории науки и техники (Государственный университет инфраструктуры и технологий); М.Г. Казьмирчук, доктор исторических наук, доцент, доцент кафедры этнологии и краеведения (Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко); І.А. Телегуз, кандидат исторических наук, доцент кафедры истории Украины (Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова).

Сборник вмещает материалы, представленные на I Международной дистанционной научно-методической конференции «Передовые технологии реализации образовательных инициатив», проведенной кафедрой документоведения 5 февраля 2018 г. В научных статьях раскрыт широкий тематический спектр по вопросам организации обучения, программ и направлений подготовки студентов в современном университете; развития специального и инклюзивного образования; инновационных методов обучения, интеграции передовых технологий, научных достижений и практического опыта; профессионального образования и др.

Для научных работников, преподавателей, аспирантов, студентов.

Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации: серия КВ № 21860-11760Р от 21.12.2015 г.

Зарегистрирован как научное профильное издание Украины по специальности «Исторические науки» (Приказ Министерства образования и науки Украины № 693 от 10.05.2017 г.).

Международные информационные и наукометрические базы данных, в которых индексируется сборник: Research Bible.

Адрес редакционной коллегии:

08401, г. Переяслав-Хмельницкий, ул. Сухомлинского, 30, каб. 312.

Учредитель и издатель: Государственное высшее учебное заведение «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды».

© Кафедра документоведения,
Государственное высшее учебное
заведение «Переяслав-Хмельницкий ГПУ
имени Григория Сковороды», 2018.

**Ministry of Education and Science of Ukraine
State Higher Educational Institution
«Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda
State Pedagogical University»**

Document Science Department

**ISSN 2518-7600 (Print)
ISSN 2524-1060 (Online)**

Society. Document. Communication

Collection of scientific articles

5 Edition (Special issue)
A series of «Historical science»

**Pereiaslav-Khmelnytskyi
2018**

Society. Document. Communication: collection of scientific articles. Ed. 5 (Special issue). A series of «Historical science» / [edit. board: Kotsur V.P. (chief editor) and others]. – Pereiaslav-Khmelnytskyi, 2018. – 360 p.

Recommended for printing by Scientific Council of SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University» (protocol № 7 of April the 2d, 2018.).

Editorial council: V .P. Kotsur, Doctor of Historical Sciences, professor (chief editor); M. I. Navalna, Doctor of Philological Sciences, professor (deputy editor); O. D. Isaikina, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (executive secretary).

Editorial board: I. V. Dovzhuk, Doctor of Historical Sciences, professor; V. M. Orlyk, Doctor of Historical Sciences, professor; V. K. Molotkina, Doctor of Historical Sciences, professor; I. O. Demuz, Doctor of Historical Sciences, Assistant Professor; G. G. Sichkarenko, Doctor of Historical Sciences, Assistant Professor; A. M. Zlenko, Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor.

International editorial board: K. Philipov, Doctor of Historical Sciences, professor (Poland); Ya. Moklyak, Doctor of Historical Sciences, professor (Poland).

Reviewers: V. M. Hamalii, Doctor of Historical Sciences, Higher Senior Officer, Head of the Department of Philosophy and History of Science and Technic (State University of Infrastructure and Technologies); M. H. Kazmyrchuk, Doctor of Historical Sciences Assistant Professor, Assistant Professor of Ethnology and Regional Studies Department (Kyiv National Taras Shevchenko University); I. O. Telehus, Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor, Assistant Professor of History of Ukraine Department (National M.P. Drahomanov Pedagogical University).

The collection contains materials, presented on I International distance scientific-methodological conference «Advanced technologies for implementing of educational initiatives», conducted by Document Science Department on February the 5th 2018. Scientific articles reveal wide thematic specters on issues of studying organization, programs and directions of students' preparation in modern university, development of special and inclusive education; innovative methods of teaching, integration of modern technologies, scientific achievements and practical experience, professional education etc.

For scientists, teachers, post-graduate students, students.

Certificate about state registration of print media: series KB № 21860-11760P of 21.12.2015.

Registered as scientific specialized edition of Ukraine, specialty «Historical Science» (Decree of Ministry of Education and Science of Ukraine № 693 of 10.05.2017)

International information and science-research databases in which the collection is indexed: Research Bible.

The address of editorial board:

08401, Pereiaslav-Khmelnytskyi, 30 Sukhomlynskyi Street, of. 312.

Founder and publisher: State Higher Educational Institution «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University».

© Document Science Department,
State Higher Educational Institution
«Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii
Skovoroda SPU», 2018.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ, ПРОГРАМИ ТА НАПРЯМИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Барабаш В. А., Глебова Л. В. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН.....	19
Башманівська Л. А. УДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК ВИРАЗНОГО ЧИТАННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЇХНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ.....	37
Борисова Н. В. ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ОСНОВИ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ» МАГІСТРАМИ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	46
Іващенко А. В. ПЕДАГОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ У ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ.....	58
Костенко О. О. ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ І ПРАВОЗНАВСТВА У ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ВИЩОЇ ШКОЛИ.....	76
Коцур С. Г. ОСВІТНІ ПОСЛУГИ В АВСТРІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ..	91

Шарапа М. В. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ.....	105
---	-----

Шимченко Л. А. ТВОРЧЕ ПОКОЛІННЯ УЧИТЕЛЬСТВА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ «НОВОГО СУСПІЛЬСТВА».....	112
---	-----

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Багно Ю. М. ЗДОБУТКИ ІНКЛЮЗІЇ В ОСВІТІ УКРАЇНИ.....	129
---	-----

Борисова О. О. РОБОТА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ.....	141
--	-----

РОЗДІЛ III. ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ: ІНТЕГРАЦІЯ ПЕРЕДОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ, НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ ТА ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ

Башманівський В. І. МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ У РЕГІОНАЛЬНИХ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ЗМІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	153
---	-----

Довжук І. В. ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ.....	164
---	-----

Дрок П. В. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ....	178
--	-----

Дюжева К. В.

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ У СИСТЕМІ
СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ.....192

Ісайкіна О. Д., Зленко А. М., Хітов М. М.

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ
ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ СВІТОВОГО РІВНЯ.....202

Ковтун О. А.

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА
В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ
СТРАТЕГІЇ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ.....221

Межова О. В.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ
ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН
У СУЧАСНОМУ КОЛЕДЖІ.....236

Миколаєнко Н. М.

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ
В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
РЕДАКТОРСЬКО-ВИДАВНИЧОГО ПРОФІЛЮ.....249

Чернякова О. І.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....258

РОЗДІЛ IV. ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Ващенко А. П.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....273

Демуз І. О.

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА
У МЕЖАХ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 015 «ПРОФЕСІЙНА
ОСВІТА»: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....282

Костик Є. В.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ
СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ.....296

Новак О. М.

РОЗВИТОК КЛЮЧОВИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ
ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ».....316

Сергійчук О. М.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ
ОСВІТНІХ РЕФОРМ.....331

Танана С. М.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ТОВАРОЗНАВЦІВ У ВНЗ.....345

СОДЕРЖАНИЕ

РАЗДЕЛ I. ОРГАНИЗАЦИЯ ОБУЧЕНИЯ, ПРОГРАММЫ И НАПРАВЛЕНИЯ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ В СОВРЕМЕННОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

Барабаш В. А., Глебова Л. В. ФОРМИРОВАНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН.....	19
Башмановская Л. А. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАВЫКОВ ВЫРАЗИТЕЛЬНОГО ЧТЕНИЯ СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ В КОНТЕКСТЕ ПОВЫШЕНИЯ ИХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МАСТЕРСТВА.....	37
Борисова Н. В. ИЗУЧЕНИЕ КУРСА «ОСНОВЫ ДЕЛОВОЙ КОММУНИКАЦИИ» МАГИСТРАМИ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ.....	46
Иващенко А. В. ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ТВОРЧЕСКОЙ САМОРЕАЛИЗАЦИИ ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ.....	58
Костенко О. А. ФОРМИРОВАНИЕ ПРАВОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИСТОРИИ И ПРАВОВЕДЕНИЯ В ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ.....	76
Коцур С. Г. ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ УСЛУГИ В АВСТРИИ: ОПЫТ ДЛЯ УКРАИНЫ.....	91

Шарапа М. В. ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ ЖУРНАЛИСТОВ.....	105
---	-----

Шимченко Л. А. ТВОРЧЕСКОЕ ПОКОЛЕНИЕ УЧИТЕЛЬСТВА КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ «НОВОГО ОБЩЕСТВА».....	112
--	-----

РАЗДЕЛ II. РАЗВИТИЕ СПЕЦИАЛЬНОГО И ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Багно Ю. Н. ДОСТИЖЕНИЯ ИНКЛЮЗИИ В ОБРАЗОВАНИИ УКРАИНЫ.....	129
---	-----

Борисова Е. Е. РАБОТА С ДЕТЬМИ С ОГРАНИЧЕННЫМИ СПОСОБНОСТЯМИ В АМЕРИКАНСКОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ.....	141
--	-----

РАЗДЕЛ III. ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ: ИНТЕГРАЦИЯ ПЕРЕДОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ, НАУЧНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ И ПРАКТИЧЕСКОГО ОПЫТА

Башмановский В. И. МЕЖКУЛЬТУРНЫЙ ДИАЛОГ В РЕГИОНАЛЬНЫХ АУДИОВИЗУАЛЬНЫХ СМИ НАЧАЛА XXI ВЕКА.....	153
--	-----

Довжук И. В. ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ-ДОКУМЕНТОВЕДОВ.....	164
---	-----

Дрок П. В. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОДГОТОВКЕ ДОКУМЕНТОВЕДОВ....	178
--	-----

Дюжева Е. В.

ФОРМИРОВАНИЕ ИМИДЖА В СИСТЕМЕ
СОЦИАЛЬНЫХ КОММУНИКАЦИЙ.....192

Исайкина Е. Д., Зленко А. Н., Хитов М. М.

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО
ПРОСТРАНСТВА КАК УСЛОВИЕ ЭФФЕКТИВНОЙ
ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ
МИРОВОГО УРОВНЯ.....202

Ковтун О. А.

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ
В ПРОЦЕССЕ РЕАЛИЗАЦИИ СТРАТЕГИИ
ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ.....221

Межова О. В.

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ
ЭКОНОМИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН
В СОВРЕМЕННОМ КОЛЛЕДЖЕ.....236

Николаенко Н. М.

ИННОВАЦИОННЫЕ ФОРМЫ И МЕТОДЫ
В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ
РЕДАКТОРСКО-ИЗДАТЕЛЬСКОГО ПРОФИЛЯ.....249

Чернякова О. И.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ.....258

РАЗДЕЛ IV. ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: СОВРЕМЕННЫЕ РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Вашенко А. П.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ.....273

Демуз И. А.

ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ДОКУМЕНТОВЕДЕНИЮ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ 015 «ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ»: ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННОСТИ.....	282
---	-----

Костик Е. В.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ РЕАЛИЙ.....	296
---	-----

Новак О. М.

РАЗВИТИЕ КЛЮЧЕВЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «ПЕДАГОГИКА ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ».....	316
---	-----

Сергийчук Е. Н.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕФОРМ.....	331
---	-----

Танана С. М.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ТОВАРОВЕДОВ В ВУЗАХ.....	345
--	-----

CONTENT

SECTION I. ORGANIZATION OF EDUCATION, PROGRAMS AND DIRECTIONS OF PREPARATION OF STUDENTS IN THE MODERN UNIVERSITY

Barabash V. A., Glebova L. V.

FORMATION OF STUDENTS' CIVIC ENGAGEMENT IN
THE PROCESS OF TEACHING
OF SOCIAL-HUMANITARIAN DISCIPLINES.....19

Bashmanivska L. A.

THE IMPROVEMENT OF STUDENTS-PHILOLOGIST'
SKILLS OF EXPRESSIVE READING WITHIN
THE CONTEXT OF INCREASING OF THEIR
PROFESSIONAL EXCELLENCE.....37

Borysova N. V.

THE STUDYING OF THE COURSE «THE BASICS OF
BUSINESS COMMUNICATION» BY MASTERS OF
PHILOLOGICAL SPECIALTIES.....46

Ivashchenko A. V.

PEDAGOGICAL MODELING OF FORMATION
OF FUTURE TEACHERS'READINESS TO
THE CREATIVE SELF-REALIZATION IN
THE EXTRACURRICULAR WORK.....58

Kostenko O. O.

THE FORMATION OF LEGAL COMPETENCE
OF FUTURE TEACHERS OF HISTORY AND LAW
IN THEORY AND PRACTICE OF HIGH SCHOOL.....76

Kotsur S. H.

EDUCATIONAL SERVICES IN AUSTRIA:
EXPERIENCE FOR UKRAINE.....91

Sharapa M. V.

THE FORMATION OF PROFESSIONAL
COMMUNICATIVE COMPETENCE
OF FUTURE JOURNALISTS.....105

Shymchenko L. A.

CREATIVE GENERATION OF THE TEACHERS AS THE
BASIS FOR THE FORMATION OF A«NEW SOCIETY».....112

SECTION II. THE DEVELOPMENT OF SPECIAL AND INCLUSIVE EDUCATION

Bahno Yu. M.

ACHIEVEMENTS OF INCLUSION IN THE EDUCATION
OF UKRAINE.....129

Borysova O. O.

WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN
THE AMERICAN EDUCATIONAL SYSTEM.....141

SECTION III. INNOVATIVE METHODS OF EDUCATION: THE INTEGRATION OF ADVANCED TECHNOLOGIES, SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS AND PRACTICAL EXPERIENCE

Bashmanivskyi V. I.

INTERCULTURAL DIALOGUE IN REGIONAL
AUDIO-VISUAL MASS-MEDIA AT
THE BEGINNING OF 21ST CENTURY.....153

Dovzhuk I. V.

INNOVATIVE METHODS OF TRAINING
OF STUDENTS IN DOCUMENT SCIENCE.....164

Drok P. V.

THE USING OF INFORMATION AND
COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN
PREPARATION OF DOCUMENT SPECIALISTS.....178

Diuzheva K. V.

IMAGE FORMATION IN THE SOCIAL
COMMUNICATIONS' SYSTEM.....192

Isaykina O. D., Zlenko A. M., Hitov M. M.

INTERNALIZATION OF EDUCATIONAL SPACE AS
A MEAN OF EFFECTIVE TRAINING
OF WORLD LEVEL PROFESSIONALS.....202

Kovtun O. A.

FORMATION OF MULTICULTURAL COMPETENCE
OF THE FUTURE PEDAGOGUE IN THE PROCESS
OF IMPLEMENTATION OF INTERNATIONALIZATION
STRATEGY.....221

Mezhova O. V.

INNOVATIVE METHODS FOR TEACHING
OF ECONOMIC DISCIPLINES IN
THE MODERN COLLEGE.....236

Nykolajenko N. M.

INNOVATIVE FORMS AND METHODS IN PREPARING
OF FUTURE SPECIALISTS
OF EDITOR-PRODUCER PROFILE.....249

Cherniakova O. I.

USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES
OF EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL.....258

SECTION IV. PROFESSIONAL EDUCATION: CURRENT REALITIES AND DEVELOPMENT PERSPECTIVES

Vashchenko A. P.

PROSPECTS FOR DEVELOPMENT OF PROFESSION
EDUCATION IN UKRAINE.....273

Demuz I. O.

THE PREPARATION OF PROFESSIONALS IN
DOCUMENT SCIENCE WITHIN SPECIALTY 015
«PROFESSIONAL EDUCATION»:
CHALLENGES OF TODAY.....282

Kostyk Ye. V.

PROSPECTS OF THE NATIONAL PROFESSIONAL
EDUCATION DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF
MODERN REALITIES.....296

Novak O. M.

DEVELOPMENT OF KEY COMPETENCE OF FUTURE
PROFESSIONAL EDUCATION TEACHERS WHILE
STUDYING THE COURSE «PEDAGOGY OF HIGHER
EDUCATION».....316

Serhiichuk O. M.

ACTUAL PROBLEMS OF HIGHER PROFESSIONAL
EDUCATION IN THE CONTEXT
OF EURO-INTEGRATION EDUCATIONAL REFORMS.....331

Tanana S. M.

PECULIARITIES OF FORMATION
OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE
COMODITY EXPERTS IN HIGHER
EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....345

РОЗДІЛ І. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ, ПРОГРАМИ ТА НАПРЯМИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

УДК 370.017.4

DOI 10.5281/zenodo.1243030

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Барабаш В. А., Глебова Л. В.

В умовах сьогодення особливого значення набуває громадянська активність як форма самореалізації і самодіяльності особистості, яка є повноправним членом і суб'єктом громадянського суспільства. Дана форма виражається в усвідомленій та цілеспрямованій участі в суспільних перетвореннях, у захисті та розширенні економічних, політичних, соціальних прав, у підтримці цілісності суспільства. Метою написання статті є дослідження формування громадянської активності студентів у процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін. У психолого-педагогічній науці активність виступає однією із центральних категорій, сутність якої визначають поняття «процес», «дія», «вчинок», «поведінка», «діяльність». Як особлива форма діяльності активність детермінована внутрішніми факторами особистості, її цінностями і переконаннями. Громадянська активність належить до особливого типу соціальної активності і передбачає свідоме, зацікавлене та раціонально-критичне ставлення суб'єктів до проблем суспільства. У цивілізованому суспільстві громадянська активність особистості не виходить за межі, встановлені законом. Предмети соціально-гуманітарного циклу, формуючи у студентів системні уявлення про суспільство, роль і призначення людини в ньому, виступають потужними чинниками формування громадянської активності особистості. Отже, гуманітарна підготовка майбутніх фахівців має бути націлена на виховання активної і відповідальної особистості.

Ключові слова: громадянське суспільство, громадянська активність, суспільні перетворення, заклад вищої технічної освіти, студенти, соціально-гуманітарні дисципліни, правова держава.

ФОРМИРОВАНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН

Барабаш В. А., Глебова Л. В.

В современных условиях особенное значение имеет гражданская активность как форма самореализации и самодеятельности личности, которая выступает полноправным членом и субъектом гражданского общества. Данная форма выражается в осознанном и целенаправленном участии в общественных преобразованиях, в защите и расширении экономических, политических, социальных прав, в поддержке целостности общества. Целью написания статьи является исследование формирования гражданской активности студентов в процессе преподавания социально-гуманитарных дисциплин. В психолого-педагогической науке активность выступает одной из центральных категорий, сущность которой определяют понятия «процесс», «действие», «поступок», «поведение», «деятельность». Как особенная форма деятельности активность детерминруется внутренними факторами личности, ее ценностями и убеждениями. Гражданская активность принадлежит к особому типу социальной активности и предусматривает особенное, заинтересованное и рационально-критическое отношение субъектов к проблемам общества. В цивилизованном обществе гражданская активность личности не выходит за рамки, установленные законом. Предметы социально-гуманитарного цикла, формируя у студентов системные представления об обществе, роль и предназначение человека в нем, выступают мощными факторами формирования гражданской активности личности. Таким образом, гуманитарная подготовка будущих специалистов должна быть направлена на воспитание активной и ответственной личности.

Ключові слова: *гражданское общество, гражданская активность, общественные преобразования, высшее техническое учебное заведение, студенты, социально-гуманитарные дисциплины, правовое государство.*

FORMATION OF STUDENTS' CIVIC ENGAGEMENT IN THE PROCESS OF TEACHING OF SOCIAL-HUMANITARIAN DISCIPLINES

Barabash V. A., Glebova L. V.

In today's conditions, civic engagement acquires a special value as a form of self-actualization and self-acting of a person who is a full member and a subject of civil society. This form is expressed in the conscious and purposeful participation in social transformations, in the protection and expansion of economic, political, social rights, in support of the integrity of society.

The purpose of the article is to research the formation of students' civic engagement in the process of teaching social and humanitarian disciplines.

In psychological and pedagogical science the activity acts as one of the central categories, the essence of which define the concepts of «process», «action», «act», «behavior», «activity». As a special form of action the activity is determined by the internal factors of the personality, his values and beliefs.

Civic engagement belongs to a special type of social activity and provides a conscious, interested and rationally-critical attitude of subjects to the problems of society. In a civilized society, civil activity of the personality does not go beyond the limits, established by law.

Subjects of the social and humanitarian cycle, that form in students systematic ideas about society, the role and purpose of man in it, are powerful factors in the formation of civic engagement of the personality.

Thus, the humanitarian training of future specialists should be aimed at educating an active and responsible person.

Key words: *civil society, civic engagement, social transformation, institution of higher technical education, students, social and humanitarian disciplines, constitutional state.*

Постановка проблеми. Світоглядне протистояння сучасного суспільно-політичного життя України яскраво засвідчує, що формування громадянської активності є фундаментальною проблемою в процесі становлення правової держави. У таких умовах особливого значення набуває громадянська активність як форма самореалізації і самодіяльності особистості, яка є повноправним членом і суб'єктом громадянського суспільства. Дана форма виражається в усвідомленій та цілеспрямованій участі в суспільних перетвореннях, у захисті та розширенні економічних, політичних, соціальних прав, у підтримці цілісності суспільства та його інститутів. Освіта, як слушно зазначив В. Кремень, віддзеркалюючи соціально-економічні запити, стає вагомим ресурсом у конкуруючих ринкових суспільствах, які пришвидшують інноваційний поступ. Тому сучасна людина в молодшому і зрілому віці об'єктивно змушена бути мобільнішою, гнучкішою, інформованішою, а також критично і творчо мислячою, громадянсько активною і відповідальною, а відтак умотивованою до свого розвитку, навчання, освіти [5].

Аналіз останніх досліджень. У психолого-педагогічній науці активність виступає однією із центральних категорій, сутність якої визначають поняття «процес», «дія», «вчинок», «поведінка», «діяльність». Зазначене підтверджують наукові розвідки К. Абульханової-Славської, Ю. Бабанського, М. Дьоміна, Д. Ельконіна, А. Петровського, В. Радула, А. Растригіної, С. Рубінштейна та ін. Феномен громадянської активності досліджували І. Жадан, М. Боришевський, М. Головатий, А. Карась, С. Рябов та ін. Проблеми гуманізації та гуманітаризації вищої освіти комплексно розглянуто в працях В. Андрущенко, І. Бега, О. Вознюка, І. Зязюна, С. Сисоева, Г. Онкович, О. Ситник та ін.

Важливість дисциплін соціально-гуманітарного циклу в процесі формування громадянської активності молоді досліджено у працях Г. Гревцевої, М. Козія, Т. Мироненка, О. Пометун та ін.

Метою наукової статті є дослідження формування громадянської активності студентів у процесі викладання

соціально-гуманітарних дисциплін. Реалізацію зазначеної мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- охарактеризувати категорію «активність» у контексті понять «процес», «дія», «вчинок», «поведінка», «діяльність»;
- визначити сутність громадянської активності особистості як особливого типу соціальної активності;
- обґрунтувати роль соціально-гуманітарних дисциплін у процесі формування громадянської активності студентів вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. У наукових дослідженнях активність часто зіставляється із близькою до неї категорією діяльності. При цьому одні автори розглядають активність як характеристику діяльності людини, що протиставляється пасивній діяльності. Поняття активності в цьому разі співвідноситься із самодіяльністю як діяльністю, що не нав'язується зовні, а є внутрішньо необхідною людині. На переконання інших науковців, активність – ширша категорія, яка екстраполюється на процеси та явища органічного світу [10, с. 87].

Діяльність як специфічну форму активності, спрямовану на свідоме перетворення навколишнього світу, розглядав С. Рубінштейн, акцентуючи на прямій залежності зовнішнього від внутрішнього [12]. Учений зазначав, що діяльність завжди предметна і тісно пов'язана із впливом і зміною навколишнього. Активність може бути не завжди доцільною (М. В. Дьомін), виявляючись у певних діях і будучи цими діями, активність не спрямована на ціль і не співвідноситься безпосередньо з нею.

К. А. Абульханова-Славська, ґрунтовно вивчаючи природу активності та діяльності, наголошує на тому, що діяльність зумовлена потребою в предметі, а активність – потребою в діяльності. Для діяльності залежність від предмета потреби має безпосередній характер, а для активності ця залежність опосередкована діяльністю. Для здійснення діяльності саме активність визначає мотиви, цілі, спрямованість і бажання. Активність «передуює» діяльності й «супроводжує» її протягом усього процесу здійснення. Спрямована на діяльність, що має справу з предметом,

активність визначається суб'єктом. Належність суб'єкту – основна властивість активності, внаслідок чого суб'єкту активності притаманні всі характеристики (психічні, моральні, соціальні професійні та інші) суб'єкта діяльності. При цьому дані характеристики мають особистісне забарвлення й, відповідно, особистісно спрямовані. Активність виникає як життєве утворення особистості і є вищим стосовно діяльності рівнем. Характер активності визначається й опосередковується вищими життєвими потребами. Координуюча роль активності полягає у посередництві між елементами системи (діяльністю, спілкуванням тощо), у тій необхідній мірі соціальних особистих взаємодій, за допомогою якої вони реалізуються оптимально. Якщо діяльність ще не сформувалася, якщо не склалася сама особистість, її вищі життєві потреби, активність може виступати не як координатор, а як дезінтегратор життя людини [1, с. 110–133].

Співвіднесеність між категоріями активності та діяльності, за Ю. Бабанським, можливо встановити на основі діалектики одиничного й загального. Якщо діяльність передбачає соціально-нормативні форми, структури, способи і вимоги, що застосовуються для досягнення результату, то активність завжди конкретна й індивідуальна і означає самостійність суб'єкта, який здійснює діяльність. Активність доцільно розглядати і як форму вияву, і як спосіб здійснення діяльності [3, с. 92–93].

Активність як особлива форма діяльності (Д. Ельконін) обумовлює підсилення мотивації, усвідомлення, суб'єктивності та особистісної значущості цілей.

А. Растрігіна слушно визначає категорію активності суб'єкта як функціонування, детерміноване в першу чергу внутрішніми факторами особистості, її цінностями і переконаннями. Мається на увазі, зокрема, її активність, що виявляється в ініціації і розгортанні тієї чи іншої діяльності без скільки-небудь сильного зовнішнього спонукання; вольова активність, що забезпечує мобілізацію ресурсів індивіда на подолання усвідомлюваних ним об'єктивних і суб'єктивних перешкод на шляху здійснюваної діяльності; творча активність, що виявляється у вирішенні завдань, для яких ні спосіб

розв'язання, ні можливі результати заздалегідь не відомі; надситуативна активність, тобто вихід за межі ситуації діяльності, що задається соціокультурною нормою чи відповідає колишньому досвіду самого суб'єкта [11, с. 296].

Громадянська активність належить до особливого типу соціальної активності і передбачає свідоме, зацікавлене та раціонально-критичне ставлення суб'єктів до проблем суспільства. У цивілізованому суспільстві громадянська активність особистості не виходить за межі, встановлені законом. При цьому, чим розвиненіше суспільство, тим різноманітніша громадянська активність його членів. Громадянська активність – форма самореалізації і самодіяльності особистості як повноправного члена і суб'єкта громадянського суспільства. Дана форма виражається в усвідомленій та цілеспрямованій участі в суспільних перетвореннях, у захисті та розширенні економічних, політичних, соціальних прав у підтримці цілісності суспільства та його інститутів.

Спектр вияву громадянської активності в цьому випадку охоплює економічну, політичну та соціальну сферу суспільно-політичного життя. Так, в економічній області зазначена активність реалізується не тільки в умінні укладати взаємовигідні угоди, вирішувати трудові конфлікти, а й в умінні захищати права власності й свободи підприємництва. У політичній сфері громадянська активність реалізується в участі особистості в органах самоуправління, в діяльності суспільно-політичних об'єднань, в державному управлінні (вибори, референдуми). Вияв громадянської активності в соціальній сфері позначений діяльністю громадських організацій, направленої на захист прав людини, охорону навколишнього середовища, підтримку здорового способу життя, популяризацію цінностей громадянського суспільства. Стратегія участі особистості виробляється й реалізується у різних громадянських акціях, громадянських рухах та ініціативах. Отже, громадянська активність, як слушно зазначає І. Букреєва, являє собою доволі складне багаторівневе явище суспільної дійсності, у якій можна виділити такі складові: по-перше, високий рівень громадянської свідомості та культури

людини, яка втілюється в активні громадські дії; по-друге, громадянську відповідальність як повагу до громадянських прав та обов'язків; по-третє, політичну участь, яка спрямована на досягнення рівноваги між державною владою й владою громади освіти [6].

Цікавим, на нашу думку, є дослідження С. Возного, який проаналізував роботу американського автора Р. Кітера щодо громадянської активності у західній дослідницькій традиції: «У своїй роботі «Громадянське та політичне здоров'я нації: узагальнений портрет», автор систематизує критерії оцінки рівня громадянської активності за допомогою трьох груп критеріїв, зокрема, виділяючи:

- громадянські показники (вирішення соціальних (комунальних) проблем; регулярне волонтерство у неполітичних організаціях; активне членство у групі чи асоціації; участь у благодійних спортивних заходах (пробіг, велопробіг тощо); збір коштів на благо чинність);

- електоральні показники (регулярне голосування на виборах; здійснення політичного просвітництва; демонстрація політичних символів (значків, стікерів тощо); внески у політичну кампанію; волонтерство для кандидатів чи політичних організацій);

- політичні показники (підтримка зв'язку із представниками влади задля вирішення повсякденних проблем; співпраця із друкованими виданнями для демонстрації своїх поглядів; співпраця із радіо чи телебаченням для демонстрації своїх поглядів; протестна діяльність; електронні петиції; письмові петиції; бойкотування товарів та послуг; споживання товарів та послуг компаній, чию місію та цінності ви розділяєте; участь у політичній агітації). Ми усвідомлюємо потенційні вади екстраполяції американських підходів на проблемні явища сучасної української політичної дійсності, проте, вони можуть бути використані нами в якості певного орієнтиру для оцінки стану справ із рівнем розвитку громадянської активності [7].

Громадянська активність особистості дає можливість знайти рішення проблеми взаємовідносин держави й громадянського суспільства. Закономірностями побудови

такого суспільства можуть бути: визнання людини як найвищої соціальної цінності; визнання ідеї верховенства права, що формується самим суспільством і виступає як критерій свободи; надання можливості кожній людині без будь-яких ієрархічних обмежень долучатися до активної громадської і політичної діяльності, тобто наявність ідеологічної свободи особистості; закріплення комплексу основних прав, свобод та обов'язків, включаючи механізми захисту від порушення прав і свобод; наявність розмаїтості й недоторканості всіх форм власності і, як наслідок, перетворення праці у визначальний засіб суспільного та особистого добробуту; наявність надійної та якісної системи соціального захисту особи [14, с. 222]. Як справедливо зазначає канадський дослідник Майкл Фуллан, «громадяни як індивідуально, так і колективно в контексті динамічних багатокультурних, глобальних змін повинні бути здатними впродовж усього життя здійснювати зміни, а не реагувати на них» [13, с. 22–23].

Усе зазначене вище підтверджує нагальну необхідність формувати в молоді громадянську активність. Ефективно вирішити це важливе завдання можна тільки за умови удосконалення гуманітарної складової вищої школи. Цінним є твердження відомого філософа В. П. Андрущенка, про те що гуманізація вищої освіти – поняття багатовимірне. Воно охоплює зміст освіти, способи її здобування, безпосередні й контекстуальні системні завдання її, кінцеву мету освіти, міру доступності, можливість особи у будь-який час розпочати певний освітній цикл і припинити його, а потім знову відновити його тоді, коли їй зручно, тощо. Важливим моментом гуманізації вищої освіти має стати не тільки розвиток особистості, яка здобуває освіту, а й розвиток того соціального середовища, в якому вже почала застосовувати знання зазначена особистість, або в якому вона ще тільки почне працювати після здобуття освіти [2].

Як відомо, предмети соціально-гуманітарного циклу формують у студентів системні уявлення про суспільство, роль і призначення людини в ньому. Звернемось до справедливого твердження директора Інституту гуманітарних та соціальних наук Львівської політехніки професора Я. Турчин: «Дивно, що

у ХХІ столітті ми змушені доводити легітимність гуманітарних дисциплін у вишах. Цю проблему нині маємо розглядати в трьох ключових аспектах: особливості сучасної університетської освіти; потреби ринку праці; місце гуманітарних дисциплін у ВНЗ України. Коли ми проаналізували величезну кількість програм провідних технічних вишів світу, то з'ясувалося, що в кожному з них є гуманітарні дисципліни, які працюють на розвиток особистості, формування критичного мислення, бачення навколишнього світу по-іншому. Власне, тоді й вдається подолати шаблонне мислення, натомість народжуються нові винаходи науковців із нестандартними ідеями, які входять в історію людства як рушії прогресу.

Наше завдання – через гуманітарний складник освіти сформувати ті компетентності, які дозволять студентові хотіти пізнавати нове, бути допитливим, креативним, аналітично мислити, уміти комунікувати, зроблять його успішним у кар'єрному зростанні. Ми – нація, що має свої традиції та свої проблеми, тож маємо готувати прогресивну інтелігенцію з державницьким баченням. Без цього випускники університету не розумітимуть свого призначення для розвитку держави» [8].

Майбутній фахівець повинен чітко усвідомлювати необхідність бути високим професіоналом і справжнім громадянином, осмислювати важливість моральних аспектів професійної діяльності. Гуманітарна підготовка майбутніх фахівців має бути націлена на виховання активного креативного і відповідального фахівця. Особливу роль у формуванні громадянської активності студентів відіграють такі соціально-гуманітарні дисципліни, як історія України, українська мова, історія української культури, філософія, політологія, соціологія та інші. Аналіз змісту цих дисциплін засвідчив, що вони виступають потужними чинниками формування громадянської активності особистості. Тож, викладання гуманітарних дисциплін має забезпечувати: 1) створення ефективних умов формування громадянських цінностей; 2) набуття громадянського досвіду (вміння жити і працювати відповідно до засвоєних цінностей громадянського суспільства); 3) практичне застосування набутих знань та умінь в активній громадянській діяльності.

Суголосно сказаному варто навести твердження авторів монографії «Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України»: у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу слід використовувати всі наявні в педагогіці форми і методи навчання, особливо – новітні, адже вивчення гуманітарних дисциплін буде значно ефективнішим, якщо і під час самостійної роботи студенти і викладачі використовуватимуть безмежні можливості мережі Інтернет, освітні сайти, електронні підручники, інтерактивні програми тощо. Громадсько-політичне й моральне виховання студентів має бути пріоритетним напрямком в діяльності професорсько-викладацького складу в навчально-виховному процесі вищих закладів освіти. Розглянувши роль і місце соціально-гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі, можемо виокремити наступне. По-перше, слід постійно дбати про рівень професійної підготовки викладачів, сприяти оновленню освітніх програм, навчальної літератури, технологій навчання – тобто про те, що сприяло б виробленню в молоді власної громадянської позиції, поваги до культури інших народів; по-друге, слід підвищити статус цих дисциплін – за рахунок уведення нових предметів, осучаснення наявних. У викладанні соціально-гуманітарних дисциплін слід акцентувати на розвитку критичного мислення та цінностей, а не на передачі знань, центральна роль у сучасному освітньому процесі має належати студентові. Викладач має застосовувати активні методи навчання, які стимулюють творчість, самостійне та критичне мислення, ініціативу: дискусії, диспути, рольові ігри, круглі столи тощо. Дисципліни соціально-гуманітарного циклу мають прищепити студентам смак до свободи висловлювання власних думок [9, с.10].

Цикл соціально-гуманітарних дисциплін у вищій школі має бути зв'язаний єдиним культурним полем, традиціями світової й вітчизняної культури. Таким чином випускник ВНЗ, засвоївши функціонально-професійні знання не буде відчувати зайвий тягар відбуutih годин циклу гуманітарних дисциплін, а критерії моральності, духовності, гуманістичних цінностей стануть визначальною основою етичної поведінки та мотивації

особистості в різних площинах її діяльності. Отже, для втілення в життя ідеї оновлення освітніх систем необхідно оптимізувати соціально-гуманітарну підготовку відповідно до визначених теоретико-методологічних основ за такими параметрами: внесення змін до номенклатури дисциплін у навчальному плані, що утворюють структуру підготовки; представлення соціально-гуманітарного знання в навчальному процесі за принципами системності, комплексності, термінологічної єдності, використання нових підходів до відбору, систематизації, адаптації та дидактичної редукції історико-культурного матеріалу при проектуванні циклу соціально-гуманітарних дисциплін як дидактичної цілісності; розширення проблематики циклу соціально-гуманітарних дисциплін; уникнення дублювання та різності методичних підходів за рахунок координації в середині циклу; координація та узгодження навчального матеріалу споріднених соціально-гуманітарних дисциплін. Для підвищення удосконалення рівня викладання та оптимізації циклу предметів соціо-гуманітарного спрямування цілком вмотивованим є розроблення підручників та посібників, використання медіа та Інтернет-ресурсів у навчальному процесі вищої школи; збільшення часу студентам на самостійне опанування дисциплінами; зміна ролі викладача з лекторства до тьюторства [9, с. 47].

Викладачі соціально-гуманітарних дисциплін кафедри суспільних наук, інформаційної та архівної справи Центральноукраїнського національного технічного університету системно і методично проводять семінарські заняття громадянознавчого спрямування. Так, з «Української мови за професійним спрямуванням» було проведено семінарські заняття та цикл літературно-музичних презентацій, серед яких: «Мова як одна з найважливіших громадянських цінностей»; «Сучасна мовна ситуація»; «Духовний спадок Івана Огієнка» та інші [4, с.168–169]. З дисципліни «Історія України»: «Етапи та основні засади Українського державотворення»; «Державницька ідеологія – головна умова українського державотворення»; «Україна на шляху побудови громадянського суспільства»; «Історичний розвиток вищої освіти на Україні».

З філософії, політології, культурології студенти ЦНТУ, маючи право вибору, готували повідомлення, реферати за такими напрямками: філософські надбання Сократа, Платона, Аристотеля в розбудові ідеї громадянського виховання особистості; проблема моралі в працях Ф. Аквінського; ідея громадянського виховання в працях гуманістів епохи Відродження Н. Макіавеллі, Т. Мора, Т. Кампанелли; Філософи-просвітники (Ж.-Ж. Руссо, К. Гельвецій, П. Гольбах, Г. Гегель, Т. Гоббс) про людину і громадянина; роль Києво-Могилянської академії в розвитку філософської культури українського народу; сучасна світова філософія: проблема свободи в екзистенціалізмі; духовно-практичний аспект суспільної свідомості. З політології: роль особистості та її відповідальність перед суспільством і державою; особливості політичної, правової та громадянської культури; роль національної ідеї у формуванні демократичної держави; права і свободи громадянина у взаємовідносинах громадянського суспільства і держави; глобалізація та національна безпека України. З культурології: ментальне поле української культури; вплив молодіжної субкультури на розвиток громадянськості. З педагогіки вищої школи: К. Д. Ушинський про громадянську моральність; В. О. Сухомлинський про виховання громадянина; виховний ідеал Г. Ващенко; основні принципи формування морального образу фахівця-громадянина; гідність як самоцінність людської особистості; етичні ідеали сучасної молоді.

Викладачі інженерних спеціальностей та негуманітарних дисциплін КНТУ, КНУХТ, ЧДТУ включили до своїх програм тематичний блок «Українські імена у світовій науці». Реферати, наукові повідомлення студентів висвітлювали матеріали про видатних, але малознаних українських учених, чий внесок у світову і європейську науку важко переоцінити: академіків М. Кравчука, С. Рудницького, фізика І. Пулюя, ботаніка В. Липського, біохіміка І. Горбачевського, хіміка П. Франка, математиків М. Остроградського, Г. Вороного, М. Чайковського, М. Зарицького, фізика В. Міліянчука, кристалофізика О. Стасіва, основоположника вітчизняної космонавтики Ю. Кондратюка та багатьох інших.

Таким чином, вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, об'єднуючи знання з різних сфер наукового пізнання, не просто формує цілісну картину світу, а й культивує людяність, розвиває найвищі чесноти. До них належить і громадянська активність особистості, яка визначаючи свободу вибору мотивації поведінки, дозволяє людині впливати на суспільні перетворення, протистояти антигуманним проявам, зберігати і примножувати духовні й матеріальні цінності свого народу.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Активность и сознание личности как субъекта деятельности / К. А. Абульханова-Славская, ред. Б. Ф. Ломов // Психология личности в социалистическом обществе. – М., 1989. – С. 110–133.
2. Андрущенко В. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть (Спроба прогностичного аналізу) / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – №1. – С. 11–17.
3. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1982. – 192 с.
4. Барабаш В. А., Глебова Л. В. Інформаційний ресурс бібліотеки університету як фактор формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців // Соціум. Документ. Комунікація: збірник наукових статей. Вип. 4. Серія «Історичні науки»/ [ред. колегія: Коцур В.П. (голов. ред.) та ін.]. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – С.159–175.
5. Біла книга національної освіти України / Проект [Електронний ресурс] / Акад. пед. наук України; за ред. В. Г. Кременя. – К., 2009. – 376 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.novi.org.ua/projects/artek/2nd/APN.pdf>. – Заголовок з екрана.
6. Букреева І. Громадянська активність української студентської молоді: особливості виявлення та тенденції розвитку / І. Букреева // Соціологічні студії. – 2013. – № 2. – С. 77–82. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/socst_2013_2_16.pdf.

7. Возний С. О. Феномен громадянської активності та його вплив на дієздатність місцевих громад / С. О. Возний // Актуальні проблеми державного управління. – 2016. – № 1. – С. 105–110. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2016_1_20201.
8. Гуманітарні дисципліни – душа університету // Освітній студентський тижневик «Аудиторія» – Ч.13 [2973] – 4–7 травня 2017. – С.15.
9. Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України в контексті євроінтеграції: монографія (рукопис) / [Б. А. Воронкова, М. А. Дебич, Н. М. Дем'яненко, Н. О. Дівінська та ін.] ; За заг. ред. Г. В. Онкович. – К., 2014. – 326 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ihed.org.ua/images/biblioteka/viddil-3_mon_Optimizac-ciklu-gumanitar-discipl_Onkovich_2014_326.pdf.
10. Радул В. В. Соціальна активність у структурі соціальної зрілості (теоретико-методологічний аспект): [Монографія] / В. В. Радул. – Кіровоград: «Імекс-ЛТД», 2011. – 256 с.
11. Растригіна А. Виховний простір як система факторів вільного самовизначення особистості / Алла Растригіна. Україна – Польща: наукові студії сусідів-партнерів. Випуск 3. З нагоди Року Польщі в Україні / Упорядники: Ігор Добрянський, Василь Марко, Микола Зимомря. Кіровоград-Кошалін: Кіровоград, «Імекс-ЛТД», 2004. – 372 с.
12. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. 2-е изд. / Отв. ред. Е. В. Шорохова. – М. : Педагогика, 1970. – 416 с.
13. Фуллан М. Сили змін: Вимірювання глибини освітніх реформ. – Л.: Літопис, 2000. – С. 22–23.
14. Шатіло В. Громадянське суспільство – шлях до правової держави. – Альманах Молода нація / гол. ред. О. Проценко. – К. : Смолоскип, 1996. – 252 с.

References

1. Abul'khanova-Slavskaya K. A. Aktyvnost' y soznanye lychnosty kak sub'yekta deyatel'nosty / K. A. Abul'khanova-

- Slavskaya, red. B. F. Lomov // *Psykhologhyia lychnosti v sotsyalystycheskom obshchestve*. – M., 1989. – S. 110 – 133.
2. Andrushchenko V. Osnovni tendentsiyi rozvytku vyshchoyi osvity Ukrayiny na rubezhi stolit' (Sproba prohnostychnoho analizu) / V. Andrushchenko // *Vyshcha osvita Ukrayiny*. – 2001. – №1. – S. 11–17.
 3. Babanskyu Yu. K. Optymyzatsyya uchebno-vospytatel'noho protsessa. / Yu. K. Babanskyu. – M. : Pedahohyka, 1982. – 192 s.
 4. Barabash V. A., Hlyebova L. V. Informatsiynyy resurs biblioteky universytetu yak faktor formuvannya tsinnisnykh oriyentatsiy maybutnikh fakhivtsiv // *Sotsium. Dokument. Komunikatsiya: zbirnyk naukovykh statey*. Vyp. 4. Seriya «Istorychni nauky»/ [red. kolehiya: Kotsur V.P. (holov. red.) ta in.]. – Pereyaslav-Khmel'nyts'kyy, 2017. – S.159 – 175.
 5. Bila knyha natsional'noyi osvity Ukrayiny / Proekt [Elektronnyy resurs] / Akad. ped. nauk Ukrayiny; za red. V. H. Kremena. – K., 2009. – 376 s. – Rezhym dostupu: <http://www.novi.org.ua/projects/artek/2nd/APN.pdf> – Zaholovok z ekrana.
 6. Bukryeyeva I. Hromadyans'ka aktyvnist' ukrayins'koyi students'koyi molodi: osoblyvosti vyyavlennya ta tendentsiyi rozvytku / I. Bukryeyeva // *Sotsiolohichni studiyi*. – 2013. – № 2. – S. 77–82. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/socst_2013_2_16.pdf.
 7. Voznyy S. O. Fenomen hromadyans'koyi aktyvnosti ta yoho vplyv na diyezdatnist' mistsevykh hromad / S. O. Voznyy // *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya*. – 2016. – № 1. – S. 105–110. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2016_1_20201.
 8. Humanitarni dystsypliny – dusha universytetu // *Osvitniy students'kyy tyzhnevyyk «Audytoriya»*. – ch.13 [2973] – 4–7 travnya 2017. – S.15.
 9. Optymizatsiya tsykladu sotsial'no-humanitarnykh dystsyplin u vyshchiiy osviti Ukrayiny v konteksti yevrointehratsiyi: monohrafiya (rukopys) / B.A. Voronkova, M.A. Debych, N.M. Dem'yanenko, N.O. Divins'ka ta in.] ; Za zah. red. H.V. Onkovych. – K., 2014. – 326 s. – Rezhym dostupu:

- [https:// ihed.org.ua/ images/ biblioteka/ viddil-3_mon_Optimizac-ciklu- gumanitar-discipl_ Onkovich_ 2014_ 326.pdf](https://ihed.org.ua/images/biblioteka/viddil-3_mon_Optimizac-ciklu-gumanitar-discipl_Onkovich_2014_326.pdf).
10. Radul V. V. Sotsial'na aktyvnist' u strukturi sotsial'noyi zrilosti (teoretyko-metodolohichnyy aspekt): [Monohrafiya] / V.V. Radul. – Kirovohrad: «Imeks-LTD», 2011. – 256s.
 11. Rastryhina A. Vykhovnyy prostir yak systema faktoriv vil'noho samovyznachennya osobystosti / Alla Rastryhina Ukrayina – Pol'shcha: naukovi studiyi susidiv-partneriv. Vypusk 3. Z nahody Roku Pol'shchi v Ukrayini / Uporyadnyky: Ihor Dobryans'kyy, Vasyl' Marko, Mykola Zymomrya. Kirovohrad-Koshalin: Kirovohrad, «Imeks-LTD», 2004. – 372 s.
 12. Rubynshteyn S.L. Проблемы obshchey psykholohyy. 2-e yzd. / Otv. red. E. V. Shorokhova. – M. : Pedahohyka, 1970. – 416 s.
 13. Fullan M. Syly zmin: Vymiryuvannya hlybyny osvitnikh reform. – L.: Litopys, 2000. – S. 22–23.
 14. Shatilo V. Hromadyans'ke suspil'stvo – shlyakh do pravovoyi derzhavy. – Al'manakh Moloda natsiya / holov. redaktor O. Protsenko. – K. : Smoloskyp, 1996. – 252 s.

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Барабаш Вікторія Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри суспільних наук, інформаційної та архівної справи

*Центральноукраїнський національний технічний університет
пр. Університетський, 8, м. Кропивницький, Україна, 25006
e-mail: viktoria-k67@ukr.net.*

Глебова Людмила Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільних наук, інформаційної та архівної справи

*Центральноукраїнський національний технічний
університет,
пр. Університетський, 8, м. Кропивницький, Україна, 25006.
e-mail: gleboval1980@gmail.com*

ДАННЫЕ ПРО АВТОРОВ

Барабаш Виктория Анатольевна, кандидат педагогических наук, доцент кафедры общественных наук, информационного и архивного дела

Центральноукраинский национальный технический университет

пр. Университетский, 8, г. Кропивницкий, Украина, 25006

e-mail: viktor-k67@ukr.net.

Глебова Людмила Васильевна, кандидат филологических наук, доцент кафедры общественных наук, информационного и архивного дела

Центральноукраинский национальный технический университет

пр. Университетский, 8, г. Кропивницкий, Украина, 25006

e-mail: gleboval1980@gmail.com.

DATA ON AUTHORS

Barabash Viktoria A., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Public Sciences, Information and Archival Affair Department

Central-Ukrainian National Technical University

8, Universitetsky Prospekt Str., Kropivnitsky, Ukraine, 25006

e-mail: viktor-k67@ukr.net.

Gliebova Liudmyla V., Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor of Public Sciences, Information and Archival Affair Department

Central-Ukrainian National Technical University

8, Universitetsky Prospekt Str., Kropivnitsky, Ukraine, 25006

e-mail: gleboval1980@gmail.com.

**УДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК ВИРАЗНОГО
ЧИТАННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У КОНТЕКСТІ
ПІДВИЩЕННЯ ЇХНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ**

Башманівська Л. А.

У статті розкрито актуальну проблему вдосконалення навичок виразності читання майбутніх філологів у процесі їхньої професійної підготовки; розглянуто специфічні особливості техніки мовлення; визначено сутність поняття «виразне читання».

Метою дослідження є розкриття означеної проблеми як важливого чинника професійної підготовки майбутнього фахівця, необхідності роботи над виразністю мовлення в контексті підвищення професійної майстерності. Для цього студентам потрібно наполегливо працювати над технікою мовлення, зокрема над оволодінням комбінованим диханням, голосом, відпрацюванням дикції, правильною вимовою й наголошенням слів, щоб не було серйозних порушень орфоепічних норм.

Кожен студент-філолог повинен обов'язково удосконалювати навички виразного читання й мовлення з метою підвищення своєї фахової майстерності, оволодівати технікою мовлення як необхідною передумовою словесної дії.

Ключові слова: *виразне читання, техніка мовлення, майстерність учителя-словесника, голос, дикція, чистота мовлення.*

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАВЫКОВ
ВЫРАЗИТЕЛЬНОГО ЧТЕНИЯ
СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ В КОНТЕКСТЕ
ПОВЫШЕНИЯ ИХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
МАСТЕРСТВА**

Башмановская Л. А.

В статье раскрыто актуальную проблему совершенствования навыков выразительности чтения будущих филологов в процессе их профессиональной

подготовки; рассмотрены специфические особенности техники речи; определена сущность понятия «выразительное чтение».

Целью исследования является раскрытие этой проблемы как важного фактора профессиональной подготовки будущего специалиста, необходимость работы над выразительностью речи в контексте повышения профессионального мастерства. Для этого студентам нужно настойчиво работать над техникой речи, в частности над овладением комбинированным дыханием, голосом, дикцией, правильностью произношения слов, чтобы не было серьезных нарушений орфоэпических норм.

Каждый студент-филолог должен обязательно усовершенствовать навыки выразительного чтения и речи с целью повышения своего профессионального мастерства, овладеть техникой речи как необходимым условием словесного действия.

Ключевые слова: выразительное чтение, техника речи, мастерство учителя-словесника, голос, дикция, чистота речи.

THE IMPROVEMENT OF STUDENTS-PHILOLOGIST'S SKILLS OF EXPRESSIVE READING WITHIN THE CONTEXT OF INCREASING OF THEIR PROFESSIONAL EXCELLENCE

Bashmanivska L. A.

The article deals with the relevant problem of the improvement of expressive reading skills of future philologists in the process of their professional training, specific features of speech technics and the meaning of the term "expressive reading" were defined.

The purpose of the study is to reveal the issue as the important factor for professional training of future specialist and show the need to work with speech expressiveness within the context of increasing of professional excellence. To do this, students need to work hard on speech technics, particularly at mastering their combined respiration, elocution, accurate pronunciation and word's emphasize, to avoid serious violations of orthoepical standards.

Each student-philologist must improve the skills of expressive reading and speech in order to increase his professional skills, to master the language of speech as a prerequisite for verbal action.

Keywords: *expressive reading, speech technics, teacher's mastery, voice, elocution, speech cleanness.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку професійної освіти особливої уваги заслуговує питання підвищення майстерності вчителя-філолога, пошуку ефективних шляхів його фахової підготовки, поліпшення рівня культури мовлення. Досконало володіючи мовленнєвою культурою, зокрема виразністю мовлення, учитель-словесник формує мовну освіту майбутнього покоління. Від майстерного, взірцевого мовлення, особистісних якостей педагога залежить інтелектуальний потенціал його учнів, естетичні ідеали й успішна комунікація. Тому необхідно створити всі умови для підготовки висококваліфікованих учителів-філологів, для підвищення їхньої мовленнєвої культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми вдосконалення вмінь і навичок виразного читання й мовлення присвятили свої праці Б. Буяльський, Д. Будянський, Н. Волошина, Н. Гавриш, Н. Гоголь, Л. Горбушина, А. Капська, І. Кардаш, Т. Мішеніна, Є. Пасічник, Е. Полатай, Г. Олійник та інші. Учені вважають, що виразне читання є складним творчим процесом, коли вчитель-словесник допомагає учням глибше зрозуміти суть твору, його своєрідність. Це найефективніший засіб ідейного й естетичного впливу на школярів.

Мета статті – розкрити проблему вдосконалення навичок виразного читання студентів-філологів як важливого чинника професійної підготовки майбутніх фахівців, обґрунтувати необхідність роботи над виразністю мовлення в контексті підвищення професійної майстерності.

Виклад основного матеріалу. Удосконалення навичок виразного читання є необхідною передумовою формування комунікативної компетентності студентів-філологів, їхньої професійної майстерності. Майбутні вчителі-словесники повинні добре знати головні закономірності виразного читання, щоб завжди вдосконалювати свій виконавський рівень і

допомагати школярам оволодівати необхідними знаннями й уміннями. На думку Н. Гоголь, через мистецтво виразного читання вчитель-словесник допомагає учням глибше зрозуміти ідейно-тематичний зміст художнього твору, його своєрідність, краще відчутти багатогранні почуття героїв [2]. Дослідниця вважає, що мовлення вчителя є показником його педагогічної культури, засобом самовираження й самоутвердження, а необхідною умовою досягнення високої професійної підготовки й майстерності педагога є володіння основами мистецтва слова, культури мовлення й виразного читання.

Проблему культури мовлення та виразного читання досліджував Б. Буяльський. Особливого значення в процесі виразного читання автор надавав техніці мовлення, логіці читання та емоційно-образній виразності, оскільки мистецтво виразного читання, вважав дослідник, вимагає вміння досконало володіти мовним апаратом, технікою мовлення. А щоб чітко відтворити зміст тексту, що декламується, необхідно розбиратися в логіці читання. Вимога ж відтворити почуття, переживання, настрої спонукає оволодіти засобами емоційно-образної виразності [1, с. 20].

Грунтовні методичні поради щодо майстерного виразного читання, оволодіння навичками культури мовлення, уміння тримати себе перед аудиторією під час читання, спілкування із слухачами за допомогою слова дає А. Капська [4]. Дослідниця пропонує вправи на вироблення в студентів навичок виразного читання, на постановку дихання й голосу, на визначення логічних центрів у тексті тощо. На основі аналізу науково-методичних джерел А. Капська пропонує тлумачення самого поняття «виразне читання». Це, по-перше, читання вголос із збереженням правильної інтонації як особлива майстерність чи предмет навчання; по-друге, мистецтво творчого втілення літературних творів у художньо-організованому усному мовленні; по-третє, самостійний вид мистецтва, суть якого – у творчому втіленні літературного твору в дійовому звучному слові; по-четверте, виконавське мистецтво, матеріалом якого є літературний твір; по-п'яте, публічне виконання літературних творів [3, с. 6]. Як бачимо, при виразному читанні особлива роль відводиться інтонації, звучному слову, мистецтву втілювати художній твір у майстерне усне мовлення.

Теорію й практику виразного читання досліджує Г. Олійник. Науковець розглядає питання техніки мовлення, засобів логіко-емоційної виразності, розкриває основні положення та шляхи їх практичного використання. Автор вважає, що важливою умовою досягнення високої професійної підготовки, педагогічної техніки, майстерності вчителя є оволодіння основами теорії і практики мистецтва слова, виразного читання [5, с. 3].

Досконало володіючи власним мовленням, учитель-словесник зможе передати своїм учням усе багатство думок і почуттів художніх творів, загальнолюдські цінності. У зв'язку з цим, майбутній філолог повинен стати неперевершеним читцем літературних творів, умілим оратором. Основи ораторського мистецтва були закладені ще античними риториками Аристотелем, Цицероном, Демосфеном, Квінтіліаном та іншими. Риторика разом із стилістикою, культурою мовлення, лінгвістикою тексту здатна розвивати вміння точно й виразно висловлювати власні думки, переконувати в правильності своїх міркувань, уміння володіти мистецтвом промовистої комунікації. Через це в школах Давньої Греції та Риму під час вивчення художніх творів зверталась увага і на правильність вимови, і на мелодику, і на ритм тощо. Особливо це важливо для майбутнього вчителя-словесника, який повинен сам володіти ораторським мистецтвом і формувати риторичні вміння у своїх учнів. Основою виразності читання є майстерність філолога, його захоплення художнім текстом. У процесі свого мовлення філолог за допомогою інтонації, міміки й жестів висловлює власне ставлення до того, що він читає, тому досить важливим у вдосконаленні професійних якостей майбутніх філологів є формування здатності виразно читати художні тексти, розвиток риторичної компетентності. Це має вагоме значення для підвищення рівня успішної педагогічної діяльності в майбутньому. Не володіючи вправно словом, філолог не зможе навчати, переконувати інших, висловлювати гарно, доречно власні думки й судження. Таким чином, майстерність мовлення вчителя-словесника вимагає добре виробленої техніки мовлення, тобто комплексу навичок у мовленнєвому диханні,

голосотворенні й дикції. За Г. Олійником, техніка мовлення складається з дихання – фізіологічної основи мовлення; голосу – головного інструмента читця; дикції – чіткого вимовляння звуків, слів і виразів; орфоепії – правильної літературної вимови [5, с. 14].

Від правильної постановки дихання, що є основою розвитку техніки мовлення, залежить рівномірність звучання мови й краса мовлення взагалі. Якщо студент не володіє технікою правильного дихання, він часто хвилюється, не чітко вимовляє останні склади. Тому потрібно йому навчитися керувати своїм диханням. Загалом учені виділяють чотири типи мовленнєвого дихання, які залежать від роботи різних м'язів дихального апарату: ключичний (поверхневий, плечевий, високий), грудний (жіночий, реберний, середній), діафрагмальний (черевний, низький) і реберно-діафрагмальний (повний, комбінований, грудно-черевний). Кожен з них має свої ознаки. Найбільш досконалим і правильним вважається реберно-діафрагмальний. Щоб навчитися керувати своїм диханням, потрібні спеціальні вправи на відпрацювання техніки комбінованого дихання. Студентам-філологам можна запропонувати, наприклад, таку вправу: уявити себе в саду чи в лісі, вдихати запах дерев, квітів, затримати в собі цей запах і повільно видихати, щоб довше зберегти запах цвіту. Або видихнути, вдихнути повітря, затримати його й читати прислів'я на одному видиху. Потім знову вдихнути, затримати й читати наступне:

Життя прожити – не поле перейти.

Лінивий двічі ходить, скупий двічі платить.

На те він і кравець, щоб подертий жупан носити.

А кіт ковбаску уминає, неначе й не до нього річ.

Не тим крапля камінець довбає, що сильна,
а тим, що часто падає.

На віку, як на току, – натопчешся й намуруєшся, начхаєшся й натанцюєшся.

Активному тренуванню мовленнєвих органів сприяє читання скоромовок або невеликих віршів. Читати потрібно кожен віршований рядок на одному видиху. Спочатку повітря добирати після кожного рядка. Потім читати текст першого й

другого рядка на одному диханні, дібрати повітря й прочитати третій і четвертий рядки. Добір повітря має бути глибший, але непомітний для слухача.

Не менш важливо для вдосконалення навичок виразного читання є оволодіння голосом. Якщо трапляються в студентів такі вади, як млявість, гугнявість, верескливість, їх необхідно виправляти, натомість розвивати природні й набуті властивості голосу (силу, висоту, діапазон, тембр, звучність, темп, політ). Для цього студенти-філологи повинні виконувати вправи для вдосконалення сили голосу. Наприклад, перший рядок вірша читати пошепки, другий – тихенько, третій – голосніше й т. д. На останньому рядку, дійшовши до гучного голосу, змінити його динаміку в протилежному напрямі. Або ж пропонуємо читати будь-який текст, посилювати голос у межах одного рядка, утримуючи його звучання на одній висоті. Змінювати одночасно силу й висоту голосу в кожному рядку в межах однієї строфи.

Щоб читати виразно, потрібно володіти своїм голосом, мати відпрацьовану дикцію, тобто чітку, правильну, роздільну вимову всіх звуків. Якщо є вади у вимові звуків, майбутньому вчителю-словеснику треба їх обов'язково виправляти. Ефективним засобом сьогодні є використання мобільного телефону, коли можна записати своє читання й проаналізувати якість звукового мовлення, з'ясувати, над чим треба працювати додатково. Відпрацювання дикції включає в себе гімнастику органів мовлення та вправи на тренування артикуляції голосних і приголосних. Наприклад, навчитися швидко й чітко вимовляти звуки: шпт, вфт, кфт, кшт, кст, ктщ (але між приголосними не повинен відчуватися голосний), а також слова, скоромовки. Наприклад:

Бурі бобри брід перебрели, забули бобри забрати торби.

Горох у городі виріс небувалий, горобці город пограбували.
Ворона сороці намисто купила, у намисті сорока намистинки лічила.

Приснився сьогодні сон синиці: приніс сусіда сік із суниці.

Студенти повинні також працювати над чистотою мовлення, правильно вимовляти слова, щоб не було серйозних порушень орфоепічних норм, наприклад, через неправильну

постановку наголосу чи під впливом діалектів. Такі вади вимови необхідно виправляти шляхом постійних тренувань.

Отже, кожен студент-філолог повинен обов'язково працювати над удосконаленням навичок виразного читання з метою підвищення своєї професійної майстерності, над оволодінням технікою мовлення як необхідною передумовою словесної дії. Подальших наукових розвідок потребують інші аспекти проблеми, зокрема засоби логіко-емоційної виразності в процесі виразного читання, специфіка формування навичок виразності читання та мовлення вчителів інших гуманітарних дисциплін.

Список використаних джерел

1. Буяльський Б. А. Поезія усного слова: Азбука виразного читання: книга для вчителя. 2-е вид. К.: Рад. шк., 1990. 255 с.
2. Гоголь Н. Розвиток навички читання як передумова формування комунікативної компетентності учнів. Режим доступу: www.didling.org.ua/ojs/index.php/ling/article/view/7/27.
3. Капська А. Й. Виразне читання. К.: Вища школа, 1986. 168 с.
4. Капська А. Й. Виразне читання. Практичні і лабораторні заняття. К.: Вища школа, 1990. 175 с.
5. Олійник Г. А. Виразне читання: Основи теорії: Навч. посібник. К.: Вища школа, 1995. 207 с.

References

1. Buyal's'kyu B. A. *Poeziya usnogo slova: Azbuka vyraznogo chytannya: knyha dlya vchytelya* [The poetry of a spoken word: ABCD of expressive reading: teacher's guide] B. A. Buyal's'kyu. 2-e vyd. K.: Rad. shk., 1990. 255 s.
2. Hohol' N. *Rozvytok navychky chytannya yak peredumova formuvannya komunikatyvnoyi kompetentnosti uchniv* [The development of reading skills as the precondition for creating students' communicative competence]. Rezhym dostupu: www.didling.org.ua/ojs/index.php/ling/article/view/7/27.
3. Kaps'ka A. Y. *Vyrazne chytannya* [The Expressive Reading]. K.: Vyshcha shkola, 1986. 168 s.

4. Kaps'ka A. Y. *Vyrazne chytannya. Praktychni i laboratorni zanyattya* [The Expressive Reading. Practical and laboratory sessions] K.: Vyshcha shkola, 1990. 175 s.
5. Oliynyk H. A. *Vyrazne chytannya: Osnovy teorii: Navch. posibnyk* [The Expressive Reading: Basis of the theory: training manual]. K.: Vyshcha shkola, 1995. 207 s.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Башманівська Любов Андріївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри світової літератури та методик викладання філологічних дисциплін *Житомирський державний університет імені Івана Франка*
вул. Юрка Тютюнника, 4, кв. 8 А, м. Житомир
Україна 10003
e-mail: lyubov_andreevna11@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Башмановская Любовь Андреевна, кандидат педагогических наук, доцент кафедры мировой литературы и методики преподавания филологических дисциплин *Житомирский государственный университет имени Ивана Франко*
ул. Юрка Тютюнника, 4, кв. 8 А, г. Житомир
Украина 10003
e-mail: lyubov_andreevna11@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Bashmanivska Liubov A., Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor of the World Literature and Teaching Methodology of Philological Disciplines Department. *Zhytomyr Ivan Franko State University*,
4, Yu. Tiutiunnyk Str., app. 8 A, Ukraine, Zhytomyr, 10003
e-mail: lyubov_andreevna11@ukr.net

ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ОСНОВИ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ» МАГІСТРАМИ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Борисова Н. В.

У статті розкривається процес організації вивчення курсу «Основи ділової комунікації» магістрами філологічних спеціальностей. У зв'язку з мобільністю студентів, а також глобалізацію міжнародних ділових контактів, стає актуальною проблема підготовки майбутніх фахівців до іншомовного ділового спілкування.

Наголошено, що в результаті вивчення курсу «Основи ділової комунікації» студенти мають отримати добре сформовані професійно-спрямовані комунікативні навички, знатимуть термінологію, умітимуть вести ділову документацію англійською мовою. Зазначені вище уміння та навички нададуть можливість фахівцям вивчати й ефективно залучати іноземний досвід, користуватися сучасними інформаційними технологіями, брати участь у міжнародних конгресах та семінарах з різних професійних питань, проходити стажування за кордоном з метою вдосконалення фахової підготовки, проводити обмін діловою інформацією у письмовій формі тощо.

Ключові слова: *основи ділової комунікації, курс навчання, комунікативні навички, магістри, бізнес-сфера, професійний розвиток.*

ИЗУЧЕНИЕ КУРСА «ОСНОВЫ ДЕЛОВОЙ КОММУНИКАЦИИ» МАГИСТРАМИ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Борисова Н. В.

В статье раскрывается процесс организации изучения курса «Основы деловой коммуникации» магистрами филологических специальностей. В связи с мобильностью студентов, а также глобализацию международных деловых контактов, становится актуальной проблема подготовки будущих специалистов к иноязычному деловому общению.

Отмечено, что в результате изучения курса «Основы деловой коммуникации», студенты получают хорошие профессиональные коммуникативные навыки, знания терминологии, умения вести деловую документацию на английском языке. Все указанные выше умения и навыки позволяют специалистам изучать и эффективно использовать иностранный опыт, пользоваться современными информационными технологиями, участвовать в международных конгрессах и семинарах по различным профессиональным вопросам, проходить стажировку за рубежом с целью совершенствования профессиональной подготовки, проводить обмен деловой информацией в письменной форме и т. п.

Ключевые слова: *основы деловой коммуникации, курс обучения, коммуникативные навыки, магистры, бизнес-сфера, профессиональное развитие.*

THE STUDYING OF THE COURSE «THE BASICS OF BUSINESS COMMUNICATION» BY MASTERS OF PHILOLOGICAL SPECIALTIES

Borysova N. V.

The article reveals a process of studying of course «Basics of Business Communication» by masters of philological specialties. Due to students' mobility, and globalization of international business contacts, a problem of training of future specialists for foreign-language business communication becomes actual.

It is emphasized that as a result of studying the course «Basics of Business Communication» students should get well-formed professional communication skills, know the terminology, and be able to conduct business documentation in English. Mentioned above skills and abilities will enable specialists to study and effectively use foreign experience, modern information technologies, participate in international congresses and seminars on various professional issues, conduct internship abroad to improve professional training, conduct exchange of business information in writing etc.

Key words: *basics of business communication, training course, communicative skills, masters, business sphere, professional development.*

Постановка проблеми. Комунікативно-діяльнісний характер процесу оволодіння іноземною мовою зумовлений мобільністю студентів, а також процесами глобалізації міжнародних ділових контактів. Для досягнення такого освітнього результату потрібно розвивати ключові та предметні компетенції, які мають комплексний характер і формуються на міжпредметній основі, що обумовило створення нових навчальних програм для підготовки магістрів іноземномовного фаху. Тому стає актуальною проблема підготовки майбутніх фахівців до іншомовного ділового спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений нами аналіз наукової і методичної літератури свідчить, що питанням професійного самовдосконалення студентів при вивченні основ ділового спілкування присвячена низка наукових праць, зокрема, дослідження Н. Логутіної, А. Петрової, О. Яцишина та інших [1–10]. Проблему формування культури спілкування розкрито в працях Г. Бороздіної, П. Веселова, В. Грехньова, О. Даниленко, М. Дороніної, І. Ільяєвої, О. Казарцевої, В. Кнорринга, Ф. Кузіна, С. Мельникової, Т. Мішаткіної, З. Смєлкової, Я. Стрельчук, І. Тимченко, Ю. Тундікова та інших [1–10]. Проте деякі проблеми підготовки майбутніх викладачів іноземних мов, зокрема щодо організації процесу вивчення курсу «Основи ділової комунікації», все ще залишаються не досить вивченими.

Мета статті полягає в ознайомленні з організацією вивчення курсу «Основи ділової комунікації» магістрами філологічних спеціальностей, зокрема з тематикою, завданнями і основними методами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Англійське ділове спілкування має на меті оволодіння магістрами філологічних спеціальностей усними та письмовими мовленнєвими зразками в тематичних рамках бізнес-сфери, розвинути основи етикету ділової комунікації та збагачення лексичного запасу через розширення ситуацій ділового спілкування. У курсі «Основи ділової комунікації» представлені такі теми як вступ до основ ділової комунікації, підбір персоналу, резюме, анкета, заява, інтерв'ю, бізнес-

етикет, листування, види бізнес-організацій, організація і проведення зустрічей, проведення переговорів, телефонний етикет, створення презентації, ділова подорож тощо. Протягом вивчання цього предмета студенти магістратури вдосконалюють мовленнєву компетенцію в згаданій сфері, збагачують свій лексичний запас, отримують необхідні знання для подальшого особистісного професійного розвитку.

«Основи ділової комунікації» – одна з вибіркового циклу дисциплін, яка передбачає також вивчення різних видів документів іноземною мовою, набуття студентами навичок їх укладання, засвоєння етикету бізнес-кореспонденції. Тому, це є невід’ємною складовою частиною сучасної підготовки фахівців вищих педагогічних навчальних закладів, зокрема, магістрів іншомовного напрямку.

Метою цього курсу є забезпечення підготовки магістрів до спілкування стосовно важливих напрямків бізнесу, а також продовження використання іноземної мови як інструмента в діалозі культур. Досягнення цієї цілі передбачає взаємопов’язаний комунікативний і соціокультурний розвиток студентів засобами іноземної мови для підготовки їх до міжкультурного спілкування у різноманітних сферах життєдіяльності, зокрема й у бізнес-сфері. У зв’язку з останнім, стає актуальним вивчення курсу основ ділової комунікації як засобу індивідуально особистісного ознайомлення з діловим етикетом та культурою ділового мовлення.

Курс навчання основ ділової комунікації передбачає такі *завдання*: ознайомлення магістрів-філологів з діловим етикетом, культурою листування, ведення переговорів, створення презентацій тощо; навчання усному діалогічному і монологічному мовленню в тематичних рамках бізнес-сфери; читання текстів публіцистичного і науково-популярного характеру на рівні повного розуміння; систематизацію набутого за попередні роки вивчення мови граматичного матеріалу, необхідного для навчання діловому спілкуванню; збагачення лексичного запасу шляхом розширення ситуацій спілкування у бізнес-сфері.

Головними методичними принципами вважаються принципи комунікативно-орієнтованого навчання на основі

інтенсивних та сучасних інноваційних методик. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати: синтаксичні, семантичні та фонетичні правила і закономірності англійської мови, лексичний і граматичний матеріал; а також вміти підтримати діалог у тематичних рамках бізнес-сфери; виступати з підготовленими презентаціями; реагувати на основні ідеї та розпізнавати важливу ділову інформацію; розуміти інформацію в процесі професійно-ділових обговорень; розуміти та вміти перекласти автентичні тексти з англійської мови ділового характеру; розуміти деталі та загальний зміст службової кореспонденції; вміти знаходити конкретну інформацію, пов'язану з предметом навчання; писати тексти та листи, пов'язані з бізнесовими сферами; із достатнім ступенем граматичної коректності писати резюме, ділові листи, контракти та заповнювати бланки для професійних цілей.

Варто зазначити, що залежно від різних ознак ділова комунікація ділиться на: усну – письмову; діалогічну – монологічну; міжособистісну – публічну; безпосередню – опосередковану; контактну – дистантну. Ці перераховані види мовлення формують характерні особливості ділової комунікації, які є важливими під час вивчення курсу «Основи ділової комунікації».

Саме від рівня культури ділового спілкування значною мірою залежить успішність діяльності фахівців багатьох напрямків, які повинні вміти добре орієнтуватись у різноманітних комунікативних ситуаціях, обирати адекватні засоби, способи і прийоми спілкування, правильно, логічно та переконливо виражати свої думки, налагоджувати продуктивні взаємини з партнерами. Високий професіоналізм, сформованість ціннісного кругозору і широка ерудиція – це ще неповний список вимог до сучасного фахівця.

Тому вирішення проблеми розвитку вмінь і навичок, пов'язаних з опануванням основ ділового спілкування у вищих навчальних закладах, є необхідною умовою підвищення якості професійної підготовки. Сформованість таких умінь ділового спілкування створює основу для повного використання випускниками своїх творчих сил, здібностей та талантів.

Базуючись на провідній концепції професійної освіти на сучасному етапі розвитку суспільства – концепції неперервного навчання, «навчання впродовж життя» (так звана концепція LLL – lifelong learning) [9] – можна стверджувати, що здійснити підготовку компетентного, успішного, конкурентоспроможного спеціаліста можливо лише за умови сформованості в нього культури іншомовного професійного спілкування, що вимагає опанування відповідних умінь. Опанування вмінь іншомовного професійного спілкування надасть можливість магістрам філологічних спеціальностей повною мірою використовувати можливості сучасних іншомовних інформаційних джерел для підвищення професійного рівня, бути повноправним учасником діалогу із зарубіжними колегами.

Опанування іноземної мови розглядається як набуття студентами комунікативної компетенції для практичного користування. Її набуття здійснюється відповідно до основних положень теорії мовної діяльності і комунікації, а мовний матеріал розглядається як засіб реалізації відповідного виду мовної діяльності [6, с. 34].

Й. Гах стверджує, що мета спілкування – досягнення змін у пізнавальній, мотиваційній, емоційній і поведінковій сферах людей, які беруть участь у спілкуванні. Він відзначає, що учасники спілкування відносяться один до одного як до цілого [3, с. 112]. Ділове спілкування має мету й є способом організації оптимізації виду предметної діяльності: виробничо-наукової, комерційної тощо.

І. Драгомирова виокремлює такі особливості ділового спілкування: партнер у діловому спілкуванні виступає як особистість, значуща для суб'єкта; людей у спілкуванні відрізняє взаєморозуміння в питаннях справи; основне завдання ділового спілкування – продуктивне співробітництво [5, с. 123]. Ділове спілкування містить в основному три елементи: сприйняття, передача та розуміння інформації. Від ефективності кожного з них залежить ступінь розуміння інформації. У цьому аспекті ділове спілкування розділяють на вербальне та невербальне, які відрізняються засобами передавання інформації.

При відборі змісту навчання доцільно виокремити комунікативний мінімум (ситуацій спілкування), оскільки, на думку А. Петрової та О. Яцишиної, найбільші труднощі викликає в учасників ділового спілкування не інформаційний, а контактний-настановчий, тобто міжособистісний інтерактивний аспект професійної комунікації. До комунікативного мінімуму відносять такі макроситуації спілкування [9]: знайомство (установлення контактів); користування телефоном, обробка інформації; напрямки та результати; плани й угоди; результати діяльності; продукти і послуги; поїздки, подорожі; ділові зустрічі; розваги та прийоми; системи і процеси. Показниками рівня розвитку культури ділового спілкування можуть бути: наявність знань про культуру, національні традиції країни, мова якої вивчається, норми, правила поведінки; сформованість умінь оперувати засобами вербального та невербального спілкування в професійній сфері; розвиненість умінь розпізнавати комунікативні інтенції партнерів зі спілкування; присутність навичок опанування норм мовленнєвого етикету та соціальної поведінки в різних ситуаціях ділового спілкування. Одним з аспектів вивчення ділової іноземної мови є опанування студентами офіційно-ділового стилю іншомовного писемного професійного спілкування.

Отже, ділова комунікація передбачає вміння встановлювати і розвивати бізнес контакти, що набуває пріоритетного значення у різноманітному співробітництві, вміння обирати адекватний поведінковий сценарій, який передбачає не лише знання мови, але й вміння розшифровувати та сприймати соціокультурний контекст комунікантів [1, с. 37].

Варто зазначити, що міжкультурна професійна комунікація є процесом безпосередньої професійної взаємодії ділових культур, яка здійснюється в межах неспівпадаючих національних стереотипів мислення і поведінки. Співвідносити мовні засоби з нормами мовленнєвої поведінки неможливо без знань про реальність країни мови, що вивчається. Щоб досягти розуміння в міжкультурному спілкуванні, фахівець повинен не лише мати знання професійної картини світу, але й уміти встановлювати контакт, орієнтуватися на національно-

специфічні риси свого партнера, переживати та розуміти співбесідника як представника певної соціальної групи. Отже, у процесі міжкультурного спілкування фахівця виникає проблема розуміння, яка може розглядатися як на лінгвістичному, так і на соціокультурному рівні в контексті сприйняття партнера з комунікації [4, с. 41].

Серед навичок, що складають компетенцію, виокремлюють такі: спостереження, розпізнавання, порівняння та протиставлення, обговорення, висловлення своєї точки зору з урахуванням думки інших. Навчальна програма курсу «Основи ділової комунікації» передбачає, що студенти нефілологічних спеціальностей повинні: опанувати термінологію, яка охоплює основні концепції майбутньої професійної сфери, і знати ідіоматичні вирази ділової англійської мови; розвинути та поглибити навички усного і писемного ділового мовлення з питань ведення майбутньої діяльності; застосовувати здобуті в процесі вивчення англійської мови професійні та комунікативні навички для вирішення повсякденних проблем; знати особливості писемного спілкування і вміти складати ділові документи на іноземній мові.

Організаційними формами вивчення згаданої дисципліни є лекційні й практичні заняття, виконання індивідуальних робіт та їх захист, тестовий контроль. Магістри опановують програмний матеріал шляхом опрацювання навчально-методичної літератури, інтенсивного використання інформаційних технологій, таких як відповідні сайти Інтернету. Під час практичних занять використовуються такі сучасні методи як дискусія, дебати, робота в групі і презентації. Також не слід забувати й інтерактивні методи: «піраміда», «мозковий штурм» тощо, які характеризуються відтворенням, проектуванням і моделюванням відносин, орієнтованих на підприємницьку діяльність [2, с. 37].

Робота в групі є колективною працею і вимагає безпосередньої участі у досягненні загальної навчальної мети. Під час такої роботи студенти-магістри розвивають свої навички спілкування, а також навички практичного вживання мови, висловлюючи свої думки. Групова дискусія підвищує

мотивацію та особисту участь учасників у вирішенні обговорюваних проблем. Особливу увагу слід звернути на засвоєння термінологічної лексики. Студенти готують власний словник, долучають його до підготовлених рефератів та складають залік на знання базової термінологічної лексики.

У результаті вивчення курсу «Основи ділової комунікації» студенти повинні мати добре сформовані професійно-спрямовані комунікативні навички, знати фахову термінологію, уміти писати ділові листи, складати відповідні документи англійською мовою. Усе зазначене вище надасть можливість вивчати й ефективно використовувати іноземний досвід, користуватися сучасними інформаційними технологіями, брати участь у міжнародних конференціях, проходити стажування за кордоном з метою вдосконалення фахової підготовки, проводити письмовий обмін діловою документацією тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, магістри філологічних спеціальностей, зокрема іноземномовного фаху, повинні мати ґрунтовну підготовку і досить високий рівень розвитку загальної культури, а також володіти основами ділової комунікації. Саме знання іноземної мови допомагає зробити цей процес плідним і формує конкурентоспроможного фахівця. У зв'язку з цим, однією з вибіркового циклу дисциплін є курс «Основи ділової комунікації», завданням якого є розвиток бізнес компетентності у такій мірі, щоб майбутній спеціаліст міг орієнтуватися в потоці штампів та відточених фраз й умів відстояти свою позицію.

Проте зміст статті не розкриває повністю методи навчання магістрів обраному предмету. Тому доцільним напрямком подальших розвідок є визначення основних методів, прийомів, а також розробка методичних рекомендацій щодо навчання студентів курсу «Основи ділової комунікації».

Список використаних джерел

1. Бондарева Л. Формування професійної культури у студентів економічних спеціальностей ВНЗ. *Неперервна професійна освіта*. 2005. Вип. 3–4. С. 35–40.

2. Борисова Н. В. Застосування інтерактивних методів у процесі вивчення курсу «Ділова іноземна мова» на немовних факультетах. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький, 2013. Вип. 28. Том I. С. 33–35.
3. Гах Й. М. Етика ділового спілкування: курс лекцій. Івано-Франківськ: Полум'я, 2000. 159 с.
4. Гофрон А. Різні погляди на Європу і проектування освітніх концепцій. *Вища освіта України*. 2005. № 1. С. 37–45.
5. Дзундза А. І. Соціоекономічна культура майбутніх фахівців. Теоретичний аспект. Донецьк: Норд Комп'ютер, 2004. 388 с.
6. Доронина М. С. Культура общения деловых партнеров. Х.: ИД «Инжек», 2003. 186 с.
7. Драгомирова І. Концептуальні аспекти формування сучасного спеціаліста. *Вища школа*. 2002. № 2–3. С. 49–52.
8. Кондрашова Л. Проблеми вищої педагогічної освіти та її модернізації у світлі Болонської угоди. *Вища школа*. 2008. № 1. С. 26–34.
9. Стрельчук Я. В. Формування культури англomовного ділового спілкування студентів нефілологічних спеціальностей. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. Випуск 2. URL: http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN.
10. Уваркіна О. Основні напрями формування комунікативної культури майбутніх фахівців в умовах євроінтеграції. *Гуманітарний Вісник*. Переяслав-Хм., 2005. Спец. вип.: Педагогіка. Вища освіта України і Болонський процес. Секція 1. С. 374–381.

References

1. Bondarieva L. *Formuvannia profesiinoi kultury u studentiv ekonomichnykh spetsialnostei VNZ* [Formation of professional culture among students of economic specialties of universities]. *Neperervna profesiina osvita*, 2005, 3-4, pp. 35–40.

2. Borysova N. V. *Zastosuvannia interaktyvnykh metodiv u protsesi vyvchennia kursu «Dilova inozemna mova» na nemovnykh fakultetakh* [Application of interactive methods in the course of studying the course «Business Foreign Language» in non-language faculties.]. *Humanitarnyi visnyk*, 2013, 28, vol I, pp. 33–35.
3. Hakh Y. M. *Etyka dilovoho spilkuvannia: kurs lektsii* [Ethics of business communication: a course of lectures]. Ivano-Frankivsk, 2000. 159 p.
4. Hofron A. *Rizni pohliady na Yevropu ta proektuvannia osvitykh kontseptsii* [Various views on Europe and the design of educational concepts]. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 2005. № 1. pp. 37–45.
5. Dzundza A. I. *Sotsioekonomichna kultura maibutnikh fakhivtsiv. Teoretychnyi aspekt* [Socioeconomic culture of future specialists. Theoretical aspect]. Donetsk, 2004. 388 p.
6. Doronyna M. S. *Kultura obshchenyya delovykh partnerov* [Culture of communication of business partners]. Kharkiv, 2003. 186 p.
7. Drahomyrova I. *Kontseptualni aspekty formuvannia suchasnoho spetsialista* [Conceptual aspects of the formation of a modern specialist]. *Vyshcha shkola*, 2002. № 2–3, pp. 49–52.
8. Kondrashova L. *Problemy vyshchoi pedahohichnoi osvity ta yii modernizatsii u svitli Bolonskoi uhody* [Problems of higher pedagogical education and its modernization in the light of the Bologna Agreement]. *Vyshcha shkola*, 2008, № 1, pp. 26–34.
9. Strelchuk Ya. V. *Formuvannia kultury anhlomovnoho dilovoho spilkuvannia studentiv nefilologichnykh spetsialnostei* [Formation of the culture of English-speaking business communication students of non-philological specialties]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*, 2013, 2. URL: http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN...
10. Uvarkina O. *Osnovni napriamky formuvannia komunikatyvnoi kultury maibutnikh fakhivtsiv u umovakh*

yevrointehratsii [The main directions of formation of the communicative culture of future specialists in the conditions of European integration]. *Humanitarnyi Visnyk*, 2005, pp. 374–381.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Борисова Наталія Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології, перекладу і методики навчання

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (Переяслав-Хмельницький, Україна).

*08401 Київська обл. м. Переяслав-Хмельницький
вул. Східна, 37*

natalieborysova@gmail.com

ДАнные ОБ АВТОРЕ

Борисова Наталия Васильевна, кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранной филологии, перевода и методики обучения

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды» (Переяслав-Хмельницкий, Украина).

*08401 Киевская обл. г. Переяслав-Хмельницкий,
ул. Восточная, 37.*

natalieborysova@gmail.com

DATA ON AUTHOR

Borysova Nataliia V., Ph.D. in Pedagogy, Assistant Professor of the Department of Foreign Philology, Translation and Training Methods of the *SHEE «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University»*

(Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine).

natalieborysova@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ У ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ

Івашенко А. В.

У статті розглядаються особливості педагогічного моделювання, виділена і охарактеризована технологія побудови моделі, котра формує готовність майбутніх учителів до творчої самореалізації в позааудиторній роботі.

Об'єктом моделювання стають освітні процеси, котрі розвиваються з урахуванням узагальнення практики роботи, врахування потреб і проблем вивчення педагогічних явищ та процесів на основі спрощеного їх образу – моделі при створенні моделі особливе значення має технологія її побудови.

Не зважаючи на те, що кількість етапів побудови моделі у різних учених якісно відрізняється – послідовність моделювання передбачає:

1) визначення конкретних завдань моделювання, виділення основних факторів впливу на досліджуваний об'єкт, основних підходів та принципів досягнення цілей;

2) виявлення функціональних характеристик всіх компонентів моделі установлених між ними різноманітних зв'язків;

3) вибір траєкторії процесу розвитку моделі (встановлення педагогічних умов);

4) перенос результатів дослідження на оригінал, перевірка результатів дослідження.

Як концептуальне положення прийнято, що «творча самореалізація майбутніх вчителів» – це цілеспрямований процес максимального розкриття творчих здібностей студентів у професійній діяльності, який є складовою життєвої компетентності. Поняття «готовність до творчої самореалізації майбутнього вчителя» розглядається нами як інтегративну якість, процес реалізації особистістю сутнісних сил, включають особистісно-професійні цінності і потреби педагогічного саморозвитку, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здібності

до творчості і рефлексії. Дефеніція «поза аудиторна робота» була визначена в результаті дослідження як складова цілісність системи професійної підготовки студентів, особлива форма організації студентського життя поза розкладу занять у вищій школі на принципах зацікавленості і добровільності, що створює умови для особистого розвитку та творчої самореалізації майбутніх спеціалістів.

Таким чином, педагогічне моделювання є тим концептуальним підходом, котрий створює основу для модернізації теоретичних основ педагогіки, а в даному випадку допомагає у вивченні готовності майбутніх вчителів до творчої самореалізації в позааудиторній роботі.

Ключові слова: педагогіка, позааудиторна робота, самореалізація, модель, педагогічне моделювання, майбутні вчителі, самоактуалізація.

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ТВОРЧЕСКОЙ САМОРЕАЛИЗАЦИИ ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ

Ивашенко А. В.

В данной статье рассматриваются аспекты влияния внеаудиторной работы на процесс самоактуализации будущих педагогов, особенности педагогического моделирования. Выделена и охарактеризована технология построения модели, формирующей готовность будущих учителей к творческой самореализации во внеаудиторной работе.

Объектом моделирования становятся образовательные процессы, которые развиваются на основе обобщения практики работы, с учетом потребностей и проблем изучения педагогических явлений и процессов на основе упрощенного их образа – модели. При создании модели особое значение имеет технология ее построения.

Несмотря на то, что количество этапов построения модели в разных ученых качественно отличается – последовательность моделирования предусматривает:

1) определение конкретных задач моделирования, выделение основных факторов влияния на исследуемый объект, основных подходов и принципов достижения целей;

2) выявление функциональных характеристик всех компонентов модели установления между ними различных связей;

3) выбор траектории процесса развития модели (установление педагогических условий);

4) перенос результатов исследования на оригинал, проверка результатов исследования.

Как концептуальное положение принято, что «творческая самореализация будущих учителей» - это целенаправленный процесс максимального раскрытия творческих способностей студентов в профессиональной деятельности, который является составной жизненной компетентности. Понятие «готовность к творческой самореализации будущего учителя» рассматривается нами как интегративное качество, процесс реализации личностью сущностных сил, включают личностно-профессиональные ценности и потребности педагогического саморазвития, владение эффективными способами и средствами достижения педагогических целей, способности к творчеству и рефлексии. Дефиниция «внеаудиторная работа» была определена в результате исследования как составная целостность системы профессиональной подготовки студентов, особая форма организации студенческой жизни вне расписания занятий в высшей школе на принципах заинтересованности и добровольности, что создает условия для личностного развития и творческой самореализации будущих специалистов.

Таким образом, педагогическое моделирование является тем концептуальным подходом, который создает основу для модернизации теоретических основ педагогики, а в данном случае помогает в изучении готовности будущих учителей к творческой самореализации во внеаудиторной работе.

Ключевые слова: педагогика, внеаудиторная работа, самореализация, модель, педагогическое моделирование, будущие учителя, самоактуализация.

PEDAGOGICAL MODELING OF FORMATION OF FUTURE TEACHERS' READINESS TO THE CREATIVE SELF-REALIZATION IN THE EXTRACURRICULAR WORK

Ivashchenko A. V.

The article deals with the peculiarities of pedagogical modeling, the technology of constructing a model that shapes the readiness of future teachers for creative self-realization in extracurricular work is highlighted and characterized.

The object of modeling are educational processes, which develop in the light of the generalization of practice, taking into account the needs and problems of studying pedagogical phenomena and processes based on their simplified image - the model when creating a model is of particular importance technology of its construction.

Despite the fact that the number of stages of constructing a model in different scientists is qualitatively different – the sequence of simulation implies:

- 1) definition of specific tasks of modeling, allocation of the main factors of influence on the object under study, main approaches and principles of achievement of goals;*
- 2) identification of the functional characteristics of all components of the model of the various relationships established between them;*
- 3) choice of the trajectory of the model development process (establishment of pedagogical conditions);*
- 4) transfer of research results to the original, examination of research results.*

As a conceptual provision it is assumed that «creative self-realization of future teachers» is a purposeful process of maximizing the disclosure of students' creative abilities in professional activity, which is a component of life competence. The concept of «readiness for creative self-realization of the future teacher» is considered by us as an integrative quality, the process of realizing the personality of the essential forces, includes personal and professional values and the needs of pedagogical self-development, the possession of effective means and means of achieving pedagogical goals, the ability to creativity and reflection. Definition «extracurricular

work» was determined as a result of the study as a component of the integrity of the system of professional training of students, a special form of organization of student life out of the classes schedule in higher school on the principles of interest and voluntariness, which creates conditions for personal development and creative self-realization of future specialists.

Thus, pedagogical modeling is the conceptual approach that creates the basis for the modernization of the theoretical foundations of pedagogy, and in this case helps in studying the readiness of future teachers for creative self-realization in extracurricular work.

Keywords: *pedagogy, extracurricular work, self-realization, model, pedagogical modeling, future teachers, self-actualization.*

Постановка проблеми. Сьогодні моделювання відноситься до універсальних методів, які застосовуються як на емпіричному так і на теоретичному рівнях дослідження. За словами Ю. Бабанського, моделювання допомагає систематизувати знання про досліджуване явище або процес, показує шляхи до більш цілісного опису, визначає зв'язки між компонентами, відкриває можливості для створення більш цілісної класифікації. Моделювання не тільки робить більш наглядним, але і більш глибоким по своїй суті досліджуваний процес.

Аналіз останніх досліджень. Серед учених, які займаються теоретичними основами педагогічного моделювання та його практичного втілення, слід відмітити І. Акуленко, Л. Вишнікіну, С. Касярум, Л. Кондратову, В. Маслова, І. Матросову, І. Теплицького, Н. Яковлеву та інші.

Метою статті є розгляд особливостей педагогічного моделювання та технологія побудови моделі в процесі формування готовності майбутніх учителів до творчої самореалізації в позааудиторній роботі.

Виклад основного матеріалу. У сучасній психолого-педагогічній літературі частіше педагогічне моделювання визначається як штучно створений зразок, спеціальна знаково-символічна форма, яка використовується для відображення і відтворення в більш простому вигляді структури

багатофакторного явища, безпосереднє вивчення якої дає нові відомості про об'єкт дослідження (Л. Вишнікіна [3]); форма досліджуваної діяльності, коли з метою отримання відомостей про об'єкт експерименту досліджується не один об'єкт, а його спрощений образ – модель (Теплицький)[10]; як відображення характеристик існуючої педагогічної системи в спеціально створеному об'єкті, який називається педагогічною моделлю (Н.Яковлева[12]).

І. Акуленко, узагальнює основні положення про використання метода моделювання в педагогічних дослідженнях, підкреслює, що педагогічне моделювання являється тим концептуальним підходом, котрий створює основу для модернізації теоретичних основ педагогіки. Цей метод робить можливим побудову нового теоретичного педагогічного знання на основі синтезу методів різних наук і адекватно описує відомі педагогічні явища в умовах невизначеності, цілісності і повноти [1, с. 294].

Таким чином, об'єктом моделювання стають освітні процеси, які розвиваються з урахуванням узагальнення практики роботи, урахуванням потреб і проблем вивчення педагогічних явищ і процесів на основі спрощеного їх образу – моделі. Т. Іванова відзначає умовне поділення моделей на три види: *фізичні* (мають природу, подібну до оригіналу); *матеріально-математичні* (їх фізична природа відрізняється від прототипу, але можливий математичний опис поведінки оригіналу); *логіко-семіотичні* (конструюються із спеціальних знаків, символів і структурних схем). Автор підкреслює, що між названими типами моделей відсутні чіткі кордони і педагогічні моделі, в основному, входять у другу та третю групи перерахованих видів [4, с. 84].

Орієнтація сучасної освіти на людину – спеціаліста, його звернення до гуманістичних ідей, викликало підвищений інтерес вчених до побудови різних моделей навчання, спрямованих на розвиток сутнісних сил людини. Моделювання процесу творчої самореалізації студентів знайшло відображення у працях М. Берестенікової, А. Мілініс, С. Усової та інших.

Для нашого дослідження особливо актуальні роботи вчених відносно технологій моделювання. Так, І. Матросова наводить наступні етапи створення моделі, а саме: визначення цілі і конкретних завдань моделювання, збір, систематизація і обробка інформації, відносні до сформульованих завдань; виділення основних факторів; побудова моделі відповідно до завдань; перетворення моделі відповідно до соціально-педагогічних умов і виділених факторів; відбір оптимальних варіантів отриманих результатів; розробка комплексу рекомендацій для зміни досліджуваного об'єкту [8, с.126]. С. Касярум виділяє шість етапів при створенні моделі: постановка завдань і визначення властивостей досліджуваного оригіналу; констатація ускладнень або неможливості досліджування оригіналу в природному вигляді; вибір моделі, яка досить добре фіксує істотні властивості оригіналу і досить легко піддається дослідженню; дослідження моделі відповідно до поставленого завдання; перенос результатів дослідження на оригінал; перевірка цих результатів [5, с.52]. За Н. Лагусевою, Л. Гагаріною, К. Кадетовою, розробка механізмів функціонування моделі проходить в три етапи: виявлення функціональних характеристик всіх компонентів моделі (зміст, організація, особливості організації діяльності студентів у нових умовах); вибір оптимального рішення для досягнення мети (ступінь самостійності студентів, характер їх діяльності, характер використовуваних методів навчання, види занять); вибір траєкторії процесу розвитку моделі (в першу чергу, вибір умов, сприяючих творчій самореалізації студентів) [7, с. 125]. Отже, кількість етапів побудови моделі в різних учених якісно відрізняється, хоча послідовність моделювання передбачає:

- 1) визначення конкретних завдань моделювання, виділення основних факторів впливу на досліджуваний об'єкт, основних підходів та принципів досягнення цілей;
- 2) виявлення функціональних характеристик всіх компонентів моделі установлених між ними різноманітних зв'язків;
- 3) вибір траєкторії процесу розвитку моделі (встановлення педагогічних умов);
- 4) перенос результатів дослідження на оригінал, перевірка результатів дослідження.

Згідно з певною технологією моделювання була спроектована модель формування готовності майбутніх вчителів до творчої самореалізації поза аудиторної роботи).

Першим етапом моделі формування готовності майбутніх вчителів до творчої самореалізації поза аудиторної роботи стало формулювання головної ідеї та її конкретизації. У процесі дослідження виділені такі завдання: визначити складові поза аудиторної роботи та педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних вчителів до творчої самореалізації в поза аудиторній роботі; обґрунтувати форми та методи реалізації педагогічних умов; з'ясувати рівні готовності майбутніх вчителів до творчої самореалізації.

Основним акцентом нашої моделі стала система теоретичних поглядів на поняття «творча самореалізація», «готовність до творчої самореалізації», «поза урочна робота університету», визначення складових творчої самореалізації майбутніх педагогів, факторів, які впливають на процес її формування; виділення методологічних підходів і принципів формування готовності майбутніх вчителів до творчої самореалізації в поза аудиторній роботі.

Як концептуальне положення прийнято, що «творча самореалізація майбутніх вчителів» – це цілеспрямований процес максимального розкриття творчих здібностей студентів у професійній діяльності, який є складовою життєвої компетентності. Поняття «готовність до творчої самореалізації майбутнього вчителя» розглядається нами як інтегративна якість, процес реалізації особистістю сутнісних сил, включають особистісно-професійні цінності і потреби педагогічного саморозвитку, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здібності до творчості і рефлексії. Дефеніція «поза аудиторна робота» була визначена в результаті дослідження як складова цілісність системи професійної підготовки студентів, особлива форма організації студентського життя поза розкладу занять у вищій школі на принципах зацікавленості і добровільності, що створює умови для особистого розвитку та творчої самореалізації майбутніх спеціалістів.

Об'єднання в єдине ціле двох останніх понять дало можливість у процесі дослідження дати авторське тлумачення поняття «готовність до творчої самореалізації майбутнього вчителя в поза аудиторній роботі» як інтегративної якості, яка формується в процесі реалізації особистістю сутнісних сил на принципах зацікавленості і добровільності із використанням різних форм і методів організації студентського життя поза розкладом занять у вищій школі і включає розвиток особистісно-професіональних цінностей, самоактуалізації, здібності до творчості та рефлексії, прагнення до самовираження і саморозвитку.

Самореалізація особистості складається із самоактуалізації (усвідомленого визначення індивідом цілі життєдіяльності), самопізнання (самоспостереження, самоаналіз, самооцінка та самоконтроль), саморозвитку як самостійного накопичення теоретико-практичного досвіду (самоосвіти) і формування нових особистісних якостей (самовиховання), які у своїй інтеграційній формі виступають у формі «Я-концепції». На формування готовності до творчої самореалізації впливають два види факторів: особистісні, що залежать від майбутнього педагога (*ціннісні орієнтації, гнучкість мислення, творчі здібності та ін.*) та ситуативні, що залежать від соціуму і факторів організації позааудиторної роботи (*залучення студентів до позааудиторної роботи, можливість проявити себе в різноманітних видах позааудиторної роботи, стимулювання творчої активності студентів, вплив засобів масової інформації та ін.*).

У сучасній педагогічній літературі побудова моделі творчої самореалізації студентів здійснюється на основі таких методичних підходів: акмеологічний (Я. Чаплак [11]), суб'єктно-орієнтований (А. Малинис [9]), функціонально-стильовий (С. Кудінов [6]) та ін. На нашу думку, ґрунтуючись на ідеях особистісно-акмеологічного, креативного і системного підходів як методології, модель формування готовності майбутніх вчителів до творчої самореалізації надасть студентам можливість розвивати творчі здібності, набуті знання і вміння в процесі позааудиторної роботи, які стануть особистісно-значимими і необхідними в процесі їхньої майбутньої професійної діяльності.

Відповідно виділеним методичним підходам у нашому дослідженні визначенні принципи формування готовності до творчої самореалізації майбутніх вчителів у позааудиторній роботі, а саме: науковості підходів у визначенні цілей і задач позааудиторної роботи; демократичності і орієнтації на співпрацю у взаємодії студентів, адміністрації, студентського самоврядування; активності й самодіяльності кожних з учасників позааудиторної роботи: добровільності залучення студентів до позааудиторної роботи; гнучкості й варіативності у пошуку нових форм та інноваційних методів позааудиторної роботи; єдності теорії і практики як форми збереження і примноження життєвого досвіду в процесі позааудиторної діяльності.

Другий етап побудови моделі формування готовності майбутніх вчителів до творчої самореалізації в позааудиторній роботі університету передбачав виявлення функціональних характеристик усіх компонентів і встановлення між ними різноманітних взаємозв'язків.

У нашому дослідженні, опираючись на роботи Ж. Воронцової, А. Зайцевої, К. Коданєвої, Г. Тенюкової, С. Максименко, В. Осьодло, Є. Пихоти, С. Сисоєвої, Г. Троцького виокремлено наступні компоненти (*мотиваційно-орієнтаційний, змістово-операційний, особистісно-рефлексивний*) і критерії готовності майбутніх вчителів до творчої самореалізації: *ціннісно-мотиваційний критерій* – характер цілей, мотивів, ціннісних орієнтацій респондентів; *діяльнісно-творчий критерій* як уміння творчо вирішувати різноманітні завдання, ступінь реалізації творчого потенціалу особистості й *суб'єктно-особистісний критерій* – рівень розвитку суб'єктивних якостей особистості. Критерії і компоненти готовності майбутніх вчителів до творчої самореалізації співвідносяться між собою, а саме: ціннісно-мотиваційний критерій відповідає мотиваційно-орієнтаційному компоненту; діяльнісно-творчий критерій дозволяє оцінити сформованість змістово-операційного компонента; а суб'єктно-особистісний критерій – особистісно-рефлексивного компонента творчої самореалізації. На основі виділених критерій у структурних компонентах досліджуваного

феномену виокремленні наступні показники: мотиваційно-орієнтаційний компонент (*потреба в успіху в різних видах позааудиторної діяльності, уміння ставити цілі й пріоритети, емоційна направленість*) змістово-операційний компонент (*сукупність знань, необхідних для здійснення творчої самореалізації, ступінь виявлення творчого потенціалу особистості в позааудиторній діяльності*); особистісно-рефлексивний компонент (*креативність, рефлексивність*).

Аналіз сучасних наукових робіт (Д. Боков, В. Коваль, Н. Мартинова, Г. Овчаренко, Л. Петриченко, Н. Скрипник та ін.) дозволили виявити наступні складові позааудиторної роботи в університетах: *культурно-дозвілєва діяльність за інтересами, спортивно-оздоровча діяльність, самостійна учбово-наукова діяльність, студентське самоврядування*. Враховуючи сутність й структуру позааудиторної роботи в нашому дослідженні були визначені наступні її основні функції: аксіологічна як процес формування в студентів особистісно-значущих цілей, ціннісних орієнтацій, потреб; соціалізуюча – активна діяльність студентів у соціумі; комунікативна – розвиток комунікативних здібностей і якостей у позааудиторній роботі університету; творчо-естетична – участь студентів у творчих проектах з урахуванням їх естетичних смаків та індивідуальних здібностей; оздоровча – формування здорового способу життя в позааудиторній роботі університету; інформаційно-освітній – підвищення інтелектуального рівня майбутнього вчителя в процесі самостійної учбово-наукової діяльності в позааудиторний час; розвиваюча – розвиток психологічних і професійних якостей особистості та її інтелектуальних можливостей у процесі організації позааудиторної роботи університету; управлінська – участь студентів у роботі органів студентського самоврядування, самостійне вирішення питань внутрішнього управління життєдіяльністю студентської молоді.

Третій етап побудови моделі, який передбачає формування готовності майбутніх вчителів до творчої самореалізації в позааудиторній роботі університету на основі вибору траєкторії процесу розвитку моделі, був направлений на виділення педагогічних умов і методичного супроводу

розвитку досліджуваного феномену. Під педагогічними умовами формування готовності майбутніх вчителів до творчої самореалізації в позааудиторній роботі розуміємо взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів і зовнішніх характеристик функціонування досліджуваного феномену, що забезпечують високу результативність навчально-виховного процесу університету у відповідності з психолого-педагогічними критеріями оптимальності. У процесі дослідження визначенні наступні педагогічні умови, що сприяють формуванню творчої самореалізації студентів у позааудиторній роботі:

1) індивідуалізація формування творчої самореалізації майбутніх вчителів у позааудиторній роботі з орієнтацією на їх мотиваційну сферу і потреби;

2) проектування і поширення в практиці роботи стратегії формування творчої самореалізації майбутніх вчителів;

3) розкриття творчого потенціалу майбутнього вчителя в позааудиторній роботі університету, вільний вибір можливих альтернатив його творчої самореалізації;

4) розвиток творчої активності студентів у позааудиторній роботі;

5) використання досвіду творчої самореалізації, отриманого в позааудиторній роботі університету, при організації позакласної виховної роботи майбутніх вчителів з учнями;

6) використання в процесі позааудиторної діяльності комплексу вправ для розвитку рефлексивності майбутніх педагогів.

Реалізація виділених педагогічних умов передбачало використання різних форм і методів роботи. Під формами позааудиторної роботи університету розуміємо види, способи організації студентів і викладачів для спільної діяльності в позааудиторний час, а також конкретні виховні міри, розраховані на студентську аудиторію. Форми позааудиторної роботи університету за кількістю учасників розділяємо на індивідуальні, групові і масові. До масових форм позааудиторної роботи відносимо наступні: читацька конференція, тематичні вечори, зустрічі з відомими людьми, олімпіади, екскурсії, вікторини, чемпіонати тощо. Групові

форми позааудиторної роботи включають: клуби, студії, телестудії, радіостудії, творчі лабораторії, студентські асоціації та об'єднання, тематичні лекторії, тренінги, семінари тощо. До індивідуальних форм роботи можна віднести: індивідуальні заняття в клубах чи студіях, колекціонування, фото, науково-дослідницьку діяльність, заняття за інтересами з орієнтацією на розкриття творчого потенціалу майбутніх вчителів.

У дослідно-експериментальній роботі, на нашу думку, необхідно використовувати такий комплекс методів позааудиторної роботи університету: інтерактивні методи (*бесіди, ротації, тренінги, ділові і рольові ігри та ін.*); метод проектів (*виконання різноманітних проектів, особливо - творчих*); проблемні методи (*дискусії, диспути, аналіз і обговорення проблемних ситуацій на професійні теми та ін.*); методи стимулювання і мотивації (*заохочення, нагороди, подяки, критика тощо*); методи самоконтролю та самовиховання (*самооцінка, самоаналіз, самокритика тощо*). Формування в комплексі вказаних форм і методів роботи підвищують результативність позааудиторної роботи університету.

Четвертий етап розробки моделі передбачає перенесення результатів дослідження на оригінал, перевірки результатів дослідження. У процесі реалізації цього етапу на практиці визначились рівні сформованої готовності майбутніх учителів до творчої самореалізації у позааудиторній роботі університету. Відповідно до структури досліджуваного феномену було визначено наступні рівні готовності майбутніх учителів до творчої самореалізації у позааудиторній роботі.

Високий рівень готовності до творчої самореалізації в позааудиторній роботі (*креативний*) – майбутні вчителі орієнтуються на успіх у різноманітних видах позааудиторної діяльності, уміють визначати особисті цілі і пріоритети, у них яскраво виражена емоційна направленість і потреба в конкретному виді діяльності. Вони володіють глибокими, міцними і всебічними знаннями, необхідними для здійснення творчої самореалізації, їм під силу різноманітні форми творчості як реалізація значного творчого потенціалу. Студенти орієнтуються на пошук чогось нового, оригінального,

вирішують складні завдання в позааудиторній роботі університету, схильні до об'єктивного аналізу власної діяльності, її плануванню і прогнозуванню можливих наслідків. Майбутні вчителі прагнуть до творчого саморозвитку.

Середній рівень готовності до творчої самореалізації в позааудиторній роботі (*евристичний*) – майбутні вчителі не завжди орієнтуються на успіх у різних видах позааудиторної діяльності, частково вміють визначати особистісні цілі й пріоритети, їм не байдужий той чи інший вид діяльності, але емоційно не захоплює їх. Вони володіють знаннями, достатніми для здійснення творчої самореалізації, мають якості, котрі дозволяють їм творити, але у них є проблеми, котрі гальмують процеси творчості. Студенти орієнтуються на пошук чогось нового, оригінального в залежності від ситуації, вирішують конкретні завдання в позааудиторній роботі університету, схильні до об'єктивного аналізу поведінки інших людей, але не завжди адекватно оцінюють і прогнозують власну поведінку, частково прагнуть до творчого саморозвитку.

Низький рівень готовності до творчої самореалізації в позааудиторній роботі (*адаптивний*) – майбутні вчителі не орієнтуються на успіх у різних видах позааудиторної діяльності, не завжди вміють визначити особистісні цілі й пріоритети, їм майже не притаманна емоційна направленість. Знання майбутніх вчителів відносно творчої самореалізації – поверхневі, вони не до оцінюють себе, свої здібності, відсутня віра у свої сили. Студенти не орієнтуються на пошук чогось нового, проявляють консерватизм у вирішенні конкретних задач, не бажають брати участь у позааудиторній роботі університету. Вони не завжди схильні до об'єктивного аналізу власної діяльності й діяльності інших, не вміють прогнозувати й планувати свої дії, не прагнуть до творчого саморозвитку.

Висновки. Таким чином, педагогічне моделювання є тим концептуальним підходом, котрий створює основу для модернізації теоретичних основ педагогіки. Об'єктом моделювання стають освітні процеси, котрі розвиваються з урахуванням узагальнення практики роботи, врахування потреб і проблем вивчення педагогічних явищ та процесів на основі спрощеного їх образу – моделі при створенні моделі

особливе значення має технологія її побудови. Відповідно до технологій була спроектована модель готовності майбутніх вчителів до творчої самореалізації в позааудиторній роботі, котра включає – цілі, задачі, принципи, педагогічні умови, методи, рівні формування досліджуваної якості. Розроблена модель формування готовності майбутніх вчителів до творчої самореалізації в позааудиторній роботі демонструє гнучкість, мобільність конструкції, а також внутрішню злагодженість компонентів, доводить правомірність її використання на практиці.

Список використаних джерел

1. Акуленко И. А. Методические модели как объекты усвоения в процессе методической подготовки будущего учителя математики профильной школы / И.А. Акуленко // Вектор науки ТГУ. – 2013 – №1 (23). – С. 293–97.
2. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований / Юрий Константинович Бабанский. – М., 1982. – 220 с.
3. Вішнікіна Л. Педагогічне моделювання як засіб проектування освітніх процесів / Л. Вішнікіна // Імідж сучасного педагога. – 2008. – №7 – 8 (86 – 87). – С. 80–84.
4. Іванова Т. Модель педагогічного менеджменту викладача педагогічного профілю / Т. Іванова // Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 2. – С. 82–90.
5. Кясярум С. О. Моделювання змісту навчального матеріалу / С. О. Кясярум // Педагогічний альманах: зб. наук. праць. – 2008. – №3. – С. 49–54.
6. Кудинов С. И. Функционально-стилевой подход в исследовании самореализации личности / С. И. Кудинов // Наука. Образование. Практика: сб. материалов региональной межвузовской науч.-практ. – Уфа: Восточный университет, 2007. – С. 37–41.
7. Лагусева Н. Н. Модель творческой самореализации студентов вуза в условиях перехода к двухуровневой

- системе обучения / Н. Н. Лагусева, Л. Г. Гагарина, К. А. Кадетова // Мир образования, образование в мире. – 2009. – №3. – С. 124–127.
8. Матросова И.Г. Модель поэтапного формирования технологической комплектации у студентов технологов в процессе преподавания специальных дисциплин / И. Г. Матросова // Педагогічний альманах: зб. наук. праць. – 2008 – №3. – С.124–132.
9. Милинис О. А. Проектирование педагогической системы субъектно-ориентированного подхода к развитию культуры творческой самореализации студентов-педагогов / О. А. Милинис // Сибирский педагогический журнал. – 2012. – №2. – С. 79–85.
10. Теплицкий И. О. Элементы комп'ютерного моделювання: навч. посіб. / И. О. Теплицкий – Кривий Ріг: КДПУ, 2010. – 264 с.
11. Чаплак Я. В. Формування готовності психолога-консультанта до творчої самореалізації в професійній діяльності на основі особистісно-акмеологічного підходу // Современные научные исследования и инновации. – Август 2011. – № 4 [Электронный ресурс]. URL: <http://web.snauka.ru/issues/2011/08/1514>.
12. Яковлева Н. О. Педагогическое проектирование инновационных систем: автореф. дисс. на соискание ученой степени д-ра пед. Наук: сп. 13.00.14 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Н. О. Яковлева. – Челябинск, 2003. – 48 с.

References

1. Akulenko Y.A. *Metodycheskiye modely kak obyekty usvoeniya v protsesse metodycheskoi podgotovky budushcheho uchytelia matematiky profylnoi shkoly* [Methodical models as objects of mastering in the process of methodical preparation of the future teacher of mathematics of the profile school] / Y.A. Akulenko // Vektor nauky THU. – 2013 - №1 (23). – S. 293 – 297.
2. Babanskyi Yu.K. *Problemy povysheniya effektivnosti pedahohycheskykh yssledovanyi* [Problems of improving the effectiveness of pedagogical research] / Yuryi Konstantynovych Babanskyi. – M., 1982. – 220 s.

3. Vishnikina L. *Pedahohichne modeliuвання yak zasib proektuvannya osvutnykh protsesiv* [Pedagogical modeling as a means of designing educational processes] / L. Vishnikina // Imidzh suchasnoho pedahoha. – 2008. – №7 – 8 (86 – 87). – S. 80–84.
4. Ivanova T. *Model pedahohichnoho menedzhmentu vykladacha pedahohichnoho profilu* [The model of pedagogical management of the encyclopaedia of pedagogical profil] / T. Ivanova // Estetyka i etyka pedahohichnoi dii: zb. nauk. prats. – 2011. – Vyp. 2. – S. 82–90.
5. Kiasiarum S. O. *Modeliuвання zmistu navchalnoho materialu* [Modeling the content of the training material / C. O. Kyasarum] / S. O. Kiasiarum // Pedahohichnyi almanakh: zb. nauk. prats. – 2008. – №3. – S. 49–54.
6. Kudynov S. Y. *Funktsyonalno-stylevoi podkhod v yssledovannyi samorealizatsyy lychnosti* [Functional-style approach in the study of self-realization of personality] / S. Y. Kudynov // Nauka. Obrazovanye. Praktyka: sb. materyalov rehyonalnoi mezhvuzovskoi nauch.-prakt. – Ufa: Vostochnyyi unyversytet, 2007. – S. 37–41.
7. Lahuseva N. N. *Model tvorcheskoi samorealizatsyy studentov vuza v uslovyiakh perekhoda k dvukhurovnevoi systeme obucheniya* [Model of creative self-realization of university students in conditions of transition to a two-tier system of education] / N. N. Lahuseva, L. H. Haharyna, K. A. Kadetova // Myr obrazovaniya, obrazovanye v myre. – 2009. – №3. – S. 124–127.
8. Matrosova Y.H. *Model poetapnoho formyrovaniya tekhnolohycheskoi komplektatsyy u studentov tekhnolohov v protsepe prepodavaniya spetsyalnykh dystsyplin* [The model of the stage-by-stage formation of technological equipment for students of technologists in the process of teaching special disciplines] / Y.H. Matrosova // Pedahohichnyi almanakh: zb. nauk. prats. – 2008 – №3. – S.124 – 132.
9. Mylynys O.A. *Proektyrovanye pedahohycheskoi systemy sub'ektno-oryentyrovanoho podkhoda k razvytiyu kultury tvorcheskoi samorealizatsyy studentov-pedahohov* [Designing of the pedagogical system of the subject-orientated approach to the development of the culture of

- creative self-realization of students-teachers] / O. A. Mylynys // Sybyrskyi pedahohycheskyi zhurnal. – 2012. – № 2. – S. 79–85.
10. Teplytskyi I. O. *Elementy komp'uternoho modeliuvannia: navch. posib.* [Elements of computer modeling] / I.O. Teplytskyi – Kryvyi Rih: KDPU, 2010. – 264 s.
11. Chaplak Ya. V. *Formuvannia hotovnosti psykhologa-konsultanta do tvorchoi samorealizatsii v profesiinii diialnosti na osnovi osobystisno-akmeolohichnoho pidkhodu* [The form of preparedness of the psychologist-consultant to the creative self-actualization in the professionalism on the basis of an individual-acmeological approach] / Ya. V. Chaplak // *Sovremennye nauchnye yssledovaniya y unnovatsyy.* – Avhust 2011. – №4 [Электронныі resurs]. URL: <http://web.snauka.ru/issues/2011/08/1514>.
12. Yakovleva N. O. *Pedahohycheskoe proektyrovanye unnovatsyonnykh system* [Pedagogical design of innovative systems]: avtoref. dyss. na soyskanye uchenoi stepeny d-ra ped. Nauk: sp 13.00.14 «Obshchaia pedahohyka, ystoryia pedahohyky y obrazovaniya» / N. O. Yakovleva. – Cheliabynsk, 2003. – 48 s.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Іващенко Андрій Володимирович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри документознавства
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401
e-mail: socgum_phdpu@ukr.net

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Иващенко Андрей Владимирович, кандидат педагогических наук, доцент кафедры документоведения
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»
ул. Сухомлинского 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина, 08401
e-mail: socgum_phdpu@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Ivashchenko Andriy V., Candidate of Pedagogical Sciences,
Assistant Professor of Document Science Department
Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University

*30, Sukhomlynsky Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region,
Ukraine, 08401*

e-mail: socgum_phdpu@ukr.net

УДК 378.011.3-051:94+340

DOI 10.5281/zenodo.1243517

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ І ПРАВОЗНАВСТВА В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Костенко О. О.

У статті розглянуто теоретичні підходи до проблеми формування правової компетентності майбутніх учителів історії та правознавства. За допомогою різних наукових підходів проаналізовано сутність понять «компетенція», «компетентність», «правова компетентність». Поняття «правова компетентність майбутніх вчителів історії та правознавства» розглядається як особистісно-професійна якість, що виявляється в здатності усвідомлення сутності права та системи професійно правових знань чинного законодавства; вміння ефективно використовувати набуті правові знання в професійній діяльності. Зазначено, що заклади вищої освіти під компетенцією майбутніх учителів історії та правознавства розуміють коло повноважень фахівця у сфері професійної діяльності, для успішного виконання якої він повинен володіти професійними знаннями й уміннями, а також мати особистісні якості, що сприятимуть результативності цієї діяльності.

Доведено, що до правових компетенцій майбутнього вчителя історії та правознавства належать: діагностико-прогностична, організаційно-управлінська, правовиховна, правозахисна.

Ключові слова: компетенція, компетентність, правова компетентність, компетентнісний підхід, майбутні вчителі історії та правознавства, професійна діяльність.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРАВОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИСТОРИИ И ПРАВОВЕДЕНИЯ В ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Костенко О. А.

В статье рассмотрены теоретические подходы к проблеме формирования компетентности будущих учителей истории и правоведения. С помощью различных научных подходов проанализирована сущность понятия «компетенция», «компетентность», «правовая компетентность». Понятие «правовая компетентность будущих учителей истории и правоведения» рассматривается как личностно-профессиональное качество, которое проявляется в способности уяснения сущности права и системы профессионально-правовых знаний действующего законодательства; умения эффективно использовать полученные правовые знания в профессиональной деятельности. Обозначено, что учреждения высшего образования под компетенцией будущих учителей истории и правоведения понимают круг полномочий специалиста в сфере профессиональной деятельности, для успешного использования которым он должен владеть профессиональными знаниями и умениями, а также иметь личные качества, которые будут благоприятными для этой деятельности.

Доказано, что к правовым компетенциям будущего учителя истории и правоведения принадлежат: диагностико-прогностическая, организационно-управленческая, правовоспитательная, правозащитная.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, правовая компетентность, компетентный подход, будущие учителя истории и правоведения, профессиональная деятельность.

THE FORMATION OF LEGAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF HISTORY AND LAW IN THEORY AND PRACTICE OF HIGH SCHOOL

Kostenko O. O.

The article deals with theoretical approaches to the problem of formation of legal competence of future teachers of history and law. Applying different scientific methods, we have analyzed the definition of a competence in general and a law competence in particular. The definition of a law competence of future teachers of history and law has been considered as both personal and professional qualities, which can be gained by knowing the core of law and the system of legislation, and applying appropriately the knowledge of the law in the professional activity. It has been defined that in universities the competence of future teachers of history and law is considered as a profound knowledge of law and professional and personal qualities which can make the work of teachers more effective. It has been proved that the law competences of future teachers of history and law include diagnostics and prediction, management, and law knowledge.

Key words: *competence, law competence, competent approach, future teachers of history and law, professional activity.*

Постановка проблеми. Освіта є стратегічною основою розвитку особистості, суспільства, нації, а від характеру та змісту соціального замовлення, яке вона виконує у сфері навчання і виховання людини, залежить майбутнє держави. У сучасному суспільстві в умовах розбудови, яка здійснюється в напрямі побудови демократичної, правової держави, особливого значення й актуальності набуває проблема становлення гуманної особистості, здатної до творчості, ініціативи, діяльності на основі законів і права, як зазначено в Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті. Тому вищі навчальні заклади, які здійснюють підготовку майбутніх учителів історії та правознавства, націлені на формування в них правової компетентності, яка в сучасних реаліях життя є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх фахівців, рівня сформованості та дієвості їхньої правової свідомості й культури, громадянської зрілості.

Аналіз досліджень і публікацій. Результати аналізу наукових джерел засвідчують, що проблему компетентності досліджують: Ю. Ємельянов, Ю. Жуков, Г. Ібрагімов, М. Махрова, Є. Майорова, Л. Петровська, П. Растенніков, А. Хузіна та ін. Правову компетентність вивчали Г. Буш, А. Вербицький, В. Горшкова, Ц. Йотов, М. Кларін, Н. Кулюткін, М. Лісіна, В. Ляудіс, А. Матюшкін, М. Посталюк, Д. Шейзл та ін.

Мета статті – визначити особливості формування правової компетентності майбутніх учителів історії та правознавства в теорії та практиці вищої школи.

Виклад основного матеріалу. Постійне вдосконалення й оновлення методичних підходів, змісту і технології підготовки фахівців для різних галузей діяльності є актуальними проблемами реформування системи вищої професійної освіти в Україні. Професійна підготовка майбутніх фахівців все більше розглядається як така, що має за мету зробити її компетентною в розв'язанні певного кола проблем і завдань, тобто дає можливість чітко уявляти межі своїх прав, повноважень, обов'язків, розвивати особистісні якості для забезпечення більшої ефективності в досягненні результатів своєї діяльності. Як один з нових підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців пропонується використовувати компетентнісний підхід, сутність якого полягає в переорієнтації домінуючої освітньої парадигми, заснованій на трансляції знань і формуванні навичок на створення передумов для оволодіння комплексом певних компетенцій, які надають випускнику можливість самостійної й успішної діяльності в умовах сучасного багатовимірного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно та комунікативно насиченого простору.

Компетентнісний підхід, пов'язаний з формуванням професійної компетентності фахівців, конкретизується у вимогах до підготовки майбутніх вчителів історії та правознавства, здатних успішно працювати в громадянському, правовому суспільстві з ринковою економікою. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває засвоєння майбутнім учителем історії та правознавства умінь і навичок, вміння на основі

набутих знань робити правомірний вибір, зіставляти принципи державної політики у сфері освіти з освітньою практикою, формувати суб'єктивно-значущі етико-моральні та правові якості учнів, розвивати оцінно-ціннісну сферу особистості. Тому стосовно вчителя необхідно ставити питання про компетентність у галузі права як частину його загальної і правової культури, яка забезпечується всім змістом освіти вчителя. Такі вчителі, володіючи правовою компетентністю, здатні бути лідерами, творцями, професійно реагувати на «виклики» суспільства, на зміни в соціальних вимогах до освіти.

У зв'язку з цим в організації навчально-виховного процесу вищої школи науковець Н. Нагорна на перше місце ставить не поінформованість студента, а вміння розв'язувати проблеми, що виникають у пізнавальній, технологічній і психічній діяльності, у сферах етичних, соціальних, правових, професійних, особистих взаємовідносин [10, с. 267].

Отже, запровадження компетентнісного підходу спрямоване на виведення його на новий рівень, що передбачає комплексне засвоєння знань, умінь, навичок та способів практичної діяльності, завдяки яким майбутній фахівець успішно реалізує себе при вирішенні професійних завдань.

Аналіз теорії і практики впровадження компетентнісного підходу в систему вищої освіти є на сьогодні актуальним напрямом досліджень (О. Овчарук, Г. Сиротенко, І. Зимня, В. Байденко, Ю. Татур та ін.). Програмні документи з розвитку системи освіти в Україні визначають, що серед сучасних нормативних вимог до підготовки випускника навчального закладу найважливішою виступає сформованість у нього певного набору компетенцій, які характеризують його як людину та фахівця, тобто його компетентність.

Слід відзначити, що у сфері вищої освіти проблема формування компетентності набула особливої актуальності в останні десятиріччя. Поняття компетентності стало широко використовуватися під час підготовки фахівців у вищих навчальних закладах різного профілю, наповнюючись конкретним сенсом, необхідною умовою готовності особистості до певного виду діяльності. Поняття

«компетентність» входить у широке вживання й стає затребуваним на достатньо високому рівні розвитку науково-технічного прогресу, сучасних інноваційних технологій.

У новому словнику української мови термін «компетентність» тлумачиться так: «який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; який має певні повноваження; повноправний, повновладний. Компетенція – це добра обізнаність з чим-небудь, коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи» [11, с. 305].

В «Енциклопедії освіти» (за ред. В. Кременя) поняття «компетентність» трактується як «результат набуття компетенції, яка передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності» [4, с. 409].

У сучасному психолого-педагогічному словнику (за заг. ред. О. Шапран) «компетентність» визначається як «інтегративна якість високомотивованої особистості, що проявляється в готовності до реалізації особистісного потенціалу під час продуктивної діяльності, заснований на знаннях і досвіді, які набуті протягом життя. Вони дозволяють особистості визначати, тобто ідентифікувати і розв'язати, незалежно від контексту (ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності» [14, с. 191].

Дослідниця Л. Анциферова вважає, що поняття «компетенція є багатоаспектним і містить у собі: коло повноважень якоїсь особи; коло питань, у яких людина добре обізнана, про які може розумно судити й ефективно працювати в своїй галузі; єдність знань, навичок, професійного досвіду, здібностей діяти; адекватність чи достатність, стан або якість бути функціонально адекватним чи таким, що має достатні знання, судження, навички, вміння» [1]. Е. Зеєр розглядає «компетенцію» як «сукупність узагальнених способів дій, які забезпечують продуктивне виконання професійних завдань, а компетентність як володіння компетенціями (сукупність знань, умінь, досвіду, що відбиті в теоретико-прикладній підготовленості до їх реалізації в діяльності на рівні функціональної грамотності). З точки зору С. Бондар,

компетенція – це сукупність освітніх орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня (студента) щодо визначеного кола об'єктів діяльності, необхідних для його соціокультурного існування [12].

Таким чином, компетенція – це сукупність повноважень, знань і вмінь, пов'язаних з певним родом діяльності та статусом спеціаліста; компетентність – сукупність таких професійних і особистісних компетенцій особистості, які дозволяють виконати всі необхідні види діяльності найбільш ефективно, в основі яких знаходяться базові компетенції, сформовані під час навчання у закладах вищої освіти.

Отже, під компетенцією майбутніх учителів історії та правознавства ми розуміємо коло повноважень фахівця у сфері професійної діяльності, для успішного виконання якої він повинен володіти професійними знаннями й уміннями, а також мати особистісні якості, що сприятимуть результативності цієї діяльності.

Дослідники А. Вербицький та Т. Платонова вважають, що «засвоєні в навчанні знання, вміння, навички виступають не як предмет навчальної діяльності, а як засіб професійної діяльності» [3]. Таким чином, компетентність тісно пов'язана з професійною діяльністю людини та є складовою професіоналізму.

У сучасній науковій літературі різноманітність підходів до тлумачення поняття «професійна компетентність» можна пояснити багатогранністю та динамічністю цього явища. Зокрема, одним з провідних підходів до розуміння професійної компетентності є концепція Н. Кузьміної, яка визначила «компетентність через систему здібностей, необхідних фахівцю» [9]. Н. Ничкало вважає, що «професійна компетентність – це сукупність знань, умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності» [13]. І. Пометун визначає професійну компетентність як спеціальним шляхом структуровані набори знань, умінь, навичок, спроможностей і ставлень, що дозволяють майбутньому фахівцю визначити, тобто ідентифікувати і розв'язувати незалежно від контексту проблеми, що є характерним для певного напрямку професійної

діяльності [8]. І. Зимня вважає, що «професійна компетентність в освітньому процесі формується відповідно до специфіки та завдань професії, яку здобуває студент і характеризується п'ятикомпонентною структурою, що містить: знання, досвід застосування, цінні ставлення, регуляцію, готовність» [5, с. 15–16].

Отже, під професійною компетентністю майбутнього вчителя історії та правознавства розуміємо інтегроване особистісне утворення, що містить професійні знання та практичні вміння й навички у вирішенні професійних завдань, особистісні якості, що дозволяють на високому рівні виконувати професійну діяльність.

Слід зазначити, що майбутній учитель історії та правознавства з вищою освітою має володіти певним набором ключових компетенцій: соціально-особистісні, організаційно-управлінські, загально-професійні тощо, які можуть послужити фундаментом, що дозволяє випускнику гнучко орієнтуватися на ринку праці й бути підготовленим до продовження освіти.

До блоку соціально-особистісних компетенцій належать: знання і розуміння своїх прав та обов'язків як громадянина країни, розуміння цінностей культури, науки і виробництва; знання й розуміння професійних етичних норм; володіння прийомами професійного спілкування; уміння будувати міжособистісні відносини та працювати в групі; готовність до самостійної роботи, уміння управляти своїм часом, планувати й організовувати діяльність; готовність до постійного саморозвитку, уміння вибудовувати стратегії особистого і професійного розвитку та навчання. Отже, цей блок компетенцій містить найбільш загальні норми загальнокультурного розвитку індивіда. Серед них однією з найважливіших визнається правова компетенція, яка стає необхідною майбутнім фахівцям, діяльність яких не пов'язана з юридично-законодавчою базою.

Суспільство не може розвиватися стабільно й цілеспрямовано без установлення в ньому правопорядку і законності, правового регулювання усіх сторін і сфер його життя. Для цього потрібно, щоб функціонували інститути права та наявність достатньо високого рівня правової культури і

грамотності населення. Система освіти й виховання у закладі вищої освіти не існує ізольовано від того, що відбувається у суспільстві. На ній відбиваються всі суперечності та проблеми. Для того, щоб вирішити завдання, зумовлені як сучасним розвитком світової цивілізації, так і особливими потребами нашої держави, необхідні нові підходи як до змістового, так і теоретико-методологічного аспектів правової підготовки студентів ЗВО, зокрема майбутніх учителів історії та правознавства.

Немає необхідності доводити, що від рівня правової культури населення тієї чи іншої держави залежить порядок у ній, який впливає на швидкість і ефективність розвитку цієї держави. Україна не є винятком із цього правила. І необхідність знання та розуміння громадянами України правових норм, з яких складається законодавство України, не викликає сумніву. Вимоги до людей мати знання всіх правових норм, якщо їх діяльність не пов'язана з юриспруденцією, не висуваються, однак уміння застосовувати потрібну правову норму в ході здійснення своєї професійної діяльності – необхідність для кожного фахівця.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що поняття правової компетентності було об'єктом вивчення багатьох дослідників: П. Баранова, А. Дахіна, А. Крижанівського, Є. Майорової, А. Овчиннікова, О. Панової, Є. Певцової, І. Покровського, Т. Соловйової, С. Треніхіної та ін. Зокрема, дослідниця М. Полякова визначає поняття «правова компетентність», як «цілісне утворення його особистості, що відбиває готовність до вирішення завдань, які потребують правових знань, а також до їх використання в професійній діяльності» [12]. О. Болотова вважає, що «правова компетентність визначається рівнем правосвідомості студента та його правової активності. Саме це утворення й дає змогу майбутньому фахівцеві, як активному учаснику освітньої політики держави, найбільш повно й чітко реалізувати власні вміння щодо розв'язання проблемних питань освітнього процесу, які потребують компетентного супроводу» [2].

До складових правової компетентності дослідниця Д. Клочкова відносить: ціннісно-орієнтаційну компетентність,

яка полягає в усвідомленні й прийнятті основних правових принципів, що діють у демократичному суспільстві, усвідомленні цінності права як способу узгодження інтересів людей і підтримки стабільності суспільства, правопорядку й законності; усвідомлення в необхідності правомірної поведінки, неприйняття асоціальної поведінки як фактора руйнування суспільства; формування власних настанов і ціннісних орієнтацій; регулятивно-поведінкову компетентність: наявність позитивних правових настанов, уміння приймати самостійні рішення, прогнозувати їхні наслідки, нести відповідальність за свої дії, наявність навичок вирішення конфліктів правовими засобами, звертання за кваліфікованою юридичною допомогою; комунікативна компетентність, яка включає готовність до конструктивної правової взаємодії, ведення переговорного діалогу, аргументацію й презентацію власного погляду, досягнення домовленостей [7].

Слід зазначити, що правова компетентність визначається рівнем розвитку суспільства, політичною і правовою ситуацією в ньому. Вона включає регулювання вчинків та поведінки людей у сфері права, а також спостереження над системою правових інститутів і норм, навчання (самонавчання) правових навичок і правових знань.

Науковці (О. Болотова, М. Полякова та ін.) [7; 12] виокремлюють такі ключові якості, що входять до правової компетентності: адаптивну (що дозволяє адаптуватися в певному правовому просторі); комунікативну (здібність узгодження питань професійної діяльності з існуючим законодавством і правом); мовленнєву (означає здібність передавати і виражати інформацію у правовому аспекті); юридичну (формування умінь оперувати юридичними категоріями); соціокультурну (знання історії розвитку правової свідомості, права, закономірностей їх розвитку, зв'язки з іншими формами суспільної свідомості, особливості функціонування); прогностичну (здібність передбачати розвиток конкретної ситуації, бачити проблеми, що виникають, наслідки, і знаходити їх правильне рішення з точки зору законодавства); компенсаторну (вміння знаходити вихід із ситуації, відносно якої відсутні закони, які її визначають);

навчально-пізнавальну (удосконалення загальнонавчальних навичок: працювати з книгою, учнями, документами, розуміти сенс законів, знати юридичну термінологію і вміти нею користуватися).

Таким чином, до правових компетенцій майбутнього вчителя історії та правознавства належать: діагностико-прогностична – використання сукупності діагностичних методик з урахуванням прав і особистісної гідності об'єкта педагогічної діяльності для прогнозування: динаміки розвитку учнів; соціального середовища їх правового виховання; педагогічних перспектив розвитку особистості; організаційно-управлінська – організація, планування й здійснення виховної і правової підготовки учасників навчально-виховного процесу, здійснення управлінських рішень в освітній сфері на правовій основі; правовиховна – реалізація в практичній діяльності правового виховання учасників навчально-виховного процесу, правове інформування суб'єктів і об'єктів педагогічної діяльності в процесі вирішення виховних завдань; правозахисна – реалізація і захист прав та свобод учасників навчально-виховного процесу, легітимне оформлення вчителем цілей у професійній діяльності та реалізація своїх прав.

Правова компетентність майбутнього вчителя історії та правознавства характеризується сукупністю правових компетенцій і розглядається у взаємозв'язку зі специфікою професійної підготовки вчителя. Вона повинна поєднувати внутрішню, мотивовану, особистісну готовність до майбутньої педагогічної діяльності й практичну, теоретико-методичну здатність до неї. При цьому провідною ідеєю, концептуальною основою як аналізу, так і вирішення питань формування правової компетентності майбутнього вчителя є одночасний рух від особистості до професії вчителя і від професії вчителя до особистості.

Саме під час навчання в закладах вищої освіти студенти повинні набути вмінь застосовувати на практиці правові прийоми, самостійно здобувати нові знання, орієнтуватись у законодавчих актах, що належать до професійної діяльності. Наявність правової компетентності майбутнього вчителя історії та правознавства, на нашу думку, – це здатність оцінювати

соціальні явища й процеси з позиції правової свідомості, відповідного рівня правової культури, характерної для певного історичного та політичного етапу розвитку держави і бачити перспективи розвитку законодавчо-правових аспектів сфери своєї діяльності.

Отже, правова компетентність майбутніх учителів історії та правознавства – це сукупність орієнтацій у сфері освітнього правового простору, система правових знань, умінь, навичок і досвіду діяльності щодо визначеного кола об'єктів правової діяльності, що допомагають особистості орієнтуватись у правовому полі та необхідних для ефективного розв'язання завдань правової освіти в процесі професійної діяльності. Правова компетентність потребує наявності професійних якостей, високого рівня правової культури та громадянської позиції, навичок використання сучасних інноваційних технологій.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, правова компетентність майбутнього вчителя історії та правознавства розуміється як особистісно-професійна якість, що виявляється в здатності усвідомлення сутності права та системи професійно правових знань чинного законодавства; вміння ефективно використовувати набуті правові знання в професійній діяльності. Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів порушеної проблеми, яка є складною і багатогранною. Подальші наукові пошуки вбачаємо у розробці методики становлення правокомпетентного фахівця в процесі саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Анцыферова Л. И. Психология формирования и развития личности : монография. Москва: Педагогика, 1989. 412 с.
2. Болотова Е. Л. Система непрерывной правовой подготовки педагогических кадров: автореф. на соискание ученой степени докт. пед. наук: спец.: 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования». Москва, 2007. 46 с.
3. Вербицкий А. А., Платонова Т.А. Формирование познавательной и профессиональной мотивации студентов. Москва: Педагогика, 1986. 14 с.

4. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Зимняя И. А., Земцов Е. В. Интегративный подход к оценке единой социально-профессиональной компетентности выпускников вузов // Высшее образование сегодня. 2008. № 5. С. 14–19.
6. Іваній О. М. Формування правової компетентності майбутнього вчителя : навч.-метод. посібник. Суми: Університетська книга, 2012. 112 с.
7. Ключкова Д. М. Основні критерії формування правової компетентності майбутнього вчителя // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2009. № 23 (186). Ч. 3. С. 207–212.
8. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.
9. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения. Москва: Высшая школа, 1989. 167 с.
10. Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції // Виховання і культура. 2007. № 1–2 (11–12). С. 266–268.
11. Новий тлумачний словник української мови. У 3-х т : 42 000 слів. Т. 1. А – К / В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. 2-ге вид., випр. Київ: Аконт, 2001. 926 с.
12. Полякова М. Е. Формирование правовой компетентности студентов технического вуза: автореф. на соискание ученой канд. пед. наук: спец.: 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования». Москва, 2007. 23 с.
13. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / уклад.: С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ: Вища школа, 2000. 380 с.
14. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я. М., 2016. 473 с.

References

1. Antsyferova L. I. *Psikhologiya formirovaniya i razvitiya lichnosti : monografiya* [Psychological development and identity formation: monograph]. Moskva: Pedagogika, 1989. 412 p.
2. Bolotova E. L. *Sistema nepreryvnoy pravovoy podgotovki pedagogicheskikh kadrov* [The system of the continuous training of teachers: author's abstract of the dissertation]: avtoref. na soiskanie uchenoy stepeni dokt. ped. nauk: spets.: 13.00.08 «Teoriya i metodika professionalnogo obrazovaniya». Moskva, 2007. 46 p.
3. Verbitskiy A. A., Platonova T. A. *Formirovanie poznavatelnoy i profissionalnoy motivatsii studentov* [Formation of educational and professional motivation of students]. Moskva: Pedagogika, 1986. 14 p.
4. *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of education] / za red. V. H. Kremenii. Kyiv: Yurinkom Inter, 2008. 1040 p.
5. Zimnyaya I. A., Zemtsov E. V. *Integrativnyy podkhod k otsenke edinoi sotsialno-professionalnoy kompetentnosti vypusknikov vuzov* [The integration approach to assessment of both social and professional competences of graduates] // *Vysshee obrazovanie segodnya*. 2008. № 5. P. 14-19.
6. Ivaniy O. M. *Formuvannia pravovoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia : navch.-metod. posibnyk* [Formation of a law competence of a future teacher: manual]. Sumy: Universytetska knyha, 2012. 112 p.
7. Klochkova D. M. *Osnovni kryterii formuvannia pravovoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia* [The main criteria of formation of a law competence of a future teacher] // *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*. Luhansk, 2009. № 23 (186). Ch. 3. P. 207–212.
8. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniy osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy: Biblioteka z osvithoi polityky* [The competent approach in the modern world: world experience and Ukrainian prospects: the library of the world politics] / Pid zah. red. O. V. Ovcharuk. Kyiv: «K.I.S.», 2004. 112 p.
9. Kuzmina N. V. *Professionalizm deyatelnosti prepodavatelya i mastera proizvodstvennogo obucheniya* [Professional activity

- of a teacher and a training tutor]. Moskva: Vysshaya shkola, 1989. 167 p.
10. Nahorna N. V. *Formuvannia u studentiv poniat kompetentnosti y kompetentsii* [Formation of a competence as a notion among students] // *Vykhovannia i kultura*. 2007. № 1-2 (11-12). P. 266-268.
 11. *Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy. U 3-kh t : 42 000 sliv. T. 1. A – K* [the new explanatory dictionary of Ukrainian language: 42 000 words. Volume 1] / V. V. Yaremenko, O. M. Slipushko. 2-he vyd., vypr. Kyiv: Akonit, 2001. 926 p.
 12. Polyakova M. E. *Formirovanie pravovoy kompetentnosti studentov tekhnicheskogo vuza: avtoref. na soiskanie uchenoy kand. ped. nauk: spets.: 13.00.08 «Teoriya i metodika professionalnogo obrazovaniya»* [Formation of a law competence of students of technical universities: author's abstract of the dissertation of the specialty: 13.00.08 «Theory and practice of professional education»]. Moskva, 2007. 23 p.
 13. *Profesiina osvita: slovnyk* [Professional education: dictionary: mannual]: navch. posib. / uklad.: S. U. Honcharenko ta in.; za red. N. H. Nychkalo. Kyiv: Vyshcha shkola, 2000. 380 p.
 14. *Suchasnyi psykholoho-pedahohichnyi slovnyk* [The modern psychological and pedagogical dictionary] / avt. kol. za zah. red. O. I. Shapran. Pereiaslav-Khmelnyskyi: Dombrovska Ya. M., 2016. 473 p.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Костенко Оксана Олексіївна, кандидат історичних наук, доцент, заступник завідувача кафедри загальної історії, правознавства і методик навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Україна, 08400, м. Переяслав-Хмельницький, вул.

Грушевського, 53

e-mail: oksana.kostenko.university@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Костенко Оксана Алексеевна, кандидат исторических наук, доцент, зам. заведующего кафедры общей истории, правоведения и методик обучения ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

Украина, 08400, г. Переяслав-Хмельницкий,

ул. Грушевского, 53

e-mail: oksana.kostenko.university@gmail.com

DATA ON AUTHOR

Kostenko Oksana O., Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor, Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University

53, Hrushevskiy Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine 08400

e-mail: oksana.kostenko.university@gmail.com

УДК 37(436)

DOI 10.5281/zenodo.1243601

ОСВІТНІ ПОСЛУГИ В АВСТРІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Коцур С. Г.

У статті представлено результати аналізу сучасної системи освіти Австрії, яка має чотириступеневу структуру: початкова (Primarstufe), двоступенева середня (Sekundarstufe I und Sekundarstufe II), післядипломна та вища освіта (Postsekundäre-und Tertiärstufe). У науковій розробці зазначається, що керівним органом з питань управління середніми навчальними закладами покладено на провінційні комітети освіти, вищим органом австрійських середніх навчально-освітніх закладів є Федеральне Міністерство освіти та культури (das Bundesministerium für Bildung); для вищих навчальних закладів Австрії всіх типів власності (державних, приватних) керівним органом управління є Федеральне Міністерство науки, дослідів і економіки (das Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und

Wirtschaft). На основі наявної джерельної бази проаналізовано окремі аспекти освітньої системи Австрії в контексті сучасного розвитку суспільства. Також розглянуто процеси реформування державного управління сферою освітніх послуг Австрії. Узагальнено позитивний досвід австрійських вищих навчальних закладів.

Ключові слова: система освітніх послуг Австрії, навчальні заклади Австрії, коледжі, гімназії вищого ступеня, університети, вищі школи та вищі спеціальні школи, освіта Австрії

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ УСЛУГИ В АВСТРИИ: ОПЫТ ДЛЯ УКРАИНЫ

Коцур С. Г.

В статье предоставлены результаты анализа современной системы образования Австрии, которая имеет четырёхступенчатую структуру: начальную (*Primarstufe*), двухступенчатую среднюю (*Sekundarstufe I und Sekundarstufe II*), последипломную и высшее образование (*Postsekundäre-und Tertiärstufe*). В данной научной разработке обозначено, что руководственным органом по вопросам управления средними учебными заведениями положено на провинциальные комитеты образования, высшим органом австрийских средних учебно-образовательных учреждений является Федеральное Министерство образования и культуры (*das Bundesministerium für Bildung*); для высших учебных заведений Австрии всех типов собственности (государственных, частных) руководящем органом управления является Федеральное Министерство науки, опытов и экономики (*das Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft*). На основании исследовательской базы сделан анализ некоторых аспектов образовательной системы Австрии в контексте современного развития общества. Также рассмотрены процессы реформирования государственного управления в сфере образовательных услуг Австрии. Обобщен положительный опыт австрийских высших образовательных учреждений.

Ключевые слова: *система образовательных услуг Австрии, учебные заведения Австрии, колледжи, гимназии высших ступеней, университеты, высшие школы и высшие специальные школы, образование Австрии.*

EDUCATIONAL SERVICES IN AUSTRIA: EXPERIENCE FOR UKRAINE

Kotsur S. H.

This article deals with the outcomes of the analysis of the modern education system of Austria, which includes four different levels: primary school (Primarstufe), two-leveled secondary school (Sekundarstufe I und Sekundarstufe II), higher education and postgraduate education (Postsekundäre-und Tertiärstufe). In the scholarly article it is defined that the principal authority in terms of administration of schools is provincial committees and the Federal Ministry of Education and Culture (das Bundesministerium für Bildung). For the institutions of higher education, state or private ones, it is the Federal Ministry of Science, Research, and Economics (das Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft), which provides all the regulation for studying process. Based on analyzed resources, the certain aspects of the education system of Austria have been analyzed in terms of modern development of society. The process of reformation of Austrian education has been also researched. The relevant experience of Austrian higher education has been generalized.

Keywords: *system of education services of Austria, education institutions of Austria, colleges, gymnasium, universities, secondary school, secondary education, education of Austria.*

Постановка проблеми. Кардинальне реформування системи освіти в Україні, зумовлене соціально-економічними перетвореннями в економіці, науці, культурі й інтеграцією у світовий і європейський культурно-освітній простір, значною мірою активізує проблему підготовки кваліфікованого та конкурентоспроможного фахівця, який не лише володіє певним рівнем знань, умінь і навичок, але й може практично застосувати їх для успішного досягнення поставленої мети. За таких умов у контексті підвищення якості вітчизняної освіти є

дослідження прогресивних освітніх ідей інших країн з метою запровадити їх у власну практику розбудови української системи вищої професійної освіти, зокрема освітні послуги високорозвиненої країни Австрії, яка відома своїми освітніми здобутками та посідає провідне місце в Європі за рівнем життя її населення, соціально-економічного, культурного, політичного та освітнього розвитку.

Мета статті – дати аналіз вітчизняних та іноземних наукових джерел з питань особливостей надання освітніх послуг системою навчальних закладів Австрії та її реформування через здійснення соціально орієнтованої державної політики.

Аналіз останніх досліджень. Результати аналізу наукових джерел засвідчують, що різні аспекти освіти Австрії досліджували вітчизняні (Л. Дзевицька, А. Загорулько, К. Корсак, Г. Кемінь, О. Локшина, В. Мітіна, М. М'ясликовський, О. Шийка та ін.) та австрійські науковці (С. Адлер, Й. Бастіан, М. Байер, Ф. Блетнера, Г. Бургер, Ф. Вендта, Р. Гьоннер, М. Дрбаль, Дж. Койферт, Й. Леонгард, Е. Цольнер, Г. та ін.), але особливої актуальності вона набула останнім часом, у трансформаційний період нашої держави.

Виклад основного матеріалу. Освіта завжди була особливою функцією суспільства й держави, яка спрямована на формування і розвиток соціально-значущих якостей кожної людини як члена суспільства і громадянина держави. Саме, через освіту здійснюється вплив на формування свідомості суспільства, регулюються процеси свідомого саморозвитку громадян. Як соціальне і культурне явище освіта є атрибутом людства, невід'ємним його супутником у поступальному русі еволюційного розвитку.

Процес інтеграції української системи освіти в європейський і світовий освітній простір пов'язаний зі зміною вектора розвитку вітчизняної системи вищої освіти. Глобальні суспільні зміни та модернізація національної системи освіти в рамках Болонської угоди висувають нові вимоги до вдосконалення і підвищення якості освітніх послуг, удосконаленням системи, структури та існуючих моделей та методів підготовки майбутніх фахівців, пошуком механізмів

упровадження позитивного зарубіжного досвіду до українських реалій, створення умов для формування сприятливих умов для індивідуального розвитку людини, її соціалізації і самореалізації у європейському просторі, про що зазначається в Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті (2002 р.), Програмі дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України (2004 р.), Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) та інших нормативно-правових актах. Саме тому актуальним для позитивно-результативного розвитку вітчизняної системи освіти є врахування європейського досвіду освітніх послуг високорозвиненої країни Австрії, яка має розвинену систему професійної підготовки фахівців у сфері освіти, окремі аспекти якої можуть бути впровадженні в українській системі підготовки педагогів відповідного профілю.

Слід зазначити, що теорія і практика освіти Австрії ґрунтуються на історичних традиціях і залежать від державної політики в галузі освіти.

Згідно з положеннями Конституції Австрії, австрійська освіта регулюється спеціальними законами, а саме: «Закон про організацію шкіл» (*Schulorganisationsgesetz*) (1962) та «Закон про організацію університетів» (*Universitäts-Organisationsgesetz – UOG*) (1975), який був оновлений в 1993 році та замінений згідно конституційних положень на «Федеральний Закон про організацію університетів та університетську освіту» (Університетський закон) (*Bundesgesetz über die Organisation der Universitäten und ihre Studien, Universitätsgesetz*) (2002). З прийняттям даного закону університетська система освіти Австрії стала на новий етап розвитку та набула сьогоденного вигляду. Зокрема, у своїй діяльності університети керуються принципами: свободи навчання; зв'язку наукових досліджень та навчання; свободи викладання; активної участі студентів у питаннях, пов'язаних із навчанням; інтернаціоналізму; активної взаємодії усіх співробітників університету; гендерної рівності; соціальної рівності шансів; а також урахування потреб людей із особливими потребами. Університети дотримуються цих принципів без жодних директив «у рамках законів та постанов» (§ 5 Університетського закону) [5].

Аналіз наукової літератури засвідчив, що освітня політика в Австрії визначається на федеральному рівні, відповідальність за ухвалення і дотримання законів щодо освіти розподілена між федерацією (Bund) і федеральними землями – Land (в яких ці завдання виконуються місцевими парламентами і радами). Федеральний рівень повністю відповідає за систему освіти, в тому числі за практично всі аспекти організації навчального процесу, організації навчання в державних школах, приватних школах і заробітну плату, та пенсійні права працівників сфери освіти. Що стосується адміністративного нагляду (контролю), то за початкову, середню і вищу освіту відповідає Міністерство освіти, науки і культури та Федеральне Міністерство економіки та праці. Land відповідають в основному за організацію обов'язкового навчання в державному секторі. Land відповідають виключно за ясла і дитячі садки. Школи мають певну автономію в управлінні бюджетом, і можуть певною мірою пристосовувати навчальні програми до місцевих потреб [3].

За законом про університети 2002 р., університети були перетворені з федеральних установ на ті, які підпадають під публічне право, яке вже не підлягає федеральному адмініструванню. Професійні вищі навчальні заклади можуть бути як державними, так і приватними юридичними особами.

Отже, освітня політика в Австрії визначається на федеральному рівні, а виконання її покладено на дев'ять провінцій (*Бургенланд* (Burgenland), *Каринтія* (Kärnten), *Нижня Австрія* (Niederösterreich), *Верхня Австрія* (Oberösterreich), *Зальцбург* (Salzburg), *Штирія* (Steiermark), *Тіроль* (нім. Tirol), *Форарльберг* (Vorarlberg), місто *Відень* (Stadt Wien). Керівним органом з питань управління середніми навчальними закладами покладено на провінційні комітети освіти, вищим органом австрійських середніх навчально-освітніх закладів є Федеральне Міністерство освіти та культури (*Das Bundesministerium für Bildung*). Для вищих навчальних закладів Австрії всіх типів власності (державних, приватних) керівним органом управління є Федеральне Міністерство науки, дослідів і економіки (*das Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft*).

Система освіти Австрії має чотириступеневу структуру: початкова (Primarstufe), двоступенева середня (Sekundarstufe I und Sekundarstufe II), післядипломна та вища освіта (Postsekundäre-und Tertiärstufe).

Слід відмітити, що дошкільні заклади в Австрії не є частиною шкільної освіти. До 3-х років діти можуть відвідувати дитячі ясла (Krippe), якщо такі установи існують в конкретному місці, а діти у віці від 3 до 6 років – дитячий садок, відвідування якого не є обов'язковим. Як зазначає дослідниця Л. Дзевицька, у Австрії існують різноманітні типи дошкільних закладів: дитячі садки з повним або неповним днем, призначені для дітей віком 3-6 років; одnogрупні дошкільні заклади (переважно для старших дошкільників); пришкільні групи (для п'ятирічних дітей); підготовчі класи основної школи (в яких виховуються та навчаються п'ятирічні діти до досягнення ними шкільного віку) [2]. За організацію діяльності дитячих садків відповідають місцеві органи влади або приватні організації (що заснували ці заклади).

I ступінь (Primarstufe) системи освіти Австрії складає початкова освіта. До початкової школи приймаються діти які досягли 6-річного віку. Навчальний рік складається зі 180 днів (5 днів на тиждень) і триває залежно від федерального повіту. Тижневий обсяг занять у початковій школі коливається від 20 уроків, який триває 50 хвилин. У системі початкової освіти класи можуть нараховувати максимум 30 учнів, а мінімум – 10 учнів. Обов'язковими предметами в початковій школі є: релігія, німецька мова, читання, письмо, математика, музична освіта, мистецтво, праця / технічна робота, фізичне виховання, сучасна мова і безпека дорожнього руху (без оцінок). Всі предмети, крім релігії, і уроків праці, викладає один учитель. В усіх початкових школах обов'язково викладається сучасна іноземна мова починаючи з I класу. Учні початкової школи обов'язково пишуть письмові тести (тести школи) з німецької мови та математики в IV класі. Рейтинг на наступний клас залежить від результатів з усіх предметів [2].

II та III ступінь складає двоступенева середня освіта (Sekundarstufe I und Sekundarstufe II). До першого ступеня двоступеневої середньої освіти (Sekundarstufe I) відносяться

такі навчальні заклади, як: неповні середні школи (Hauptschule), нові середні школи (Neue Mittelschule), загальноосвітні повні середні школи (Allgemein bildende höhere Schule) та приватні школи переважно релігійного спрямування (інклюзивна освіта для дітей з видами/відхиленнями) (Sonderschule – вільні школи), які функціонують згідно Конституції Австрії.

До середньої школи (Sekundarstufe I) приймають учнів на основі успіхів у навчанні або результатів вступних іспитів. Навчання триває 5 днів на тиждень (навчальний рік – 180 днів). Тиждневий обсяг занять складає від 20-30 уроків (по 50 хвилин). Класи можуть нараховувати максимум 30, а мінімум – 20 учнів, які поділяються залежно від віку та розвитку здібностей до вивчення німецької мови, математики та сучасних іноземних мов. У середній школі I ступеня учні продовжують вчити ці предмети, а також починають вчити предмети наукового та технічного спрямування [2].

На основі проєктів, розроблених робочими групами за програмою Федерального Міністерства освіти та культури (das *Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft*), готується рамкова програма навчання, яка потім обговорюється з провінційним комітетом освіти, а також організаціями, що представляють вчителів.

До другого ступеня двоступеневої середньої освіти (Sekundarstufe II) відносяться: інтеграційна професійна освіта (Integrative Berufsausbildung), професійно-технічні училища (Berufsschule u. Lehre (Duale Ausbildung), технікуми (Berufsbildende mittlere Schulen – BMS), технікуми (Berufsbildende höhere Schule – BHS), гімназії вищого ступеня (Allgemein bildende höhere Schule – AHS – Gymnasium).

Перехід до другого ступеня двоступеневої середньої освіти (Sekundarstufe II) вимагає завершення восьмого класу, а також залежить від попередніх оцінок. У дев'ятому класі учні обирають один з декількох профілів у рамках загальної освіти і технічного навчання в старших класах середньої школи. Кандидати, які не відповідають критеріям за оцінками, обов'язково повинні скласти попередні письмові іспити (тести). Виняток становлять лише професійні школи, які

приймають студентів після закінчення VIII класу без атестату про закінчення середньої школи I рівня. Мова йде про те, як краще підготувати студентів до професійної освіти (у рамках дуальної системи освіти) або про підготовку до школи більш високого рівня.

Навчання триває 5 днів на тиждень. Тижневий обсяг занять складає 35 (у технічних і професійно-технічних училищах). Кожен урок триває 50 хвилин. Класи можуть нараховувати максимум 30, а мінімум – 20 учнів, які поділяються залежно від віку та розвитку здібностей до вивчення німецької мови, математики та сучасних іноземних мов. Політехнічні школи також ділять учнів відповідно до інтересу з дисциплін (або за профілем / галуззю освіти) [2].

Навчання в професійній школі та гімназії вищого ступеня триває від чотирьох (AHS) до п'яти (BHS) років зі складанням випускового іспиту, що складається з письмових / усних і практичних частин, і надає можливість отримання атестату зрілості (Reifeprüfung або Matura) для вступу в вищий начальний заклад (Universität, Fachschule, Hochschule) та на виконання певних професійних завдань і можливість здобути кваліфікацію на більш високому рівні, наприклад, пройшовши Berufsreifeprüfung.

IV ступінь – післядипломна та вища освіта (Postsekundäre-und Tertiärstufe).

Система вищої освіти Австрії поділяється на сектори: коледжі (Kolleg), фахові школи (Fachhochschule), вищі педагогічні школи (Pädagogische Hochschule) та університети (Universität).

Вищу освіту в Австрії можна здобути в таких навчальних закладах, як університети: університетський центр безперервної (післядипломної) освіти – Університет Кремс Дунай (Donau-Universität Krems); педагогічні навчальні заклади, теологічні навчальні заклади (Theologische Hochschulen), вищі школи управління (Institut für Management), університети мистецтв (Universität für angewandte Kunst), медичні університети (Medizinische Universität), приватні університети, які діють згідно *Закону про приватні університети (Privatuniversitätengesetz, PUG) (2011)* (після

акредитації згідно *Закону про акредитацію університетів (Universitäts-Akkreditierungsgesetz, UniAkkG) (1999)* тощо.

Вступ до вищого навчального закладу відбувається за результатами складання екзамену та наявності атестату зрілості (Reifeprüfung) або атестату професійної зрілості (Berufsfreifeprüfung) та на підставі сертифікату, що підтверджує складання екзамену на право навчання у вищому навчальному закладі (Allgemeiner Hochschulzugang), та за умови підтвердження його професійної придатності [4].

Слід зазначити, що навчання в державних університетах Австрії є безкоштовним, так як вони фінансуються з федерального бюджету (виняток складає університет у місті Кремс, що фінансується державою лише частково). Державні університети підпорядковуються Федеральному Міністерству науки та транспорту, а їхні викладачі та співробітники є державними службовцями [2].

До вищих шкіл відносяться педагогічні академії (в яких навчають майбутніх педагогів та соціальних працівників) і медико-технічні академії (готують фахівців середньої ланки та технічних асистентів), навчання в яких триває три роки. Статус вищої школи отримали такі австрійські академії, як: *Університет ім. Йоганнеса Кеплера у місті Лінц* [6]; *Університет Моцартеум у місті Зальцбург* [7]; *Університет у місті Клагенфурт* [8]; *Віденський університет* [9] тощо.

Коледжі Австрії є різновидом вищих навчальних закладів, в яких надають теоретичну та практичну підготовку випускникам гімназій, які бажають продовжити своє навчання в педагогічних університетах. Навчання в коледжах здійснюється за денною та вечірньою формою протягом шести семестрів, та дає можливість здобути диплом педагога, соціального працівника та інженера.

Вищі спеціальні школи готують фахівців у галузі інформатики та сфери організації виробництва. Навчальний процес у вищих спеціальних школах є скороченим та орієнтований на 8-семестрові програми професійного навчання, де майбутні фахівці отримують переважно практичні знання наближенні до виробництва, що дає їм змогу швидкого працевлаштування.

За даними дослідження Л. Дзевицької, у Австрії функціонують 22 державних університети (з них університет післядипломної освіти у місті Кремс і 21 вища фахова школа) і 15 педагогічних вищих шкіл [1].

У зв'язку з участю Австрії в Болонському процесі, який спрямований на уніфікацію європейської системи освіти, у країні було уведено двоступеневу систему вищої освіти «бакалавр – магістр» (Bachelor – Master). Обидва напрями передбачають написання дипломної роботи й доступ до отримання ступеня доктора наук (Doktorat). В Австрії існує лише один науковий ступінь – доктор наук, який присвоюється після захисту й публікації дисертації у вищому навчальному закладі [2].

Особливістю післядипломної освіти Австрії є діяльність заснованого в 1994 році Дунайського університету післядипломної освіти у місті Кремсі, який надає освітні послуги з підвищення кваліфікації фахівців з права, економіки, медицини та екології. Слід зазначити, що Дунайський університет має особливу позицію в австрійському ландшафті вищої освіти. Це юридична установа за загальним правом, а не частина закону про федеральний бюджет. Дунайський університет фінансується федеральним урядом та місцевим урядом Нижньої Австрії. Він пропонує виключно післядипломну освіту та подальшу освіту. Курси університетів повинні проводитись відповідно до закону про навчання в державних університетах, але витрати мають фінансуватися за рахунок внесків. Дунайський університет перебуває під наглядом федерального міністра в юридичних та фінансових справах.

Висновки. Отже, система освіти Австрії характеризується розгалуженістю, що дає змогу громадянам здійснювати вибір навчальних закладів. Особливістю австрійської системи освіти є тісний взаємозв'язок теорії і практики, що дає можливість здобуття умінь та знань не лише для учнів, а й для випускників професійної школи, гімназії вищого ступеня, університетів, коледжів, вищої школи. Австрійська система освіти є багатопрофільною та характеризується різноманітністю навчальних закладів і

освітніх програм з постійним прагненням до вдосконалення якості освіти шляхом її реформування, про що свідчить ряд законів, прийнятих державою в різні часи.

Проведене дослідження не вичерпує всі аспекти порушеної проблеми. Перспективними напрямками наукових пошуків може бути підготовка майбутніх вчителів іноземної мови в університетах Австрії.

Список використаних джерел

1. Дзевицька Л. С. Система освіти Австрії: реалії сьогодення // *Вища школа*. 2013. № 10. С. 65-80.
2. Марцинківский И. Б. Высшее образование: Политика развитых стран капитализма // *Советская педагогика*. 1988. № 6. С. 123–129.
3. Сисоєва С. О. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навч. посіб. / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук. – Київський університет імені Бориса Грінченка. Рівне: Овід, 2012. 352 с.
4. Altrichter H. Lehrerbildung an Österreichs Universitäten / H. Altrichter. – *Zeitschrift für Hochschuldidaktik*, Nr. 5, 1981, P. 197–206.
5. Bundesgesetz über die Organisation der Universitäten und ihre Studien (Universitätsgesetz 2002 – UG). – *Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Universitätsgesetz 2002*). – *Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich*, ausgegeben am 9. August, 2002 – Jg. 2002, № 120, P. 1267-1333.
6. Satzung der Johannes Kepler Universität Linz. Habilitationsverfahren einschließlich Sonderbestimmungen für Habilitationsverfahren der Medizinischen Fakultät». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jku.at/Rechtsabteilung/content/e6696/e6617/e6606/STHabilitationsverfahren_MTB21_140515_ger.pdf. – Назва з екрана.
7. Satzung der Universität Mozarteum. Habilitationsrichtlinien. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.moz.ac.at/files/pdf/fofoeff_habilitationsrichtlinien.pdf. – Назва з екрана.

8. Satzung der Alpen-Adria-Universität Klagenfurt. Teil C: Verfahrensbestimmungen. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uni-klu.ac.at/rechtabt/downloads/Satzung_Teil_C.pdf. – Назва з екрана.
9. Satzung der Universität Wien. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://satzung.univie.ac.at/home>. – Назва з екрана.

References

1. Dzevytska L. S. *Systema osvity Avstriyi: realiyi sohodennya* [higher education system in Austria: modern state of the art] / L. S. Dzevyts'ka // *Vyscha shkola*, 2013, № 10, pp. 65-80.
2. Martsynivskiy I. B. *Vyshe obrazovanie: Politika razvitykh stran kapitalisma* [politics of developed capitalist countries] / I. B. Martsynivskiy // *Sovetskay pedagogika*, 1988, № 6, pp. 123–129.
3. Sysoyeva S. O. *Osvitni systemy krayin Yevropeyskoho Soyuzu: zahalna kharakterystyka: navchalnyy posibnyk* [the education system of EU countries] / S. O. Sysoyeva, T. Y. Krystopchuk, Kyiv's'kyi universytet imeni Borysa Hrinchenka, Rivne: Ovid, 2012, 352 p.
4. Altrichter H. *Lehrerbildung an Österreichs Universitäten* / H. Altrichter. – *Zeitschrift für Hochschuldidaktik*, Nr. 5, 1981, pp. 197–206.
5. *Bundesgesetz über die Organisation der Universitäten und ihre Studien (Universitätsgesetz 2002 – UG)*. – *Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Universitätsgesetz 2002*. *Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich, ausgegeben am 9. August, 2002 – Jg. 2002, № 120, pp. 1267-1333*.
6. *Satzung der Johannes Kepler Universität Linz. Habilitationsverfahren einschließlich Sonderbestimmungen für Habilitationsverfahren der Medizinischen Fakultät*. – [WWW page]. – Internet access: http://www.jku.at/Rechtsabteilung/content/e6696/e6617/e6606/STHabilitationsverfahren_n_MTB21_140515_ger.pdf. – Screen title.
7. *Satzung der Universität Mozarteum. Habilitationsrichtlinien*. – [WWW page]. – Internet access: https://www.moz.ac.at/files/pdf/fofoe/ff_habilitationsrichtlinie_n.pdf. – Screen title.

8. *Satzung der Alpen-Adria-Universitat Klagenfurt. Teil C: Verfahrensbestimmungen.* – [WWW page]. – Internet access: http://www.uni-klu.ac.at/rechtabt/downloads/Satzung_Teil_C.pdf. – Screen title.
9. *Satzung der Universitat Wien.* – [WWW page]. – Internet access: <http://satzung.univie.ac.at/home>. – Screen title/

ДАНІ ПРО АВТОРА

Коцур Сабіна Григорівна, аспірант кафедри педагогіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
Україна, м. Переяслав-Хмельницький
Адреса: вул. Грушевського, 53, кв.67
м. Переяслав-Хмельницький
Київська обл., 08400
Україна
Email: sabinyanochka@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Коцур Сабина Григорьевна, аспирантка кафедры
педагогике ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
университет имени Григория Сковороды»
г. Переяслав-Хмельницкий
Адрес: ул. Грушевского, 53, кв. 67.
г. Переяслав-Хмельницкий, 08400
Киевская область.
Украина
Email: sabinyanochka@gmail.com

DATA ON AUTHOR

Kotsur Sabina H., a postgraduate student of Pedagogy
Department Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University
53, Hrushevskiyi Str., app.67
Pereiaslav-Khmelnytskyi
Kyiv Region, 08400
Ukraine
Email: sabinyanochka@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ

Шарапа М. В.

У статті з'ясовано поняття мовної та комунікативної особистості, комунікативної свідомості в контексті формування професійної комунікативної компетенції майбутніх журналістів; окреслено основні аспекти розвитку їх професійної майстерності, зокрема вироблення власного стилю, вдосконалення мовленнєвої діяльності, опрацювання та створення текстів; розглянуто основні складові комунікативної компетенції та уміння, на формування яких необхідно звернути увагу під час організації навчальної діяльності студентів; актуалізовано необхідність вдосконалення уже відомих методик та розроблення інноваційних підходів щодо сприяння розвитку професійних якостей майбутніх фахівців, зокрема пов'язаних із комунікативною діяльністю.

Ключові слова: професійна комунікативна компетенція, професіограма фахівця, мовна особистість, комунікативна особистість, комунікативна свідомість, мовленнєва діяльність.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ ЖУРНАЛИСТОВ

Шарапа М. В.

В статье определены понятия языковой и коммуникативной личности, коммуникативного сознания в контексте формирования профессиональной коммуникативной компетенции будущих журналистов; подчеркнуты основные аспекты развития их профессионального мастерства, в том числе разработка собственного стиля, усвершенствование речевой деятельности, обработка и создание текстов; рассмотрены основные элементы коммуникативной компетенции и умения, на формирование которых необходимо обратить внимание во время организации учебной

деятельности студентов; актуализирована необходимость усовершенствования уже известных методик и разработки инновационных подходов к содействию развития профессиональных качеств будущих специалистов, в том числе связанных с коммуникативной деятельностью.

Ключевые слова: профессиональная коммуникативная компетенция, профессиограмма специалиста, языковая личность, коммуникативная личность, коммуникативное сознание, речевая деятельность.

THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE JOURNALISTS

Sharapa M. V.

The article studies the terms of linguistic and communicative personality, communicative awareness in the context of formation of professional communicative competence of future journalists; the main aspects of their professional skill development are outlined, in particular the development of their own style, improvement of the speech activity, text creating and processing. It also defines the main components of communicative competence and skills, the formation of which should be considered during the organization of educational activity of students. The need of known methodologies improvement and innovative approaches creation about the assistance of professional skills development, connected with the speech activity, is actualized.

Key words: professional communicative competence, professiogram of a specialist, linguistic persona, communicative personality, communicative awareness, speech activity.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку суспільства гостро постає проблема формування професіоналізму майбутніх журналістів, що спрямовує роботу викладачів вищої школи на створення необхідних умов для вдосконалення інтелектуального та культурного рівнів студентів; оновлення процесу здобуття ними необхідних фахових знань, умінь і навичок; глибокого розуміння соціальної функції своєї професії тощо. Одним із пріоритетних завдань

викладання філологічних дисциплін для майбутніх журналістів є формування професійної комунікативної компетенції.

Аналіз досліджень і публікацій. У наукових роботах вітчизняних та зарубіжних учених досліджено психологічні аспекти проблем комунікативного вдосконалення особистості (Л. Виготський, Г. Костюк, І. Гальперін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, І. Зимня та ін.); комунікативну компетентність як важливу ознаку професіоналізму (Ю. Жуков, Д. Люїс, А. Маркова, А. Панфілова, Л. Петровська, Л. Столяренко та ін.); специфіку журналістської професії та особливості журналістської творчості (Ю. Андреева, Р. Бухарцев, В. Гоян, В. Здоровега, В. Олешко, О. Самарцев, Л. Світич, А. Тепляшина, Т. Тюлюлюкіна, Ю. Шаповал та ін.). Окрім вдосконалення вже набутого попереднього досвіду науковців щодо досліджуваної проблеми, актуальним залишається пошук нових шляхів формування мовної та комунікативної особистості студентів – майбутніх журналістів; детальне визначення змісту та принципів організації їх фахового навчання тощо.

Мета статті – окреслити основні аспекти формування комунікативної компетенції як одного з елементів сучасної професіограми майбутнього фахівця.

Досліджуючи модель *мовної особистості*, науковці виокремлюють такі основні її характеристики: вербально-семантична (власне мовна) визначає весь запас слів та словосполучень, якими користується особистість у природній вербальній комунікації; когнітивна (пізнавальна) пов'язана з інтелектуальним потенціалом особистості, його пізнавальною діяльністю; прагматична розкриває мету й завдання комунікації, інтереси, мотиви та комунікативні установки.

Поряд із поняттям *мовної особистості* функціонує й більш ширше поняття *комунікативної особистості*, особливістю якої є сукупність індивідуальних якостей та характеристик, які забезпечують уміння вибрати схему передавання інформації в конкретній ситуації, адекватно сприймати інформацію. Характеристика комунікативної особистості передбачає виявлення таких основних параметрів: мотиваційного (визначається комунікативними потребами),

когнітивного (формується під час набуття пізнавального досвіду індивіда; здібність сприймати свою мовну свідомість, а також усвідомлювати й оцінювати сам факт такої свідомості й адекватно оцінювати когнітивний діапазон партнера є основною характеристикою комунікативної особистості); функціональний (характеризується *комунікативною компетенцією*, яка насамперед передбачає володіння вербальними й невербальним засобами, уміння вдало добирати комунікативні засоби під час комунікації, формулювати висловлювання та дискурси відповідно до норм вибраного комунікативного коду й правил мовленнєвого етикету; така компетенція зумовлена значною кількістю когнітивних факторів (знаннями навколишнього світу, соціальними цінностями, здібністю адекватного сприйняття інформації) та актуалізується зважаючи на конкретні соціальні умови комунікації) [4, с. 139–143].

Рівень сформованості *комунікативної свідомості* – сукупності комунікативних знань і механізмів, що уможливорюють комунікативну діяльність людини: комунікативні настанови свідомості, ментальні комунікативні категорії (поняття), набір прийнятих у певному суспільстві норм і правил комунікації [5, с. 193] – впливає на розвиток та вдосконалення в студентів професійних умінь успішного планування та конструювання комунікативних ситуацій, володіння нормами комунікативної поведінки, швидкого орієнтування в інформаційному просторі та прийняття вдалих рішень, правильного вибору комунікативних стратегій та тактик різних типів дискурсу тощо.

Формування професійної компетентності студентів-журналістів, зокрема її комунікативної складової, залежить від чіткого усвідомлення ними мотивів навчальної діяльності. Оскільки професійне спілкування є основою всіх видів діяльності в журналістській роботі та самостійним видом професійної діяльності майбутнього працівника ЗМІ як представника професії типу «людина ↔ людина» [2, с. 227], то одним із завдань викладачів вузів є допомога студенту в усвідомленні та створенні власної професіограми, заснованої на загальних принципах вдосконалення та розвитку

загальнолюдських якостей (інтелігентності, ерудованості, комунікабельності, креативності, толерантності тощо) та окремих фахових, пов'язаних з майбутньою професією (вироблення та постійне вдосконалення власного стилю, допитливість та зацікавленість, наполегливість, уміння швидко реагувати та орієнтуватися навіть у складних умовах, здатність аналізувати та систематизувати інформацію, прагнення до постійного самовдосконалення тощо).

Забезпечення одного із важливих аспектів професійної майстерності майбутніх журналістів – вироблення власного стилю – зокрема передбачає формування в них звички багато читати: літературу, статті в газетах і журналах, щоб швидко визначати прийоми гідні уваги та занотовувати їх; умінь та навичок опрацьовувати тексти, постійно збагачувати свою лексику [1, с. 212–214]; оригінально, чітко формулювати думку та зрозуміло її висловлювати; уміти послуговуватися багатством мови тощо.

Високий рівень знання мови, її зображувальних можливостей, засобів переконання; володіння культурою спілкування; усвідомлене використання досвіду мовленнєвої діяльності в конкретній сфері спілкування, зокрема журналістиці – це основні складові комунікативної компетенції [3, с. 26]; вдосконалення яких має бути одним із мотивів навчальної діяльності студента-журналіста. Тому мовленнєва діяльність як основний вид діяльності в професії журналіста є основною сферою формування необхідних для подальшого фахового зростання студентів знань, умінь та навичок.

Модель мовленнєвої діяльності складається з таких етапів: орієнтування (усвідомлення потреби, мотиву мовленнєвої діяльності в конкретній ситуації спілкування); планування (вироблення комунікативної стратегії: вибір типу спілкування, визначення бажаного кінцевого результату, внутрішнє програмування мовленнєвої діяльності); виконання (відбувається головна дія: 1) породження мовлення в усній або письмовій формі чи 2) його сприйняття й розуміння (різні види перекодування змістових одиниць); контроль (оцінювання результату, звернення до можливих форм перевірки: чи досягнуто мети?) [3, с. 56–57]. Мовленнєва діяльність реалізується в двох формах: усній та писемній. Результатом

породження усного мовлення є говоріння, а сприйняття та розуміння мовлення є слухання. Тому важливими складовими комунікативної професіограми майбутнього журналіста, які необхідно формувати у вузі, вважаємо такі уміння:

- зацікавити слухача та втримати його увагу (прийоми привернення уваги слухачів та їх зацікавлення: несподіване формулювання теми; образне порівняння предмета обговорення; неочікуваний факт, зміна стилю тощо; прийоми утримання інтересу: відповідність інформації інтересам та потребам адресата; прийоми співучасті: слухач – дійова особа уявної ситуації, надання слухачеві можливості приймати рішення; прийоми навіювання тощо) [3, с. 64–66];

- слухати як адекватне та усвідомлене сприйняття інформації, її розуміння та мисленнєве опрацювання;

- постійно вдосконалювати навички письмового мовлення;

- практично застосувати знання про особливості публіцистичного стилю;

- опрацьовувати та створювати тексти (усвідомлення та забезпечення змістової, комунікативної та структурної цілісності тексту) тощо.

Серед важливих видів роботи журналіста є робота з текстом, який завжди характеризується завершеною цілісністю та зв'язністю. Тому, навчаючись у вузі, студенти набувають умінь помічати недоречності під час створення тексту та виправляти їх, правильно оформлювати текст як мовленнєвий твір за змістом, структурою та комунікативно цілісно, що передбачає взаємозв'язок комунікативного наміру автора з основною думкою тексту, мовними засобами її вираження та функціонально-змістовим типом мовлення.

Отже, формування комунікативної компетенції майбутніх журналістів як елемента загальної професійної компетентності передбачає виконання низки актуальних завдань, пов'язаних із забезпеченням необхідних умов розвитку та вдосконалення знань, умінь, навичок студента як комунікативної особистості із власною професіограмою, яка відповідає вимогам сучасного суспільства та є ефективною в досягненні професійної мети; а також із вдосконаленням уже відомих методик та розробленням інноваційних підходів щодо сприяння розвитку їх професійних якостей, зокрема пов'язаних із комунікативною діяльністю.

Список використаних джерел

1. Аньєс І. Підручник із журналістики: Пишемо для газет. – К., 2013. – 544 с.
2. Локарева Г. В. Проблема формування у майбутніх журналістів культури професійного спілкування як ознаки комунікативної компетентності // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 30. – С. 221–228.
3. Смелкова З. С. Риторические основы журналистики. Работа над жанрами газеты: Учебное пособие. – М., 2004. – 320 с.
4. Шарков Ф. И. Теория коммуникации (базовый курс). Учебник. – 2-е изд. – М., 2004. – 246 с.
5. Яшенкова О. В. Основы теории мовної комунікації : навч. посіб. – К., 2010. – 312 с.

References

1. Anies I. *Pidruchnyk iz zhurnalistyky: Pyshemo dlia hazet* [Journalism tutorial: We write for newspapers]. – К., 2013. – 544 p.
2. Lokarieva H. V. *Problema formuvannia u maibutnikh zhurnalistiv kultury profesiinoho spilkuvannia yak oznaky komunikatyvnoi kompetentnosti* [The problem of formation of a culture of professional communication among future journalists as a sign of communicative competence] // *Pedagogy of the formation of a creative person in higher and secondary schools.* – 2013. – Issue 30. – P. 221-228.
3. Smelkova Z. S. *Ritoricheskie osnovy zhurnalistiki. Rabota nad zhanrami gazety: Uchebnoe posobie* [Rhetorical bases of journalism. Work on the genres of the newspaper: Tutorial]. – М., 2004. – 320 p.
4. Sharkov F. I. *Teoriya komunikatsii (bazovyy kurs). Uchebnik* [Communication Theory (basic course). Textbook]. – 2nd ed. – М., 2004. – 246 p.
5. Yashenkova O. V. *Osnovy teorii movnoi komunikatsii : navch. posib.* [Fundamentals of the theory of language communication: Teach. Manual]. – К., 2010. – 312 p.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Шарапа Марина Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Житомирського державного університету імені Івана Франка; *поштова адреса: м. Житомир, проспект Миру 3, кв. 13.*
E-mail: mari12sha@i.ua.

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Шарапа Марина Васильевна, кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры украинского языка Житомирского государственного университета имени Ивана Франка; *почтовый адрес: г. Житомир, проспект Мира 3, кв. 13.*
E-mail: mari12sha@i.ua.

DATA ON AUTHOR

Sharapa Maryna V., Candidate of Philological Science, Assistant Professor, Assistant Professor of the Ukrainian Language Department
Zhytomyr Ivan Franko State University;
3, Prospekt Myru, app. 13, Zhytomyr
E-mail: mari12sha@i.ua.

УДК 378.011.3-051

DOI 10.5281/zenodo.1243729

ТВОРЧЕ ПОКОЛІННЯ УЧИТЕЛЬСТВА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ «НОВОГО СУСПІЛЬСТВА»

Шимченко Л. А.

Предметом дослідження є система формування творчої особистості майбутніх вчителів професійного навчання. Метою статті є прослідкувати, як за рахунок педагогічного циклу дисциплін та запровадження елементів педагогічної майстерності в педагогічних університетах, можливо забезпечити формування професійно-творчих вчителів. Для досягнення поставленої мети використано метод педагогічного спостереження, аналізу та описовий метод.

Результати дослідження: акцентується увага на перевагах модульно-розвиваючого навчання з елементами педагогічної майстерності при підготовці творчих учителів професійного навчання. Галуззю використання результатів є система підготовки вчителів професійного навчання в педагогічних ВНЗ України.

Вищий рівень професійно-педагогічної підготовки досягається на основі творчої діяльності студентів, принципових змін їх особистісних та професійних якостей. Однак, досягти цього можливо лише у випадку, якщо вдається пробудити потребу майбутніх фахівців до професійного саморозвитку та самовдосконалення, виховати ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, розвинути здібність до емоційно-вольової саморегуляції, самоорганізації та самоконтролю.

***Ключові слова:** вчитель, творча особистість, творче мислення, професійно-педагогічна якість, саморозвиток, самовдосконалення, педагогічна майстерність, педагогічна культура.*

ТВОРЧЕСКОЕ ПОКОЛЕНИЕ УЧИТЕЛЬСТВА КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ «НОВОГО ОБЩЕСТВА»

Шимченко Л. А.

Предметом исследования является система формирования творческой личности будущих педагогов профессионального обучения. Цель статьи – проследить, как за счёт педагогического цикла дисциплин и внедрения элементов педагогического мастерства в педагогических университетах, возможно обеспечить формирование профессионально-творческих учителей. Для достижения поставленной цели было использовано метод педагогического наблюдения, анализа и описательный метод. Результаты исследования: акцентируется внимание на преимуществах модульно-развивающего обучения с элементами педагогического мастерства при подготовке творческих учителей профессионального обучения. Отраслью использования результатов выступает система подготовки учителей профессионального обучения в педагогических ВУЗах Украины.

Высший уровень профессионально-педагогической подготовки достигается на основании творческой деятельности студентов, принципиальных изменений их личностных и профессиональных качеств. Однако достичь этого можно только в том случае, если удастся пробудить потребность будущих специалистов в профессиональном саморазвитии и самосовершенствовании, воспитать ценностное отношение к педагогической деятельности, развить способность к эмоционально-волевой саморегуляции, самоорганизации и самоконтролю.

Ключевые слова. Учитель, творческая личность, творческое мышление, профессионально-педагогическое качество, саморазвитие, самосовершенствование, педагогическое мастерство, педагогическая культура.

CREATIVE GENERATION OF THE TEACHERS AS THE BASIS FOR THE FORMATION OF A «NEW SOCIETY»

Shymchenko L. A.

The subject of research is to form a creative personality of the future teacher of vocational training. The aim of the article is to trace how through the pedagogical cycle of disciplines and the introduction of elements of pedagogical skills in pedagogical universities, it is possible to provide the formation of professional and creative teachers. To achieve this aim, the method of pedagogical observation, analysis and descriptive method were used. There is increasing focus on module and developing training of creative teachers of vocational training with elements of pedagogical skills. The use of results is the system of training teachers of vocational training in pedagogical universities of Ukraine.

The higher level of vocational and pedagogical training is achieved on the basis of students' creative activity, fundamental changes in their personal and professional qualities. However, this can only be achieved if one succeeds in awakening the need for future specialists to professional self-development and self-improvement, to educate a valuable attitude to pedagogical activity, to develop the ability to emotional and voluntary self-regulation, self-organization and self-control.

Key words: *teacher, creative personality, creative thinking, professional-pedagogical quality, self-development, self-improvement, pedagogical skill, pedagogical culture.*

Постановка проблеми. Євроінтеграційний вибір України передбачає формування людини «нового покоління»: інтелектуальної та духовної, демократичної та державотворчої, здатної перспективно мислити та самостійно приймати рішення і відповідати за їх виконання; активної в житті суспільства та вміючої розв'язувати складні проблеми сьогодення. Відповідальними за «нове покоління» є, перш за все, освіта та сім'я – тому постала потреба у вчителях, здатних створювати розвивальне середовище в загальноосвітніх навчальних закладах з тим, щоб забезпечити розвиток творчого мислення та активної життєвої позиції в учнів. Педагогічні ВНЗ повинні поставити собі за основну мету – виховання нового покоління вчителів як носіїв загальнолюдських цінностей, глибоких і різноманітних знань та високої культури; шукачів оптимальних педагогічних рішень при виявленні проблем та суперечностей; творців альтернативного та критичного мислення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Настав час, коли переважна частина українського суспільства зрозуміла необхідність у докорінній зміні шкільної освіти. Від того, яким є навчально-виховний процес сьогодні, залежить рівень і можливості суспільства через 10-30 років. Глобалізаційні процеси сьогодні вимагають від учителя якості неповторної творчості особистості, а ряд вчених-педагогів ще в другій половині ХХ століття акцентували увагу на перспективності підготовки в педагогічних ВНЗ творчих, креативних педагогів. До таких вчених відносимо І. Зязюна, В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі, Н. Кузьміна, В. Сластьоніна, А. Брушлінського, Л. Виготського, В. Давидова, Л. Занкова, О. Леонтьєва, С. Рубіншейна, І. Якиманської та ін. Теоретичні засади формування творчої активності вчителя й учнів розробляли Д. Богоявлінська, Л. Єрмолова-Толина, О. Лук, О. Матюшкін, С. Сисоєва, Є. Торранс та ін.

Аналіз педагогічних досліджень, виконаних протягом останніх років, свідчить, що науковцями передусім вивчаються фактори й умови розвитку творчого потенціалу особистості (М. Вайновська), творчих здібностей (М. Роговенко), творчої діяльності (О. Расказова), креативного мислення (Л. Баранова). Дослідженню питань особистості вчителя, його духовних цінностей, процесу становлення творчого педагога присвячені праці Г. Балла, І. Беха, М. Боришевського. Велика увага приділяється дослідженню ефективності підготовки студентів до майбутньої педагогічної творчої діяльності.

Нас зацікавила система запровадження курсу педагогічної майстерності в педагогічних ВНЗ України, що досліджувалась такими вченими як: Л. Артемова, О. Антонова, І. Булах, С. Вітвицька, Л. Долинська, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна та ін. Тому **метою статті** є прослідкувати, як за рахунок педагогічного циклу дисциплін та запровадження елементів педагогічної майстерності в педагогічних університетах можливо забезпечити формування професійно-творчих педагогів.

Основні результати дослідження. Інформаційний етап розвитку суспільства потребує постійного спрямування, контролю, глобальних змін в особистісному вимірі кожної людини. Якщо зміни можуть відбуватися лише при усвідомленні їх необхідності, то спрямування і контроль через систему, переважно, освіти, що забезпечують поступ динамічний, конструктивний і, здебільшого, результативний. Наслідком такого поступу є сформування так званого «нового покоління», тобто покоління особистостей, внутрішні мотиви яких породжують ту саму діяльність, завдяки якій і формується особистість.

Педагогічні ВНЗ України повинні максимум зусиль прикласти до системи формування спочатку творчої особистості вчителя, а через них – і «нового покоління» будівничих інформаційної економіки та інформаційного суспільства. Для досягнення такої мети в навчальний процес Переяслав-Хмельницького ДПУ ім. Григорія Сковороди, на фінансово-гуманітарному факультеті, де відбувається підготовка майбутніх педагогів професійного навчання,

включені навчальні дисципліни педагогічно-методологічного спрямування:

а) нормативні навчальні дисципліни: «Педагогіка», «Психологія», «Теорія та методика виховної роботи», «Методологічні засади професійної освіти», «Основи педагогічної творчості», «Креативні технології навчання», «Дидактичні основи професійної освіти», «Університетська освіта», «Комунікативні процеси в педагогічній діяльності», «Основи науково-дослідної роботи студентів», «Методика професійного навчання: дидактичне проектування, основні технології навчання»;

б) дисципліни самостійного вибору навчального закладу: «Менеджмент і маркетинг в освіті»;

в) дисципліни вільного вибору студентів: «Методика викладання фахових дисциплін».

За рахунок вивчення такої кількості педагогічно-методологічних дисциплін забезпечується готовність до творчої діяльності майбутнього вчителя професійного навчання. Основний акцент викладачами нашого університету робиться на виявлення, розкриття та реалізацію потенційних можливостей особистості майбутнього вчителя; на ознайомлення з новаторством у педагогічній діяльності; на спонукання до творчості в педагогічній професії.

За рахунок лекційного матеріалу забезпечується надання знань особистісно-орієнтованих педагогічних технологій для розкриття в майбутній педагогічній діяльності творчої особистості учнів ПТНЗ; відбувається ознайомлення з можливими в застосуванні системами організації навчально-виховного процесу, спрямованого на творчий розвиток його суб'єктів; формуються розуміння форм і методів стимулювання творчої діяльності майбутніх учнів; забезпечується набуття знань механізмів діагностики творчих потенційних здібностей до діяльності учнів ПТНЗ – тим самим формується готовність до самостійної творчої діяльності. Лекції допомагають долучити студента до наукових досліджень на сучасному рівні, дізнатися про новітні досягнення в педагогічній науці. Оскільки лекція – це особистий аналіз викладачем певних наукових положень, використання історичного підходу до них

і неодмінного висвітлення їх сучасного стану, то тим самим студент отримує можливість проникнути в творчу лабораторію свого вченого-викладача, а, при бажанні, і долучитися до викладацької творчості.

На наше переконання, найрезультативнішими є емоційно-впливові лектори – їх контакти з аудиторією, загальний вплив при передачі навчального матеріалу найбільш вдалий. Використовуються й технічні засоби у випадках, коли вони йдуть на користь справи, коли зміст матеріалу і характер викладу вимагають їх застосування як одного із засобів розкриття цього змісту. Часто використовуються викладачами презентації в системі Power Pont, які: не займають багато часу для розробки заняття, проте дають змогу викладачу більше зацікавити студентську аудиторію, подавати й опрацьовувати за один і той час значно більший обсяг інформації, а також забезпечують можливість використовувати інформацію в будь-якій формі представлення: текст, таблиці, діаграми, слайди, відео- та аудіо фрагменти і т. ін. Формування лекцій-презентацій надає змогу викладачеві проявити свою творчість і компонувати матеріал на свій розсуд, легко тиражувати та розповсюджувати для певних видів самостійної роботи; можуть створюватися не тільки для показу на великому екрані для студентської групи в аудиторії, а також використовуватися для індивідуального перегляду на комп'ютері (особливо при дистанційній формі навчання чи під час підготовки до практичного заняття).

Для майбутніх педагогів професійного навчання ці презентації є своєрідним прикладом можливих для використання форм проведення майбутніх власних уроків. Підготовка презентації – дуже відповідальна акція, а її проведення має вирішити проблеми не тільки технічного, а й морально-етичного характеру. Матеріали, представлені у презентації, повинні відповідати нормам і вимогам ділової етики. Це насамперед, чіткий вибір цільової й функціональної спрямованості презентації, визначення характеру інформації й способів її подання. Будь-яка презентація повинна мати сценарій, а це творчість – отже перейнятий досвід лекційних занять в університеті та підготовка таких презентацій на

практичні заняття забезпечують для студента можливість розвивати власну професійно-творчу активність ще в стінах університету, набувати навичок вчителя-новатора.

Викладання дисциплін професійного спрямування супроводжується використанням освітніх технологій, які забезпечують підготовку кадрів, спроможних ефективно керувати інноваційними процесами та розробляти і впроваджувати інноваційні проекти. Потреба в таких висококваліфікованих спеціалістах вже сьогодні дуже висока і буде постійно зростати. За таких умов найбільш перспективним виявляється проблемне викладання навчального матеріалу, орієнтоване на розвиток професійного проблемного мислення. Структуру технології проблемного навчання ми подаємо на прикладі її використання багатьма викладачами ФГФ Переяслав-Хмельницького ДПУ ім. Г. Сковороди. Суть структури така: дії викладача; дії студента; створення проблемної ситуації; прийняття проблемної ситуації; виявлення проблеми дослідження; управління пошуковою діяльністю; самостійний пошук; обговорення висновків.

Технологія проблемного навчання готує студентів до самоменеджменту і дозволяє: виявляти проблему в різноманітних ситуаціях, ставити мету і планувати процес її досягнення, здійснювати оцінку отриманих результатів. Таким чином, процес засвоєння знань відбувається в творчому процесі. Переваги проблемних лекцій перед традиційним інформаційно-пояснювальним їх викладанням не усувають деяких проблем в їх максимальному практичному застосуванні. По-перше, необхідно уникати формального підходу до вибору проблемних ситуацій, коли процес пізнання явищ не викликає у студентів труднощів. По-друге, обов'язково треба дотримуватись дидактичного принципу доступності матеріалу. Викладати весь матеріал курсу шляхом проблемних лекцій неможливо, як і не завжди доцільно всю лекцію присвячувати рішенням проблемних питань. Для здійснення проблемного викладання рекомендується відбирати найбільш важливий матеріал з дисципліни.

Згідно нової концепції підготовки магістрів відбувається вдосконалення їх підготовки, яка поділяється на дослідницьку,

професійну та кар'єрну. Дослідницькі програми передбачають поглиблення досліджень в певній науковій сфері, професійні – розвиток професійних і формування управлінських компетенцій в певній галузі. Кар'єрні програми передбачають вдосконалення отриманих теоретичних знань і практичного досвіду для кар'єрного зростання і підготовки до здійснення управлінської діяльності. До набору компетенцій освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» включається участь у науково-дослідницькій діяльності, що регламентується Законом України «Про вищу освіту» віднесено виконання магістром «обов'язків інноваційного характеру».

При підготовці магістрів, що виявляють бажання працювати надалі над дисертаційним дослідженням, застосовується четвертий рівень складності питань, що виносять до проблемних лекцій. Вибираються, як правило, проблеми, які ще не вирішені наукою і практикою, але активізують пізнавальну діяльність студентів. Студенти мають можливість поєднувати пошукові дослідницькі роботи, пов'язані з організацією експериментальних досліджень за тематикою магістерської роботи, з тематикою лекційних занять, проводити паралелі між дисциплінами професійного циклу навчання і робити самостійні науково обґрунтовані висновки. Отже, побудову лекційних курсів із широким використанням проблемного підходу та розглядом на лекціях питань четвертого рівня складності можна вважати одним з основних методичних підходів при підготовці інноваційно-орієнтованих фахівців.

Практичний компонент готовності до самостійної творчої діяльності характеризується: уміннями реалізувати особистісно-орієнтовані педагогічні технології розвитку й виховання творчої особистості; оволодінням методами оцінювання розвитку творчих якостей; здатністю до самоаналізу, узагальнення власного досвіду та досвіду інших. Відповідно до перерахованих компонентів готовності викладачами ФГФ Переяслав-Хмельницького ДПУ ім. Г.Сковороди розробляються плани практичних занять. Керуючись положеннями діяльнісного підходу до визначення особистості, відзначається важливість мотивів, які мають

велике значення для поведінки та діяльності особистості. Мотивація виступає спонукальною причиною творчості, а отже відноситься до складових творчого потенціалу як внутрішні приховані резерви, установка на творчу діяльність. Тому на перших практичних заняттях опрацьовується комплекс механізмів зі спонукання мотивації педагогічної діяльності самих студентів та досліджуються форми можливого впливу на майбутніх учнів з метою залучення їх до мотиваційної діяльності зі оволодіння професійними знаннями.

Складовими характеристиками особистісного компоненту готовності до самостійної творчої діяльності є мотиваційно-творча активність, спрямованість особистості на самовдосконалення в творчій діяльності та рівень розвитку її творчих здібностей. Погоджуючись із С.О. Сисоевою, ми виділяємо такі етапи педагогічної творчості: педагогічний задум; актуалізація і відбір професійних знань, умінь, здобутків власного педагогічного досвіду щодо реалізації задуму; інформаційний пошук; проектування навчально-виховної взаємодії з учнями; визрівання остаточного розв'язання; реалізація педагогічного задуму; аналіз і внесення корективів у подальші впровадження педагогічного задуму [7]. Відповідно до виділених етапів формування педагогічної творчості вибудовується і система практичних занять.

Педагогічний задум, тобто вибір професії вчителя та забезпечення через навчальний процес професійно-творчого становлення, передбачає визначення рівня обдарованості, формування творчого мислення, компетенції, педагогічної культури, поглиблення інтелекту, інтуїції, набуття досвіду, педагогічної уяви та асоціювання. Над цим і працюють викладачі на практичних заняттях. Обдарованість виступає як цілісний вияв здібностей людини в діяльності, як загальна якість інтегрованої в діяльності сукупності здібностей. Міра вияву обдарованості різна і визначається двома показниками: мірою вияву окремих здібностей; мірою інтегрованості окремих здібностей в діяльності. Виділяються два типи обдарованості: інтелектуальна та творча; визначають їх за системою анкетування та виконання окремих завдань. Творчі здібності, як похідна інтелекту, визначаються шляхом тестування та на основі спеціальних інтерактивних бесід.

Творче мислення, що тісно пов'язане з поняттям творчості, характеризується максимальною свободою в подоланні простору та часу і в оперуванні ними при вирішенні конкретних задач. Саме ці його характеристики викладачі на практичних заняттях намагаються прищепити майбутнім педагогам професійного навчання. Пам'ятаючи, що за Л. М. Веккером – мислення тим успішніше, чим гармонійніше воно поєднує в собі перцептивні і асоціативні механізми, наші викладачі на практичних педагогічно-методологічних заняттях намагаються навчити продуктивному мисленню через механізм глибинної інтеграції мислення в структуру педагогічно-пізнавальних функцій (використання складних творчих задач). Спочатку студенти намагаються застосувати свої готові знання до умов нового завдання. Якщо готових знань для вирішення у студентів не достатньо, то з допомогою викладачів на практичних заняттях вони переходять на стадію «інкубації ідеї», коли рішення як би поступово визріває в голові, або несподівано знаходиться принцип рішення. Як підсумок відбувається перетворення знань, що є початком творчого рішення.

Основою творчості педагога є психолого-педагогічне мислення, яке передбачає нестандартний, пошуковий і інноваційний підхід до організації та проведення педагогічного процесу й постійне його вдосконалення, всебічний аналіз навчально-виховних заходів, з точки зору сучасних наукових досягнень, безперервне збагачення свого психолого-педагогічного досвіду й уміння бачити, знайти щось нове, оригінальне в кожному педагогічному явищі. Тому наші викладачі намагаються відійти від уторованих шляхів здійснення навчально-виховних заходів і пропонують створення власних ефективних методик, залучають до їх творення та опробування студентів-магістрів.

Випробовуються в практичній діяльності наступні типи лекцій: інформаційна, проблемна, лекція-дискусія, лекція-бесіда, лекція з розглядом конкретних педагогічних, виховних ситуацій, лекція-діалог, лекція зі зворотним зв'язком, лекція прес-конференція, лекція-експеримент, лекція-візуалізація. Одночасно слід відзначити, що кожен тип лекції передбачає

поетапне управління навчальною діяльністю студентів, яке побудоване у вигляді системи проблем, що спрямоване на формування відповідних умінь. За допомогою таких лекцій процес пізнання студентів наближається до пошукової, дослідницької діяльності та забезпечується розвиток теоретичного мислення, формується пізнавальний інтерес до педагогічних дисциплін і актуальних проблем педагогіки, зароджується професійна мотивація фахівця.

У співробітництві із викладачами на практичних заняттях та під час проходження педагогічної практики майбутні педагоги «відкривають» для себе нові знання, досягають особливості навчально-виховної діяльності педагога, сутність учительської професії. Розроблена технологія навчання включає: блочне планування й контроль засвоєння навчального матеріалу; опорний конспект лекцій-сигналів і роботу з ними на лекціях і практичних заняттях; систему поетапного формування знань; систематичний само- і взаємоконтроль; гнучку загальну систему оцінки знань; максимальну самостійність студентів у набутті знань; програму гуманізаційної спрямованості навчального процесу. Засобом управління мисленням студентів є діалогічне включення викладача в спілкування із студентами за допомогою системи підготовлених проблемних та інформаційних ситуацій, запитань. Проблема запитання вказують на сутність навчальної проблеми і вирізняють сферу пошуку невідомого в проблемній ситуації. Загальним для всіх типів занять є їх виховна спрямованість.

У процесі викладання лекцій чи практичних занять моделюється не тільки зміст, але й специфічна форма професійної виховної діяльності педагогів. Крім того, важливе значення має особистість самого викладача, який під час заняття «трансює» свої професійні властивості, що націлює студентів на самовиховну, самоосвітню роботу. Виховний вплив на майбутніх учителів має особистісне, професійне і соціально обґрунтоване ставлення викладача до самої науки, його власна позиція стосовно гострих питань морального виховання молоді, намагання пояснити суперечності педагогічних реалій. Показ розв'язання деяких протиріч

науковими засобами педагогічної науки допомагає майбутнім педагогам визначити власну позицію в цій сфері.

Істотну роль у підготовці творчого вчителя-вихователя відіграє його активна участь у вивченні проблем виховної практики, зокрема самостійний пошук матеріалу з проблем виховання, ознайомлення й вивчення різних наукових і навчально-методичних джерел, ретельний аналіз шкільної дійсності через спостереження, дослідження, пошук шляхів і методів розв'язання виокремлених проблем. Тому діяльність у напрямку підготовки творчо спрямованої особистості майбутнього вчителя-вихователя має бути спрямована на отримання студентами нових знань про педагогічну дійсність, пошук і розв'язання проблем виховного характеру, тобто передбачає взаємодію суб'єкта цієї діяльності з об'єктами оточуючої дійсності з метою виявлення проблеми та розробки плану здійснення дослідження, пошуку засобів розв'язання дослідницько-пізнавальних творчих завдань та перевірки його результатів. При цьому діяльність студентів має бути скерована таким чином, щоб вони були здатні осмислити проблему в цілому, визначити завдання, обрати самостійно способи втілення поставлених завдань, оволодівали досвідом творчої діяльності.

Попередній результат підготовки творчої особистості майбутнього вчителя-вихователя виявляється в продуктах діяльності студентів: здатності до створення програм творчого розвитку, власного чи вихованців; прогнозуванні можливих варіантів розвитку подій у запропонованих ситуаціях; розробці моделі виховання; створенні й захисту творчого проекту та ін. Таким чином, творчо працюючий учитель-вихователь характеризується відповідним рівнем знань з теорії і методики виховання, психолого-педагогічних знань, умінь та навичок, які, за сприятливих для педагогічної творчості учителя умов, забезпечують його ефективну педагогічну діяльність із розвитку потенційних творчих можливостей учнів; володіє високим рівнем загальної культури, здатністю нетрадиційно підходити до розв'язання різних психолого-педагогічних ситуацій, організовувати виховну діяльність на творчій основі.

Висновки. Аналіз світових тенденцій у галузі педагогічної освіти засвідчує зростання вимог до педагогічного професіоналізму й особистих якостей учителя. Оволодіти педагогічною майстерністю може кожний педагог за умови цілеспрямованої роботи над собою та враховуючи основні вимоги ХХІ ст.: постійне ускладнення змісту освіти, гарантування високого рівня освітніх стандартів; ускладнення проблем виховання; безперервне оволодіння прогресивними технологіями навчання й виховання; розв'язання складних професійно-педагогічних проблем, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок з таких суміжних з педагогікою наук як і філософія, психологія, медицина, економіка, кібернетика та ін.; робота в єдиному інформаційному середовищі, що передбачає раціональне використання інформаційних технологій у навчально-виховному процесі. Усе це може здійснювати тільки вчитель з високою професійною компетентністю, розвиненими творчими здібностями, високим рівнем інтелігентності, ерудованості, здібностей до безперервної освіти.

Нами виявлено, що згідно інтегрального підходу до проблем формування творчої особистості педагога, основною засадою вважається професійний саморозвиток. Вищий рівень професійно-педагогічної підготовки досягається на основі творчої діяльності студентів, принципів змін їх особистісних та професійних якостей. Однак досягти цього можливо лише у випадку, якщо вдається пробудити потребу майбутніх фахівців до професійного саморозвитку та самовдосконалення, виховати ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, розвинути здібність до емоційно-вольової саморегуляції, самоорганізації та самоконтролю. Специфіка інтегрального підходу в тому, що творчість повинна мати місце у всіх компонентах професійно-педагогічної підготовки, яка ґрунтується на індивідуальній неповторності кожної особистості.

Список використаних джерел

1. Акімова О. В. Деякі підходи до розвитку творчого мислення майбутнього вчителя / О. В. Акімова // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси, 2006. – Вип. 81. – С. 21–25.

2. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) / Георгій Олексійович Балл. – Київ; Рівне: Олег Зень, 2007. – 172 с.
3. Дейнеко С. В. Педагогічна компетентність учителя як умова та засіб гуманізації освітнього середовища / С. В. Дейнеко // Управління школою, 2007. – № 4. – С. 2–7.
4. Дибський С. Педагогічна культура вчителя / С. Дибський // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2008. – № 3. – С. 59–61.
5. Микитюк І. Педагогічна культура вчителя в контексті сучасної культурно-освітньої ситуації / І. Микитюк // Вища школа, 2009. – № 4. – С. 93–101.
6. Синякова В. Б. Механізм творчого мислення [Електронний ресурс] / В. Б. Синякова. – Режим доступу: http://kyivobl.man.gov.ua/zakhody/Poradi_psihologa/MEhANIZMI_TVORCHOGO_MISLENNJA/ / (дата звернення 10.11.2017). – Назва з екрана.
7. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: підруч. для студ. вищ. пед. навч. закл. / Світлана Олександрівна Сисоєва. – Київ: Міленіум, 2006. – 346 с.
8. Формування професійної культури вчителя в контексті інтеграції України в європейський освітній простір: Матеріали регіонального науково-практичного семінару за ред. проф. Терещука Г. В. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. – 177 с.
9. Щербак О. І. Професійно-педагогічна освіта: теорія і практика: монографія / за заг. ред. Н. Г. Ничкало; Ольга Іванівна Щербак. – Київ: Наук. світ, 2010. – 279 с.

References

1. Akimova O.V. *Deiaki pidkhody do rozvytku tvorchoho myslennia maibutnoho vchytelia* [Some Approaches to the Development of Creative Thinking of the Future Teacher]. Bulletin of Cherkassy University, Series: Pedagogical Sciences, Cherkassy, 2006, issue 81, pp. 21-25.
2. Ball H.O. *Oriientyry suchasnoho humanizmu (v suspilnii, osvithnii, psykhologichnii sferakh)* [Guides of Modern Humanism (in social, educational, psychological spheres)]. Kyiv; Rivne: Oleh Zen, 2007, 172 p.

3. Deineko S.V. *Pedahohichna kompetentnist uchytelia yak umova ta zasib humanizatsii osvithnoho seredovyshcha* [Teacher's Pedagogical Competence as a Condition and Way for Humanization of the Educational Environment]. School Management, 2007, no. 4, pp. 2–7.
4. Dybskyi S. *Pedahohichna kultura vchytelia* [Teacher's Pedagogical Culture]. Open Lesson: Developments, Technologies, Experience, 2008, no. 3, pp. 59–61.
5. Mykytiuk I. *Pedahohichna kultura vchytelia v konteksti suchasnoi kulturno-osvitnioi sytuatsii* [Teacher's Pedagogical Culture in the Context of Modern Cultural and Educational Situation]. Higher school, 2009, no. 4, pp. 93–101.
6. Syniakova V.B. *Mekhanizm tvorchoho myslennia* [Mechanism of Creative Thinking]. Retrieved from http://kyivobl.man.gov.ua/zakhody/Poradi_psihologa/MEhANIZM_I_TVORCHOGO_MISLENNJA.
7. Šysoieva S.O. *Osnovy pedahohichnoi tvorchosti: pidruchnyk dlia studentiv vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv* [Basis of Pedagogical Creativeness: textbook for students of higher pedagogical educational establishments]. Kyiv: Millennium, 2006, 346 p.
8. Tereshchuk H.V. (Eds.) *Formuvannia profesiinoi kultury vchytelia v konteksti intehtatsii Ukrainy v yevropeiskyi osvithni prostir: Materialy rehionalnoho naukovo-praktychnoho seminaru* [Formation of a Teacher's Professional Culture in the Context of Ukraine's Integration into the European Educational Space: Materials of the Regional Scientific and Practical Seminar]. Ternopil: Publishing House of V. Hnatyuk TNPU, 2007, 177 p.
9. Shcherbak O.I. *Profesiino-pedahohichna osvita: teoriia i praktyka: monohrafiia* [Professional and Pedagogical Education: Theory and Practice: Monograph]. N.H. Nychkalo (Ed.), Kyiv: Scientific World, 2010, 279 p.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Шимченко Людмила Анатоліївна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри економіки
Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди
вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, 08400,
Україна

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Шимченко Людмила Анатольевна, кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры экономики
Переяслав-Хмельницький ГПУ имени Григория Сковороды
ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницький, 08400,
Украина

DATA ON AUTHOR

Shymchenko Liudmyla A.,
Ph.D in Philosophy, Assistant Professor, Assistant Professor of the
Department of Economics
SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State
Pedagogical University»
30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine, 08400

РОЗДІЛ II. РОЗВИТОК СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

УДК 373-056.2/.3(477)

DOI 10.5281/zenodo.1244620

ЗДОБУТКИ ІНКЛЮЗІЇ В ОСВІТІ УКРАЇНИ

Багно Ю. М.

У статті розглядаються питання інклюзивної освіти в Україні. Зазначено, що реформи вітчизняної системи освіти зумовлені інтеграцією в європейський освітній простір та об'єктивними вимогами часу. Державна освітня політика зорієнтована на якість і доступність освіти, її конкурентоспроможність й ефективність та базується на основі принципу людиноцентризму. Усвідомлення розвитку потенціалу кожної людини, розкриття її здібностей, задоволення потреб в інтелектуальному, духовному, моральному й фізичному розвитку, зумовило виникнення нової концепції – інклюзивної освіти. Її зміст передбачає визнання рівної цінності для суспільства всіх учнів і педагогічних працівників; цінність людини не залежить від його здібностей і досягнень; подолання бар'єрів на шляху отримання якісної освіти та соціалізації всіх учнів, а не тільки учнів з інвалідністю та учнів з особливими освітніми потребами; визнання здатності до навчання кожної дитини. Основні засади та особливості впровадження інклюзивної освіти та організації інклюзивного навчання в закладах освіти України визначено постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України та наказами й методичними листами Міністерства освіти і науки України.

Ключові слова. *Інклюзивна освіта, інклюзія, інклюзивне навчання, учні з особливими освітніми потребами, індивідуалізації і диференціації освітнього процесу.*

ДОСТИЖЕНИЯ ИНКЛЮЗИИ В ОБРАЗОВАНИИ УКРАИНЫ

Багно Ю. Н.

В статье рассматриваются вопросы инклюзивного образования в Украине. Отмечено, что реформы отечественной системы образования обусловлены

интеграцией в европейское образовательное пространство и объективными требованиями времени. Государственная образовательная политика ориентирована на качество и доступность образования, его конкурентоспособность и эффективность и базируется на основе принципа человекоцентризма. Осознание развития потенциала каждого человека, раскрытие его способностей, удовлетворение потребностей в интеллектуальном, духовном, нравственном и физическом развитии, обусловило возникновение новой концепции – инклюзивного образования. Ее содержание предполагает признание равной ценности для общества всех учеников и педагогических работников; ценность человека не зависит от его способностей и достижений; преодоление барьеров на пути получения качественного образования и социализации всех учеников, а не только учеников с инвалидностью и учащихся с особыми образовательными потребностями; признание способности к обучению каждого ребенка. Основные принципы и особенности внедрения инклюзивного образования и организации инклюзивного обучения в учебных заведениях.

Ключевые слова. Инклюзивное образование, инклюзия, инклюзивное обучение, ученики с особыми образовательными потребностями, индивидуализации и дифференциации образовательного процесса.

ACHIEVEMENTS OF INCLUSION IN THE EDUCATION OF UKRAINE

Bahno Yu. M.

Reforms of the domestic education system are due to integration into the European educational space and objective requirements of the time. The state educational policy is oriented on the quality and accessibility of education, its competitiveness and effectiveness, and is based on the principle of human-centeredness. Awareness of the development of each person's potential, the disclosure of his abilities, the satisfaction of the needs for intellectual, spiritual, moral and physical development, led to the emergence of a new concept - inclusive education. Its content assumes recognition of equal value for the society of all students

and pedagogical workers; the value of a person does not depend on his abilities and achievements; overcoming barriers to quality education and socialization of all students, not just students with disabilities and students with special educational needs; recognition of the ability to learn each child. Basic principles and features of the introduction of inclusive education and the organization of inclusive education in educational institutions.

Key words. *inclusive education, inclusion, inclusive teaching, students with special educational needs, individualization and differentiation of the educational process.*

Постановка проблеми. Сучасна системи освіти в Україні перебуває в стані активного реформування та характеризується змінами в усіх її підсистемах, ланках та змісті освіти. Зміст реформ вітчизняної системи освіти зумовлений інтеграцією в європейський освітній простір та об'єктивними вимогами часу. Державна освітня політика зорієнтована на якість і доступність освіти, її конкурентоспроможність й ефективність та базується на основі принципу людиноцентризму.

Новий період модернізації освіти знаменувався розумінням того, що головним рушієм будь-якого процесу завжди незмінно залишається особистість. Визнання особистості в комплексі її індивідуальних особливостей, незалежно, який вони мають характер, у глобальному світі є основним рушієм розвитку суспільства. Відтак, усвідомлення розвитку потенціалу кожної людини, розкриття її здібностей, задоволення потреб в інтелектуальному, духовному, моральному й фізичному розвитку, зумовило виникнення нової концепції – інклюзивної освіти.

Інклюзивна освіта сприяє реалізації одного з визначальних принципів державної освітньої політики в Україні – рівний доступ до якісної освіти всіх громадян, у тому числі й осіб з особливими потребами та розвиток інклюзивного освітнього середовища. Організаційно-правові засади особливостей реалізації прав на здобуття освіти осіб з особливими потребами визначено нормативно-правовими документами Верховної Ради України (Закони «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (2017),

«Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000), «Про охорону дитинства» (2014), «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014)). Основні засади та особливості впровадження інклюзивної освіти та організації інклюзивного навчання в закладах освіти України визначено постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України та наказами й методичними листами Міністерства освіти і науки України.

Аналіз досліджень і публікацій. Вирішення проблем інклюзії в Україні було висвітлено в працях вітчизняних науковців Г. Давидової, О. Ільїної, А. Колупасєвої, О. Мартинової, С. Миронової, О. Миськів, О. Мовчан, Т. Самсонової, Н. Софій, В. Синьової, П. Таланчука, Є. Тарасенко, Н. Теплової та ін.

Мета цієї розвідки – розглянути основні проблеми розвитку інклюзивної освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. На початку ХХІ ст. інклюзивна освіта є найбільш інноваційним рухом у формуванні розуміння і виховання толерантності суспільства в демократичних країнах світу, у т.ч. і в Україні. ЮНЕСКО визначає толерантність не тільки як моральний обов'язок, але й як політичну й правову вимогу до поваги прав людини, груп людей і держав. Так, Декларацією принципів толерантності наголошено про необхідність створення законодавства для забезпечення рівності в спілкуванні й реалізації можливостей для всіх груп людей і окремих членів суспільства (Декларація принципів толерантності, 1995). Безпосередніми кроками в цьому плані, за вимогами ЮНЕСКО, є не лише створення в країнах світового співтовариства належної законодавчої бази, а й захист тих, хто перебуває у несприятливих соціальних, економічних, сімейних умовах; виховання в молоді толерантності. Основними особистісними чинниками, які сприяють формуванню толерантності, є: сприйняття суспільного життя як позитивного цілого, розуміння необхідності іншого, відмінностей та особливостей [1, с. 172–174].

Інклюзивна освіта має значний потенціал до формування толерантності, оскільки її основою є: визнання рівної цінності

для суспільства всіх учнів і педагогічних працівників; цінність людини не залежить від його здібностей і досягнень; подолання бар'єрів на шляху отримання якісної освіти та соціалізації всіх учнів, а не тільки учнів з інвалідністю та учнів з особливими освітніми потребами; визнання здатності до навчання кожної дитини і, відповідно, необхідність створення суспільством відповідних для цього умов [6]. За роки незалежності Україна пройшла значний шлях у цьому напрямі.

Наказом Міністерства освіти і науки затверджено «Концепцію розвитку інклюзивної освіти» (1 жовтня 2010 р. № 912), яка визначила мету, завдання та принципи освіти для дітей з особливими освітніми потребами, шляхи впровадження та очікувані результати: розроблені методичні рекомендації з питань інклюзивної освіти дітей та студентів [3].

Зокрема, принципами розвитку інклюзивної освіти є:

- науковість (розробка теоретико-методологічних основ інклюзивного навчання, програмно-методичного інструментарію, аналіз і моніторинг результатів упровадження інклюзивного навчання, оцінка ефективності технологій, що використовуються для досягнення позитивного результату, проведення незалежної експертизи);

- системність (забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами, наступності між рівнями освіти: рання допомога – дошкільна освіта – загальна середня освіта);

- варіативність, корекційна спрямованість (організація особистісно орієнтованого навчального процесу в комплексі з корекційно-розвитковою роботою для задоволення соціально-освітніх потреб, створення умов для соціально-трудової реабілітації, інтеграції в суспільство дітей з порушеннями психофізичного розвитку, у тому числі дітей-інвалідів);

- індивідуалізація (здійснення особистісно орієнтованого (індивідуального, диференційованого) підходу);

- соціальна відповідальність сім'ї (виховання, навчання і розвиток дитини; створення належних умов для розвитку її природних здібностей, участь у навчально-реабілітаційному процесі);

– міжвідомча інтеграція та соціальне партнерство (координація дій різних відомств, соціальних інституцій, служб з метою оптимізації процесу освітньої інтеграції дітей з особливими освітніми потребами) [3].

Постанова КМУ «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (від 15.08.2011 р. № 872) зазначає необхідність організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізації та інтеграції в суспільство, залучення батьків до участі у навчально-виховному процесі [4]. На основі цього документу МОН України для практичного використання розроблено інструктивно-методичний лист «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». В основі цього документу зазначені методичні засади індивідуального планування освітнього процесу, що має на меті:

- розроблення комплексної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами, що допоможе педагогічному колективу закладу пристосувати середовище до потреб дитини;
- надання додаткових послуг та форм підтримки в процесі навчання;
- організацію спостереження за динамікою розвитку учня [4].

Індивідуальний навчальний план та індивідуальна програма розвитку в умовах інклюзивного класу навчання – це спосіб упровадження індивідуалізації і диференціації освітнього процесу для дітей з особливими потребами. Індивідуалізація навчання, як один з принципів педагогіки передбачає вибір форм, способів, методів і засобів навчання у відповідності з індивідуальними особливостями особистості, у той час як диференціація навчання – це спосіб його індивідуалізації. Ці документи не лише передбачають врахування суб'єктивного досвіду дитини, її основних позитивних характеристик (особливостей пізнавальних процесів, мислення, способу сприйняття навчальної інформації), а на основі врахування індивідуального темпу та способу засвоєння

навчального матеріалу ставить перед вчителем завдання підбору оптимальних вправ та завдань.

Звичайно, що в освітній практиці педагога виникає безліч проблем зі створенням класів з інклюзивним навчанням, зокрема щодо набору та навчання дітей з особливостями розумового розвитку. Певний час невизначеними були умови навчання дітей із затримкою психічного розвитку, оскільки згідно наказу МОН за № 1224 від 09.12.2010 р., такі діти могли навчатися в спеціальних класах із однорідною наповнюваністю класів, що суперечить впровадженню інклюзії. виправлення такої ситуації стало можливим завдяки наказу МОН України № 1/9-2 від 10.01.2017 р., у відповідності з яким таким дітям надано право навчатися в інклюзивних класах за бажанням батьків та згідно з рекомендаціями психолого-медико-педагогічної консультації.

На зміну психолого-медико-педагогічним консультаціям були створені інклюзивно-ресурсні центри [5], які мають діяти більш широко (табл. 1).

Таблиця 1.

Відмінності у діяльності ПМПК та ІРЦ

Психолого-медико-педагогічні консультації	Інклюзивно-ресурсні центри
1) виявлення, психолого-педагогічне вивчення, оцінка труднощів та потенційних можливостей розвитку дітей віком до 18 років, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, мають ознаки ризику виникнення труднощів пізнавальної діяльності та поведінки; 2) підготовка висновку та рекомендацій щодо розвитку, змісту, форм і методів навчання з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дитини; 3) консультивання батьків (осіб, які їх замінюють), педагогічних працівників, з питань вибору можливих форм і методів навчання, у тому числі інклюзивного (інтегрованого), у поєднанні з реабілітаційними заходами, соціальної адаптації та інтеграції у суспільне життя дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку; 4) облік, систематизація та аналіз даних про кількість дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, за освітніми потребами з урахуванням видів порушень в регіоні з метою надання пропозицій органам управління освітою щодо створення належних умов та вжиття заходів для реалізації права таких дітей на здобуття освіти, забезпечення її гнучкості та різноманітності в місцях проживання; 5) участь у складанні індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (спільно з лікарсько-консультаційними комісіями закладів охорони здоров'я); 6) організація індивідуальної корекційно-розвиткової допомоги дітям, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, насамперед зі складними та тяжкими вадами; 7) співпраця із шкільними психолого-медико-педагогічними комісіями спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів); 8) надання науково-методичної допомоги педагогічним працівникам загальноосвітніх навчальних закладів з питань інклюзивного (інтегрованого) навчання та створення	1) проведення комплексної оцінки з метою визначення особливих освітніх потреб дитини, в тому числі коефіцієнта її інтелекту, розроблення рекомендацій щодо програми навчання, особливостей організації психолого-педагогічної допомоги відповідно до потенційних можливостей психофізичного розвитку дитини; 2) надання психолого-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами, які навчаються в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах (не відвідують навчальні заклади), здобувають повну загальну середню освіту в професійно-технічних навчальних закладах та не отримують відповідної допомоги; 3) ведення реєстру дітей, які пройшли комплексну оцінку і перебувають на обліку в центрі, за згодою батьків (одного з батьків) або законних представників на обробку персональних даних неповнолітньої дитини; 4) ведення реєстру навчальних закладів, реабілітаційних установ системи охорони здоров'я, соціального захисту та громадських об'єднань, а також реєстру фахівців, які надають психолого-педагогічну допомогу дітям з особливими освітніми потребами, у тому числі фахівців дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), навчально-реабілітаційних центрів, громадських об'єднань, за згодою фахівців, які надають психолого-педагогічну допомогу дітям з особливими освітніми потребами; 5) надання консультацій та взаємодія з педагогічними працівниками дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів з питань організації інклюзивного навчання; 6) надання методичної допомоги педагогічним працівникам дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів, батькам (одному з

оптимальних умов для реалізації потенційних можливостей, розвитку здібностей, обдарувань, здобуття якісної освіти дітьми з особливими освітніми потребами; 9) системна психолого-педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в умовах інклюзивного (інтегрованого) навчання, за індивідуальною формою в домашніх умовах; 10) психолого-педагогічний супровід сімей, які виховують дитину зі складними вадами розвитку, у тому числі з інвалідністю; 11) залучення батьків (осіб, які їх замінюють) до участі в реабілітаційному процесі шляхом їх участі в проведенні корекційно-розвиткових занять, надання методичних рекомендацій щодо розвитку і виховання їхніх дітей; 12) просвітницьку діяльність серед населення в цілях профілактики виникнення порушень у психічному розвитку дітей, труднощів у навчанні та формуванні особистості.	батьків) або законним представником дітей з особливими освітніми потребами щодо особливостей організації надання психолого-педагогічної допомоги таким дітям; 7) взаємодія з педагогічними працівниками дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів щодо виконання рекомендацій, зазначених у висновку центру, проведення оцінки розвитку дитини з особливими освітніми потребами; 8) надання консультацій батькам (одному з батьків) або законним представникам дітей з особливими освітніми потребами стосовно мережі дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів для здобуття повної загальної середньої освіти, наявних освітніх, медичних, соціальних ресурсів для надання допомоги таким дітям; 9) надання консультативно-психологічної допомоги батькам (одному з батьків) або законним представникам дітей з особливими освітніми потребами в формуванні позитивної мотивації щодо розвитку таких дітей; 10) провадження інформаційно-просвітницької діяльності шляхом проведення конференцій, семінарів, засідань за круглим столом, тренінгів, майстер-класів з питань організації надання психолого-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами; 11) взаємодія з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, навчальними закладами, закладами охорони здоров'я, закладами соціального захисту, службами в справах дітей, громадськими об'єднаннями щодо виявлення та надання своєчасної психолого-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами починаючи з раннього віку в разі потреби із залученням відповідних спеціалістів; підготовка звітної інформації про результати діяльності центру для засновника, відповідного структурного підрозділу з питань діяльності центру, а також аналітичної інформації.
--	---

Соціальна та освітня модернізація в процесі державотворення України демонструють успіх всього процесу реформ, які лише набувають свого розвитку. Так, на новому його етапі відбувається реформування середньої ланки системи освіти – становлення та розвиток Нової української школи.

«Одним із пріоритетних завдань Нової української школи є формування інклюзивного освітнього середовища» – зазначає заступник Міністра освіти і науки України П. Хобзей на міжнародній конференції «Інклюзія для всіх: освітня політика та практика» [8]. Виконавчий директор Міжнародного фонду «Відродження» Є. Бистрицький на цій конференції наголосив на важливому аспекті державної освітньої політики: «Інклюзія – це не лише про рівний доступ, а й про якість освітніх та інших соціальних послуг. Коли в школі навчаються різні діти, це автоматично не означає, що дотримано право кожної дитини на освіту. Належна інклюзивна політика в Україні гарантуватиме, що всі діти мають доступ та рівні можливості отримати якісну освіту...» [8].

Висновки. Отже, інклюзія в Україні лише на початку становлення та розвитку, нові умови вимагатимуть нових підходів до роботи, розробки навчально-методичного, матеріально-технічного забезпечення та створення спеціальних навчально-дидактичних матеріалів.

Список використаних джерел

1. Александрова А. С. Сутність толерантності в сучасному суспільстві / А. С. Александрова // Гілея: наук. вісн. – 2010. – Вип. 42. – С. 170–177.
2. Декларація принципів толерантності / Національна комісія України у справах ЮНЕСКО. – Київ, 1995. – 14 с.
3. Концепція розвитку інклюзивної освіти / Наказ МОН України № 912 від 01.10.2010 р. [Електронний ресурс]. URL: [https:// mon.gov.ua/ua/npa/ pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya](https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya).
4. Про затвердження порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах / Постанова КМУ № 872 від 15.08.2011 р. [Електронний ресурс]. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna>

- serednya/ osvita-osib-z-osoblivimi-potrebam/ normativno-pravova-baza.html.
5. Положення про інклюзивно-ресурсний центр / Постанова КМУ № 545 від 12.07.2017 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250156884>.
 6. Інклюзивна освіта: основні положення // Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» [Електронний ресурс]. URL: http://www.ussf.kiev.ua/ie_inclusive_education/
 7. Положення про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації / Наказ МОН України № 569/38 від 07.07.2004 [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0931-04>.
 8. Якісне інклюзивне освітнє середовище є пріоритетом Нової української школи / Освітній портал«Педагогічна преса» [Електронний ресурс] URL: pedpresa.ua/188880-yakisne-inklyuzyvne-osvitnye-seredovyshe-ye-priorytetom-novoyi-ukrayinskoyi-shkoly.html.

References

1. Aleksandrova A. S. *Sutnist tolerantnosti v suchasnomu suspilstvi* [The essence of tolerance in modern society] / A. S. Aleksandrova // Hileia: nauk. visn., 2010, Vyp. 42, pp. 170–177.
2. *Deklaratsiia pryntsypiv tolerantnosti* [Declaration of Principles of Tolerance] / Natsionalna komisiia Ukrainy u spravakh YuNESKO, Kyiv, 1995, 14 p.
3. *Kontseptsiiia rozvytku inkliuzyvnoi osvity* [Concept of the development of inclusive education] / Nakaz MON Ukrainy № 912 vid 01.10.2010 r. [Elektronnyi resurs]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>.
4. *Pro zatverdzhennia poriadku orhanizatsii inkliuzyvnoho navchannia u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh* [On Approval of the Procedure for the Organization of Inclusive Education in General Education Institutions] / Postanova KМУ № 872 vid 15.08.2011 r. [Elektronnyi resurs]. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebam/normativno-pravova-baza.html>.

5. *Polozhennia pro inkliuzyvno-resursnyi tsentr* [Regulations on the Inclusive Resource Center] / Postanova KМУ № 545 vid 12.07.2017 r. [Elektronnyi resurs]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250156884>.
6. *Inklyuzyvna osvita: osnovni polozhennia* [Inclusive Education: Key Provisions] // Vseukrainskyi fond «Krok za krokom» [Elektronnyi resurs]. URL: http://www.ussf.kiev.ua/ie_inclusive_education/.
7. *Polozhennia pro tsentralnu ta respublikansku (Avtonomna Respublika Krym), oblasni, Kyivsku ta Sevastopolsku miski, raionni (miski) psykhologo-medyko-pedahohichni konsultatsii* [Provisions on the central and republican (Autonomous Republic of Crimea), oblast, Kyiv and Sevastopol city, district (city) psychological, medical and pedagogical consultations] / Nakaz MON Ukrainy № 569/38 vid 07.07.2004 r. [Elektronnyi resurs]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0931-04>.
8. *Iakisne inklyuzyvne osvitnie seredovyshe ye priorytetom Novoi ukrainskoi shkoly* [A qualitative inclusive educational environment is a priority of the New Ukrainian School] / Osvitnii portal «Pedahohichna presa» [Elektronnyi resurs]. URL: redpresa.ua/188880-yakisne-inklyuzyvne-osvitnye-seredovyshe-ye-priorytetom-novoyi-ukrayinskoyi-shkoly.html.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Багно Юлія Миколаївна – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
e-mail: julijabaghno@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Багно Юлия Николаевна – кандидат педагогических наук,
доцент, доцент кафедры педагогики
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»
e-mail: julijabaghno@gmail.com

DATA ON AUTHOR

Bahno Yuliia M. – Ph. D in Pedagogics, Assistant Professor,
Assistant Professor Pedagogical Department,
*SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State
Pedagogical University»*
e-mail: *julijabaghno@gmail.com*

УДК 371.14:376(73)

DOI 10.5281/zenodo.1244643

РОБОТА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ

Борисова О. О.

Традиційним для української культури є етичне, гуманне, милосердне і толерантне відношення до людей (особливо дітей та молоді), які потребують особливого ставлення внаслідок відхилень у фізичному чи розумовому розвитку. В Україні історично склалася ситуація, за якої ця категорія дітей та молоді протягом тривалого часу залишалася незахищеною, навіть, ізольованою від соціуму, а відкрите обговорення проблем, стосовно інвалідності було непопулярним у суспільстві.

Мета статті: довести й показати на прикладі американського досвіду необхідність і доцільність впровадження зарубіжного досвіду у вітчизняній освітній практиці.

Наразі, одним з найважливіших завдань, які потрібно вирішувати нашим закладам освіти, є формування життєвого досвіду дітей з обмеженими психофізичними можливостями, задоволення їх особливих потреб у соціальних взаємовідносинах і спілкуванні, доступі до інформації і об'єктів оточення та матеріальних цінностей.

Пошуки необхідних технологій соціально-освітньої роботи з таким контингентом дітей виявили одну з найбільш важливу і потрібну – стимулювання само- і взаємопідтримуючої діяльності батьків і дітей з громадськими організаціями, неформальними об'єднаннями і волонтерська допомога.

Ключові слова: діти з особливими потребами, соціальні служби, інклюзивна освіта, соціалізація, адаптація.

РАБОТА С ДЕТЬМИ С ОГРАНИЧЕННЫМИ СПОСОБНОСТЯМИ В АМЕРИКАНСКОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ

Борисова Е. Е.

Традиционным для украинской культуры является этическое, гуманное, милосердное и толерантное отношение к людям (особенно к детям и молодежи), которые требуют особенного отношения из-за отклонений в физическом и умственном развитии. В Украине исторически сложилась ситуация, при которой эта категория детей и молодежи на протяжении длительного времени оставалась незащищенной, даже, изолированной от социума, а открытое обсуждение проблем, касающееся инвалидности, было непопулярным в обществе.

Цель статьи: доказать и показать на примере американского опыта необходимость и целесообразность внедрения зарубежного опыта в отечественную образовательную практику.

Теперь, одной из важнейших задач, которые необходимо решать нашим образовательным учреждениям, является формирование жизненного опыта детей с ограниченными возможностями, удовлетворение их особых потребностей в социальных взаимоотношениях и общении, доступности к информации и объектов окружения и материальных ценностей.

Поиски необходимых технологий социально-образовательной работы с таким контингентом детей обозначили как одну из наиболее важных и нужных – стимулирование само- и взаимоподдерживающую деятельность родителей и детей с общественными организациями, неформальными объединениями и волонтерская помощь.

Ключевые слова: дети с особыми потребностями, социальные службы, инклюзивное образование, социализация, адаптация.

WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN THE AMERICAN EDUCATIONAL SYSTEM

Borysova O. O.

Ethical, humane, merciful and tolerant attitude towards people (especially children and youth) requiring special treatment as a result of deviations in physical or mental development is traditional for Ukrainian culture. The situation in Ukraine has historically developed in which this category of children and young people remained unprotected for a long time, even isolated from environment, and open discussions of issues regarding disability were unpopular in society.

The purpose of the article is to prove and demonstrate, on a example of American practice a necessity and expediency of introducing foreign experience in the national educational practice.

Today one of the most important tasks to be solved by our educational institutions is the formation of life experienced children with limited psychophysical capabilities, meeting their special needs in social relationships and communication, access to information and environmental objects and material assets.

The searches for required technologies of social and educational work with such a contingent of children revealed the most important and necessary one – promotion of self- and mutual support of parents and children with civic organizations, informal associations and volunteer help.

Key words: *children with special needs, social services, inclusive education, socialization, adaptation.*

Постановка проблеми. Цінним видається те, що в американському суспільстві впевнені в тому, що люди є різними. Є люди білої раси, є жовтої чи чорної, мають різну статуру: повні чи худі, мають різний колір очей чи волосся; є такі що бачать добре, а інші ні, одні мають гарний слух, інші – глухі хтось погано розмовляє або ходить. Люди народжуються різними, говорять різними мовами тощо. Багато, що людей різнить. Але є і те, що їх об'єднує. Всі мають право на щастя, любов і добро. І це намагаються плекати на всіх рівнях, починаючи з дошкільного віку.

Завдяки такому ставленню до «особливих» людей у суспільстві, люди з особливими потребами відчувають себе повноцінними громадянами. У них є можливість отримати освіту, роботу, реалізувати себе у всіх сферах життя, подорожувати.

На перший погляд, ідея інклюзивної освіти дуже проста: дитина, що має вади здоров'я, навчається разом зі здоровими дітьми (як в усьому цивілізованому світі). Ані американця, ані німця, ані шведа давно вже не здивуєш тим, що деякі учні вранці поспішають до школи на інвалідному візку, або користуючись білим ціпком. Таке видовище стало для пересічного європейця таким звичним, що він просто не звертає на нього уваги. Давно є звичними пандуси, якими обладнані будівлі дитячих садків, шкіл та вищих навчальних закладів, а діти змалечку привчаються бути толерантними до колег по навчанню, які трохи інші на вигляд, але мають такі ж потреби, як і вони – отримати гідну освіту, що дозволить їм прожити гідне життя рівноправного громадянина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Освітня інклюзія є розвитком не лише ідей соціальної справедливості, але й теорії конструктивізму та соціальних систем щодо розвитку особистості Н. Луманна та Т. Парсонса, концепцій психологічного розвитку особистості Ж. Піаже та Л. Виготського, що покладені в основу соціальних технологій інноваційного розвитку освіти. Головні ідеї особистісно зорієнтованої освіти, зокрема організація навчання як набуття суб'єктного досвіду, налагодження взаємозв'язку нової наукової інформації з цим досвідом, обґрунтовують І. Д. Бех, І. О. Зиміна, В. В. Рибалка, О. Я. Савченко, В. В. Сєриков, І. С. Якиманська.

Метою статті є довести й показати на прикладі американського досвіду необхідність і доцільність впровадження зарубіжного досвіду у вітчизняній освітній практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Сполучених Штатах Америки, в країні із загальновизнаним демократичним облаштуванням та законодавчим дотриманням прав людини, концептуальні підходи до ідеї «Освіта для всіх»

виникли в результаті тривалої боротьби демократичних сил проти расизму та расової сегрегації, яка панувала в американському суспільстві і мала глибоке історичне коріння. Розвиток демократичних тенденцій закономірно призвів до перенесення ідей расової інтеграції на проблеми осіб з порушеннями розвитку, які перебували на той час в системі соціальної сегрегації. 70-ті роки ХХ ст. ознаменувалися кількома гучними судовими позовами, у яких обстоювалося право на освіту людей з обмеженими можливостями здоров'я у системі загальної освіти.

Ці позови були задоволені і сприяли виробленню відповідних законодавчих актів. Після прийняття в 1975 році Державного Закону (Individuals with Disabilities Education Act) 94-142, який засвідчив право на одержання освіти без обмежень всіх без винятку осіб, в тому числі й дітей з особливостями розвитку, в країні почала активно впроваджуватися система інтегрованого та інклюзивного навчання. Втім, варто зазначити, що в США децентралізована система освіти і кожен штат має свою освітньо-правову базу, якою керуються управлінські освітні структури. І тому загальнодержавний Закон 94-142 визначив основні правові освітні тенденції, однак не заперечував варіативності їхньої реалізації. У 1990 році Закон був доповнений Актом про навчання осіб з порушеннями і повторно затверджений Конгресом США у 1995 році.

За теорією «винятковості» дитяча популяція, незважаючи на своє різноманіття, в основному має нормальні або, так звані, середні показники розвитку, в тому числі і навчальні здібності. Однак, певна кількість дітей має відмінні від середніх показники, а, відповідно, з педагогічної, соціальної або медичної точок зору, ці діти характеризуються як ті, що мають особливі потреби.

До їх числа входять діти, які мають як виняткові здібності або таланти, так і діти з фізичними, психічними, соціальними відмінностями. У теорії «винятковості» сам термін «винятковість» використовується для позначення помітного відхилення від середніх показників, з точки зору фізичних, інтелектуальних або поведінкових характеристик. Це подвійне

поняття, яке може вказувати як на помітні переваги, так і на значущі недоліки. Винятковість визначається в кожній з трьох основних сфер людської життєдіяльності: когнітивній, фізичній і соціально-емоційній.

У соціально-емоційній сфері полюсність визначається рисами, які притаманні дітям з найвищим ступенем адаптованості до оточуючого, лідерськими установками, на іншому – діти з, так званими, емоційно-вольовими порушеннями, поведінковими розладами, соціально дезадаптовані. За визначенням, яке подає Гі Лефрансуа «Соціально-емоційна винятковість визначається головним чином в неадекватній поведінці, афектах, у нездатності налаштовувати соціальні стосунки» [1, с. 234]. За даними американських вчених емоційно-вольові розлади мають від 3% до 5% від загальної кількості дітей і лише 20% з них одержують адекватну допомогу [1, с. 33].

У когнітивній сфері до інтелектуально виняткових дітей, в першу чергу, відносяться діти талановиті й обдаровані, з чітко вираженою креативністю, на противагу дітям і труднощами в навчанні, з порушеннями та особливостями пізнавальних процесів, з розумовою недостатністю. За даними американських вчених (Polloway K., Kolberg L.) складні когнітивні порушення діагностуються приблизно у 1% дітей [3].

Діти зі зниженою здатністю до навчання, найбільш різнорідна група. За статистичними даними Департаменту державних шкіл США саме ця група учнів складає дві третини школярів з особливими потребами [3]. Ці діти характеризуються за чотирма основними параметрами: невідповідністю загальної академічної успішності, яка значно нижча за прогнозовану, на основі визначення за допомогою IQ інтелектуальних можливостей; парціальною неуспішністю, академічні досягнення різняться від рівня найвищого ступеня до найнижчого; стійкими проблемами у формуванні навичок читання та рахунку; відсутністю значних порушень зору, слуху та інтелекту.

Як зазначають у своїх дослідженнях Wilks S., Winser M. та ін. на впровадження інклюзивного навчання в американських школах вплинуло визначення такої категорії

дітей, як діти зі зниженою здатністю до навчання, оскільки вони не потребували навчання у спеціальних закладах, а подолати свої проблеми та розвинути здібності вони могли в середовищі «звичайних» однолітків при забезпеченні певними послугами й наданні відповідної допомоги [3]. Поширенню інклюзивних тенденцій в освіті сприяли, на думку дослідників, й численні помилки, яких припускалися при діагностуванні, особливо при визначенні інтелектуальних здібностей, оскільки навіть довготривале й копітке тестування не могло в деяких випадках правильно спрогнозувати розвиток пізнавальних процесів.

Відповідно до Закону діти з порушеннями розвитку в процесі навчання забезпечуються безкоштовними спеціальними педагогічними послугами, які задовольняють їхні особливі потреби. Закон допускає різноваріантність умов їх надання, що і реалізується на практиці в різних штатах країни. Однак, як засвідчують сучасні дослідження в галузі навчання дітей з особливими потребами, існують постійні проблеми з реалізацією цього пункту Закону, оскільки надання відповідних послуг і задоволення особливих потреб дітей, які того потребують, витратна і кошторисна справа і потребує значного фінансування, яке не завжди вдається забезпечити.

Індивідуальним навчальним планом (IPP) за Федеральним Законом 94-142 забезпечуються всі діти, які його потребують. Такий індивідуальний навчальний план готує група спеціалістів на чолі з педагогом відповідного класу. Активну участь у складанні плану беруть батьки, оскільки з ними погоджуються всі моменти, які стосуються перебування дитини в школі. На думку американських досліджувачів проблем інклюзивного навчання Shapiro M., Shapiro E.S., Lentz значна роль у складанні та виконанні цієї програми належить батькам, а у певному віці й самим дітям, оскільки подальший життєвий шлях залежить саме від їхнього особистого вибору, і саме це у навчанні дитини має відігравати провідну роль [3].

Зазначимо, що розроблена педагогічна теорія «винятковості» має глибоке соціально-суспільне підґрунтя, цілком закономірно, що виникла вона саме в США, країні з

найбільш широким розмаїттям національних, етнічних та расових відмінностей, що варто враховувати, та сформованим громадянським суспільством, яке, в цілому, розвивається без тоталітарних ідеологічних упереджень. Саме ця сучасна теорія стала філософією інклюзивного навчання, оскільки визнає та враховує відмінності між людьми за будь-якою ознакою і зорієнтована на задоволення потреб, що мають різне підґрунтя та виникли за різних обставин.

Навряд чи кого здивуєш в США високопосадовцем, який користується інвалідним візком. Це один із стандартів життя, коли люди, які мають фізичні або психічні вади, повноцінно інтегруються в соціум і відповідно до своїх можливостей та здібностей реалізуються як особистості, і тим самим приносять користь суспільству. Сьогодні це успішні люди, які своїм прикладом підтримують і надихають інших.

Зрозуміло, що людина з інвалідністю може стати соціально успішною людиною лише, якщо в державі створені для цього відповідні умови, в першу чергу, питання вирішене на законодавчому рівні. А кількість таких успішних, «self-made» людей – це показник громадянської зрілості суспільства.

Ще одним таким показником є активна участь пересічних громадян у вирішенні проблем людей з інвалідністю. Різноманітні соціально-реабілітаційні установи, центри, де готують собак-поводирів для незрячих, великою мірою існують за рахунок приватних коштів або просто безоплатної участі людей, які жертвують своїм вільним часом, аби допомогти людям з інвалідністю. І масштаби такої допомоги вражають. Одне з найбільших вражень – це зустрічі в центрі під назвою «A. Collier Sensory Complex», який знаходиться в структурі школи, де навчаються діти з інвалідністю.

На базі цього закладу створено один з перших в світі мультисенсорних центрів, обладнаний із врахуванням потреб дітей з різними вадами розвитку та побудований за сприяння і на кошти, зібрані федеральним суддею п. Лейсі Колліром. Одразу екстраполюючи цю ситуацію на Україну, хотілось би і в нас мати якомога більше таких небайдужих високопосадовців.

Формування гуманного ставлення громадян до людей з інвалідністю починається з раннього віку – з дитсадка та школи. У дитячому садку до групи приймається дитина, яка страждає будь-яким фізичним недоліком, зрозуміло, без органічних уражень. У цьому випадку діти природно й невимушено отримують уроки доброти й милосердя, які позитивно впливають на розвиток особистості в цілому. Поведінка дитини з особливими потребами в групі ґрунтується не тільки на обмеженнях, а й на дусі взаємодопомоги, співробітництва. Підтримується атмосфера довіри, відкритості, взаємної турботи, можливості відвертості без страху бути висміяним.

Інтегрована освіта, яка передбачає спільне виховання і навчання як здорових дітей, так і з різного роду порушеннями в психофізичному розвитку досить поширене. Включення в звичайний клас або групу дитячого садка дітей з проблемами в розвитку стало в Америці швидше правилом, ніж винятком. Користь інтегрованої освіти американські педагоги бачать у розширенні в дітей комунікативних можливостей, збагаченні спектра соціальної поведінки і підвищення власної самооцінки і, нарешті, в можливості перебувати в різноманітному, розвиваючому та навчальному середовищі. Наводяться також і певні аргументи проти «безоглядної» інтеграції.

Проте деякі дослідники вважають, що соціалізовані реабілітаційні центри приносять більше користі в плані навчання дітей з порушеннями, оскільки там застосовується особливі, більш ефективні методи роботи з такими дітьми. У звичайних групах діти з проблемами в розвитку проходять через ті ж ситуації, що й інші члени групи, і тільки при необхідності їм надається підтримка. Тоді як в спеціалізованих реабілітаційних центрах з дітьми займається окремий викладач, і для кожної дитини розроблена своя розвиваюча програма.

Реальна інтеграція може бути досягнута завдяки цілеспрямованій роботі вихователів в плані налагодження і підтримки взаємодії між дітьми з різними психофізичними можливостями. Як показали результати експерименту, ефект

від такого навчання є значним. При організації інтегрованого навчання доводиться стикатися ще й з такими труднощами, коли діти зі спеціальними потребами повинні не просто бути присутнім на заняттях, але і бути в них свідомо включеними. Для цієї роботи потрібні: зміна розпорядку дня; додаткове обладнання приміщень; збагачення спектру методів роботи з дітьми; підвищення кваліфікації персоналу; більш тісний контакт з батьками.

Необхідні також діагностика і додаткові заходи реабілітаційно-оздоровчого характеру, спрямовані на розвиток тих інших функцій дітей з порушеннями в розвитку. Вихователь організовує загальну діяльність дітей, що відповідає віку, а фахівець спрямовує діяльність дитини з порушеннями в розвитку на досягнення необхідних йому цілей і завдань.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, школа є не тільки центром, де здобувається освіта, але й центром побудови суспільства. Зауважимо, що складовими формули успіху навчання таких дітей є інклюзивне оцінювання, яке ґрунтується на результатах моніторингу прогресу дитини, практика виховання позитивної поведінки в дітей і спільна робота вчителів у класі, які намагаються зрозуміти проблему дитини, щоб їй допомогти. Тому свідоме ставлення пересічних громадян до проблем людей з інвалідністю в Сполучних Штатах Америки сформувалося під впливом іміджу державної політики інклюзії. Проте тема статті є перспективною для подальших розвідок, зокрема з введенням інклюзії в Україні, якій надається особливий статус, корисним буде вивчення зарубіжного досвіду.

Список використаних джерел

1. Данієльс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів. Львів: Т-во «Надія», 2000. 255 с.
2. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка / ред. В. І. Бондарь, В. В. Засенко. К., 2004. 152 с.

3. Інтегроване навчання дітей з особливими потребами у просторі загальноосвітньої школи. «Дніпропетровський обласний психолого-медико-педагогічний центр». Дніпропетровськ, 2005.
4. Козієвська О. І. Інклюзивна освіта. *Без Бар'єрів*. 2011. 27 грудня (№24). URL: 27.12.2011 p naiu.org.ua/ inklyuzivna-osvita-v-ssha/.
5. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
6. Равчина Т. Діяльність викладача вищої школи в контексті сучасної філософії освіти. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2009. Вип. 25. Ч. 3. С. 11–22.
7. Софій Н. З., Кузьменко В. І. Про сто і один метод активного навчання. К.: Крок за кроком, 2003. 116 с.

References

1. Daniels E., Stafford K. *Zaluchennia ditei z osoblyvymy potrebamy do zahalnoosvitnikh klasiv* [Involvement of children with special needs in general education classes]. Lviv, 2000. 255 p.
2. *Dity z osoblyvymy potrebamy u zahalnoosvitniomu prostori: pochatkova lanka* [Children with special needs in the general educational space: the initial link] / Ed. V. I. Bondar, V. V. Zasenka. K., 2004. 152 p.
3. *Intehrovane navchannya ditei z osoblyvymy potrebamy u prostori zahalnoosvitnoi shkoly* [Integrated teaching of children with special needs in the general education school space]. Dnipropetrovskiyi oblasnyi psykhologo-medykopedahohichnyi tsentr. Dnipropetrovsk, 2005.
4. Koziiivska O.I *Inkliuzyvna osvita* [Inclusive education] *Bez Barrieriv*. № 24. 27.12.2011. URL: 27.12.2011 p naiu.org.ua/inklyuzivna-osvita-v-ssha/.
5. Kolupaieva A. A. *Inkliuzyvna osvita: realii ta perspektyvy: monohrafiia* [Inclusive education: realities and perspectives: Monograph]. K., 2009. 272 p.
6. Ravchyna T. *Diialnist vykladacha vyshchoi shkoly v konteksti suchasnoi filosofii osvity* [The activity of higher education

teacher in the context of modern philosophy of education].
Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya pedahohichna. 2009.
25. – Part 3. pp. 11–22.

7. Sofii N. Z., Kuzmenko V. I. *Pro sto i odyh metod aktyvnoho navchannia* [About one hundred and one method of active training]. K., 2003. 116 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Борисова Олена Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти ДВНЗ «*Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди*» (Переяслав-Хмельницький, Україна)
08400

Київська обл.

м. Переяслав-Хмельницький

вул. Покровська, 49, кв. 75

e-mail: o.o.borysova@gmail.com

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Борисова Елена Александровна, кандидат педагогических наук, доцент кафедры психологии и педагогики дошкольного образования ГВУЗ «*Переяслав-Хмельницкий государственный университет имени Григория Сковороды*» (Переяслав-Хмельницкий, Украина)
08404

Киевская обл.

г. Переяслав-Хмельницкий

ул. Покровская, 49, кв. 75

e-mail: o.o.borysova@gmail.com

DATA ON AUTHOR

Borysova Olena O., Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor of Psychology and Pedagogy of Preschool Education Department SHEI «*Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University*»
49, Pokrovska Str., app. 75, Pereiaslav-Khmelnyskyi, Ukraine,
08404

e-mail: o.o.borysova@gmail.com

РОЗДІЛ III. ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ: ІНТЕГРАЦІЯ ПЕРЕДОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ, НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ ТА ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ

УДК 070.41:811.161.2'373

DOI 10.5281/zenodo.1244679

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ У РЕГІОНАЛЬНИХ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ЗМІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Башманівський В. І.

У статті розглянуто проблему міжкультурного діалогу в регіональних аудіовізуальних ЗМІ початку ХХІ століття, з'ясовано специфіку ключових термінів, акцентовано увагу на журналістських аудіовізуальних матеріалах. У процесі аналізу теле- та радіоматеріалів вивчається роль регіональних аудіовізуальних ЗМІ в налагодженні міжкультурного діалогу в суспільстві. Наголошується на використанні телебачення та радіо частиною населення як вагомого джерела в здобутті інформації, де реципієнти стають активними учасниками теле- чи радіоспілкування з питань життя на своїй території. З'ясовується роль філій ПАТ «Національної суспільної телерадіокомпанії України» у процесі міжкультурної комунікації в загальнодержавному інформаційному просторі.

Ключові слова: діалог культур, комунікація, соціокультурний простір, реципієнт, журналістський матеріал, текст, аудіовізуальні ЗМІ.

МЕЖКУЛЬТУРНЫЙ ДИАЛОГ В РЕГИОНАЛЬНЫХ АУДИОВИЗУАЛЬНЫХ СМИ НАЧАЛА ХХІ ВЕКА

Башмановский В. И.

В статье рассмотрена проблема межкультурного диалога в региональных аудиовизуальных СМИ начала ХХІ века, выяснена специфика ключевых терминов, акцентировано внимание на журналистских аудиовизуальных материалах. В процессе анализа теле- и радиоматериалов изучается роль региональных аудиовизуальных СМИ в налаживании межкультурного диалога в обществе. Отмечается использование телевидения и радио частью населения как

весомого источника в получении информации, где реципиенты становятся активными участниками теле- или радиообщения по вопросам жизни на своей территории. Выясняется роль филиалов ОАО «Национальной общественной телерадиокомпании Украины» в процессе межкультурной коммуникации в общегосударственном информационном пространстве.

Ключевые слова: диалог культур, коммуникация, социокультурное пространство, реципиент, журналистский материал, текст, аудиовизуальные СМИ.

INTERCULTURAL DIALOGUE IN REGIONAL AUDIO-VISUAL MASS-MEDIA AT THE BEGINNING OF 21ST CENTURY

Bashmanivskyi V. I.

The article deals with the problem of intercultural dialogue in regional audio-visual media at the beginning of 21st century, the specificity of key terms was found out and journalistic audio-visual materials were emphasized. In the process of analysing of TV and radio materials, the role of regional audio-visual media in the establishment of intercultural dialogue in society is studied. It is emphasized on using of television and radio by a large part of the population as a powerful source of information, where recipients become active participants of TV or radio communication on issues relating to life within their territory. The role of the branches of PJSC "National Public Broadcasting Company of Ukraine" in the process of intercultural communication in the national information space is found out.

Key words: cultures' dialogue, communication, socio-cultural space, recipient, journalistic material, text, audio-visual media.

Постановка проблеми зумовлена необхідністю поглибленого вивчення питань міжкультурного діалогу в регіональних аудіовізуальних ЗМІ початку ХХІ. Дослідження вважаємо актуальним, адже аудіовізуальні засоби масової інформації продовжують утримувати провідні позиції серед глядацької та слухацької аудиторії і за обсягом часу, і за можливостями концентрації уваги. Вони відіграють вагому роль у налагодженні міжкультурного діалогу серед реципієнтів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питань міжкультурного діалогу зверталися: Д. Антонюк, М. Бахтін, В. Біблер, Ф. Бацевич, М. Бубер, Р. Гром'як, Е. Гуссерль, І. Дзюба, В. Євтух, О. Лановенко, В. Лук'янець, Л. Ляпіна, В. Межуєв, Г. Почепцов, О. Рибак, В. Сагатовський, І. Хоменко, О. Чорба, В. Шинкарук та інші.

Дослідженню соціальних функцій телебачення та радіо, їх впливу на суспільство присвячені роботи М. Назарова, Г. Почепцова, В. Терін, Ф. Шаркова, Ф. Вебстера, О. Гоцур, В. Золяк, В. Іванова, Ю. Костюка, О. Мітчук, А. Орлова, В. Різуна, В. Теремка, Ю. Фінклера, Т. Хоменко, О. Чекмишева, А. Чічановського, Н. Яблоновської та інших. Таким чином, у сучасній науці створені теоретичні передумови для поглибленого вивчення міжкультурного діалогу в українських аудіовізуальних ЗМІ початку ХХІ століття.

Мета статті. Попри вдалі спроби вивчення означеного питання науковцями, висвітлення проблеми міжкультурного діалогу в регіональних аудіовізуальних засобах масової інформації початку ХХІ століття є актуальним і становить мету нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Питанням діалогу культур цікавилось багато дослідників. Так, «Філософський словник соціальних термінів» репрезентує діалог культур як «збереження й примноження культурної спадщини народів світу..., спілкування має здійснюватися на засадах раціональної неупередженості, без надання будь-яких переваг тим або іншим вартостям» [16, с. 253]. Ф. Бацевич у «Словнику термінів міжкультурної комунікації» наголошує, що діалог культур – це взаємодія культур, які контактують у процесах міжкультурної комунікації, забезпечуючи адекватне взаєморозуміння й духовне взаємозбагачення представників різних національних лінгвокультурних спільнот, будучи ефективною формою реалізації національної толерантності [4]. Зазначені вище позиції надають можливість трактувати діалог як уміння та здатність спілкуватися на засадах раціональної неупередженості.

Вагомою складовою в налагодженні міжкультурного діалогу є аудіовізуальні ЗМІ. Телерадіокомпанії уособлюють і

формують світогляд нашого суспільства, вибудовують політичний імідж України в міжнародному комунікативному просторі, організовують та об'єднують національні групи з метою вирішення державотворчих завдань. У запропонованій студії вважаємо за доцільне зосередити увагу на етапі вивчення питань міжкультурної комунікації в регіональних телерадіокомпаніях, адже вони, на нашу думку, виконують вагомую роль у інформаційному просторі держави. Нині маємо змогу спостерігати процес реорганізації державних телерадіокомпаній, було створено публічне акціонерне товариство «Національна суспільна телерадіокомпанія України». Зазначені позиції вимагають від сучасних регіональних телерадіокомпаній розробки нових форм організації та управління соціально орієнтованими теле- та радіомовниками. Як бачимо, аудіовізуальні ЗМІ початку ХХІ століття перебувають на рівні універсального компонента суспільного життя в інформаційному просторі, сприяючи зміні пасивних телеглядачів на активних і рівноправних партнерів у процесі міжкультурної комунікації. Аудіовізуальні ЗМІ є найдоступнішим для значної частини людства комунікативним засобом, а звідси, перегляд регіональних телевізійних передач піднявся до рівня однієї з основних форм спілкування. Ведучи мову про міжкультурний діалог у програмах регіональних теле- та радіостудій, хочемо зазначити, що для значної частини населення це гарна можливість познайомитися з культурними здобутками представників інших національних груп та об'єднань. Телебачення та радіо займають помітне місце в дозвіллі реципієнта, впливають на нього, повідомляють про перебіг подій у світі, виховують, розважають і навчають. Як засоби масової інформації телебачення та радіо репрезентують для глядача й слухача культурні цінності минулого, накреслюють орієнтири нових здобутків, поширюють сучасні ідеї в суспільстві. Регіональне телебачення пропонує глядачам цілу низку програм, присвячених культурній спадщині. Це телевізійні передачі, присвячені освоєнню цінностей минулого, ґрунтовні розповіді про історію культури рідного краю, археологічні пам'ятки, пам'ятні дати тощо. У студії «Міжкультурний діалог на телебаченні та радіо Житомирщини

за 2013-2014 роки» ми наголошували, що «...телерадіокомпанії Житомирщини протягом 2013-2014 років надавали частину ефірного часу національним меншинам Полісся для налагодження міжкультурного діалогу. Серед передач домінують інформаційні, культурологічні й освітні теми» [5, с. 35]. Цікавими, на наш погляд, є журналістські матеріали Житомирської регіональної дирекції, а саме: «Маленькі жовті листи» від 14 грудня 2017 року, присвячені українсько-японській виставці дитячого малюнка [11]. Натомість, програма «Калинові мости» від 10 липня 2016 року (автор В. Лук'яненко) розповідає про участь журналістів Житомирської філії НТКУ в роботі VII Міжнародного фестивалю «Калинові мости», що відбувся в Польщі в місті Ольштин [9]. Авторський колектив програми «Слово польське», що виходить із моменту початку роботи обласного телебачення, знайомить глядачів із життям польської громади Житомирщини («Гей, соколи», «Краще раз побачити», «Білі голубки», «Мов цвіт кульбаби», «Українська Варшава» та ін.). В ефірі Житомирського проводового та ефірного радіомовлення виходять передачі «Єдність» і «Чеська світлиця» польською та чеською мовами.

Телебачення та радіокомунікація справедливо вважаються потужним джерелом інформації, що висвітлює актуальні проблеми сучасності й має суттєвий вплив на вирішення питань міжкультурного діалогу. Так, телеканал Закарпатської регіональної дирекції «Тиса – 1» та радіо «Тиса FM» пропонують низку програм румунською та словацькою мовами. Журналістські матеріали репрезентуються в відповідних категоріях: «Актуально (румунською)» та «Актуально (програма словацькою мовою)». Викликає інтерес творчий доробок колективу програми «Актуально (румунською)», у якому акцентується увага на подіях, пов'язаних із діяльністю румунської національної меншини. Наприклад, зустріч учасників міжнародного симпозіуму з приводу ювілею газети «Апша» [10] або ж інформація про роботу міжрегіонального семінару «Можливості багатомовної освіти» [2] тощо. Не менш активно презентуються на каналі події в регіоні словацькою мовою. У матеріалі програми

«Актуально» (словацькою мовою)» від 6 січня 2018 року висвітлюється поїздка дітей з римо-католицької громади Ужгорода й села Сторожниця до будинку для людей похилого віку в місті Ужгороді [3].

У час інтенсивного розвитку та поширення комп'ютерних технологій вибудовується система медіакультури, що дозволяє на якісно новому рівні репрезентувати національні традиції, культурні пам'ятки, підтримуючи та розвиваючи ідею зв'язку поколінь. Так, Рівненська регіональна дирекція, репрезентована телеканалом «РТБ», радіо «Рівне FM», радіо «Край», запропонували для глядачів 12 січня 2018 року журналістський матеріал, присвячений колядкам під назвою «Фестиваль колядок десяти недільних шкіл провели в Свято-Покровському соборі Рівного» [15]. Власний погляд на сучасний діалог культур пропонує авторський колектив телевізійної програми «Культурний суп (Б)», у цій рубриці йдеться про субкультури, ритмічний та медитативний технохаус тощо [12].

Репрезентуючи багатовимірність світової культури, ЗМІ наголошують на взаємозалежності населення планети. У медіаматеріалах маємо змогу спостерігати відтворення процесу формування глобального світогляду, коли представники різних культур роблять спробу зрозуміти інші національні цінності та відчувати себе активним учасником світового загальнокультурного процесу. Відповідно, ЮНЕСКО прийняла спеціальну Всезагальну декларацію «Про культурну різноманітність», у якій зазначається, що кіберпростір – це (...) засіб здійснення комунікації та обміну поглядами. Різноманітність інформації про різні культури й цінності дозволяє людині, залишаючись носієм своєї культури, подавати її іншим людям, і, у свою чергу, знайомитися з іншими культурами та відчувати їхній вплив [13]. Так, Дніпропетровська регіональна дирекція, репрезентована телеканалом «51 канал» та радіо «говорить Дніпро», пропонує реципієнтам відео- та аудіоматеріали, присвячені міжкультурній комунікації на терені Дніпропетровщини. Наприклад, авторський колектив програми «Знято» від 8 грудня 2017 року оприлюднив журналістський відеоматеріал, присвячений «Тижню польського кіно», що проходив у

кінозалах Дніпра. Медійники намагалися з'ясувати в глядачів, чому поляки більше люблять польське кіно, ніж українці – українське [17]. Заслуговує на увагу й матеріал програми «Знято» від 2 листопада 2017 року, присвячений новій стрічці українського режисера Володимира Лерта за мотивами творів Шолом-Алейхема [8]. Натомість, програма «Ранковий коктейль» від 18 грудня 2017 року, висвітлюючи питання міжкультурного діалогу, запропонувала глядачам зустріч із гостем прямого ефіру художником Арманом Аллахвердяном, який розказав про цікаві творчі знахідки й персональну виставку, що стартувала у Вірменському культурному центрі «Вардуї» [14]. У журналістському матеріалі від 27 грудня 2017 року медійники програми «Краєзнавча подорож» досліджують, чи змінилися різдвяно-новорічні подарунки з часів Катеринославу і яким був святковий стіл у різні епохи [10].

Аудіовізуальні ЗМІ сприяють поширенню досягнень національної та світової культури, а тому зазначені питання завжди використовуються в теле- та радіоефірах. Заслуговує на увагу інформація, запропонована телеканалом «Нова Волинь» у телециклі «Видатні волиняни» (Волинська регіональна дирекція), відеоматеріали «Агатангел Кримський: «Кримський фоліант» від 2012 року, присвячений Агатангелу Юхимовичу Кримському. Тема діячів культури рідного краю продовжується в матеріалі за 2014 рік «Габріеля Запольська. Не бути лялькою» [7]. Цікавим, на нашу думку, є акцентування уваги глядача на представниках національних груп, які доклали максимум зусиль для розвитку народу України. Наприклад, «В'ячеслав Липинський: «Польська кров української групи» (фільм датовано 2012 роком) [6]. Домінуючою думкою сюжету є твердження політичного діяча, що якщо українці самі не схочуть і не зможуть побудувати свою державу, то ніякі варяги їм не допоможуть.

Отже, у процесі дослідження нами було з'ясовано, що регіональні аудіовізуальні ЗМІ є важливими складовими в процесі налагодження міжкультурного діалогу. Адже попри зміну поколінь глядачів та слухачів основні функції телебачення та радіо (інформування, освітня, виховна та розважальна) не втрачають своєї актуальності й на початку

XXI століття. Значна частина населення продовжує використовувати телебачення та радіо як вагомі джерела в здобутті інформації. Аудіовізуальні ЗМІ продовжують утримувати провідні позиції серед глядацької та слухацької аудиторії і за обсягом часу, і за можливостями концентрації уваги суспільства. Реципієнти останніх десятиліть піднімаються до рівня активного учасника теле- чи радіоспілкування з питань життя свого регіону. Зміни в телекомунікаційному просторі регіонів були викликані суспільно-економічними перетвореннями. Доведено, що регіональні телерадіокомпанії, які реорганізуються нині у філії ПАТ «Національної суспільної телерадіокомпанії України» відіграють вагомий роль у налагодженні міжкультурної комунікації в загальнодержавному інформаційному просторі, лишаючись позитивним фактором у процесі знайомства реципієнта з культурними здобутками представників різних національних груп та об'єднань.

Список використаних джерел

1. «Актуально». Програма румунською мовою (16.08.17) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=rgWbnYzEdWE>.
2. «Актуально». Програма румунською мовою (06.12.17) [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=hayGn_IjJMo.
3. «Актуально». Програма словацькою мовою (05.01.18) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=1wqGjGQOuZU>.
4. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Електронний ресурс]. Режим доступу: terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/slo.
5. Башманівський В. І. Міжкультурний діалог на телебаченні та радіо Житомирщини за 2013-2014 рр. // Редакторська і журналістська майстерність: Збірник матеріалів IX Всеукраїнської науково-практичної конференції 27 березня 2015 / Укладачі: Гладир Ю. Ф., Хміль-Чуприна В. В. Кременчук: Кременчуцький університет економіки, інформаційних технологій і управління, 2015. С. 34–35.

6. В'ячеслав Липинський: Польська кров української групи / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=xxSzdZbRALY>.
7. «Габрієля Запольська. Не бути лялькою» [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=NvU_hVcOiug.
8. Знято! 02.10.2017. «Мир Вашому Дому!» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=ezePAGmfljg>.
9. Калинові мости 2016. Дороги, як шлях до Європи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=x7B6z20ohVo>.
10. Краєзнавча подорож. 27.12.2017. Різдво у різні епохи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=cq9_CGfAhJo.
11. «Маленькі жовті листи» – українсько-японська виставка дитячого малюнка [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=8fF-7K3lWDY>.
12. Програма «Культурний суп(Б)» [Електронний ресурс]. Режим доступу: rtb.rv.ua/company/tele/archive/kulturnij-supb/.
13. Про культурну різноманітність [Електронний ресурс]. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_675.
14. Ранковий коктейль 18.12.2017. Арман Аллахвердя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=UwaGKZPLJDU>.
15. Фестиваль колядок десяти недільних шкіл провели у Свято-Покровському соборі Рівного... [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=cBoOKQi6GNE>.
16. Філософський словник соціальних термінів. Видання третє, доповнене. Х. : «Р.И.Ф.», 2005. 627 с.
17. 51 телеканал: Знято! 07.12.2017. Тиждень польського кіно [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.51.dp.ua/2017/12/07122017_8.html.

References

1. «Aktual'no». *Prohrama rumuns'koyu movoyu* [Actually Program in Romanian] (16.08.17 [Elektronnyy resurs]).

- Rezhym dostupu: [https:// www.youtube.com/watch?v=rgWbnYZEdWE](https://www.youtube.com/watch?v=rgWbnYZEdWE).
2. «Aktual'no». *Prohrama rumuns'koyu movoyu* [Actually Program in Romanian] (06.12.17) [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: https://www.youtube.com/watch?v=hayGn_IjJMo.
 3. «Aktual'no». *Prohrama slovats'koyu movoyu* [Actually The program is in Slovak] (05.01.18) [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.youtube.com/watch?v=1wqGjGQOuZU>.
 4. Batsevykh F. S. *Slovnyk terminiv mizhkul'turnoyi komunikatsiyi* [Glossary of Terms of Intercultural Communication] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: terminy-mizhskult-komunikacii.wikidot.com/slo.
 5. Bashmanivs'kyi V. I. *Mizhkul'turnyy dialoh na telebachenni ta radio Zhytomyrshchyny za 2013-2014 rr.* [Intercultural dialogue on TV and radio of Zhytomyr region for 2013-2014] // *Redaktors'ka i zhurnalists'ka maysternist': Zbirnyk materialiv IKh Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi 27 bereznia 2015 / Ukladachi: Hladyr Yu.F., Khmil'-Chupryna V.V. Kremenichuk: Kremenchuts'kyi universytet ekonomiky, informatsiynykh tekhnolo.*
 6. V'yacheslav Lypyns'kyi: *Pol's'ka krov ukrayins'koyi hrupy* [Polish blood of the Ukrainian group] / [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: [https:// www.youtube.com/watch?v=xxSzdZbRALY](https://www.youtube.com/watch?v=xxSzdZbRALY).
 7. «Habrielya Zapol's'ka. Ne buty lyal'koyu» [Do not be a doll] [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: [https:// www.youtube.com/watch?v=NvU_hVcOiuq](https://www.youtube.com/watch?v=NvU_hVcOiuq).
 8. *Znyato! 02.10.2017. «Myr Vashomu Domu!»* [Deleted! Peace to your home!] [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.youtube.com/watch?v=ezePAGmfljg>.
 9. *Kalynovi mosty 2016. Dorohy, yak shlyakh do Yevropy* [Kalinovy bridges 2016. Roads as a way to Europe] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.youtube.com/watch?v=x7B6z20ohVo>.

10. Krayeznavcha podorozh. 27.12.2017. Rizdvo u rizni epokhy [Local studies. 27.12.2017. Christmas in different epochs] [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: https://www.youtube.com/watch?v=cq9_CGfAhJo.
11. «Malen'ki zhovti lysty» – ukrayins'ko-yapons'ka vystavka dytyachoho malyunka [«Little Yellow Letters» – Ukrainian-Japanese Children's Painting Exhibition] [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.youtube.com/watch?v=8fF-7K3lWDY>.
12. Prohrama «Kul'turnyy sup(B)» [Cultural Soup (B) Program] [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: rtb.rv.ua/company/tele/archive/kulturnij-supb/.
13. Pro kul'turnu riznomanitnist' [About cultural diversity] [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_675.
14. Rankovyy kokteyl' 18.12.2017. Arman Allakhverdya [The morning cocktail on 12/18/2017. Arman Allahverda] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.youtube.com/watch?v=UwaGKZPLJDU>.
15. Festyval' kolyadok desyaty nedil'nykh shkil provely u Svyato-Pokrovs'komu sobori Rivnoho... [The festival of carols of ten Sunday schools was held at the Holy Virgin Cathedral of Rivne ...] [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.youtube.com/watch?v=cBoOKQi6GNE>.
16. 16 Filosofs'ky slovnyk sotsial'nykh terminiv. [Philosophical Dictionary of Social Terms] Vydannya tretye, dopovnene. Kh. : «R.Y.F.», 2005. 627 s.
17. 51 telekanal: Znyato! [Channel 51: Taken! 07/07/2017. Week of Polish cinema] 07.12.2017. Tyzhden' pol's'koho kino [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: www.51.dp.ua/2017/12/07122017_8.html.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Башманівський Валерій Іванович, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології, Житомирський державний університет імені Івана Франка
вул. Ю. Тютюнника, 4, кв. 8 А, м. Житомир
Україна 10003
e-mail: Vbash68@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Башмановский Валерий Иванович, кандидат филологических наук, доцент, заведующий кафедрой издательского дела, редактирования, основ журналистики и филологии

Житомирский государственный университет имени Ивана Франко

ул. Ю. Тютюнника, 4, кв. 8 А, г. Житомир

Украина 10003

e-mail: Vbash68@mail.ru

DATA ON AUTHOR

Bashmanivskyi Valerii I., Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor, the Head of Publishing, Editing, the Fundamentals of Journalism and Philology Department.

Zhytomyr Ivan Franko State University

4, Yu. Tiutiunyk Str., app. 8 A, Ukraine, Zhytomyr, 10003

e-mail: Vbash68@mail.ru

УДК 001.895.37.091.33-057.87 DOI 10.5281/zenodo.1244685

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ

Довжук І. В.

У статті розглядаються актуальні проблеми впровадження, розвитку і використання інноваційних прийомів і методів у процесі навчання студентів-документознавців. Проведений аналіз передового і сучасного інноваційного інструментарію, який використовується викладачами вищих навчальних закладів. Обґрунтовані переваги інноваційного підходу в порівнянні з традиційними формами підготовки студентів. Розглянуто також можливості використання в навчанні методів, що застосовуються в практиці розвитку персоналу організації.

Підкреслено, що пріоритетним завданням вищої професійної освіти стає розвиток у майбутнього фахівця таких якостей і здібностей, які дозволили б йому успішно адаптуватися до швидко змінних конкурентних умов, з

готовністю сприймати й реалізовувати інновації, створювати якісно новий соціальний простір.

Ключові слова: навчання, університет, інновації, студент, документознавець, активні інструменти, фахівець, метод проектів, інформаційні технології.

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ-ДОКУМЕНТОВЕДОВ

Довжук И. В.

В статье раскрыты актуальные проблемы внедрения, развития и использования инновационных приемов и методов в процессе обучения студентов-документоведов. Проведен анализ передового и современного инновационного инструментария, который используется преподавателями высших учебных заведений. Обоснованы преимущества инновационного подхода по сравнению с традиционными формами подготовки студентов. Рассмотрены также возможности использования в обучении методов, применяемых в практике развития персонала организации.

Подчеркнуто, что приоритетным заданием высшего профессионального образования становится развитие у будущего специалиста таких качеств и способностей, которые позволили бы ему успешно адаптироваться к быстро меняющимся конкурентным условиям, с готовностью воспринимать и реализовывать инновации, создавать качественно новое социальное пространство.

Ключевые слова: обучение, университет, инновации, студент, документовед, активные инструменты, специалист, метод проектов, информационные технологии.

INNOVATIVE METHODS OF TRAINING OF STUDENTS IN DOCUMENT SCIENCE

Dovzhuk I. V.

The article deals with the actual problems of the introduction, development and use of innovative techniques and methods in the process of training of students in document science. The analysis of advanced and modern innovative tools used by teachers of higher educational institutions is carried out. The advantages of innovative

approach in comparison with traditional forms of preparation of students are grounded. The possibility of using in teaching of methods used in the practice of personnel development of the organization is also considered.

It was emphasized that the priority task of higher professional education is the development of a future specialist of such qualities and abilities that would allow him to successfully adapt to rapidly changing competitive conditions, readily perceive and implement innovations, create a qualitatively new social space.

Key words: *training, university, innovations, student, document specialist, active instruments, specialist, method of projects, information technologies.*

Постановка проблеми. Поняття інновація міцно увійшло і утвердилося в нашому професійному житті поряд з новими інформаційними технологіями. За частотою вживання воно сьогодні не має собі рівних – усі говорять про інноваційну діяльність.

Термін «інновація» активно почав використовуватися не так давно, хоча це поняття було введено в науковий обіг ще в 30-ті роки ХХ ст. австрійським економістом І. Шумпетером. Слово «*innovation*» у перекладі з англійської – «нововведення», «новаторство» розуміють як використання нововведень, новаторства у вигляді нових технологій, видів продукції, послуг, форм організації виробництва і праці, обслуговування та управління. Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» «*інновації* – новостворені або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного... характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і соціальної сфери... це новий продукт (виріб, технологія, організаційна форма), що є результатом практичного застосування наукових і науково-технічних знань, що приводять до успіху на ринку та забезпечує соціальний або інший корисний ефект» [3].

Інтеграція України у світове співтовариство актуалізує проблему готовності суспільства й особистості до змін у всіх сферах життєдіяльності: соціальній, економічній, науковій,

політичній, техніко-технологічній. Пріоритетним завданням вищої професійної освіти стає розвиток у майбутнього фахівця таких якостей і здібностей, які дозволили б йому успішно адаптуватися до швидко змінних конкурентних умов, з готовністю сприймати й реалізовувати інновації, створювати якісно новий соціальний простір. Тому характерною тенденцією сучасної освіти є *інноваційність*, яка визначає її відкритість до нового, випереджувальний характер відносно інших галузей людської діяльності.

У сучасній науковій літературі, присвяченій проблемам управління інноваційними процесами у сфері освітньої діяльності, відзначається складність і багатоаспектність даного процесу. Особлива увага зосереджена на тому, що інноваційний підхід до навчання студентів має бути системним і охоплювати всі аспекти навчально-виховної роботи при підготовці майбутніх фахівців, при цьому мають бути переглянуті теоретичні й практичні підходи до змісту освіти, професійно-педагогічній підготовки викладачів, розробці нових технологій і методів навчання.

Аналіз останніх досліджень. Дану проблематику так чи інакше розглядають у своїх працях Дж. Мартин, Л. Свенсон, І. Лернер, М. Скаткин, В. Беспалько, В. Сластенін, О. Пехота, С. Сисоева, О. Волошина та ін. Проте більшість досліджень спрямована на загальноосвітні навчальні заклади, а вища школа незаслужено залишається без належної уваги вітчизняних учених. І праць, які б присвячувалися розгляду особливостей і відмінних рис інноваційних методів професійного навчання студентів, зокрема студентів-гуманітаріїв (у т.ч. документознавців, архівознавців), а також виявленню переваг і перспектив використання різних інноваційних форм навчання, недостатньо.

Мета цієї розвідки – проаналізувати сучасні інноваційні методи підготовки студентів, передусім майбутніх спеціалістів з документознавства, показати привабливість і значущість того чи іншого інноваційного педагогічного рішення.

Виклад основного матеріалу. Серед пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку вищої освіти в контексті євроінтеграції України визначено проблему

постійного підвищення якості освіти, модернізацію її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; впровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій. За орієнтир береться теоретична модель «інноваційної людини», випробувана у світі. Інноваційна людина – особа такого соціально-культурного розвитку, яка здатна творчо працювати, бути конкурентноспроможною в умовах сьогодення. Відповідно навчальний процес має бути трансформований у напрямі індивідуалізації освітньої взаємодії, навчання, формування творчого мислення і збільшення самостійної роботи студентів.

Підвищення якості підготовки майбутніх фахівців освітньої сфери шляхом збільшення інноваційної та технологічної складових освітнього процесу закріплено в нормативно-правових документах країн Європи, у тому числі й України. Українська державна освітня політика визначає напрями здобуття якісної освіти студентською молоддю у вищих навчальних закладах. Магістранти, які отримують кваліфікацію викладача вищої школи, мають отримати не лише якісні знання, сформовані вміння, навички, компетенції, а й бути готовими до професійної інноваційної діяльності, яка передбачає діагностичну, орієнтовно-прогностичну, конструктивно-проектувальну та організаційну діяльність [1, с. 4].

Конкурентноздатність магістрантів спеціальності «Професійна освіта (Документознавство)» прямо пропорційна всесвітньому визнанню освітнього потенціалу України на міжнародному ринку освітніх технологій. Система підготовки магістрантів до інноваційної діяльності повинна сприяти підвищенню зацікавленості магістрантів у використанні нових технологій як під керівництвом викладача, так і самостійно.

Слід зазначити, що носієм конкретних нововведень, їхнім творцем, модифікатором виступає викладач-новатор. Він володіє широкими можливостями й має необмежене поле діяльності, оскільки на практиці переконується в ефективності наявних технологій і методик навчання і може корегувати їх, проводити дослідницьку роботу, розробляти нові методики й технології. Основна умова такої діяльності – інноваційний потенціал педагога.

З упровадженням у навчально-виховний процес сучасних технологій викладач усе більше набуває функції консультанта, порадника, наставника. Останнє вимагає від нього спеціальної психолого-педагогічної підготовки, оскільки в професійній діяльності викладача реалізуються не тільки спеціальні предметні знання, але й сучасні знання у сфері педагогіки і психології, акмеології, технології навчання і виховання. На цій базі формується готовність до сприйняття, оцінки й реалізації педагогічних інновацій.

Інноваційну спрямованість педагогічної діяльності зумовлюють соціально-економічні перетворення, які вимагають відповідного оновлення освітньої політики, прагнення педагогів до засвоєння та застосування педагогічних новинок. Велику роль відіграє конкуренція вищих навчальних закладів, яка стимулює пошук нових технологій, форм, методів організації навчально-виховного процесу, диктує відповідні критерії щодо підбору науково-педагогічних кадрів.

Необхідність в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності на сучасному етапі розвитку освіти й суспільства в цілому зумовлена рядом обставин. По-перше, соціально-економічними перетвореннями, і науково-технічним процесом, що зумовлюють необхідність докорінного оновлення системи вищої освіти, методології і технології організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. Інноваційна спрямованість діяльності викладачів та студентів передбачає створення, освоєння та використання педагогічних нововведень, виступає засобом оновлення освітньої політики. По-друге, посилення гуманітаризації змісту освіти, неперервної зміни обсягу, складу навчальних дисциплін, введення нових спеціальностей, нових навчальних предметів, елективних курсів потребують постійного пошуку нових організаційних форм, технологій навчання. У зв'язку з цим зростає роль і значення викладача як генератора педагогічних ідей. По-третє, зміна характеру ставлення викладачів до самого факту освоєння і застосування педагогічних нововведень. Інноваційна діяльність в основному зводилася до використання рекомендованих зверху нововведень. Нині інноваційна діяльність набуває все більше вибіркового та дослідницького

характер. Посилюється ступінь свободи викладача, який раніше діяв у жорстко регламентованих умовах [2, с. 3].

Перетворення постіндустріального суспільства в глобальне інформаційне, засноване не лише на знаннях, але і на компетентності фахівців, значно актуалізувало проблему інноваційних підходів до організації освітніх процесів. Унаслідок чого до системи освіти в сучасних умовах висуваються вельми високі вимоги: вона повинна готувати фахівців до життя і діяльності на широкому, динамічному, швидко змінному світі, де перед людиною постійно виникають нестандартні завдання, вирішення яких передбачає наявність умінь і навичок будувати й аналізувати власні дії. Провідне місце у вітчизняній системі вищої освіти посідають інноваційні методи підготовки тих, хто навчається, які в майбутньому будуть безпосередньо причетні до формування і забезпечення реалізації інвестиційної та інноваційної політики.

Як відомо, основу інноваційних освітніх технологій, що застосовуються в навчальному процесі, має складати соціальне замовлення, професійні інтереси майбутніх фахівців, облік індивідуальних особливостей студентів [5, с. 182-183]. Тому при підготовці фахівців у вищій школі застосування інноваційних форм і методів необхідно органічно поєднувати з прагматичним розумінням цілей і завдань навчання і підготовки кадрів. У сучасній психолого-педагогічній літературі наголошується, що інноваційні методи отримують віддзеркалення в багатьох технологіях навчання, спрямованих на розвиток і вдосконалення навчально-виховного процесу і підготовку фахівців до професійної діяльності в різних сферах життя сучасного суспільства [6, с. 202]. Вони створюють умови для формування і закріплення професійних знань, умінь і навичок у студентів, сприяють розвитку професійних якостей майбутнього фахівця. Використання викладачами інноваційних методів у процесі навчання сприяє подоланню стереотипів у викладанні різних дисциплін, виробленні нових підходів до професійних ситуацій, розвитку творчих, креативних здібностей студентів.

Ефективними формами навчальної роботи з впровадження в освітній процес інноваційних процесів і

формуванню ключових професійних компетенцій майбутніх фахівців є застосування різних активних форм і методів навчання: створення проектів, підготовка публічних виступів, дискусійне обговорення професійне важливих проблем, навчання у співпраці, створення проблемних ситуацій, підготовка професійно спрямованих відеофільмів і т. д. Перехід від інформаційно-пояснювального навчання до інноваційно-дієвого пов'язаний із застосуванням у навчальному процесі нових комп'ютерних і різних інформаційних технологій, електронних підручників, відеоматеріалів, що забезпечують вільну пошукову діяльність. Виходячи з цього, на сьогодні можна відзначити різні інноваційні методи навчання студентів, у т.ч. документознавців і архівознавців, зокрема, це проблемна й ігрова технології, технології колективної і групової діяльності, імітаційні методи активного навчання, методи аналізу конкретних ситуацій, метод проектів, навчання в співпраці, креативне навчання, інноваційна освітня проектна діяльність, лекція-пресс-конференція, лекція-бесіда, лекція-візуалізація, лекція-диспут і т. д.

Розглянемо деякі з представлених методів детальніше.

В *ігровому імітаційному моделюванні* широко представлені різні ігри: ділові, атестаційні, інноваційні, рефлексивні ігри зі зняття стресів і формування інноваційного мислення, пошуково-апробаційні тощо [7, с. 78-80]. При використанні ділових ігор переважає продуктивно-перетворювальна діяльність студентів. Зокрема, для навчальних ігор характерні багатоваріантність і альтернативність рішень, з яких потрібно зробити вибір найбільш раціональний. Ділові ігри в навчальних цілях набули сьогодні досить активне поширення у вишах і застосовуються, в основному, на старших курсах при вивченні спеціальних дисциплін, особливо тих, що пов'язані з економікою, організацією і управлінням, бухгалтерським обліком, документознавством, архівознавством, правознавством.

Інноваційна освітня проектна діяльність є ефективною формою організації навчального процесу, спрямованою на індивідуальний розвиток пізнавальних інтересів і творчих здібностей студентів. Цей метод передбачає опанування

технології презентації різних творчих робіт (звітів, оглядів, рефератів, доповідей на професійно орієнтовані теми) [6, с. 204].

Метод і проектів – це індивідуальна або колективна діяльність з відбору, розподілу і систематизації матеріалу з певної теми, у результаті якої складається проект. Метод проектів – система навчання, при якій студенти набувають знань і умінь у процесі планування і виконання практичних завдань-проектів, що поступово ускладнюються. Мета методу – розвиток самоосвітньої активності у студентів. Проект визначається як організована цілеспрямована діяльність на результат, який можна отримати при рішенні тій або іншій практично або теоретично значущої проблеми. Цей результат можна побачити, осмислити, застосувати в реальній практичній діяльності, наприклад, під час виробничої практики. Результатом проектної діяльності студентів під керівництвом викладача є нове знання. У ході роботи над проектом студенти набувають комунікативних навиків і вмінь, а також уміння збору інформації, фактів, їхнього аналізу; висунення гіпотез, узагальнення результатів, розробки рекомендацій. Потреба в застосуванні методу проектів виникає в тому випадку, якщо існує значуще в дослідницькому плані завдання, що вимагає інтегрованого знання, дослідницького пошуку для його вирішення. Практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів позначена потребами освітнього процесу. Проект передбачає активну самостійну (індивідуальна, парна, групова) діяльність студентів із вирішення структурованих завдань змістовної частини проекту з досягненням поетапних результатів. Основними етапами проектування пізнавальної діяльності на основі методу проектів є визначення проблеми і впливаючих з неї завдань дослідження; висунення гіпотези їхнього рішення; обговорення способів оформлення кінцевих результатів (презентацій, захисту, творчих звітів, переглядів і т. ін.); збір, систематизація і аналіз отриманих даних; підведення підсумків, оформлення результатів, їхня презентація; висновки й визначення нових проблем дослідження. Освітній простір даної моделі будується через імітаційне програвання різних ситуацій, форм і зразків

професійної діяльності. Постійна робота над проектами дозволяє студентові набрати той обсяг знань, навичок і вмінь, які допоможуть йому включитися в професійну діяльність і навіть поліпшити деякі параметри цієї професійної діяльності.

Можна виділити практико-орієнтовні проекти і творчі проекти. Особливістю практико-орієнтовних проектів є попередня постановка чіткого, практично значущого для студента результату, вираженого в матеріальній формі: підготовка відеофільму, комп'ютерної програми, моделі, презентації. Розробка і проведення даного типу проектів вимагає детальної в опрацюванні структури, у визначенні функцій учасників, проміжних і кінцевих результатів. Для такого типу проектів характерний суворий контроль з боку координатора. Різні конкурси, що передбачають задані параметри і результати, активізують діяльність студентів, сприяють отриманню ними нового знання, реалізованого в інноваційній формі. Творчі проекти не мають заздалегідь визначеної, детально проробленої структури. У творчому проекті викладач (координатор) визначає лише спільні параметри й указує оптимальні шляхи вирішення завдань, а також встановлює планований результат, значущий для студентів. Специфіка такого проекту передбачає інтенсивну роботу студентів з першоджерелами, з документами і матеріалами, що не містять готових відповідей. Творчі проекти стимулюють максимальну активізацію пізнавальної активності научуваних, сприяють ефективному виробленню навиків і вмінь роботи з документами і матеріалами, умінь аналізувати їх, робити висновки й узагальнення. Університет повинен підготувати студентів-документознавців до роботи управліннями, керівниками підрозділів (канцелярій, кадрових служб, загальних відділів тощо), які забезпечують у своїй діяльності оптимальне поєднання навиків досягнення мети і навиків роботи з документами і підлеглими [4, с. 119].

Метод проектів найбільш затребуваний у практиці навчання майбутніх керівників різного рівня. Студенти активно беруть участь у різних творчих конкурсах, метою яких є розробка документів і документних комплексів, вирішення виробничих завдань, виконують завдання-проекти під час

підготовки до занять. Розробка кар'єрограми для віртуальних і реальних працівників організацій, аналіз особливостей їхньої трудової діяльності, виявлення чинників, сприяючих просуванню по службі, – це робота над проектом. У результаті аналізу з'являється творчий проект кар'єрних переміщень працівника на найближчий часовий відрізок. Положення про кар'єру – це відповідальний творчий проект студента. Розробка положення, здатного враховувати безліч особливостей організації і людей, які працюють у ній, – тривалий і складний процес. Завдання з розробки положення про кар'єру й необхідні відомості студенти отримують заздалегідь. Проблеми розробки положення і його різні варіанти обговорюються на заняттях. Розробка резюме і портфоліо для вакантного місця – це необхідність у сучасних умовах. Професійно складене резюме – частка успіху претендента. Передуює складанню власного резюме аналіз резюме, розміщених на різних сайтах. Пропоновані блоки матеріалу для аналізу дозволяють виявляти чужі помилки в резюме, недоліки в пропонованому матеріалі й можливість уникнути їх у власному резюме. Студенти вчаться виявляти в себе і знаходити точне вираження окремих характеристик власних компетенцій відповідно до функціональних особливостей і потреб кожної посади, на яку претендують. Портфоліо студента як претендента на робоче місце – відповідальний творчий проект. Студенти повинні освоїти мову, що дозволяє дати узагальнену характеристику власної діяльності на попередніх курсах. Професійний аналіз і висновки по курсовому, дипломному проектуванню, за участю в конференціях і конкурсах – це особлива складова роботи над портфоліо [4, с. 120].

Креативне навчання передбачає вільний доступ кожного студента до ресурсів мережі Інтернет і базується на таких принципах:

- основою креативного навчання є передбачуваний освітній продукт, який буде створений студентом;
- відповідність зовнішнього освітнього продукту студента його внутрішнім потребам;

- індивідуальна освітня траєкторія студента в освітньому просторі;
- інтерактивність занять, здійснюваних за допомогою телекомунікацій;
- відкрита комунікація щодо створюваної студентом освітньої продукції.

Висновки. Таким чином, в основі інноваційних методів навчання студентів, зокрема документознавців, лежать активні методи, які допомагають формувати творчий, інноваційний підхід до розуміння професійної діяльності, розвивати самостійність мислення, уміння ухвалювати оптимальні в умовах певної ситуації рішення. Як показує практика, використання інноваційних методів у професійно орієнтованому навчанні є необхідною умовою для підготовки висококваліфікованих фахівців з документознавства. Одним з найбільш перспективних напрямів у сучасній освіті з опанування оперативних знань і вмінь є проектна діяльність. Метод проектів дозволяє реалізувати не лише освітні завдання, але й соціокультурні, виховні, завдання гуманізації і гуманітаризації освітнього процесу. Використання різноманітних методів і прийомів активного навчання пробуджує в студентів інтерес до самої навчально-пізнавальної діяльності, що дозволяє створити атмосферу мотивованого, творчого навчання та одночасно вирішувати цілий комплекс навчальних, виховних, розвиваючих завдань.

Розглянута проблематика має перспективи подальшого дослідження, передусім питань, що стосуються вдосконалення професійної підготовки магістрів з документо- та архівознавства.

Список використаних джерел

1. Волошина О. В. Педагогіка інновацій у вищій школі. Навчально-методичний посібник / О. В. Волошина. – Вінниця, 2014. – 161 с.
2. Дубасенюк О. А Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти // Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних

- дисциплін: 3б. наук.-метод праць / За ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. – С. 3–14.
3. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 40-IV (зі змінами від 16.10.2012 р.) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 36, ст. 266.
 4. Карпунина Е. К. Из опыта применения инновационных методов в обучении студентов вуза // Социально-экономические явления и процессы. / Е. К. Карпунина, Е.Н. Картушина – № 12 (046). – 2012. – С. 117–122.
 5. Осмоловская И. М. Инновации и педагогическая практика // Народное образование. / И. М. Осмоловская – 2010. – № 6. – С. 182–188.
 6. Симоненко Н. Н. Управление образовательными услугами с применением инновационных методов обучения // Вестник Тихоокеанского государственного университета. / Н. Н. Симоненко – 2012. – № 2. – С. 201–206.
 7. Скрипко Л. Е. Внедрение инновационных методов обучения: перспективные возможности или непреодолимые проблемы? // Менеджмент качества. / Л. Е. Скрипко – 2012. – № 1. – С. 76–84.

References

1. Voloshyna O. V. *Pedahohika innovatsiy u vyshchiiy shkoli* [Pedagogics of innovations is at higher school]. Navchal'no-metodychnyy posibnyk, Vinnytsya, 2014, 161 p.
2. Dubasenyuk O. A *Innovatsiyni navchal'ni tekhnolohiyi – osnova modernizatsiyi universytets'koyi osvity* [Innovative educational technologies are basis of modernization of university education]. Osvitni innovatsiyni tekhnolohiyi u protsesi vykladannya navchal'nykh dystsyplin: Zb. nauk.-metod prats' / Za red. O. A. Dubasenyuk, Zhytomyr, 2004, pp. 3–14.
3. Zakon Ukrayiny «Pro innovatsiynu diyal'nist'» [A law of Ukraine is «On innovative activity»] vid 4 lypnya 2002 r. № 40-IV (zi zminamy vid 16.10.2012 r.). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR), 2002, № 36, art. 266.

4. Karpunina E. K., Kartushina E. N. *Iz opyta primenenija innovacionnyh metodov v obuchenii studentov vuza* [From experience of application of innovative methods in teaching of students of higher educational establishment]. *Social'no-jekonomicheskie javlenija i processy*, № 12 (046), 2012, pp. 117–122.
5. Osmolovskaja I. M. *Innovacii i pedagogicheskaja praktika* [Innovations and pedagogical practice]. *Narodnoe obrazovanie*, 2010, № 6, pp. 182–188.
6. Simonenko N. N. *Upravlenie obrazovatel'nymi uslugami s primeneniem innovacionnyh metodov obuchenija* [Management by educational services with the use of innovative methods of educating]. *Vestnik Tihookeanskogo gosudarstvennogo universiteta*, 2012, № 2, pp. 201–206.
7. Skripko L. E. *Vnedrenie innovacionnyh metodov obuchenija: perspektivnye vozmozhnosti ili nepreodolimye problemy?* [Introduction of innovative methods of teaching: perspective possibilities or insuperable problems?]. *Menedzhment kachestva*, 2012, № 1, pp. 76–84.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Довжук Ігор Володимирович, доктор історичних наук,
професор, професор кафедри документознавства
*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»*
вул. Сухомлинського 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська
обл., Україна, 08401
e-mail: i.v.dovzhuk@ukr.net

ДАнные ОБ АВТОРЕ

Довжук Игорь Владимирович, доктор исторических наук,
профессор, профессор кафедры документоведения
*ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»*
ул. Сухомлинского 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская
обл., Украина, 08401
e-mail: i.v.dovzhuk@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Dovzhuk Igor V., Doctor of Historical Sciences, professor,
professor of Document Science Department
*SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State
Pedagogical University»
30, Sukhomlynsky Str., Pereyaslav-Khmelnytsky, Kyiv region,
Ukraine, 08401
e-mail: i.v.dovzhuk@ukr.net*

УДК 378.016:002.1]:004

DOI 10.5281/zenodo.1244691

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ **Дрок П. В.**

У статті розглядаються актуальні проблеми розвитку інформаційно-комунікаційних технологій як постійних нововведень в діяльність навчально-виховних закладів та сферу документознавства. Зроблено детальний аналіз навчально-виховного процесу.

Визначено особливості реалізації вітчизняної інформаційної діяльності та методів вдосконалення вітчизняних інформаційних засобів для економічного розвитку країни. Доведено, що для успішного вирішення проблем інформатизації освіти України доцільно комплексно проводити дослідження за вище зазначеними напрямками з широким залученням до виконання цієї роботи наукових установ України та вищих навчальних закладів.

Ключові слова: *інновації, інформаційно-комунікаційні технології, освітня діяльність, інформаційна діяльність, сфера документознавства.*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОДГОТОВКЕ ДОКУМЕНТОВЕДОВ

Дрок П. В.

В статье рассматриваются актуальные проблемы развития информационно-коммуникационных технологий как постоянных нововведений в деятельность учебно-воспитательных учреждений и сферу документоведения. Сделано детальный анализ учебно-воспитательного процесса.

Определены особенности реализации отечественной информационной деятельности и методов совершенствования отечественных информационных средств для экономического развития страны. Доказано, что для успешного решения проблем информатизации образования Украины целесообразно комплексно проводить исследования по выше указанным направлениям с широким привлечением к выполнению этой работы научных учреждений Украины и высших учебных заведений.

Ключевые слова: *инновации, информационно-коммуникационные технологии, образовательной деятельности, информационной деятельности, сфера документоведения.*

THE USING OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN PREPARATION OF DOCUMENT SPECIALISTS

Drok P. V.

The article deals with the actual problems of the development of information and communication technologies, as constant innovations in the activity of educational institutions and the field of document science. A detailed analysis of the educational process is made.

The peculiarities of realization of domestic informational activity and methods of improvement of domestic informational means for economic development of the country are determined. It is proved that in order to successfully solve the problems of informatization of education in Ukraine, it is expedient to carry out comprehensive research in the mentioned directions with the

involvement of scientific institutions of Ukraine and higher educational establishments in this work.

Keywords: *innovations, information and communication technologies, educational activity, informational activity, sphere of document science.*

Постановка проблеми. Невід’ємними складовими сучасних уявлень про світ стали поняття «інформація», «інформатика», «інформаційна діяльність». Без них не можлива діяльність сучасних навчальних закладів і галузі освіти в цілому. У нашому дослідженні ми будемо розглядати важливість вдосконалення їх на сучасному ринку праці як результату освітньої діяльності.

Інформаційні системи існують із моменту появи суспільства, оскільки на кожній стадії його розвитку існує потреба в управлінні. Місією інформаційної системи є переробка інформації, потрібної для ефективного управління всіма ресурсами організації, створення інформаційного та технічного середовища для управління її діяльністю.

Інформаційна система може існувати і без застосування комп’ютерної техніки – це питання економічної доцільності.

У будь-якій інформаційній системі управління вирішуються задачі трьох типів:

- задачі оцінки ситуації (деколи їх називають задачами розпізнавання образів);
- задачі перетворення опису ситуації (розрахункові задачі, задачі моделювання);
- задачі прийняття рішень (в тому числі і оптимізаційні).

ІС – це сукупність інформації, апаратно-програмних і технологічних засобів, засобів телекомунікації, баз і банків даних, методів процедур обробки даних, персоналу управління, які реалізують функції збирання, передавання, обробки і накопичування інформації для підготовки і прийняття ефективних управлінських рішень та безпосередньо при підготовці студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні система вищої освіти потребує позитивних змін, пов’язаних із інформатизацією суспільства. В Україні має місце орієнтація

на зарубіжні освітні стандарти. Відтак, розширюється спектр спеціальностей, орієнтованих на підготовку кадрів для інформаційної сфери, сфери документально-інформаційних комунікацій.

Проблемою обґрунтування теоретичних концепцій розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у сфері документознавства займаються такі всесвітньовідомі вчені як: Ю. П. Сурмін, Н. В. Туленков, Т. І. Туркот, Ф. Хедоурі, Дж. Грейсон, Ф. Котлер, І. І. Кузьмін, С. А. Красильников, А. Н. Романов та ін. Однак проблема розвитку інформаційної діяльності в специфічних умовах в Україні залишається актуальною і малодослідженою.

Метою дослідження є пошук методів вдосконалення вітчизняних інформаційно-комунікаційних технологій у сфері документознавства.

Виклад основного матеріалу. Важливою умовою конкурентоспроможної країни на сучасному етапі є інформаційно-комунікаційна освіта майбутнього спеціаліста. Професійна підготовка майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності вимагає гнучких знань видів документопотоків, які циркулюють в організації; особливостей формування організаційної структури, штатного складу ділових служб; функціональні можливості систем електронного документообігу та ін. З огляду на вище сказане, майбутнім спеціалістам необхідно навчитися формулювати цілі впровадження систем електронного документообігу; визначати потреби організації у впровадженні систем електронного документообігу; здійснювати аналіз документообігу підприємства. Усі ці знання та вміння уможливають застосування інформаційно-комунікаційних технологій під час навчання у ВНЗ.

Доступ до навчальної інформації та освітніх послуг в умовах сучасного навчального закладу наразі здійснюється із використанням інформаційно-освітніх середовищ. Адаптація умов навчального процесу до сучасних тенденцій отримання та опрацювання інформації вимагає від вищих навчальних закладів зміни принципів створення освітнього контенту. Саме вони створюють інформаційні ресурси, що стають основою розбудови нового інформаційного суспільства.

Динамічне зростання інформаційних потоків викликає потребу адаптувати засади організації навчального процесу до вимог суспільства у потребі засвоєння нових знань. Модель формування сучасних фахівців з документознавства та інформаційної діяльності корегується факторами суспільного життя країни. Перспективи розбудови відкритого суспільства потребують постійного удосконалення та синхронізації освітніх програм із загальноосвітніми освітніми тенденціями.

Розвиток глобальної комп'ютерної мережі доказав перспективність і необхідність навчання студентів-документознавців за допомогою інтерактивних електронних посібників, встановлюваних на серверах, підключених до локальної комп'ютерної мережі чи мережі Інтернет. Гнучке розповсюдження таких інформаційних технологій в освіті дозволяє не тільки підвищити інтенсивність і ефективність процесу навчання, але й значно розширити аудиторію слухачів.

Електронний посібник є однією з нових інформаційних технологій, які використовують в навчальному процесі.

Останнім часом у педагогічних студіях з'явилися низка досліджень в означеній галузі. Відзначимо наукові доробки, пов'язані з розглядом питань щодо створення і застосування електронного підручника в навчальному процесі таких учених, як: Е. Аленічева, В. Бабич, А. Гончаров, С. Волков, В. Іванов, О. Єрмоленко, В. Левін, М. Меламуд та ін. Дослідження цих науковців дають змогу констатувати, що перехід вищих навчальних закладів на нові стандарти освіти потребує, насамперед, упровадження інформаційних освітніх технологій навчання. Слід підкреслити, що впровадження таких технологій у навчальний процес має ґрунтуватися на їх педагогічно обґрунтованому поєднанні з традиційними методичними системами навчання та при обов'язковому обґрунтуванні педагогічної доцільності їх застосування.

Розкриємо зміст основних тенденцій професійної підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності.

Ми виходимо з того, що професійна підготовка майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності включає: володіння інтелектуальними засобами пізнання і

організації професійної діяльності у сфері документознавства та інформаційної діяльності; наявність стійкої потреби в здійсненні професійної діяльності; мотивацію на використання традиційних та новітніх інформаційних технологій у професійній діяльності; володіння загально-професійними та спеціальними знаннями, уміннями і навичками, які забезпечують ефективність здійснення професійної діяльності в умовах сучасного конкурентного середовища; творчу направленість професійної діяльності; високий рівень сформованості організаційної та управлінської культури та індивідуального стилю професійної діяльності [3].

Професійна підготовка майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності повинна здійснюватися з урахуванням таких провідних сучасних тенденцій: гуманізації та гуманітаризації, фундаменталізації, забезпечення неперервності, міждисциплінарності та інтернауковості, інтелектуалізації та динамізації.

Гуманізація професійної підготовки студентів включає в себе логіку переходу від технократичної до антропологічної її парадигми, розкриває залежність процесу підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності у вищому навчальному закладі від ступеня спрямованості освітнього процесу на особистість студента, орієнтацію на особистісну компоненту.

Гуманізація освіти є досить масштабною у часі здійснення та складною за структурою, це процес морально-психологічної перебудови людини, внутрішньої переорієнтації системи духовних цінностей, усвідомлення власної гідності і цінності іншої людини, формування почуттів відповідальності та причетності до минулого, сучасного і майбутнього.

У сучасних наукових дослідженнях гуманізація освіти розглядається як соціально-педагогічний феномен, що відображає сучасні суспільні тенденції в побудові й функціонуванні системи освіти [5].

У світлі досліджуваної проблеми, гуманізація професійної підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності спрямована на: орієнтацію на всебічний розвиток особистості: чим

гармонійнішим буде загальнокультурний, соціально-моральний та професійний розвиток особистості майбутнього фахівця з документознавства та інформаційної діяльності, тим більш творчим і креативним він стане у професійній діяльності; неперервний загальний і професійний розвиток особистості майбутнього фахівця з документознавства та інформаційної діяльності: таким процес підготовки стане при умові, якщо він буде орієнтованим на «зону найближчого розвитку» студентів; необхідність виведення розвитку студентів за межі свого «Я» і найближчого соціуму, що допоможе їм усвідомити проблеми всього людства, відчутти причетність до природи і суспільства, відповідальність за їх стан і розвиток; набуття процесом гуманітарного, соціально-морального і професійного розвитку особистості такого характеру, коли в майбутнього фахівця з документознавства та інформаційної діяльності прокидається усвідомлене прагнення до самовдосконалення і самореалізації в професійній діяльності.

Необхідність гуманітаризації професійної освіти викликана зміною ролі вищої школи як соціального інституту, який сьогодні покликаний не тільки і не стільки займатися підготовкою професіоналів, скільки готувати широкоосвічених особистостей із високим рівнем загальної культури, активною громадською позицією; така тенденція означає необхідність підвищення загальнокультурного рівня майбутніх фахівців.

Узагальнюючи різні підходи до системи гуманітарної підготовки майбутніх фахівців, визначаємо її комплексний характер, вказуючи, що ця підготовка «проводиться безперервно упродовж навчання, передбачає не лише вивчення актуальних проблем філософії, політології, соціології, правознавства, культурології, а й етичне, естетичне виховання, управління психічним станом особистості; вона охоплює майже всі кафедри і всі дисципліни».

Гуманітаризація освіти актуалізує проблему вдосконалення організаційної та управлінської культури майбутніх фахівців на основі розробки особистісно орієнтованих технологій, забезпечує умови особистісного розвитку студента, його самореалізації в професійній діяльності, сприяє підвищенню розумового потенціалу, формування світогляду, духовних зразків поведінки [7].

Гуманітаризація професійної підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності передбачає: закладку в майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності основ гуманістичного світогляду та духовних цінностей цивілізованого світу; впровадження в процес підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності до професійної діяльності гуманітарних технологій, які сприяють підвищенню комфортності та ефективності умов розвитку особистості студента; заміну репродуктивної за характером пізнавальної діяльності студентів на діяльність дослідницьку; підвищення професійної компетентності майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності, їх мобільності до сприйняття інноваційних процесів, оволодіння сучасними інформаційними та комунікаційними технологіями, їх впровадження в практичну діяльність.

Фундаменталізація професійної освіти передбачає перерозподіл пріоритетів змісту професійної підготовки із вузькоспеціальних, спеціалізованих компонентів знань на загальнокультурні та загальнонаукові системні знання, які пов'язані з людською особистістю у всій сукупності її проявів та є основою професіоналізму майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності. С. О. Сисоєва вважає, що «фундаменталізація освіти спрямована на формування системного мислення, цілісної наукової картини світу, забезпечення пріоритетності інформаційних компонентів у перспективній системі освіти» [4].

Підґрунтям розв'язання проблеми фундаменталізації вищої освіти в галузі соціальних комунікацій є створення нової моделі фахової підготовки майбутніх фахівців у вигляді цілісної науково-методичної системи, спроможної реформувати концептуальні, змістовно-структурні та організаційно-дидактичні основи, що підвищує відповідальність вищих навчальних закладів у реалізації нового, більш широкого підходу до навчання, виховання, розвитку студентів і потребує розробки системної концепції, спрямованої на фундаменталізацію освіти. Саме тому особливого значення набуває фундаментальна підготовка майбутнього фахівця з

документознавства та інформаційної діяльності, яка через оновлення своєї гуманістичної парадигми здобуває фундаментальність, цілісність та універсальність, інтегруючи природничо-науковий та гуманітарний блоки знань у напрямку фундаменталізації.

Серед основних засобів фундаменталізації професійної підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності ми вбачаємо: 1) зміну співвідношення між прагматичним та загальнокультурним компонентами освіти: пріоритетними повинні стати проблеми розвитку загальної культури майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності, формування в них наукових форм системного мислення; 2) зміну змісту і методології навчального процесу, що передбачає поглиблене вивчення фундаментальних законів природи і суспільства, набуття необхідних фундаментальних базових знань через створення принципово нових навчальних курсів, зорієнтованих на формування в майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності цілісних уявлень про наукову картину світу, на формування навиків системного її пізнання; 3) реалізацію єдності змісту, форм, функції та структури підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності до професійної діяльності, оскільки нівелювання форм фундаменталізації цього процесу суттєво гальмуватиме розвиток його змісту, а недооцінка функцій гальмуватиме інноваційні зміни структури [6].

Забезпечення неперервності професійної освіти докорінно змінює роль вищої школи, мету її діяльності і функції, парадигму освіти «на все життя» на освіту «через все життя».

Головною метою неперервної професійної освіти є підготовка висококваліфікованих фахівців для всіх ланок системи документознавства та інформаційної діяльності на основі реального попиту на їх послуги, в їх здатності здійснювати і забезпечувати на всіх рівнях – від проекту, програми до їх реалізації – педагогічно організовану неперервну інформаційно-комунікаційну діяльність із різними соціально-демографічними групами населення і створювати їм умови для інформаційної самоосвіти.

У системі неперервної освіти в галузі соціальних комунікацій вища освіта для майбутнього фахівця з документознавства та інформаційної діяльності повинна стати тією ланкою професійного становлення, на якій він отримує потужний імпульс свого інтелектуального потенціалу, стимулювання процесів саморозвитку і самоосвіти, активного формування пізнавальних і професійних мотивів.

Забезпечення неперервності підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності до професійної діяльності повинне відповідати таким викликам нового тисячоліття: антропоорієнтованому, який заснований на усвідомленні внутрішньої потреби і одночасно об'єктивній необхідності мобільного саморозвитку, умінні адекватно і динамічно контактувати з навколишніми і з самим собою. У сукупності це знаходить своє відображення в активній життєвій і професійній позиції майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності, направлених на забезпечення інформаційно-комунікаційних потреб населення, інтенсивності і продуктивності особистісного саморозвитку; інтелектуальному, який полягає в усвідомленні необхідності постійного росту інтелектуального потенціалу, оволодіння способами та інструментами пізнання світу, розвитку самостійної пізнавальної активності, які є основою самоосвіти, професійного саморозвитку майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності, їх готовності до професійної діяльності; інформаційному, який вимагає уміння цілеспрямовано знаходити і ефективно переробляти необхідну інформацію, що вимагає високо розвинутих когнітивних здібностей майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності; соціальному (комунікативному), як можливості позитивного набуття досвіду громадянського становлення, який є основою для формування професійної компетентності майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності.

У рамках нової освітньої парадигми інтелектуалізація полягає в тому, що професійна освіта, поряд з пізнавальною функцією, повинна виконувати психологічну функцію, яка полягає в розвитку інтелектуального потенціалу студента з

врахуванням унікальності і цінності його психологічних можливостей. Інтелектуалізація професійної освіти реалізується через форми проблемного, активного, розвиваючого навчання, в діяльнісному підході та інших суміжних з ними формах навчальної діяльності, яка має методичний базис, визначений пріоритетом стимулювання інтелектуальної діяльності майбутніх фахівців.

Інтелектуалізація вищої освіти в галузі соціальних комунікацій поєднує спеціальну професійну підготовку майбутнього фахівця з документознавства та інформаційної діяльності з розвитком його світогляду, морально-естетичної, професійної, організаційної та управлінської культури, формуванням систем діяльнісного підходу до оволодіння окремими міжпредметними й узагальненими знаннями, уміннями і навичками. У ході засвоєння інформації в студентів формуються способи евристичних і проблемно-пошукових дій, прийоми і методи розумової та практичної діяльності, що впливають на вироблення системного стилю мислення і цілісного світогляду майбутніх фахівців.

Під інтелектуалізацією професійної підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності ми розуміємо те, що майбутній фахівець з документознавства та інформаційної діяльності повинен володіти не тільки сумою знань, умінь і навичок, але й системою інтелектуально значимих якостей, необхідних йому для здійснення професійної діяльності [10].

Динамізація передбачає необхідність перманентного реагування системи професійної підготовки майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності на всі зміни соціально-професійної практики, а також на прогресивні зміни внутрішніх сторін діяльності вищої школи, яка передбачає постійне трансформування змісту освіти, методичного апарату та інших характеристик її діяльності. Механізмом реалізації цієї тенденції є постійна зміна змісту вимог до підготовленості фахівця з документознавства та інформаційної діяльності, на що повинні бути спроектовані будь-які зміни як змістовного, так і методичного характеру.

Висновки. Динамізація професійної підготовки майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності має системноутворювальне значення для її оптимізації й направлена на забезпечення єдності стабільності і динамічності освітнього стандарту. Така єдність забезпечується за рахунок використання динамічних відносних характеристик об'ємного і якісного оновлення змісту підготовки майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності до професійної діяльності на основі варіативно-модульної структури змісту і єдиних рівневих критеріїв якості їх підготовки.

Список використаних джерел

1. Баранов А. А. Информационная инфраструктура: проблемы регулирования деятельности : монография / А. А. Баранов. – Киев : Видав. дім Дмитра Бураго, 2012. – 352 с.
2. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання. / О. П. Буйницька – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 240 с.
3. Войтюшенко Н.М. Информатика та комп'ютерна техніка / Н. М. Войтюшенко – К.: Академія, 2006. – 367с.
4. Гороль П. К. Методика використання технічних засобів навчання / П. К. Гороль – К.: Освіта України, 2007. – 256 с.
5. Дибкова Л. М. Информатика і комп'ютерна техніка. / Л. М. Дибкова – К.: Академвидав, 2011. – 464 с.
6. Даніл'ян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз) / В. О. Даніл'ян. – Х. : Право, 2008. – 184 с.
7. Іванов В. Г. Основи інформатики та обчислювальної техніки: підручник / В. Г. Іванов, В. В. Карасюк, М. В Гвозденко. – Х. : Право, 2012. – 312 с.
8. Информатика: Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О. І. Пушкаря. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 704 с.

9. Ловцов Д. А. Информационные системы в профессиональной деятельности: учеб.-метод. комплекс / Д. А. Ловцов, А. В. Зайцев, Е. С. Бурмистрова. – М. : РАП, 2008. – 14 с.
10. Хмельницький О. О. Інформаційна культура: підготовка кадрів до інформаційної роботи / О. О. Хмельницький – К.: КНТ, 2007. – 193 с.

References

1. Baranov A. A. *Informacionnaiy infrastruktura: problemy regulirovanie dejatel'nosti* [Information Infrastructure: Problems of Regulation of Activity:] Monograph / A. A. Baranov. – Kyiv: Published. House of Dmitry Burago, 2012. – 352 pp.
2. Buynitskaya O. P. *Informacijni tehnologiyi ta texnichni zasoby navchannya* [Information technologies and technical means of training]. K. : Center for Educational Literature, 2012. – 240 p.
3. Voytjushenko N. M. *Informatyka ta komp'yuterna tehnika* [Computer science and computer technology]. K.: Academy, 2006. – 367s.
4. Golov P. K. *Metodyka vykorystannya texnichnyh zasobiv navchannya* [Methodology of the use of technical means of teaching]. K.: Education of Ukraine, 2007, – 256 p.
5. Dibkova I. M. *Informatyka i komp'yuterna tehnika* [Computer Science and Computer Engineering]: Academic Edition, 2011, – 464 pp.
6. Danylyan V. O. *Informacijne suspil'stvo ta perspektyvy jogo rozvytku v Ukrayini (social'no-filosofs'kyj analiz)* [Information society and prospects of its development in Ukraine] (socio-philosophical analysis) / V. O. Danylyan. – X.: Right, 2008. – 184 p.
7. Ivanov V. G. *Osnovy informatyky ta obchyslyval'noyi tehniki: pidruchny'k* [Fundamentals of Informatics and Computer Engineering: Textbook]. V. G. Ivanov, V. V. Karasyuk, M. V. Gvozdenko. – X.: Right, 2012. – 312 p.
8. *Informatyka. Komp'yuterna tehnika. Komp'yuterni tehnologiyi* [Informatics: Computer engineering. Computer

- Technology]: Textbook for Students of Higher Educational Institutions / Ed. O. I. Pushcharya. – K.: Publishing Center «Academy», 2002. – 704s. (Alma Mater)
9. Lovtsov D. A. *Ynformacyonnye systemy v professyonal'noj deyatel'nosti* [Information systems in professional activity] study method. Complex / D. A. Lovtsov, A. V. Zaitsev, E. S. Burmistrov. – M.: RAP, 2008. – 14 p.
10. Khmel'nitsky O. O. *Informacijna kul'tura: pidgotovka kadriv do informacijnoyi roboty* [Information culture: training of personnel for informational work] K.: CST, 2007. – 193 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Дрок Павло Валерійович, кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри документознавства
*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»*
вул. Сухомлинського 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська
обл., Україна, 08401
e-mail: drok_pavlo@ukr.net

ДАнные ОБ АВТОРЕ

Дрок Павел Валерьевич, кандидат исторических наук,
старший преподаватель кафедры документоведения
*ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»*
ул. Сухомлинского 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская
обл., Украина, 08401
e-mail: drok_pavlo@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Drok Pavlo V., Candidate of Historical Sciences, Senior Lecturer
of Document Science Department
*SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State
Pedagogical University»*
30, Sukhomlynsky Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region,
Ukraine, 08401
e-mail: drok_pavlo@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Дюжева К. В.

Статтю присвячено розгляду особливостей формування іміджу як процесу та явища, що за певної умови та конкретних потреб виникає в системі соціальних комунікацій. Особливу увагу приділено двом граням та різновидам іміджу: особистому (індивідуальному) та корпоративному (на прикладі вищих навчальних закладів). Метою дослідження є доведення думки про те, що формування індивідуального іміджу людини тісно пов'язане з формуванням позитивного або негативного іміджу навчального закладу. Структурно стаття складається з таких частин: аналітика, що таке імідж та для кого працює іміджмейкер сьогодні, поняття про бренд, значення першого враження для формування іміджу, образ вищого навчального закладу та компоненти його формування. Основні висновки статті вказують на те, що імідж закладу, установи, організації формують люди, тобто неможливо роз'єднати значення індивідуального та корпоративного іміджу для формування суспільної думки про вищий навчальний заклад.

Ключові слова: імідж, іміджмейкер, імідж-формуючі фактори, соціальні комунікації, корпоративний імідж, PR.

ФОРМИРОВАНИЕ ИМИДЖА В СИСТЕМЕ СОЦИАЛЬНЫХ КОММУНИКАЦИЙ

Дюжева Е. В.

Статья посвящена рассмотрению особенностей формирования имиджа как процесса и явления, которое в определенных условиях и с конкретной целью возникает в системе социальных коммуникаций. Особое внимание уделено двум граням и разновидностям имиджа: личному (индивидуальному) и корпоративному (на примере высших учебных заведений). Целью исследования является доказательство тезиса о том, что формирование индивидуального имиджа личности тесно связано с

формированием положительного или отрицательного имиджа учебного заведения. Структурно статья состоит из следующих частей: аналитика, понятие об имидже и предназначения работы имиджмейкера сегодня, понятие о бренде, значение первого впечатления для формирования имиджа, образ высшего учебного заведения и компоненты его формирования. Основные выводы статьи указывают на то, что имидж заведения, учреждения, организации формируют люди, то есть невозможно разъединить значение индивидуального и корпоративного имиджа для формирования общественного мнения о высшем учебном заведении.

Ключевые слова: имидж, имиджмейкер, имидж-формирующие факторы, социальные коммуникации, корпоративный имидж, PR.

IMAGE FORMATION IN THE SOCIAL COMMUNICATIONS' SYSTEM

Diuzheva K. V.

The article is devoted to the consideration of the peculiarities of the image formation as a process and phenomenon, which, under certain conditions and for a specific purpose, arises in the system of social communications. Particular attention is paid to two facets and types of image: personal (individual) and corporate (the example of higher education institutions). The purpose of the research is to prove the thesis that the formation of an individual image of a person is closely related to the formation of a positive or negative image of an educational institution. The article consists of the following parts: the analysis, the concept of the image and purpose of the image maker today, the concept of brand, the value of the first impression for the formation of the image, the image of the higher educational institution and the components of its formation. The main conclusions of the article indicate that the image of institutions, organizations is formed by people, that why it is impossible to separate the meaning of an individual and corporate image for forming a public opinion about a higher educational institution.

Keywords: image, image maker, image-forming factors, social communication, corporate image, PR.

Постановка проблеми. Неповторність власного «я» кожної особистості, кожного закладу, підприємства або компанії зумовлена рядом факторів, серед яких одне з провідних місць посідає поняття іміджу. Імідж у системі сучасних соціальних комунікацій – це не просто вміння правильно та логічно вибудувати стратегію та тактику поведінки та позиціонування себе серед інших людей, не лише сукупність заздалегідь визначених правил, дотримуючись яких можна безпомилково досягнути успіху і визнання.

Аналіз досліджень і публікацій. Як слушно вказують у своїй статті Карпенко Ю. та Карпенко Н., дослідження іміджу в зарубіжній літературі більше стосується загальних корпоративних аспектів, які можливо перенести й на імідж навчальних закладів (Даулінг Г., Якока Л., Мерсер Д.). Вивчення аспектів іміджу вищих навчальних закладів досить широко представлені в працях іноземних фахівців Беккер Е., Берд Л., Юданова А. та інших науковців. Певні дослідження іміджу вишів в Україні представлені в публікаціях українських науковців Королько В. Г., Карамушки Л. М., Почтовюка А. Б., Грабовської С. Л. [1, с. 118].

Мета дослідження – дослідити стильову еволюцію форм вираження іміджу і запропонувати на цій основі інтерпретацію змістотворчих та стилетворчих засобів особистого самовираження, довести, що формування індивідуального іміджу людини тісно пов'язане з формуванням позитивного або негативного іміджу навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Імідж – це творчість, це мистецтво, до якого потрібно не просто докласти власні знання, а й свій смак, тобто мати хист побудувати комплекс візуального та внутрішнього переконання комунікантів у тому, що об'єкт іміджмейкерства справді гідний уваги та пошани.

Тому іміджмейкерство скероване передусім на створення позитивного враження, харизми особи або авторитету установи. І втілюється його продукт у численних проявах міжособистісної комунікації, масиві рекламних відео-, аудіо-, друкованих, Інтернет-матеріалів, висвітлення діяльності в засобах масової інформації тощо.

Проте, крім такого вдаваного суцільного позитиву, імідж може недобре пожартувати зі своїм об'єктом. Практичні спостереження доводять, що негативною стороною в деяких видах професій є візуальне самоприниження, що виявляється в ствердженні того, що комунікатор є некомпетентним, якщо під час спілкування або промови він намагається перекласти все те, чого хоче навчити людей, на себе особисто. Тому безумовно важливим є підхід не на рівні інтуїції і власної думки, а чітко розуміння того, що і для кого буде транслюватися, що саме є актуальним для конкретного випадку. Відповідно, для кого створюваний імідж буде привабливим, і, закономірно, прибутковим. Адже будь-яка робота пов'язана з одержанням грошей. В іншому випадку це просто розвага. А ретельно продуманий і спланований імідж особи або закладу може принести компанії-розробнику високий дохід.

Для з'ясування особливостей формування іміджу в системі соціальних комунікацій важливою є аналітика, що має на меті декілька ключових питань. По-перше, що таке іміджмейкер сьогодні і для кого він працює. По-друге, якими мають бути компетенції фахівця, що працює над розробкою та формуванням іміджу. По-третє, хто захоче платити іміджмейкеру за його роботу і з якої причини. Усе це дійсно важливі питання, адже після того, як це з'ясовано, можна укласти угоду про співпрацю, створювати свою сторінку в Інтернеті або коректувати її, якщо вона вже розроблена, і моделювати свою іміджебудівельну програму під конкретного замовника.

Ключове поняття, якому варто приділити тут увагу, – це особистий бренд – тобто те, як себе найкраще «упакувати» і «подати», щоб якомога краще продати на ринку. Важливо проаналізувати стратегію просування свого особистого бренду. Як слушно зауважує С. Січко, термін «бренд» – це не тільки торгова марка, що складається з назви, графічного зображення (логотипу) і звукових символів компанії або товару. Поняття бренду ширше, оскільки в нього ще додатково входять сам товар або послуга з усіма його характеристиками, конкурентна перевага, що дозволяє виділити товар із загальної маси; набір

характеристик, очікувань, асоціацій, що сприймаються користувачем і приписуваних їм товару (імідж товару, brand-image), інформація про споживача, обіцянки яких-небудь переваг, дані автором бренду споживачам [3, с. 126].

Під час першого погляду на незнайому людину (новий логотип, рекламу нового бренду) перше, на що, за дослідженнями психологів, звертає увагу людина, – це зовнішність, одяг (візуальний ряд тощо). Обличчя, зачіска конкретної особи – те перше, на що ми дивимося. Адже обличчя – це ніби картина, а волосся – рама, за допомогою якої можна вдало оформити шедевр, підкресливши усі найкращі нюанси та переваги полотна. А у випадку з людським обличчям – ще й приховати вади та недоліки (наприклад, шкіри, фігури). Саме тому так багато місця (і часу) у сучасній ієрархії видів догляду за собою успішні та відомі особистості приділяють косметичним процедурам, зокрема макіяжу, манікюру, догляду за шкірою, зубами, волоссям, бровами тощо. За твердженням сучасних практиків-візажистів, дуже багато для іміджу можна зробити за допомогою однієї лише корекції брів. Ось чому ті, хто дбає про власний імідж, довіряють свій бездоганний вигляд саме високопрофесійним косметологам і візажистам. Для формування іміджу надзвичайно важливо вибрати основне в обличчі і працювати з цим. Ідеальний макіяж – той, який не сприймається як макіяж. Там врахований колорит зовнішності, кольоротип обличчя, вектор тощо. Яскраве свідчення тому – численні глянцеві журнали з ідеальними портретами на обкладинках, зовнішній вигляд телеведучих у кадрі, зірок естради на сцені, політиків тощо.

Наступна важлива ознака іміджу – гардероб, до якого, за твердженням фахівців, існують різні підходи: раціональний та капсульний. Але за будь-яких умов іміджмейкер має дати відповідь на питання: 1) чому цій людині пропонується саме така колекція одягу? 2) яким чином цей підхід гармоніює з початковим завданням позиціонування, поставленим перед собою іміджмейкером? 3) через які елементи мови одягу (колір, форма, лінія, фактура, деталі) і як відбувається трансляція образу?

Важливе питання, яке ставить собі кожна відповідальна людина, що дбає про власний імідж, імідж компанії, закладу тощо – як одягатися та як справити враження на будь-яку особу або аудиторію, змусивши запам'ятати себе з найкращого боку та залишивши про комунікацію приємне враження та теплі спогади. Перше, що потрібно тут враховувати, це класифікацію способів самопрезентації, тобто те, яким чином люди сприймають нас, як ми сприймаємо їх.

Перше враження зазвичай формується вже в перші хвилини спілкування. Саме в цей час ми розуміємо, що оцінюванню підлягає один лише зовнішній образ. Що таке імідж? Це передусім враження, яке ми справляємо на інших людей. Тому, якщо з'ясувати, з чого складається перше враження, то основу його становить картинка, трохи менше – звучання голосу, і зовсім мало – зміст сказаного. Очевидно, що голос, тембр мовлення та швидкість мають відповідати тим умовам, у яких ми наразі перебуваємо. Якщо там шумно і усі голосно розмовляють, то людину скромну із занадто тихим голосом ніхто не почує. Щоб привернути до себе увагу такої аудиторії, особі вказаного типу доведеться докласти зусиль, провести роботу над собою і бути активнішою. Якщо ж навпаки, перед мовцем публіка спокійна та уважна, наприклад, академічна, то говорити можна спокійніше, повільніше. З мовленням усе доволі просто. А от з картинкою часом виникають протиріччя. Причиною цього є недостатня контрольованість власної міміки, зовнішності, постави. З цього випливає і необхідність пам'ятати про свою зачіску, одяг, прикраси, тому що усе має бути доречним. Якщо комунікатор справив приємне враження, сподобався відразу (будь-де: під час прийому на роботу, іспиту, співбесіди, підписання важливої угоди, в особистих стосунках), це означає успіх. Якщо ж враження виявилось протилежним – доведеться долати труднощі, які воно неодмінно потягне за собою. Можливо, з часом антипатія буде нейтралізованою, проте набагато краще на початку комунікації відразу встановити зв'язок з особою/групою осіб, щоб позиція була вигідною.

Імідж-формуючі фактори – це ті чинники, які складають імідж у цілому. Мова жестів, мова тіла – одна із складових. Це

так званий кінетичний імідж, тобто рухи тіла. Крім того, до іміджу належить середовище існування особи, але не в біологічному сенсі, а у розумінні середовища існування, яке особа змогла дозволити собі мати. Йдеться про матеріальне середовище, про те, чим людина змогла себе оточити в матеріальному плані: квартира, автомобіль, нерухомість. Навіть розмір письмового стола, незалежно від рівня кар'єрних досягнень особи, вказує на її статус, те місце, яке вона посідає. Формально чим важливішою є посада певної особи, тим більше місця вона займає в офісі. Але й підсвідомо ми оцінюємо людей за тим місцем у просторі, яке вони займають.

Проектуючи вищесказане на формування позитивного іміджу сучасного українського вищого навчального закладу, не можемо не погодитися з дослідницею Тягуною Н., яка пропонує вимоги до формування й утвердження іміджу ВНЗ (внутрішнього та зовнішнього) формування іміджу ВНЗ – це процес, у ході якого створюється якийсь спланований образ на основі наявних ресурсів. Метою створення іміджу є підвищення конкурентоздатності, залучення інвестицій, встановлення та розширення партнерських зв'язків ВНЗ. Для того, щоб певний ВНЗ став привабливим, мав свій неповторний сформований образ, насамперед він повинен мати: чітко визначені пріоритети, власну філософію, своє бачення майбутнього, сформульоване в місії ВНЗ; унікальну, неповторну, особливу систему цінностей, звичаїв, традицій, стилів поведінки, названу культурою ВНЗ; різноманітні і якісні освітні послуги; оригінальну систему виховної роботи; зв'язки зі школами, закладами додаткової освіти, різними соціальними інститутами тощо; яскраві, пізнавальні, вчасно поновлювані інформаційні матеріали, призначені для зовнішньої презентації; систему цільової подачі інформації споживачам про свій потенціал, успіхи й пропоновані освітні послуги [4, с. 435]. Безпосередній прямий зв'язок бачимо між рейтингом, репутацією, авторитетом вищого навчального закладу та іміджем людей, які представляють заклад. Це особливо стосується зовнішніх подій, які відбуваються з університетом або інститутом, коли представників закладу бачать тачують не лише колеги та студенти, а й широкий загал.

Як слушно зауважує М. Поплавський, образ вищого навчального закладу складається з безлічі компонентів. Думка про кожну його складову (популярність і репутація закладу освіти; швидкість реагування на зміни запитів споживачів; інноваційний потенціал і його реалізація; престиж освітніх програм; рекламна політика навчального закладу; рівень розвитку і наявність міжнародних зв'язків; фінансова забезпеченість), в свою чергу, впливає на формування іміджу університету загалом. Проте для побудови адекватної стратегії управління іміджем вузу необхідно знати, які з них, через специфіку даної організації, мають пріоритетне значення. Тобто важливо розуміти, які компоненти образу вишу виступають одночасно і якими є критерії вибору саме його на ринку освітніх послуг. Наразі не існує однозначних визнаних професійним співтовариством критеріїв оцінки PR-фахівця. Будь-який PR-процес складається з кінцевого числа проєктів, які можуть бути виконані на певному рівні якості і після закінчення яких можуть бути отримані кількісні показники. PR-фахівець також повинен вміти вчасно реагувати на зміни. Сучасний вітчизняний вищий навчальний заклад знаходиться в постійному пошуку стратегії посилення власного становища на ринку освітніх послуг. Проте далеко не всі усвідомлюють той факт, що однією з найефективніших стратегій досягнення цієї мети є формування позитивного іміджу вузу. На Заході управління іміджем організації вже довгий час є невід'ємним елементом стратегічного менеджменту. Необхідно зазначити, що образ будь-якої організації, сформований на основі сприйняття зовнішніх і внутрішніх характеристик, є досить стійким [2, с. 120].

Йдеться про дні відкритих дверей, численні презентації, популярні останнім часом майстер-класи, що проводяться для майбутніх абітурієнтів щороку. Також важливим є візуально-вербальний образ представників вишу (ректора, проректора, завідувача кафедри) під час інтерв'ю або іншого різновиду комунікації зі ЗМІ. Так, наприклад, перед виборами ректора Житомирського державного університету імені І. Франка кандидатів збирали в телестудії, де кожен мав час на власне висловлення та завоювання прихильності глядачів. Таким

чином, крім професійних якостей та наукових досягнень кожного, для глядачів, раніше не знайомих з кандидатами, спрацьовував імідж та особиста чарівність кожного.

Висновки. Отже, формування індивідуального іміджу людини в наведеному прикладі тісно пов'язане з формуванням позитивного або негативного іміджу навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Карпенко Ю. М. Імідж вищого навчального закладу: основні складові та проблеми формування / Ю. М. Карпенко, Н. Л. Карпенко // Науковий вісник Полісся. – 2015. – №1(1). – С. 118–124.
2. Поплавський М. Ідеальний імідж вищого навчального закладу культури і мистецтв як запорука його успіху / М. Поплавський // Український інформаційний простір. – 2013. – Число 1. – С. 116–121. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ijimv.knukim.edu.ua/zbirnyk/1_2/18-poplavskiy.pdf.
3. Січко С. М. Бренд як інструмент сучасного бізнесу / С. М. Січко // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2008. – № 1–2. – С. 126. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2008_1-2_20.
4. Тягунова Н. М. Методичні засади формування іміджу вищих навчальних закладів / Н. М. Тягунова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 42. – С. 432–435.

References

1. Karpenko Yu.M. *Imidzh vyshchoho navchalnoho zakladu: osnovni skladovi ta problemy formuvannia* [The image of a higher educational institution: the main components and problems of formation]. Naukovyi visnyk Polissia, 2015, №1(1), pp. 118–124.
2. Poplavskiy M. *Idealnyi imidzh vyshchoho navchalnoho zakladu kultury i mystetstv yak zaporuka yoho uspikhu* [The ideal image of a higher educational institution of culture and arts as a guarantee of its success]. Ukrainskyi informatsiinyi prostir, 2013, vol 1, pp. 116–121.

3. Sichko S. M. *Brend yak instrument suchasnoho biznesu* [Brand as a tool for modern business]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, 2008, № 1–2, p. 126.
4. Tiahunova N. M. *Metodychni zasady formuvannia imidzhu vyshchych navchalnykh zakladiv* [Methodical principles of formation of the image of higher educational establishments]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, 2013, vol. 42, pp. 432–435.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Дюжева Катерина Валеріївна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології

*Навчально-науковий інститут журналістики та філології
Житомирського державного університету імені Івана
Франка*

*вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, Україна, 10008
e-mail: r.b.ekaterina@gmail.com*

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Дюжева Екатерина Валерьевна, кандидат филологических наук, старший преподаватель кафедры издательского дела, редактирования, основ журналистики и филологии

*Учебно-научный институт журналистики и филологии
Житомирского государственного университета имени
Ивана Франко*

*ул. Большая Бердичевская, 40, г. Житомир, Украина, 10008
e-mail: r.b.ekaterina@gmail.com*

DATA ON AUTHOR

Diuzheva Kateryna V., Candidate of Philological Sciences, Senior Lecturer of Publishing, Editing, the Fundamentals of Journalism and Philology Department

*Educational-Scientific Institute of Journalism and Philology of
Zhytomyr Ivan Franko State University*

*40, Velyka Berdychivska Str., Zhytomyr, Ukraine, 10008
e-mail: r.b.ekaterina@gmail.com*

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ ОСВЕТНОГО ПРОСТОРУ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СВІТОВОГО РІВНЯ

Исайкіна О. Д., Зленко А. М., Хітов М. М.

Інтернаціоналізація освіти є пріоритетним вектором сучасної освітньої політики країн Європи та світу. У статті розглядаються нові тенденції інтернаціоналізації вищої освіти як наслідку глобалізації світового освітнього простору. Проаналізовано сучасний стан розвитку світового ринку освітніх послуг, визначено ключові напрями процесів інтеграції вищої освіти у ХХІ ст.

Науковий інтерес до вивчення зазначеної теми полягає в необхідності реалізації двох важливих завдань: визначити ефективність функціонування трансрегіональних систем обміну у світовому освітньому просторі в сучасних умовах і проаналізувати взаємозалежність процесів глобалізації й інтернаціоналізації (інтеграції) та потенціалу національних освітніх систем.

У результаті дослідження запропоновано рекомендації щодо підвищення ефективності процесів інтернаціоналізації національних ВНЗ шляхом розвитку міжнародного партнерства, запровадження європейського виміру освіти, визначення європейських ідеалів та цілей, активізації інтеграційних процесів у освітній сфері, академічної мобільності, розвитку європейських програм і проєктів, вивчення іноземних мов, упровадження ідей європейського громадянина та європейської ідентичності.

Ключові слова: *глобалізація, інтернаціоналізація, інтеграція, міжнародне освітнє партнерство, академічна мобільність, вища освіта, університет.*

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА КАК УСЛОВИЕ ЭФФЕКТИВНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ МИРОВОГО УРОВНЯ

Исайкина Е. Д., Зленко А. Н., Хитов М. М.

Інтернаціоналізація образования является приоритетным вектором современной образовательной

политики стран Европы и мира. В статье рассматриваются новые тенденции интернационализации высшего образования как следствие глобализации мирового образовательного пространства. Проанализировано современное состояние мирового рынка образовательных услуг, определены ключевые направления процессов интеграции высшего образования в XXI веке.

Научный интерес к изучению данной темы заключается в необходимости реализации двух важных задач: определить эффективность функционирования трансрегиональных систем обмена в мировом образовательном пространстве в современных условиях и проанализировать взаимозависимость процессов глобализации и интернационализации (интеграции) и потенциала национальных образовательных систем.

В результате исследования предложены рекомендации по повышению эффективности процессов интернационализации национальных вузов путем развития международного партнерства, внедрения европейского измерения образования, определения европейских идеалов и целей, активизации интеграционных процессов в сфере образования, академической мобильности, развития европейских программ и проектов, изучения иностранных языков, внедрения идей европейского гражданина и европейской идентичности.

Ключевые слова: *глобализация, интернационализация, интеграция, международное образовательное партнерство, академическая мобильность, высшее образование, университет.*

INTERNALIZATION OF EDUCATIONAL SPACE AS A MEAN OF EFFECTIVE TRAINING OF WORLD LEVEL PROFESSIONALS

Isaykina O. D., Zlenko A. M., Hitov M. M.

The internationalization of education is a priority vector of modern education policy in Europe and in the world. The article deals with new tendencies of internationalization of higher education as a consequence of the globalization of the world educational space. The current state of development of the world

market of educational services is analyzed, key directions of the processes of integration of higher education in the XXI century are determined.

The scientific interest in the study of this topic is the need to implement two important tasks: to determine the efficiency of the functioning of transregional exchange systems in the world educational space in modern conditions and to analyze the interdependence of the processes of globalization and internationalization (integration) and the potential of national educational systems.

As a result of the study, there were made recommendations to improve the efficiency of internationalization processes of national universities through the development of international partnerships, the introduction of an European dimension of education, the definition of European ideals and goals, the enhancement of integration processes in the educational sphere, academic mobility, the development of European programs and projects, the study of foreign languages, the introduction of ideas European citizen and European identity.

Key words: globalization, internationalization, integration, international educational partnership, academic mobility, higher education, university.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження обґрунтовується посиленням впливу процесів інтернаціоналізації на ефективність і міжнародну конкурентоспроможність університетів, внаслідок чого вони перетворюються на активних агентів світового ринку освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми інтернаціоналізації вищої освіти широко розглядаються науковцями. Зокрема, особливості процесу глобалізації освіти в регіонах Європи, Північної Америки та Тихоокеанської Азії ґрунтовно вивчає Б. Д. Денмен, основні аспекти взаємодії між університетами Центральної та Південно-Східної Європи – А. Марга. Проблему ефективності впровадження інтернаціоналізації в університетах досліджує Д. К. Худзик, обґрунтування доцільності розвитку інтернаціоналізації вищої

освіти для країн, що розвиваються – Р. Кулена. Р. Я. Чао вивчає процес інтернаціоналізації вищої освіти з точки зору утилітаристського та ідеалістичного підходів. О. С. Падалка і І. С. Каленюк висвітлюють інтернаціоналізацію як тенденцію розвитку вищої освіти в контексті економіки освіти. Проте, питання єдності в світовому освітньому просторі на сьогоднішній день викликає безліч протиріч. Деякі дослідники (В. П. Борисенков, З. А. Малькова та ін.) вказують на її відсутність, інші (Н. Ф. Макгин, А. А. Кашаєв) – на те, що вона тільки формується.

Метою публікації є аналіз наслідків глобалізації світового освітнього простору, зокрема, інтернаціоналізації вищої освіти, форм її прояву і впливу на розвиток ринку освітніх послуг в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. Докорінні зміни суспільної праці, зростання її комунікативності, наповненості інформаційно-технічними складовими, масове виробництво ведуть, з одного боку, до автоматизації праці, до втрати людської індивідуальності, до формалізації позицій людини. З іншого боку, зростання наукової ємності веде до зростання ролі особистісного фактору. Співіснування цих тенденцій – особливість сучасної епохи.

У зв'язку з цим, орієнтиром світової педагогічної громади, виникла потреба пошуку нових стратегій організації й змісту освіти з урахуванням нових реалій. Поняття «єдність» починає набувати не лише географічного й організаційного, але й педагогічного змісту як сукупність ряду єдиних елементів, методів і засобів навчання, характерних для всього світового освітнього простору, які використовуються під час передання наукового і культурного досвіду від покоління до покоління.

Загальноцивілізаційні тенденції, соціально-економічні трансформації в суспільстві, процеси глобалізації та інтернаціоналізації зумовлюють потребу формування у сфері вищої освіти нової освітньої парадигми, яка дозволить протистояти негативним проявам глобалізації.

Глобалізація як процес побудови цивілізації залежить від політичного, економічного і соціокультурного контекстів. Зазвичай вона розглядається як стандартизація та економічна

інтеграція. Однак у межах специфічного контексту порівняльної й міжнародної освіти, глобалізація може означати взаємодію ідей, людей і ресурсів з метою поширення і просування знань у всьому світі. Тобто, глобалізація вищої освіти передбачає ідеологічний зміст колективної свідомості й дії на шляху прагнення до співробітництва у всесвітньому масштабі для того, щоб сприяти, просувати та захищати істину.

Необхідно розрізнати глобалізацію вищої освіти й глобалізацію університетів. Глобалізація вищої освіти має тенденцію концентруватись на всесвітніх проблемах, таких як доступ, співробітництво й справедливість з акцентом на поширення знань і поділ праці. У разі глобалізації університетів відбувається укрупнення університетів у цілому, завоювання ними простору для посилення свого впливу, помітності або завоювання частини ринку на міжнародній арені.

Інтернаціоналізація вищої освіти розглядається міжнародною спільнотою як механізм протидії держав викликам глобалізованого світу. Інтернаціоналізація є об'єктивним процесом стійкої взаємодії та взаємовпливу національних систем вищої освіти, на основі загальних цілей та принципів, що згідно з потребами глобального суспільства відображає прогресивні тенденції нового століття [4].

Основними педагогічними передумовами інтернаціоналізації та інтеграції всередині світового освітнього простору є:

- удосконалення і демократизація освіти, залучення якнайширшого кола молоді до навчання у вищих навчальних закладах. Демократизація проявляється в реальних заходах щодо створення рівних можливостей отримання освіти всіма бажаючими. У той же час, загальною закономірністю стало висунення на перший план проблем якості освіти;

- посилення у світовому освітньому просторі гуманітарної складової. Гуманізація набуває особливої актуальності в зв'язку з соціальною згуртованістю людей перед загрозою екологічних катастроф та соціальних потрясінь;

- безперервність навчання. Інтегруюча функція безперервності навчання обумовлена необхідністю забезпечити

кожній людині професійну компетентність і мобільність. Світовій освіті слід перетворитися на соціальний інститут, який буде здатен забезпечити різноманітний і постійно зростаючий набір освітніх послуг, що дозволяє навчатися безперервно;

– побудова управління освітою більшості суб'єктів світового освітнього простору на основі компромісу між централізацією освіти та її автономією. Поряд з тим, що освітні заклади посилюють свою самостійність, закріплюються обов'язкові стандарти, які, з одного боку, сприяють підвищенню якості освіти, а з іншого, – стимулюють вироблення і прийняття міжнародних стандартів. Це створює сприятливі передумови для взаємного визнання документів про освіту [7, с. 93].

Інтеграційні процеси у світовому освітньому просторі розвиваються під впливом потенціалу кожної окремої національної системи – чим вищий потенціал, тим активніше розвиватимуться інтеграційні процеси.

Таким чином, під інтернаціоналізацією вищої освіти розуміють процес, при якому цілі, функції та організація надання освітніх послуг набувають міжнародного виміру. Інтернаціоналізація на рівні університету – це перетворення національного вищого навчального закладу в інтернаціональний із включенням міжнародної складової в усі компоненти управління університетом з метою зростання якості викладання та наукових досліджень і набуття необхідних академічних і професійних компетенцій [2].

Багато поглядів на місію вищої освіти стратегічно націлені на розвиток і зростання зусиль інтернаціоналізації шляхом заохочення міжнародної освіти й обміну студентами, інтернаціоналізації навчальних планів, проведення міжнародних досліджень і в кожному можливому випадку - модернізації процедур шляхом консолідації професорсько-викладацького складу й поділу ресурсів.

На появу трансрегіональних схем обміну в галузі освіти помітно впливають ініціативи, продиктовані на міжнародному, надрегіональному і національному рівнях. Багато держав переглядають свої освітні позиції щодо сусідніх держав шляхом розробки схем міжнародної мобільності студентів, як це відбувається в державах ЄС.

Сьогодні будь-яка реформа в окремо взятому університеті впливає на міжнародне співробітництво. Серед заходів, які мають прямий міжнародний вплив, необхідно назвати, зокрема, такі: співробітництво в розробці навчальних програм й інновацій, визнання закордонних навчальних курсів, предметне співробітництво і створення мереж, заохочення мультикультуралізму й розвиток міжкультурних можливостей, інтеграція курсових програм і створення загальної і, разом з тим, гнучкої навчальної бази, введення європейського виміру із забезпечення якості навчання і акредитація університетів на європейському рівні.

Поява трансрегіональних систем обміну в галузі освіти в регіонах Європи передбачає узгоджене керування на основі консенсусу і використання його ж як засобу управління. Деінтенсифікація рамок від маленької організації шляхом інтеграції до гармонізації є характерною для тих перешкод, з якими сьогодні стикається Європейський Союз щодо колективної стратегії.

Водночас, відповідно до проекту Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року, одним з напрямів реформ є інтеграція у світовий освітній і науковий простір, метою реалізації якої є «реальне входження національної системи вищої освіти в світовий освітній і науковий простір шляхом її інтернаціоналізації» [6]. У цьому напрямі одним із запропонованих кроків є розробка і реалізація закладами вищої освіти комплексної стратегії інтернаціоналізації як напряму стратегічного розвитку. Рішення щодо розвитку вищої освіти в напрямі інтернаціоналізації обумовлено проблемами відсутності стратегії інтернаціоналізації та браку ресурсів для її реалізації. Співробітництво в рамках ЄС в сфері освіти базується на спільному визнанні державами-членами того, що якісні знання й висока кваліфікація громадян ЄС є його надзвичайно цінним активом.

Університети Центральної і Південно-Східної Європи змушені враховувати вимоги XXI століття. До них належить розширення характеру освіти: «масовий» характер набуття традиційної академічної кваліфікації, нове просвітництво як підхід до формування суспільства, глобалізація ринків,

інтернаціоналізація освіти, поява різноманітних джерел освіти, єдина електронна бібліотека, відкритий університет, навчання протягом усього життя, конструктивне навчання і етичний виклик при переході від індивідуального до особистісного.

Євросоюз приділяє велике значення освітнім процесам не лише в 28 його державах-членах, а й у Європі в цілому. Свідченням цього є його увага до Болонського процесу – загальноєвропейської стратегії реформування вищої освіти. Вона зосереджується на трьох складових: переході вищих навчальних закладів на трициклову структуру (бакалавр-магістр-доктор); забезпеченні якості вищої освіти; визнання кваліфікацій та періодів навчання, здобутих студентами в різних вищих навчальних закладах Європи. Участь у Болонському процесі беруть нині 46 європейських держав, серед них і Україна. Зокрема, серед міжнародних освітніх програм і проектів у вищій школі, які реалізуються вітчизняними вищими навчальними закладами, слід відзначити наступні:

– навчальна програма «Ерасмус Мундус» (програма співпраці та мобільності у сфері вищої освіти), розрахована на студентів та науковців, була започаткована Європейським Союзом для України, Молдови і Білорусі, а також ряду інших країн, які не входять до ЄС. У рамках цієї програми студенти старших курсів і науковці можуть отримувати стипендії від Європейського Союзу для продовження свого навчання або проведення наукових досліджень у країнах ЄС.

Програма «Erasmus Mundus» охоплює близько 100 навчальних магістерських курсів найвищої академічної якості. Близько 5 тисяч студентів мають змогу отримувати гранти для навчання за цими магістерськими курсами і більше 4 тисяч студентів з країн ЄС, які беруть участь у цих курсах, зможуть поїхати на навчання до третіх країн.

У рамках програми «Erasmus Mundus» передбачається підтримка близько 100 партнерств між магістерськими курсами та вищими навчальними закладами у третіх країнах.

Програма спрямована на посилення співпраці у сфері вищої освіти на міжнародному рівні – через підтримку високоякісних європейських магістерських курсів,

забезпечуючи студентів і науковців з усього світу можливістю отримати ступінь магістра в європейському університеті, а також через заохочення поїздок європейських студентів і науковців до третіх країн. Першочерговим завданням програми є покращення якості та привабливості європейської вищої освіти у світі. Через підтримку міжнародної мобільності науковців і студентів програма «Erasmus Mundus» має на меті краще підготувати її учасників з європейських й партнерських країн до активної діяльності й співпраці в сучасному глобальному суспільстві, що ґрунтується на знаннях.

Навчальна програма «Erasmus Mundus» складається з чотирьох компонентів:

1) магістерські курси «Erasmus Mundus»: високоякісні інтегровані магістерські курси, що пропонуються об'єднанням (консорціумам) щонайменше трьох університетів у щонайменше трьох різних країнах Європи;

2) стипендії «Erasmus Mundus»: надання стипендій висококваліфікованим студентам старших курсів і науковцям з усього світу;

3) партнерство: магістерські курси також передбачають можливість для встановлення партнерства з вищими навчальними закладами третіх країн, що покликане забезпечити високу мобільність студентів старших курсів і науковців з країн ЄС, які братимуть участь у магістерських курсах «Erasmus Mundus»;

4) підвищення привабливості європейської вищої освіти: підтримується через заходи, що сприяють зростанню престижу, наочності та доступності європейської вищої освіти, а також її подальшої інтернаціоналізації, зокрема, що стосується взаємного визнання кваліфікацій між країнами Європи та третіми країнами. Програма відкрита для: 27 країн ЄС (1 категорія), країн-кандидатів на вступ до ЄС (2 категорія), країн Європейського економічного простору та Європейської асоціації вільної торгівлі (3 категорія країн), інших третіх країн. Магістерські курси «Erasmus Mundus» розраховані на три перші категорії країн, тоді як стипендії пропонуються студентам і науковцям з усіх третіх країн.

З 2007 року ЄК запровадила ще одну модальність програми «Erasmus Mundus»: «вікно для зовнішньої співпраці», ініційовану Офісом ЄвроДопомога – з метою посилення співробітництва у сфері вищої освіти між Європейським Союзом та третіми країнами через систему мобільності, направлену на обмін студентами та вченими, а відтак обміну знаннями і навичками на рівні вищої освіти. У рамках цього нового компоненту ЄК має фінансувати програму обміну студентами як різновид мобільності між європейськими університетами, що охоплені програмою «Erasmus Mundus», та університетами третіх країн, в тому числі й України [9].

DAAD – німецька академічна служба обмінів DAAD пропонує наступні магістерські програми міжнародного спрямування:

1) Бранденбурзький технічний університет м. Коттбус запропонував першу в Німеччині англомовну магістерську програму з електротехніки, яка надає ступінь магістра;

2) програма MBA (адміністрування бізнесу) Європейського інституту Університету Заарланду запропонувала амбіційним випускникам ВНЗ та мотивованим спеціалістам з усього світу післядипломний курс «Європейська економіка», що готує економістів, а також кваліфікованих випускників інших напрямків до зайняття керівних посад у міжнародних підприємствах та інституціях;

3) ВНЗ прикладного напрямку м. Есслінген запропонувало бакалаврам в галузі інженерії, математики та природничих наук англомовну магістерську програму MBA;

4) Міжнародний центр післядипломного навчання Університету м. Гамбург запропонував цілу низку магістерських програм у таких галузях як економіка та право, європейське економічне право та менеджмент, страхове право;

5) ВНЗ прикладного напрямку м. Гоф багато років пропонує англомовну магістерську програму «Прикладне промислове програмування», яку було створено спеціально для іноземних студентів;

6) Міжнародний центр інформаційних технологій Бонн-Аахен запропонував магістерську програму «Інформатика та наука», що знаходиться на межі біотехнологій, медицини, фармакології та комп'ютерних наук [8].

Програма «ТЕМПУС-TACIS» – одна із програм Європейського Співтовариства, що розроблена для надання допомоги соціально-економічним перетворенням в країнах-партнерах. Ця європейська програма міжуніверситетської співпраці та обміну студентами та викладачами покликана сприяти удосконаленню систем вищої освіти в країнах-партнерах за допомогою максимально збалансованого співробітництва з партнерами із країн-членів ЄС.

«ТЕМПУС-TACIS» надає три типи грантів:

- 1) групам університетів – «консорціумам», що співпрацюють разом впродовж двох-трьох років для отримання результатів, визначених структурованими проектами, які мають назву – Спільні Європейські Проекти;
- 2) на індивідуальній основі;
- 3) на додаткові і структурні заходи – особливий тип грантів із метою реалізації проектів структурних реформ в країнах-партнерах у галузі вищої освіти. Залучення Міністерства освіти і науки України до реалізації таких проектів є обов'язковим. Всі гранти надаються на засадах відкритих конкурсів, що оголошується щорічно.

Управляє програмою і надає експертні оцінки проектним пропозиціям Генеральний директорат ЄК «Освіта і культура» за допомогою Європейського Фонду з навчання (European Training Foundation) із залученням незалежних експертів, представників національних органів влади (Міністерство освіти і науки України), мережі Національних офісів «ТЕМПУС», представництв ЄК в країнах-партнерах, і причетних служб Європейської Комісії. Відбір проектів здійснюється на основі оцінки їх якості та академічної цінності відповідно до пріоритетів, які щорічно визначаються міністерствами освіти країн-партнерів.

Проекти «ТЕМПУС» формуються як консорціуми між інституціями в країнах ЄС та країнах-партнерах. У кожній країні ЄС є свій Національний контактний пункт, який надає допомогу та поради при підготовці та імплементації проектів. У країнах-партнерах з цією метою працюють Національні офіси програми «ТЕМПУС», які допомагають у пошуку партнерів та надають інформацію про програму у своїх країнах.

В Україні регулярно проводяться семінари й прес-конференції з програм «ТЕМПУС». За 12 років програми, було реалізовано 127 проєктів, пов'язаних із модернізацією системи вищої освіти, і 94 – з індивідуальної академічної мобільності, було охоплено близько 150 ВНЗ, підприємств та установ.

Наразі, в Україні відбувається реалізація 17 Спільних Європейських проєктів і Спеціальних та додаткових заходів, що фінансуються коштом Національної програми дій «TACIS». Ці проєкти передбачають або надання допомоги у реформуванні системи вищої освіти, або – у розбудові потенціалу вищого навчального закладу [5].

Крім європейських, існують програми і проєкти спрямовані на посилення процесу інтернаціоналізації освіти в інших куточках планети. Так, на країни Латинської Америки і Карибського басейну поширюються такі проєкти як: «Колумбу» (проєкт, спрямований на удосконалення вищої освіти в Латинській Америці і розширення співробітництва між системами вищої освіти цього регіону і розвинутих європейських країн); комплексний проєкт ЮНЕСКО щодо розвитку освіти в країнах Латинської Америки і Карибського басейну з метою повної ліквідації неосвіченості [1, с.105].

Африка і Азія – регіони реалізації програми ЕПДАС (програма в сфері удосконалення планування і управління освітою в арабських країнах Азії і Африки, яка передбачає розвиток регіональної сітки для обміну досвідом і підготовки кадрів) та КОПОРФА (програма підготовки кадрів і розвитку досліджень в сфері планування освіти, спрямована на удосконалення організації й управління освітою країн Африки до південь від Сахари) [1, с.106].

У тихоокеанському регіоні Азії дослідницький центр ЕЗСАКТБ і Університетська мобільність в азіатських країнах Тихоокеанського басейну (УМАКТБ) виділяють багато організацій, які займаються подальшим встановленням міжнародних зв'язків з акцентом на розвиток тихоокеанського регіону Азії як перспективної торговельної зони [1, с.108].

Австралія намагається наслідувати азіатських сусідів для прискорення регіоналізації (як наслідок глобалізації) у цьому географічному регіоні. Завдяки найсприятливішим умовам

австралійсько-азіатського партнерства виникла низка спільних програм. Спільні програми, відомі також як тип офшорних схем, засновані на подальшому розвитку інституціональних зв'язків, зокрема, між Австралією і Південно-Східною Азією. І все ж додамо, що спільні програми поряд з іншими формами офшорних послуг є джерелом енергії, що живить освітні послуги, заохочуючи серед країн жорстке змагання із залучення студентів і збереження їхньої кількості. У той же час, розвиток спільних офшорних й інших австралійських програм негативно впливає на стосунки Австралії з іншими країнами.

Аналіз міжнародних освітніх програм і проєктів, що реалізуються в Україні та світі, свідчить про те, що всі вони, в першу чергу, покликані забезпечити мобільність студентів, тобто виїзд певної кількості студентів для навчання за кордон. За даними ЮНЕСКО, рівень міжнародної мобільності студентів зріс за останні 25 років на 300 %. На думку експертів, наприкінці 2010 року, кількість студентів, які навчаються за кордоном, становила 2,8 млн. осіб, а до 2025 р. досягне 4,9 млн. [3, с.102].

Слід зазначити, що за всієї підтримки програм мобільності регіональними організаціями, за всієї прихильності самих ВНЗ основною метою інтернаціоналізації є не відрядження за рубіж 100 % студентів (хоча користь досвіду, що набувається ними, недоцільно було б заперечувати), а в доступності результатів інтернаціоналізації «вдома». Недарма одна зі спеціальних груп Європейської асоціації міжнародної освіти (EAIE) так і називається «Інтернаціоналізація вдома» (Internationalisation at Home – IAH). Саме завдяки цій формі інтернаціоналізації результати міжнародної співпраці між вищими навчальними закладами стають доступними для всіх студентів без винятку [3, с.105].

Ще одним важливим аспектом реалізації інтернаціоналізації вищої освіти є мобільність викладацького складу. Традиційно міжнародна мобільність професорсько-викладацького складу обумовлена дослідженнями і науковою роботою, але в ряді регіонів і в певних галузях освіти, таких як менеджмент і ділове адміністрування, існують спеціальні схеми регіонального та міжнародного тренінгу для молодих дослідників і викладачів.

Європейські ВНЗ об'єднуються для заохочення мобільності аспірантів. Так була створена мережа бізнес-шкіл, що пропонують докторські програми (European Doctoral Education Network – EDEN). Ця система функціонує в рамках Європейського інституту досліджень у галузі менеджменту (European Institute of Advanced Studies in Management), створеного в 1972 році як співдружність провідних дослідників у галузі менеджменту (включаючи такі напрями, як облік, фінанси, управління персоналом, економіка, інформаційні системи в бізнесі, міжнародний бізнес, маркетинг, управління операціями, стратегічний менеджмент тощо). За щорічний внесок 4000 євро вищий навчальний заклад, що стає членом цієї організації, отримує доступ до мережі, яка об'єднує більше 20 тисяч професорів і дослідників; можливість участі в усіх семінарах і конференціях; допомогу в установленні академічних і дослідницьких контактів в Європі; доступ аспірантів до мережі спеціальних програм і семінарів; допомогу і консультації в управлінні проектами, що фінансуються ЄС [3, с. 107].

Проте, усе більше вищих навчальних закладів, розташованих у відомих академічних центрах, незадоволені кількістю студентів, які приїжджають до них на навчання. Прийом іноземних студентів приносить їм додатковий дохід, отриманий за рахунок повної оплати навчання, що є істотним доповненням до бюджетів вищих навчальних закладів, які щорічно скорочуються. Без такого додаткового доходу багато ВНЗ просто не могли б існувати.

У сучасних умовах вищі навчальні заклади намагаються поєднати набір іноземних студентів із розширенням пропозицій щодо своїх освітніх послуг на перспективних ринках, організовуючи зарубіжні відділення і філії, що повністю підпорядковуються базовому навчальному закладові. Ця тенденція показує зрушення в процесі інтернаціоналізації від попиту до пропозиції. Якщо країна, в якій розташована філія, юридично визнає іноземний диплом, то студенти можуть навчатися за програмою іноземного вишу від початку і до самого випуску.

Аналіз поширення і призначення вищезазначених програм демонструє прихильність їх до регіоналізації, а не глобалізації. Незважаючи на мотиви та цілі, більшість цих індивідуалізованих програм й ініціатив обмежені в ресурсах, а також потребують постійного контролю за фінансуванням. У той же час, програми такого масштабу мають важливе значення для ефективного функціонування трансрегіональних систем у галузі освіти.

Позитивним є той факт, що чимало програм спрямовано на підвищення якості вивчення іноземних мов. Ця мета, безумовно, сприяє примноженню і ефективності зв'язків як у загальному інформаційному, так і в освітньому просторі. Крім того, вивчаючи іноземні мови, людина вивчає культуру і традиції народу-носія мови. Тому можемо говорити про культурологічну складову інтернаціоналізації світової освіти.

Іншою прогресивною формою організації міжнародного співробітництва в освіті є міжнародні дослідницькі проекти. В їх межах здійснюється організаційна, інформаційна і дослідницька діяльність, яка має інтегративний характер і сприяє взаєморозумінню і взаємопроникненню.

Висновки. Акцент на академічну інтернаціоналізацію є одним із рушійних чинників реформ вищої освіти в Україні та в світі. Значення інтернаціоналізації вищої освіти для країни загалом, та для вищих навчальних закладів, зокрема, важко переоцінити: для університетів це об'єднання ресурсів, уникнення дублювання тем досліджень, краща реалізація проектів, вихід на міжнародний ринок попиту та надання послуг, набуття нової якості освіти та прогресивного рівня розвитку; для викладачів – можливість збагачення знань, реалізація спільних науково-дослідних і навчальних програм, участь у стажуваннях у зарубіжних університетах; для студентів – можливість одержання більш глибоких теоретичних знань і практичних навичок, розширення сфер наукових інтересів, набуття конкурентоспроможності на ринку праці та навичок міжкультурної комунікації. Однак, окрім переваг інтернаціоналізація вищої освіти має ряд ризиків, таких як комерціалізація освіти і результатів наукових досліджень, втрата культурної та національної ідентичності, гомогенізація навчальних програм, відтік національних кадрів тощо.

Зважаючи на економічну та політичну кризу в Україні, необхідним є розвиток механізмів «інтернаціоналізації вдома» в українському освітньому просторі. Зокрема, шляхом вивчення он-лайн курсів відкритих іноземних університетів у межах самостійної роботи студентів, запровадження вивчення іноземних мов за допомогою сучасного програмного забезпечення та спілкування з носіями мови.

Зазначені тенденції та особливості глобалізації світового освітнього простору мають істотний вплив на інтернаціоналізацію вищої освіти, її форми та прояви. Кількість спільних міжнародних проєктів, зростання студентської та викладацької мобільності, уніфікація програм навчання і транснаціоналізація вищих навчальних закладів є особливостями розвитку вищої освіти України в умовах глобалізації світового освітнього простору.

Список використаних джерел

1. Денмен-Братан Д. Поява трансрегіональних схем (структур) обміну в галузі освіти в регіонах Європи, Північної Америки і Тихоокеанської Азії / Д. Денмен-Братан // Вища школа, 2007. – №2. – С.105–112.
2. Дудікова Л. В. Інтернаціоналізація як стратегічний напрямок розвитку вищої освіти / Л. В. Дудікова, А. С. Марлова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: vntu.edu.ua
3. Красовська О. Ю. Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору / О. Ю. Красовська // Вісник академії митної служби України, 2011. – №2(46). – С.102–108.
4. Федорчук І. В. Особливості організації вищої педагогічної освіти в умовах інтернаціоналізації освітнього простору в Азербайджані, Вірменії та Грузії / І. В. Федорчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.researchgate.net/public>.
5. Програма «ТЕМПУС-TACIS» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture.

6. Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року / Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua>.
7. Кашаев А. А. Мировое образовательное пространство в современных условиях / А. А. Кашаев – М., 2013. – 207 с.
8. DAAD – німецька академічна служба обмінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.daad.org.ua/ukr/stipendien.htm>.
9. Erasmus Mundus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/education/index_en.html.

References

1. Denmen-Bratan D. *Poiava transrehionalnykh skhem (struktur) obminu v haluzi osvity v rehionakh Yevropy, Pivnichnoi Ameriky i Tykhookeanskoi Azii* [The emergence of transregional patterns (structures) of education exchange in the regions of Europe, North America and Asia-Pacific] / D. Denmen-Bratan // *Vyshcha shkola*, 2007, № 2, S. 105–112.
2. Dudikova L. V. *Internatsionalizatsiia yak stratehichnyi napriamok rozvytku vyshchoi osvity* [Internationalization as a strategic direction for the development of higher education] / L. V. Dudikova, A.S. Marlova [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: vnm.edu.ua.
3. Krasovska O. Yu. *Internatsionalizatsiia vyshchoi osvity v umovakh hlobalizatsii svitovoho osvitnoho prostoru* [Internationalization of higher education in the conditions of globalization of the world of educational space] / O. Yu. Krasovska // *Visnyk akademii mytnoi sluzhby Ukrainy*, 2011, №2(46), S.102-108.
4. *Osoblyvosti orhanizatsii vyshchoi pedahohichnoi osvity v umovakh internatsionalizatsii osvitnoho prostoru v Azerbaidzhani, Virmenii ta Hruzii* [Features of the organization of higher pedagogical education in the conditions of internationalization of educational space in Azerbaijan, Armenia and Georgia] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.researchgate.net/public>.
5. *Prohrama «TEMPUS-TASIS»* [TEMPUS-TACIS program] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture.

6. *Proekt Stratehii reformuvannia vyshchoi osvity v Ukraini do 2020 roku* [Project of the Strategy of Higher Education Reform in Ukraine till 2020] / Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://old.mon.gov.ua>.
7. Kashaev A. A. *Myrovoe obrazovatelnoe prostranstvo v sovremennykh usloviyakh* [World educational space in modern conditions] / A. A. Kashaev – М., 2013, 207 s.
8. *DAAD – nimetska akademichna sluzhba obminiv* [DAAD – German Academic Exchange Service] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.daad.org.ua/ukr/stipendien.htm>.
9. *Erasmus Mundus* [Erasmus Mundus] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://ec.europa.eu/education/index_en.html.

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Ісайкіна Олена Дмитрівна, кандидат історичних наук,
доцент кафедри документознавства
*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»*
вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький,
Київська обл., Україна, 08401
e-mail: isaykina.od@ukr.net

Зленко Алла Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент
кафедри документознавства
*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»*
вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький,
Київська обл., Україна, 08401
e-mail: zlenko.am@ukr.net

Хітов Мітко Михайлов, доктор економіки, кафедра
маркетингу і стратегічного управління університет
національного і світового господарства (Болгарія).

ДАнные ОБ АВТОРАХ

Исайкина Елена Дмитриевна, кандидат исторических наук,
доцент кафедры документоведения
*ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»*

ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницький, Киевская обл., Украина, 08401

e-mail: isaykina.od@ukr.net

Зленко Алла Николаевна, кандидат исторических наук, доцент кафедры документоведения

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницький, Киевская обл., Украина, 08401

e-mail: zlenko.am@ukr.net

Хитов Митко Михайлов, доктор экономики, кафедра маркетинга и стратегического управления университет национального и мирового хозяйства (Болгария).

DATA ON AUTHORS

Isaykina Olena D., Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor of Document Science Department

Pereiaslav-Khmenytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University

30, Sukhomlynsky Str., Pereiaslav -Khmelnitskyi, Kyiv region, Ukraine, 08401

e-mail: isaykina.od@ukr.net

Zlenko Alla M., Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor of Document Science Department

Pereiaslav-Khmenytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University

30, Sukhomlynsky Str., Pereiaslav -Khmelnitskyi, Kyiv region, Ukraine, 08401

e-mail: zlenko.am@ukr.net

Hitov Mitko M., Doctor of Economics, Department of Marketing and Strategic Management

University of National and World Economy (Bulgaria).

**ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В
ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ
ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ**

Ковтун О. А.

У роботі висвітлено досвід ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» щодо впровадження стратегії інтернаціоналізації, спрямованої на формування полікультурної компетентності майбутніх педагогів зокрема, та забезпечення ефективної діяльності та євроінтеграції університету взагалі.

Презентовано інноваційну форму впровадження якісної освіти, направленої на формування та розвиток полікультурної компетентності майбутніх педагогів через міжнародну студентську україно-данську літню школу «Права людини, демократичні зміни, інтеграція та інтернаціоналізація», яка функціонує на базі педагогічного факультету ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» за підтримки, зокрема, Данського Хельсінського комітету з прав людини у продовж трьох років (2015-2017 рр.).

Окреслено практичний досвід, представлено рекомендації та проаналізовано результати інноваційної діяльності, направленої на формування і розвиток полікультурної компетентності майбутніх педагогів в умовах проведення міжнародної наукової україно-данської літньої школи згідно стратегії інтернаціоналізації ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Ключові слова: *стратегія інтернаціоналізації, полікультурна компетентність, інновації, літня школа.*

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В ПРОЦЕССЕ РЕАЛИЗАЦИИ СТРАТЕГИИ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ

Ковтун О. А.

В работе освещен опыт ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды» по внедрению стратегии интернационализации, направленной на формирование поликультурной компетентности будущих педагогов в частности, и обеспечения эффективной деятельности и евроинтеграции университета в общем.

Представлена инновационная форма внедрения качественного образования, направленная на формирование и развитие поликультурной компетентности будущих педагогов посредством организации международной студенческой Україно-датской летней школы «Права человека, демократические изменения, интеграция и интернационализация», которая функционирует на базе педагогического факультета ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды» при поддержке, в частности, Датского Хельсинкского комитета по правам человека в течение трех лет (2015-2017 гг.).

Определен практический опыт, представлены рекомендации и проанализированы результаты инновационной деятельности, направленной на формирование и развитие поликультурной компетентности будущих педагогов в условиях проведения международной научной Україно-датской летней школы согласно стратегии интернационализации ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды».

Ключевые слова: стратегия интернационализации, поликультурная компетентность, инновации, летняя школа.

FORMATION OF MULTICULTURAL COMPETENCE OF THE FUTURE PEDAGOGUE IN THE PROCESS OF IMPLEMENTATION OF INTERNATIONALIZATION STRATEGY

Kovtun O. A.

The work highlights the experience of SHEI «Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University» in implementing the internationalization strategy aimed at forming the multicultural competence of future educators in particular, and ensuring the effective operation and European integration of the University in general.

An innovative form of introduction of qualitative education aimed at the formation and development of multicultural competence of future teachers through the international student Ukrainian-Danish summer school «Human rights, democratic changes, integration and internationalization», which operates on the basis of the pedagogical faculty of SHEI «Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University», with the support, in particular, of the Danish Helsinki Committee for Human Rights for three years (2015-2017).

Practical experience is highlighted, recommendations are presented and the results of innovative activity aimed at the formation and development of multicultural competence of future teachers in the conditions of the international scientific Ukrainian-Danish summer school according to the strategy of internationalization of SHEI «Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University».

Keywords: *internationalization strategy, multicultural competence, innovations, summer school.*

Постановка проблеми. Україна – європейська держава в географічному, соціокультурному і ментальному вимірах. Важливим складником її європейського поступу є реформування освіти й науки на тлі глобалізаційних викликів XXI ст.

Сучасною ознакою освітнього процесу в Україні стала свобода педагогічної думки, вільний вибір тематики, технологій навчання, інструментарію наукового пошуку,

створення широкої платформи для співпраці освіти й громадськості. Водночас подолати кризові явища, зумовлені глобалізацією, можливо лише шляхом піднесення рівня духовної культури суспільства, поліпшення усієї «системи освіти» шляхом її реформування [1].

Провідна роль у цивілізаційному прогресі освіти й науки належить університетам України, особливо в умовах інтернаціоналізації їхньої діяльності внаслідок встановлення глобалізованого ринку праці на науково-освітні послуги, кроскультурної уніфікації у всесвітньому інформаційному просторі.

Водночас стратегія інтернаціоналізації вищої освіти нашої країни має особливе значення для утвердження її державної незалежності, включення до європейської спільноти, особливо в умовах «гібридних війн та інформаційних атак» [2], анексії Росією Криму і війни на сході України.

Орієнтуючись на результати міжнародних досліджень стратегії інтернаціоналізації ВНЗ широко представлені в університетах Європи й Азії [4].

Інтернаціоналізація освіти сприяє формуванню в студентської молоді полікультурної компетентності, «демократичних навичок і вмінь» навчатися і працювати, жити за зразком високорозвинених європейських країн [3], що є невід'ємною вимогою сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтернаціоналізація педагогічної освіти передбачає підготовку конкурентоспроможного на міжнародному ринку праці «європейського» педагога, метою діяльності якого є виховання майбутніх громадян Європи. Сучасні вчителі мають працювати в полікультурному контексті, тому формування та розвиток полікультурної компетентності майбутніх фахівців педагогічної галузі є необхідною умовою сучасності.

Актуальність проблеми полікультурної освіти започаткована і в державних документах України (Конституція України (ст. 3), Концепція національного виховання (ст. 18), Національна доктрина розвитку освіти (ст. 4).

Особливо це стосується майбутніх учителів початкової школи іноземної мови, адже незаперечним є факт, що суспільно-гуманітарні науки, в тому числі й іноземна мова, є засобом впливу на розвиток особистості та формування у неї особистісних якостей та ключових компетенцій, серед яких соціальна, комунікативно-толерантна, громадянська, полікультурна тощо.

Проблема формування полікультурної компетентності майбутнього вчителя початкової школи іноземної мови тісно пов'язана із педагогічними питаннями, які відносяться до формування особистості вчителя, його загальної культури, педагогічної майстерності, готовності до педагогічної діяльності, професійної компетентності (О. Савченко, Н. Ігнатенко, О. Шапран, М. Марусенець, Н. Калюжка, І. Бех, І. Зязюн, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, А. Хуторський та ін.). Актуальними для досліджуваної теми є праці з різних методик викладання в початковій школі, автори яких досліджують методологію процесу навчання, проблеми змісту й організації початкової освіти на основі компетентнісного підходу (О. Савченко, Н. Ігнатенко, О. Шапран, М. Марусенець, В. Васенко, Н. Опанасенко, Г. Черненко та ін.). Проблеми інтернаціоналізації української освіти присвячені роботи І. Мегович, І. Бабина, В. Грубінки, В. Кременя, В. Коцура, Н. Ігнатенко, В. Ліхачова, Л. Добровольської, Т. Ляховської, О. Тарановської, О. Макарова та ін.

Метою нашого дослідження є висвітлення практичного досвіду й аналіз інноваційної діяльності, направленої на формування та розвиток полікультурної компетентності майбутніх педагогів в умовах проведення міжнародної наукової україно-данської літньої школи згідно стратегії інтернаціоналізації ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Виклад основного матеріалу. Становлення нової освітньої парадигми в українському соціумі відбувається в умовах глобалізації, зростання впливу етнокультурного чинника, трансформації до інформаційного суспільства. Актуальною залишається проблема збереження й розвитку

духовних пріоритетів, формування особистості в межах системи освіти, що створює передумови для модернізації педагогічної освіти, пошуків шляхів набуття індивідом особистісних та соціальних якостей на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

У стратегічних законодавчих та освітніх документах нашої держави (Конституції України, законах «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти тощо) декларуються принципи багатоетнічності та полікультурності, ставляться завдання, спрямовані на фундаментальну підготовку майбутнього вчителя на основі засвоєння духовної скарбниці українського народу, онтологічних, гностичних та аксіологічних компонентів цілісної полікультурної картини світу. У зв'язку з цим особливого значення набуває розвиток полікультурності майбутнього вчителя, що передбачає формування в нього духовних потреб, засвоєння універсальних духовних цінностей, орієнтованих на гуманістичні та демократичні ідеї. Цей процес пов'язаний з формуванням полікультурного світогляду, що зумовлює таку організацію життя, та професійної діяльності, за якої педагог має бути відкритим до сприйняття культур інших народів. Національне при цьому набуває ознак ґрунтовності, оскільки полікультурний соціальний, зокрема й освітній простір, має функціонувати як цілісна система полілогу культур як на загальнодержавному рівні, так і її окремих регіонів.

Активізація на сучасному етапі міжнародної академічної мобільності викладачів і студентів, стимулювання спільних із зарубіжними партнерами міжнародних та освітніх програм, наукових досліджень – усе це сприяє формуванню полікультурної компетентності в майбутніх фахівців, інтеграції університетів України в глобальне наукове та освітнє середовище.

Бурхливого розвитку і неабиякої популярності набуває онлайн-освіта, насамперед, завдяки широкому розвитку відповідних університетських курсів і програм. Ці та інші чинники обумовлюють необхідність подальшої інтернаціоналізації українських університетів, інтеграції в Європейський науковий і освітній простір.

В умовах посилення конкуренції на ринку освітніх послуг за талановитих абітурієнтів, студентів, знакових професорів, відомих академічних і бізнес-партнерів, участь у міжнародних наукових, освітніх та культурних програмах стає дедалі важливішою ланкою стратегічного розвитку університету.

Інтегруючись у європейський освітній простір, університети України впродовж останніх років беруть активну участь у заходах з міжнародного рейтингування, що стимулює роботу колективів університетів за такими показниками, як міжнародне цитування, збільшення публікацій з міжнародним співавторством, зростання публікацій на одного академічного працівника, чисельності виданих докторських дипломів до чисельності академічних працівників тощо.

Помітною тенденцією стало зростання одного із базових показників – співвідношення чисельності викладачів із науковими ступенями і вченими званнями до контингенту студентів.

Інтернаціоналізація університетів, за синтезованою оцінкою вчених, передбачає насамперед: організацію і розвиток міжнародних досліджень за участі науковців, викладачів та студентів, залучення провідних фахівців із зарубіжних університетів і дослідницьких центрів для роботи над актуальними темами досліджень; міжнародну стандартизацію й уніфікацію навчальних програм, планів, практик засвоєння знань, умінь та навичок, використання можливостей академічної мобільності для викладачів і студентів; взаємний міжуніверситетський трансфер навчальних предметів, модулів, креативних компетенцій студентів, аспірантів, докторантів та викладачів; представлення університету в глобальних дослідницьких та освітніх мережах, асоціаціях учених, глобальних проектах; ефективне функціонування системи управління міжнародною академічною мобільністю, глобальної платформи обміну фаховими, дидактичними, організаційними, управлінськими, інформаційними та іншими технологіями.

На думку академіка В. Коцура, базовими компонентами стратегії інтернаціоналізації постають: періодичне оцінювання стану досягнення окреслених освітньо-наукових цілей;

визначення університетських підрозділів, відповідальних за координацію міжнародної співпраці; аналіз звітів та матеріалів для подальшого поглиблення партнерської взаємодії.

Водночас інтернаціоналізація передбачає імплементацію міжнародних компетенцій, у тому числі і полікультурної, до загальних освітніх вимог, зокрема щодо опанування іноземними мовами, насамперед у початковій школі, розуміння актуальних проблем регіонів світу та глобальних викликів; врахування інтернаціонального виміру в кожній освітній програмі на кожному циклі підготовки фахівців; створення можливостей для міжнародної комунікації в неакадемічних видах діяльності, толерантної полікультурної взаємодії студентів і викладачів, швидкої інтеграції іноземних студентів і викладачів у студентське й академічне середовище університету.

Інтернаціоналізація навчальної роботи в університеті потребує насамперед розроблення спільних із зарубіжними партнерами навчальних програм і навчальних матеріалів; створення міжнародних програм обміну студентами; узгодження спільних міжнародних програм подвійних дипломів, а також сертифікаційних програм для підготовки фахівців; акредитацію навчальних програм у міжнародних та національних агентствах з акредитації освітніх послуг; узагальнення відомостей про можливості участі в міжнародних програмах академічної мобільності та мотивація науково-педагогічних працівників до неї; систематичне проведення моніторингу ефективності використання можливостей партнерства університету з вітчизняними та іноземними університетами, науковими установами й підприємствами.

Важливим складником інтернаціоналізації наукової діяльності є експертне ініціювання міжнародних науково-дослідницьких проектів, насамперед шляхом залучення міжнародних грантів на проведення спільних наукових досліджень; оприлюднення спільно з іноземними партнерами наукових монографій, інших наукових видань, наукових статей у виданнях, у т. ч. тих, що входять до міжнародних наукометричних баз даних Web of Science, Scopus, запровадження відзнаки (премії, стипендії) університету за

кращі студентські міждисциплінарні дослідження та участь у студентських міжнародних наукових заходах та конкурсах; формування спільного з іноземними університетами змісту (контенту) навчання аспірантів за програмами Ph.D.; створення умов іноземним аспірантам та докторантам для проведення спільних досліджень з ученими університету з актуальної проблематики; систематичне проведення міжнародних конференцій, форумів, тематичних круглих столів за участі іноземних учасників з публічною презентацією отриманих результатів; залучення студентів та аспірантів до організації і проведення міжнародних заходів; установа й розвиток зв'язків з міжнародними студентськими організаціями; участь учених, аспірантів, студентів університету в міжнародних дослідницьких та фахових мережах.

Інтернаціоналізація освіти може бути продуктивною в разі її організаційно-інституційного забезпечення. Саме тому, наприклад, у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» визначено підрозділи й відповідальні особи за реалізацію положень стратегії інтернаціоналізації; забезпечено постійний моніторинг якості освітніх послуг; проведено системний аналіз основних вітчизняних, іноземних та міжнародних публікацій, насамперед рейтингів та оглядів про стан і тенденції розвитку сфери вищої освіти у світі; удосконалено процедуру зарахування академічних досягнень студентів, отриманих ними під час навчання в інших вузах, в першу чергу закордонних; розроблено типові угоди участі студентів, аспірантів, наукових і науково-педагогічних працівників у програмах міжнародної академічної мобільності; запроваджено комплексний підхід щодо мотивації, ініціювання, підтримки та реалізації міжнародних науково-дослідницьких проектів і нових форм міжнародного наукового співробітництва; передбачено поетапне просування університетських наукових видань до міжнародних наукометричних баз даних; поширено практику запрошення відомих іноземних професорів, представників іноземних компаній до проведення публічних лекцій в університеті; відпрацьовано моделі участі університету в роботі міжнародних виставок, ярмарків, глобальних форумів.

Отже, метою створення та впровадження стратегії інтернаціоналізації ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» є формування ефективної поліструктурної системи, здатної сприяти забезпеченню якісної інноваційної освіти, ефективної реалізації статутних завдань у межах повного наукового й освітнього циклів.

Інтернаціоналізація національної вищої освіти – це повернення України до себе, а саме: в європейську сім'ю народів, де вона завжди перебувала географічно, історично, соціокультурно, ментально і лише на деякий час була примусово відірвана від європейської цивілізації.

Водночас інтернаціоналізація освіти не може слугувати засобом «перекачки людського капіталу, що виснажує одні країни і збагачує інші». Адже саме володіння знаннями і людським капіталом стає фундаментом розвитку і визначення геополітичного статусу країни в ХХІ ст.

Інновацією педагогічного факультету ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» в питанні інтернаціоналізації освіти є організація роботи Міжнародної освітньо-наукової україно-данської студентської літньої школи на базі факультету за підтримки Данського Гельсінського комітету з прав людини. Одним із проектів, представлених у рамках реалізації стратегії інтернаціоналізації ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», є Міжнародна освітньо-наукова студентська літня школа «Права людини, демократія, інтеграція та інтернаціоналізація», проект з реалізації якого тривав упродовж 2015-2017 рр. Учасниками школи виступають студенти та викладачі ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» та партнерських навчальних закладів із данських університетів.

Інтернаціоналізація освіти є необхідною умовою і наслідком процесу глобалізації. Якість освіти, впровадження інноваційних освітніх програм і технологій мають особливе значення для утвердження державної незалежності України, включення її в європейський цивілізаційний простір, сприяють формуванню в студентської молоді демократичних компетентностей навчатися і працювати, жити за зразком країн

розвиненої демократії і свобод. Саме до таких країн відноситься Данія, яка займає одне з перших місць серед країн Європи за рівнем розвитку демократії та прозорістю влади, третє місце за індексом соціального розвитку в 2016 р. (ВВП на душу населення – 53 417,66 USD).

Метою міжнародних програм узагалі, та україно-данського проекту зокрема, є інтернаціоналізація ВНЗ, якісна альтернативна освіта, формування та розвиток полікультурної компетентності в майбутніх фахівців педагогічної галузі. Такі проекти спрямовані на формування ефективної поліструктурної системи міжнародної академічної мобільності, однією зі складових якої є полікультурна комунікація в неакадемічних видах діяльності, толерантна взаємодія, інтеграція іноземних студентів і викладачів у студентське середовище університету, обмін міжнародним досвідом. Програма Міжнародної освітньо-наукової студентської літньої школи 2017 «Права людини, демократія, інтеграція та інтернаціоналізація» була спрямована на розвиток полікультурної компетентності студентів, міжнародної мобільності та отримання нового європейського досвіду.

Створення і проведення міжнародної літньої школи переслідувало наступні цілі:

- залучення студентів ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», магістрантів і студентів партнерських навчальних закладів Данії до активної співпраці у сфері спільних інтересів із:

- прав людини;
- демократії;
- інтеграції;
- інтернаціоналізації;
- сприяння обміну досвідом між студентами ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», партнерських навчальних закладів шляхом організації спільної інтелектуальної діяльності, конференцій, круглих столів, психологічних тренінгів та майстер-класів, а також інших видів діяльності та дозвілля;

- зміцнення зв'язків між студентами Східної та Західної Європи шляхом спільної діяльності в галузі науки і культури, обміну досвідом у повсякденному житті;

- сприяння процесам євроінтеграції та інтернаціоналізації ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»;

- формування та розвиток у студентів полікультурної компетенції;

- розвиток та вдосконалення українськими студентами навичок спілкування англійською мовою;

- кроскультурний обмін між данськими, турецькими та українськими учасниками табору, отримання українськими студентами нових знань про Данію і Туреччину.

Міжнародний україно-данський проект 2017 був успішним, програма табору була насиченою та різноманітною.

У результаті реалізації програми проекту було досягнуто таких результатів:

- обмін між учасниками суспільно значущим досвідом у сфері громадського життя з проблем демократії та прав людини, інтеграції, інтернаціоналізації, культурних досягнень і традицій;

- підвищення рівня полікультурної компетентності в студентів;

- підвищення рівня розвитку студентами мовленнєвих і кроскультурних компетенцій;

- формування в учасників міжнародної школи навичок із розробки соціально значущих освітніх проектів, спрямованих на демократизацію суспільства;

- розвиток уміння логічно аргументувати та висловлювати власну думку з актуальних питань;

- отримання українськими учасниками під час робочих семінарів, круглих столів нових знань про Європу:

- стан демократії;

- освіта і наука;

- культура України і країн Західної Європи;

- створення міжнародної україно-данської студентської громадської організації NGO DUSO (Non governmental Organization «Danish-Ukrainian Student Organization»), мета якої – започаткування платформи для рівноправних культурних та академічних обмінів між українськими та данськими студентами вищої школи.

Окрім того, психологічні тренінги допомогли учасникам краще зрозуміти основи і принципи європейської демократії. Кожен учасник мав можливість побудувати власну картину демократії за допомогою запропонованих інноваційних технологій. У процесі мистецьких майстер-класів гостям було презентовано надбання української культури, презентовано національні традиції України. Данські учасники на практиці ознайомилися з історією виникнення символів Української держави та самостійно оволоділи технологією виготовлення браслетів зі стрічок у кольорах державного прапора України, а також створити власний оберіг – українську ляльку-мотанку. Міжкультурний діалог відбувався в щирій і доброзичливій манері, що сприяло підвищенню рівня комунікативної та полікультурної компетенції майбутніх педагогів.

Висновки. В умовах сучасного світового співробітництва одним із першочергових завдань вищої освіти вважається підготовка фахівців, які відповідають вимогам ринку праці не тільки своєї країни, а й інших країн світу, тому процес інтернаціоналізації ВНЗ є необхідною вимогою сьогодення. Аналіз освітньої діяльності Ради Європи та Європейської комісії, їх політики в сфері іншомовної підготовки, дослідження науковців та практичний досвід дають підстави стверджувати, що в наш час полікультурна компетентність грає важливу роль у житті й діяльності сучасної людини взагалі, та в професійній діяльності педагога зокрема.

Згідно з вищевикладеним можна стверджувати, що процес інтернаціоналізації навчального закладу виступає інструментом, який сприяє формуванню полікультурної компетентності майбутніх педагогів, а також стимулює розвиток, забезпечує ефективну діяльність та євроінтеграцію навчального закладу до європейського освітнього простору.

Список використаних джерел

1. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ: Педагогічна думка, 2009. С. 185–186.
2. Історик і Влада. Колективна монографія / Відп. ред. В. Смолій; Тв. кер. проекту І. Колесник; Авт. кол.: В. Андрєєв, О. Богдашина, В. Ващенко, І. Верба, Д. Вирський, Л. Зашкільняк, Я. Калакура, А. Киридон,

- Ю. Кісельова, В. Масненко, В. Осін, А. Острянюк, С. Світленко, О. Удод, В. Яремчук, О. Ясь. НАН України. Інститут історії України. Київ, 2016. С. 7.
3. Кремень В. Г. Вступне слово // Основи демократії / Автор. колектив М. Бессонов, О. Бірюков, С. Бондарчук та ін. Київ: Вид-во «Ай Бі», 2002. С. 3.
 4. Egron-Polak E. Internationalization of Higher Education: Growing expectations, fundamental values: IAU 4th Global Survey / E. Egron-Polak, R. Hudson R // International Association of Universities. – 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://iau-aiu.net/sites/all/files/IAU-4th-GLOBAL-SURVEY-EXECUTIVE-SUMMARY.pdf>.
 5. Стратегія інтернаціоналізації ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.phdpu.edu.ua/images/Publiczna%20informacia/Internationaliz.pdf>.

References

1. Kremen V. H. *Filosofiiia liudyno tsentryzmu v stratehiiaakh osvithnoho prostoru* [Philosophy of man-centeredness in educational space strategies], Kyiv: Pedagogical thought, 2009, pp. 185–186.
2. *Istoriya i Vlada. Kolektyvna monohrafiia* [Historian and Authorities. Collective Monography] / Vidp. red. V. Smolii; Tv. ker. proektu I. Kolesnyk; Avt. kol.: V. Andrieiev, O. Bohdashyna, V. Vashchenko, I. Verba, D. Vyrskiy, L. Zashkilniak, Ya. Kalakura, A. Kyrydon, Yu. Kiselova, V. Masnenko, V. Osin, A. Ostriancko, S. Svitlenko, O. Udod, V. Yaremchuk, O. Yas. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Institute of History of Ukraine on NAN of Ukraine, 2016, pp. 7.
3. Kremen V. H. *Vstupne slovo* [Introductory word] // *Osnovy demokratii* / Avtor. kolektyv M. Bessonov, O. Biriukov, S. Bondarchuk ta in. Kyiv: Publishing House «IB», 2002, pp. 3.
4. Egron-Polak E. *Internationalization of Higher Education: Growing expectations, fundamental values: IAU 4th Global Survey* // International Association of Universities, 2014. [Electronic resource]. Access mode: [234](http://iau-</div><div data-bbox=)

aiu.net/sites/all/files/IAU-4th-GLOBAL-SURVEY-EXECUTIVE-SUMMARY.pdf.

5. *Stratehiia internatsionalizatsii DVNZ «Pereiaslav-Khmelnitskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhorii Skovorody»* [Elektronnyi resurs] [The strategy of internationalization of SHEI «Pereiaslav-Khmelnitskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University» [Electronic resource]. Access mode: <http://www.phdpu.edu.ua/images/Publiczna%20informacia/Internationaliz.pdf>

ДАНІ ПРО АВТОРА

Ковтун Оксана Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, теорії і методики початкової освіти

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

e-mail: kovtunok@ukr.net

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Ковтун Оксана Анатольевна, кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики, теории и методики начального образования

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный университет имени Григория Сковороды»

ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина, 08401

e-mail: kovtunok@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Kovtun Oksana A., PhD in pedagogical sciences, associate professor of the Department of Pedagogy, Theory and Methods of Primary Education

SHEI «Pereiaslav-Khmelnitskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University»

30, Sukhomlynskoho Str., Pereiaslav-Khmelnitskyi, Kyiv region, Ukraine, 08401

e-mail: kovtunok@ukr.net

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СУЧАСНОМУ КОЛЕДЖІ

Межова О. В.

У статті розглянуто теоретичні, методичні та організаційні аспекти викладання економічних дисциплін у сучасному коледжі. З'ясовано роль інноваційних підходів та активних методів навчання економічних дисциплін у формуванні готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності, їх економічного мислення та економічної поведінки. Обґрунтовано необхідність використання інтерактивних методів викладання економічних дисциплін для студентів коледжу. Розглянуто методи інтерактивного навчання та їх організаційно-методичні форми, які є найбільш оптимальними щодо застосування на певному виді занять під час підготовки фахівців. Проаналізовано використання новітніх технологій у практичній діяльності викладачами економічних дисциплін, зокрема їх застосування на лекціях і практичних заняттях під час вивчення курсів «Економічна теорія» та «Політична економія» у Волинському коледжі Національного університету харчових технологій. Визначено, що інтерактивні методи викладання активізують увагу студента, його творчі здібності, розвивають вміння спілкуватися та відстоювати свої думки та позиції, створюють сприятливі умови для навчання студента в групі, його самоосвіти, налагодження між усіма суб'єктами навчально-виховного процесу конструктивних партнерських стосунків.

Ключові слова: інноваційні методи викладання, економічні дисципліни, інтерактивні методи навчання, ділова гра, економічне мислення, засоби активізації навчання, сучасний коледж.

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В СОВРЕМЕННОМ КОЛЛЕДЖЕ

Межова О. В.

В статье рассмотрены теоретические, методические и организационные аспекты преподавания экономических

дисциплин в современном колледже. Выяснена роль инновационных подходов и активных методов обучения экономическим дисциплинам в формировании готовности будущих специалистов к профессиональной деятельности, их экономического мышления и экономического поведения. Обоснована необходимость использования интерактивных методов преподавания экономических дисциплин для студентов колледжа. Рассмотрены методы интерактивного обучения и их организационно-методические формы, которые являются наиболее оптимальными для применения на определенном виде занятий при подготовке специалистов. Проанализировано использование новейших технологий в практической деятельности преподавателями экономических дисциплин, в частности их применения на лекциях и практических занятиях при изучении курсов «Экономическая теория» и «Политическая экономия» в Волынском колледже Национального университета пищевых технологий. Определено, что интерактивные методы преподавания активизируют внимание студента, его творческие способности, развивают умение общаться и отстаивать свои мысли и позиции, создают благоприятные условия для обучения студента в группе, его самообразования, налаживание между всеми субъектами учебно-воспитательного процесса конструктивных партнерских отношений.

Ключевые слова: инновационные методы преподавания, экономические дисциплины, интерактивные методы обучения, деловая игра, экономическое мышление, средства активизации обучения, современный колледж.

INNOVATIVE METHODS FOR TEACHING OF ECONOMIC DISCIPLINES IN THE MODERN COLLEGE

Mezhova O. V.

The article considers theoretical, methodical and organizational aspects of teaching of economic disciplines in the modern college. The role of innovative approaches and active methods of teaching of economic disciplines in formation of readiness of future specialists to professional activity, their

economic thinking and economic behavior is clarified. The necessity of the use of interactive methods of teaching of economic disciplines for students of the college is grounded. The methods of interactive learning and their organizational-methodical forms are considered, which are the most optimal for application in a certain type of occupations during preparation of specialists. The use of the latest technologies in the practical work of teachers of economic disciplines, in particular, their use in lectures and practical classes during the study of the courses "Economic Theory" and "Political Economy" at the Volyn College of the National University of Food Technologies was analyzed. It is determined that interactive methods of teaching intensify the student's attention, his creative abilities, develop his ability to communicate and defend his thoughts and positions, create favorable conditions for the student's education in the group, his self-education, and the establishment of constructive partnerships among all subjects of the educational process.

Key words: *innovative methods of teaching, economic disciplines, interactive methods of teaching, business game, economic thinking, means of learning activation, modern college.*

Постановка проблеми. Економічна освіта молоді є важливою складовою подальшого розвитку ринкових відносин в Україні. На сучасному етапі розвитку суспільства важливим є формування в сучасних фахівців економічної культури, що передбачає високий рівень фахової підготовки, дотримання законодавства України, правил професійної етики і норм загальнолюдської моралі.

Сучасний фахівець має не просто досконало володіти знаннями, дотримуватися культури спілкування і культури поведінки, знати психологію поведінки, але і вміти критично мислити, бути гнучким, використовувати новітні комп'ютерні засоби, вміти знаходити найсучаснішу інформацію, що стосується конкретної сфери діяльності з метою подальшого практичного застосування.

В умовах ринкових відносин важливо, щоб молода людина була не тільки підготовлена до майбутнього як знавець своєї спеціальності, а й розуміла загальнолюдську моральність, необхідність дотримання правил професійної етики.

На сучасному етапі розвитку суспільства виникає необхідність у формуванні фахівця, який досконало володіє теоретичними знаннями і здатен успішно застосовувати їх на практиці, а також законослухняного громадянина із системою морально-етичних цінностей, який дбає про суспільні і загальнонаціональні інтереси. Організуючи діяльність, спрямовану на отримання прибутку, підприємець-патріот несе особисту відповідальність за наслідки своєї діяльності перед державою, суспільством, споживачами, довкіллям, конкурентами, перед партнерами і співробітниками. Пріоритетним є творче економічне мислення, розуміння необхідності ухвалювати обґрунтовані рішення, що впливають на долю інших людей, особиста відповідальність за наслідки своєї діяльності.

Щоб навчити молодь нестандартно, творчо мислити, необхідні інноваційні підходи до викладання дисциплін, нестандартні методи і форми навчання – інтерактивні методи.

Аналіз досліджень і публікацій. Існує велика кількість педагогічних технологій, використання яких у навчальному процесі сприятиме формуванню конкурентноздатного фахівця.

За визначенням В. Г. Кременя, «під педагогічною технологією слід розуміти вивчення, розробку й системне використання принципів організації навчального процесу на основі новітніх досягнень педагогіки, психології, теорії управління та менеджменту, інформатики, соціології тощо для розробки таких засобів навчання, що підвищують ефективність навчального процесу» [4, с. 5].

«Інноваційні технології – це цілеспрямований системний набір прийомів, засобів організації навчальної діяльності, що охоплює весь процес навчання від визначення мети до одержання результатів. Система ґрунтується на внутрішніх умовах навчання. Тому «педагогічні технології» пов'язані з ідеями і досвідом психології, соціології, системного аналізу тощо» [3, с. 108].

Дослідниця впровадження інтерактивних технологій навчання в Україні О. І. Пометун вважає, що сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної активної взаємодії тих, хто навчається – це співнавчання, взаємонавчання [5, с. 13].

В основі інтерактивного навчання лежать наступні принципи:

а) безпосередньої участі кожного учасника занять, що зобов'язує викладача зробити кожного з них активним шукачем шляхів і засобів розв'язання тієї чи іншої проблеми;

б) взаємного інформаційного, духовного збагачення: навчальний процес необхідно організувати таким чином, щоб його учасники мали змогу обмінятися життєвим досвідом та отриманою інформацією;

в) особистісно зорієнтованого навчання [6, с. 36].

На думку О. М. Гай та Є. Ю. Захарової, «інтерактивне навчання формує в студентів компетентність, розширює їх пізнавальні можливості в здобутті, аналізі та застосуванні інформації, а також є базою формування умінь та навичок у майбутній професійній діяльності. Студенти навчаються ухвалювати важливі рішення, мають можливість спілкуватися та розвивати професійні вміння та навички. У них з'являється глибока внутрішня мотивація» [2, с. 38].

За даними американських учених, під час лекції студент засвоює лише 5% матеріалу, під час читання – 10%, роботи з відео/аудіоматеріалами – 20%, демонстрації – 30%, у ході дискусії – 50%, під час практики – 75%, а коли студент навчає інших чи одразу застосовує знання – 90% [2, с. 38].

Отож ефективне навчання можливе лише за умови повної взаємодії викладача і студента, які мають спільну мету щодо набуття знань, умінь і навичок.

Проблемам застосування новітніх методик навчання економіки присвятили свої праці О. В. Аксьонова, О. М. Гай, Є. Ю. Захарова, О. Ф. Вербило, Т. Г. Калюжна, Г. О. Москалюк, А. А. Романюк, М. О. Скуратівська, В. Ф. Біскуп, І. В. Тернова, О. М. Зухба, В. В. Кулішов, Ю. С. Кононенко, С. М. Ступчук, В. М. Теслюк, А. В. Якимовська та ін. Проте використання інноваційних, зокрема й інтерактивних, методів викладання економічних дисциплін у сучасному коледжі не були предметом окремого дослідження.

Мета статті – розглянути особливості використання найбільш оптимальних інноваційних методів викладання

економічних дисциплін під час проведення лекційних і практичних занять у сучасному коледжі.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні технології – це нові методи навчання студентів, спрямовані на створення на занятті атмосфери співпраці і взаєморозуміння, виникнення в молоді зацікавленості у вивченні предмету шляхом залучення до проблем сьогодення. Саме інноваційні методи вчать студентів самостійному мисленню, вмінню відстоювати свої думки, сприяють правильному вибору життєвої позиції.

Досягнути бажаного результату при викладанні економічних дисциплін допоможе поєднання традиційних та інноваційних методів навчання, які мають взаємодоповнювати один одного.

Пропонуємо при проведенні лекційних занять для студентів економічних спеціальностей використовувати сучасні інноваційні технології, які сприятимуть творчому мисленню молоді, вмінню самостійно знаходити відповіді на необхідні питання, систематизовувати і узагальнювати матеріал, працюючи з навчальною літературою та сучасними комп'ютерними технологіями.

Лекція-діалог дає можливість отримати вичерпну відповідь на питання теми, що розглядаються на занятті, оскільки встановлюється прямий діалог між викладачем і студентом, що перетворює студента із пасивного спостерігача на активного учасника заняття.

Лекція-конференція передбачає попередню постановку проблеми, висвітлення якої здійснюється через заздалегідь підготовлені доповіді студентів. Завдання викладача під час проведення такого типу лекції – узагальнити інформацію підготовлену студентами, доповнити питання, які потребують уточнення, сформулювати висновки.

Лекція-дискусія дає можливість студентам отримати нову навчальну інформацію стосовно конкретної теми, що розглядається. Разом з тим під час таких занять виникає дискусія між студентами з метою пошуку відповідей на поставлені питання.

Лекція, що містить завдання із заздалегідь підготовленими помилками полягає в тому, що перед

студентами ставиться завдання контролювати інформацію, з метою пошуку змістових, логічних, понятійних, методологічних, мовленнєвих та інших помилок. Наприкінці лекції здійснюється аналіз і виправлення допущених помилок.

Сучасний ринок праці висуває до молодих фахівців нові вимоги ділової активності: це не тільки компетентність, професіоналізм, але і комунікабельність, ініціативність, відповідальність, самостійність, здатність пристосовуватися до складних ринкових умов. Тому завдання вищих навчальних закладів не тільки дати студентам необхідні фахові знання, але і навчити їх креативно, творчо мислити, вміти знаходити нестандартні шляхи вирішення проблем, працювати в команді, йти на компроміс, а в разі потреби вміти відстоювати власну точку зору.

Творче мислення в жодній діяльності не виникає під тиском, тому важливим при проведенні навчальних занять з економічних дисциплін є створення доброзичливого психологічного клімату, атмосфери співпраці, які позитивного впливають на розвиток інтелектуальних здібностей майбутнього фахівця.

Як слушно зауважує О. Ф. Вербило, «економічне мислення – не просто багаж економічних знань, а здатність їх засвоїти, використати в практичному житті, іншими словами, це формування моделі економічної поведінки» [1, с. 76]. Економічне мислення включає вміння застосовувати ці знання з урахуванням конкретної ситуації.

Економічному мисленню студентів сприятимуть, зокрема, такі інноваційні методи викладання економічних дисциплін у коледжі:

- проблемний метод;
- дослідницько-пошуковий метод;
- метод ділової активності;
- використання інформаційно-комунікативних технологій.

Важливим завданням підготовки майбутніх фахівців є розвиток творчих здібностей майбутніх фахівців, які формуються в студентів у процесі зацікавленості викладанням економічних дисциплін.

Уважаємо, що розвиток пізнавального інтересу необхідно пов'язувати з формуванням економічної культури мислення, усвідомлення свого громадського і особистого сенсу діяльності, виховання зацікавленості до самостійного набуття знань. Важливим при проведенні занять з економічних дисциплін є врахування інтересів студентів, рівня засвоєння ними знань.

Одним з найбільш ефективних методів, що сприяє економічному мисленню студентів, є проблемний метод.

При вирішенні проблемної ситуації необхідно висунути ряд гіпотез, які необхідно проаналізувати, щоб знайти найбільш вдалий варіант вирішення проблеми. При проведенні практичних занять можна запропонувати студентам з основних питань, рекомендованих для підготовки вдома, створити «банк проблем». Жвавий інтерес викликають у студентів завдання, що містять аналіз конкретних ситуацій, проблемні питання; доведення версій, складання прогнозів.

Проблемне навчання сприяє формуванню творчих ідей молоді. Адже під час розв'язування проблемних завдань студенти не тільки засвоюють знання, але і набувають досвіду самостійної творчої діяльності. У процесі розв'язування проблемних завдань студенти вчаться творчо мислити, порівнювати, узагальнювати, бачити альтернативні і нестандартні рішення.

Розвитку економічного мислення майбутніх фахівців сприяє дискусійна форма проведення практичних занять, що сприяє пошуку причиново-наслідкових зв'язків економічних процесів і явищ.

Активізації творчої діяльності студентів при проведенні занять з економічних дисциплін сприяють завдання, що спрямовані на закріплення і застосування набутих студентами теоретичних знань. До таких форм роботи можна віднести: аргументований аналіз економічних ситуацій, понятійний диктант, тестові і проблемно-пошукові завдання.

У процесі розв'язання ситуативних завдань кожен студент намагається не тільки досконало оволодівати знаннями, а й вмінням застосовувати отримані знання на практиці, працює над підвищенням культури спілкування, виробленням

індивідуального стилю комунікації відповідно до етичних та психологічних норм і правил. Для того щоб спілкування принесло позитивний результат, окрім отриманих знань, певних навичок і вмінь, необхідно мати комунікативну установку при спілкуванні, тобто розглядати людину як загальнолюдську цінність. В умовах євроінтеграції важливими складовими є висока моральна та психологічна культура спілкування особистості, які є запорукою досягнення успіху при спілкування, як із вітчизняними, так і зарубіжними партнерами. Відпрацьовані моделі поведінки в майбутньому сприятимуть успішній професійній діяльності.

Ефективному засвоєнню навчального матеріалу з економічних дисциплін сприяє дослідницько-пошуковий метод, що використовується при підготовці презентацій, публікацій, доповідей, сприяє розвитку наукового мислення, дослідницьких здібностей. Студенти вчать знаходити інформацію в засобах масової інформації, економічних журналах, газетах, аналізувати статистичні дані, користуватися додатковою літературою, Інтернетом, опрацьовувати знайдену інформацію, знаходити головне, робити висновки і узагальнення. Такі форми самостійної роботи підвищують інтерес студентів до предмету, створюють атмосферу співпраці між викладачем і студентом.

Метод ділової активності при викладанні економічних дисциплін допоможе зацікавити, підвищити активність студентів. До методу ділової активності можна віднести ігрові ситуації. Оголошується тема, мета і завдання ділової гри. Здійснюється постановка проблеми ділової гри у вигляді життєвої ситуації. Завдання інтелектуальної гри, спрямовані на засвоєння знань в особливій атмосфері співпраці, що викликає жвавий інтерес і сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Для студентів, які навчаються за спеціальністю «Підприємництво, торгівля і біржова діяльність» за галуззю знань «Економіка і підприємництво» при проведенні практичного заняття з «Політичної економії» на тему: «Підприємство та домогосподарство в системі економічних відносин. Підприємництво» можна запропонувати розробити бізнес-план майбутнього підприємства, підготувати

презентацію виступу. При проведенні практичного заняття з «Економічної теорії» з теми «Організаційні основи підприємницької діяльності» студентам, що навчаються за спеціальністю «Туризм» – створити власну туристичну фірму, а для спеціальності «Харчові технології» – власне кафе або ресторан.

При вивченні теми з «Політичної економії» «Національний дохід і його розподіл. Споживання і заощадження» студентам варто запропонувати власне бачення виходу із ситуації стосовно ліквідації дефіциту державного боргу Україною, при вивченні теми «Безробіття» доцільно розглянути шляхи виходу з ситуації щодо зменшення безробіття в Україні.

Слід рекомендувати студентам різні варіанти навчальних ділових ігор на заняттях з «Економічної теорії»: ділова гра на задану тематику «Я – успішний директор фірми», «Найкращий підприємець», розв'язання проблемних ситуацій у ході дискусії.

Ділові ігри, які дозволяють моделювати різні складні життєві ситуації в процесі проведення практичних занять з економічних дисциплін, сприяють розвитку економічного мислення майбутніх фахівців. Студенти вчаться виробляти власну стратегію поведінки, розвивати інтуїцію, складати економічні прогнози, аргументувати власні висновки.

Ігрові моменти підвищують інтерес студентів з предмету, вчать працювати в команді, формують почуття відповідальності.

Підвищенню рівня знань студентів при вивченні економічних дисциплін сприяє активне використання інформаційно-комунікативних технологій у навчальному процесі. Наявність у Волинському коледжі Національного університету харчових технологій великої кількості навчальних кабінетів, що містять мультимедійні дошки, дають можливість викладачеві продемонструвати студентам наперед підготовлені презентації з тем, що передбачені навчальною програмою. Використання презентацій робить навчання більш насиченим і цікавим, сприяє активізації студентів, кращому запам'ятовуванню матеріалу, оскільки активно працюють не

тільки органи слуху, але здійснюється активне зорове сприйняття діаграм, малюнків, схем, графіків. Розроблені тестові завдання з курсу «Економічна теорія» дозволяють проводити підсумкове оцінювання знань студентів у комп'ютерному класі.

Сучасний студент має не тільки досконало володіти комп'ютерними технологіями, але і активно використовувати їх при підготовці до навчальних занять. Найбільш плідною є робота студентів з підготовки презентацій до практичних занять з економічних дисциплін.

Підвищенню сприйняття матеріалу з економічних дисциплін сприяє перегляд уривків документальних фільмів, записів наукових, публіцистичних, культурно-просвітницьких аудіо- та відео програм, що візуально краще допомагають студентам запам'ятовувати інформацію з теми, дають можливість побачити зв'язок між теорією та реальністю, вчать критично мислити.

Ще одним, широко застосовуваним іноземними викладачами, підходом у вивченні економіки є «перевернутий» підхід. Суть полягає в тому, що події, які традиційно відбувались в аудиторії, тепер можуть відбуватися за її межами, і навпаки. Використовуючи нові технології в навчанні, такі як мультимедіа, комп'ютери тощо, студент повинен вдома самостійно переглядати лекцію, а в аудиторії можливе виконання роботи, яка, зазвичай, подавалася студенту для домашнього завдання [7, с. 18].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Заняття, які включають інноваційні форми їх проведення, сприяють не тільки систематизації і поглибленню теоретичних знань, але й залучають студентів до активної та творчої діяльності, розвивають уміння узагальнювати, відстоювати свою точку зору, закріплюють розуміння основних термінів і понять дисципліни. Водночас формується пізнавальний інтерес до дисципліни, студенти вчаться логічно мислити, розвивають творче мислення, інтуїцію, вміння працювати в команді. З'являється зацікавленість навчальною дисципліною, прагнення самостійно поглиблювати знання з предмету. Упровадження в навчальний процес сучасних педагогічних

інноваційних та інформаційних технологій сприяють підготовці висококваліфікованих, конкурентноздатних фахівців. Перспективним у цьому плані вбачаємо дослідження застосування інформаційно-комунікативних технологій при вивченні економічних дисциплін, що сприяють швидкому засвоєнню матеріалу, формуванню фахової компетентності студентів, розвитку сучасного економічного мислення.

Список використаних джерел

1. Вербило О. Ф. Теоретичні основи навчання економічних дисциплін / О. Ф. Вербило. – К. : Вища школа, 1995. – 167 с.
2. Гай О. М. Інтерактивні методи викладання економічних дисциплін у вищих навчальних закладах в контексті забезпечення якості підготовки вітчизняних фахівців / О. М. Гай, Є. Ю. Захарова // Наукові праці Кіровоградського національного університету. Економічні науки. – 2015. – Вип. 27. – С. 36–42.
3. Добридень А. В. Використання інноваційних технологій у практичній роботі сучасного педагога / А. В. Добридень // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2012. – № 6 (ч. 1). – С. 107–112.
4. Кремень В. Г. Дистанційна освіта – перспективний шлях розв'язання сучасних проблем професійної освіти / В. Г. Кремень // Вісник Академії дистанційної освіти. – 2003. – № 1. – С. 4–11.
5. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. І. Пометун. – К. : СПД Кулінічев Б.М., 2007. – 144 с.
6. Романюк А. А. Використання інтерактивних технологій при викладанні економічних дисциплін / А. А. Романюк // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2010. – № 2. – С. 34–36.
7. Теслюк В. М. Напрямки вдосконалення викладання економічних дисциплін / В. М. Теслюк, А. В. Якимовська // Научные труды SWorld. – Вып. 2 (43). Т. 4. – Иваново : Научный мир. – 2016. – С. 15–20.

References

1. Verbylo O. F. *Teoretychni osnovy navchannya ekonomichnykh dystsyplin* [Theoretical Foundations of Education in Economic Sciences], Kiev, 1995, 167 p.
2. Hay O. M., Zakharova E. Yu. *Interaktyvni metody vykladannya ekonomichnykh dystsyplin u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh v konteksti zabezpechennya yakosti pidhotovky vitchyznyanykh fakhivtsiv* [Interactive methods of teaching economic disciplines in higher educational institutions in the context of providing quality training of domestic specialists], Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky, 2015, vol. 27, pp. 36–42.
3. Dobryden' A. V. *Vykorystannya innovatsiynykh tekhnolohiy u praktychniy roboti suchasnoho pedahoha* [Using Innovative Technologies in the Practical Work of a Modern Teacher], Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelya, 2012, vol. 6 (ch.1), pp. 107–112.
4. Kremen' V. H. *Dystantsiyna osvita – perspektyvnyy shlyakh rozv'yazannya suchasnykh problem profesiynoyi osvity* [Distant education – a perspective way of solving modern problems of vocational education], Visnyk Akademiyi dystantsiynoyi osvity, 2003, vol. 1, pp. 4–11.
5. Pometun O. I. *Entsyklopediya interaktyvnoho navchannya* [Encyclopedia of Interactive Learning], Kiev, 2007, 144 p.
6. Romanyuk A. A. *Vykorystannya interaktyvnykh tekhnolohiy pry vykladanni ekonomichnykh dystsyplin* [The use of interactive technologies in the teaching of economic disciplines], Zbirnyk naukovykh prats Khmel'nyts'koho instytutu sotsial'nykh tekhnolohiy Universytetu «Ukrayina», 2010, vol. 2, pp. 34–36.
7. Teslyuk V. M., Yakymovs'ka A. V. *Napryamky vdoskonalennya vykladannya ekonomichnykh dystsyplin* [Directions of improvement of teaching of economic disciplines], Nauchnye trudy SWorld, 2016, vol. 2 (43), t. 4, pp. 15–20.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Межова Оксана Володимирівна, старший викладач кафедри обліку, фінансів та підприємницької діяльності

Волинський коледж Національного університету харчових технологій,

вул. Шота Руставелі, 11, кв. 82

м. Луцьк, Україна, 43017

e-mail: 777ksena777@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Межова Оксана Владимировна, старший преподаватель кафедры учета, финансов и предпринимательской деятельности

Волинский колледж Национального университета пищевых технологий,

ул. Шота Руставели, 11, кв. 82

г. Луцк, Украина, 43017

e-mail: 777ksena777@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Mezhova Oksana V., Senior Lecturer of the Department of Accounting, finance and entrepreneurship

Volyn College of National University of food technologies,

11, Shota Rustaveli Str., app. 82, Lutsk, Ukraine, 43017

e-mail: 777ksena777@ukr.net

УДК 378.126:070

DOI 10.5281/zenodo.1246581

ІНОВАЦІЙНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ РЕДАКТОРСЬКО- ВИДАВНИЧОГО ПРОФІЛЮ

Миколоаснко Н. М.

У статті представлено особливості реалізації інноваційних форм та методів у підготовці майбутніх фахівців редакторсько-видавничого профілю. Окреслено впровадження інноваційних форм та методів навчання для студентів редакторсько-видавничої галузі ЖДУ ім. І. Франка. Охарактеризовано самостійну роботу студентів як

спрямування на випуск науково-методичного журналу «Редакторська скриня». Зазначено про тренінги, ток-шоу, буктрейлери, книжкові заходи як інноваційні форми та методи, необхідні для ефективного формування «редакторсько-видавничого портфелю». Визначено доцільність реалізації інноваційних форм та методів навчання, що вони підвищують рівень підготовки майбутніх редакторів і видавців.

Ключові слова: інноваційні форми та методи, фахівці редакторсько-видавничого профілю, книга, тренінг, ток-шоу, буктрейлер, книжкова виставка та ярмарка.

ИННОВАЦИОННЫЕ ФОРМЫ И МЕТОДЫ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ РЕДАКТОРСКО-ИЗДАТЕЛЬСКОГО ПРОФИЛЯ

Николаенко Н. М.

В статье представлены особенности реализации инновационных форм и методов в подготовке будущих специалистов редакторско-издательского профиля. Определены внедрение инновационных форм и методы обучения для студенто в редакторско-издательской отрасли ЖДУ им. И. Франко. Охарактеризована самостоятельная работа студентов как направление на выпуск к научно-методического журнала «Редакторська скриня». Отмечены тренінги, ток-шоу, буктрейлери, книжне мероприятия как инновационные формы и методы, необходимые для эффективного формирования «редакторско-издательского портфеля». Определена целесообразность реализации инновационных форм и методов обучения, они повышают уровень подготовки будущих редакторов и издателей.

Ключевые слова: инновационные формы и методы, специалисты редакторско-издательского профиля, книга, тренинг, ток-шоу, буктрейлер, книжная выставка и ярмарка.

INNOVATIVE FORMS AND METHODS IN PREPARING OF FUTURE SPECIALISTS OF EDITOR-PRODUCER PROFILE

Nykolajenko N. M.

The article presents the peculiarities of the implementation of innovative forms and methods in the preparation of future

specialists in the editorial-publishing profile. The introduction of innovative forms and methods of teaching for students of the editorial-publishing industry of Zhytomyr Ivan Franko State University is outlined. The independent work of students is described as a direction for the issue of the scientific-methodical magazine «Editor's smallbox». It was mentioned about trainings, talkshows, butikrelylij, bookmeasures as innovative forms and methods that are necessary for effective formation of «editorial and publishing portfolio». The expediency of implementation of innovative forms and methods of training is determined, that they raise the level of preparation of future editors and publishers.

Key words: *innovative forms and methods, experts in the editorial-publishing profile, book, training, talkshow, bookkeeper, book exhibition and fair.*

Постановка проблеми. Необхідність створення якісних видань набуває особливого значення у зв'язку зі зменшенням ролі книги в глобалізованому світі, що вимагає розробки сучасних стратегій розвитку фахової освіти. Відповідно актуалізується проблема покращення практичної підготовки майбутніх редакторів та видавців як вагомого фактору, що впливає на підвищення якості книги та її популяризації.

Вивчення наукової літератури й досвіду роботи видавництва засвідчило, що на етапі трансформації книжкової продукції наявний рівень «редакторсько-видавничого портфелю» як комплексного показника ефективності професійної діяльності фахівців редакторсько-видавничої галузі не відповідає їх реальному потенціалу в розв'язанні актуалізованої проблеми. Вирішення окреслених завдань є можливим за умови вдосконалення навчального процесу. Це і зумовило вибір **мети статті** – розкрити особливості реалізації інноваційних форм та методів у підготовці майбутніх фахівців редакторсько-видавничого профілю.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням історичних, соціальних, культурологічних умов становлення фахівців із видавничої справи та редагування займалися такі науковці як: Н. М. Вернигора, Е. І. Огар, І. Л. Побідаш, М. С. Тимошик. Теоретичні й практичні основи професійної підготовки

майбутніх редакторів досліджували Ю. П. Єлісєєв, Н. В. Зелінська, А. О. Капелюшний, А. І. Мамалига, В. В. Різун, В. І. Теремко та ін.

Виклад основного матеріалу. У межах дослідження пропонуємо розглянути інноваційні форми та методи в підготовці майбутніх редакторів і видавців, які реалізуються на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка. Ефективними для формування професійної культури майбутніх редакторів дитячих освітніх видань виділяємо теоретичні (різні види лекцій), практичні (лабораторні роботи, семінари, самостійна робота, навчально-виробнича практика) і практико-орієнтовані (тренінг, ток-шоу, буктрейлер, книжкова виставка та ярмарка) форми навчання.

Згідно з Положенням «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» [4], самостійну роботу студентів спрямовуємо на реалізацію інноваційної форми – випуск науково-методичного журналу «Редакторська скриня». Так група студентів є умовною редакцією видання, де у кожного свої завдання (редактора, коректора, видавця, журналіста), а як кінцевий результат зі встановленим дедлайном є журнал у друкованому й електронному варіанті. Тому самостійна робота в сучасному розумінні має такі потенційні можливості: скеровує пізнавальний інтерес студентів відповідно до їх індивідуальних можливостей; вибудовує перспективи розвитку творчого пошуку й досягнення результатів через власні дослідження; стимулює самостійне засвоєння і критичне осмислення знань, набуття власного досвіду в ході виконання завдань до кожної теми заняття; орієнтує на колективне обговорення та оцінювання виконаної самостійної роботи; вказує на прояв психолого-педагогічної та науково-професійної активності майбутніх фахівців у межах виконання завдань спецкурсу; забезпечує реалізацію творчого доробку студентів (участь у конференціях, круглих столах, публічних виступах тощо) й отримання конкретних результатів.

Вагомим результатом виконання самостійної роботи студентів редакторсько-видавничого профілю ЖДУ ім. І. Франка в ході вивчення фахових предметів є презентація

розроблених матеріалів, які розміщені у науково-методичному журналі «Редакторська скриня» (рекомендованого до друку Вченою радою ЖДУ ім. І. Франка, протокол № 7 від 27. 12. 2014 р). Він є універсальним проектом, що включає творчі роботи студентів під рубриками «Від науковця», «Фахівцям на замітку», «Інтерв'ю з...», «Це важливо», «У гостях у...», «Читаймо разом», «Практичні поради», «Весела робота» та ін.

Матеріал у «Редакторську скриню» студенти готують самостійно до кожного практичного заняття, узгоджуючи свої ідеї з редколегією видання. Такий вид самостійної роботи розглядаємо як процес фахової реалізації студентів на ґрунті актуальних професійних знань, умінь, навичок, як інноваційну форму навчання.

Зауважимо, що «Редакторська скриня» є практико-орієнтованим засобом, що забезпечує впровадження міжпредметних зв'язків у процесі фахової підготовки майбутніх редакторів та видавців. Із матеріалами навчально-методичного журналу «Редакторська скриня» можна ознайомитися в електронній бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Одним із інтерактивних форм і методів навчання виділяємо *тренінг* (англ. train, training – навчання, виховання, тренування). Як зазначає В. Д. Паригін, він є груповою формою консультування, активного групового навчання, орієнтованою на оволодіння студентами професійно-корисними навичками, їх адаптацію до нових соціальних ролей з відповідною корекцією «Я-концепції» та самооцінки [2]; як засіб впливу, спрямований на розвиток знань, соціальних настанов, умінь і досвіду в галузі міжособистісного спілкування. Наприклад, при вивченні теми «Форми та методи формування професійної культури майбутнього редактора дитячих освітніх видань» запроваджено тренінг із метою апробації студентами професійно-орієнтованої інформації, створення умов для самореалізації особистості й досягнення високого культурно-інтелектуального розвитку студентів та їх професійної реалізації. За таких умов, результатом актуалізації теоретичного матеріалу вітчизняного та зарубіжного досвіду

проведення книжкових заходів є побудова «дерева знань», як один із шляхів представлення власної оцінки своїх знань і тренінгової групи. Можемо констатувати, що формат тренінгу сприяє розширенню кругозору, дозволяє мобільно реагувати на зміни в професійному середовищі, спонукає аналізувати, систематизувати, узагальнювати матеріал і одночасно проявляти творчу ініціативу.

Серед інтерактивних форм організації навчального процесу в підготовці майбутніх редакторів і видавців для набуття студентами навичок публічного виступу та дискутування вдало реалізовувати ток-шоу – міжгалузева, інтерактивна форма спілкування. Відмітимо, що проведення ток-шоу передбачає формування проблеми, мети; збору інформації з певної теми; підготовку проблемних запитань і виступу учасників; аналіз підготовки аудиторії. Так, вивчення теми «Професійна культура редактора дитячих освітніх видань та її специфіка у галузі поліграфії» проводимо ток-шоу на основі узагальнення та систематизації навчального матеріалу з проблематики професійної культури редакторів дитячих освітніх видань, у ході якого відбувається практична апробацію, аргументується в колективному обговоренні отримання результатів тощо.

Із практичного досвіду особливе місце серед інтерактивних форм навчання займає *буктрейлер* – кліп за книгою, створення короткого відеоролику за мотивами конкретного друкованого видання з метою його популяризації. Вважаємо доцільним відмітити, що вперше на публіці буктрейлер був створений у 2003 р. до десятого Романа вампірської саги Крістін Фіхан «Темна симфонія». Зараз у США над створенням буктрейлерів працюють провідні кіностудії. В Україну цей спосіб рекламування друкованих видань впроваджено з 2009 р. Як новий інструмент для книжкового бізнесу першими використовувати буктрейлери стали видавництва (українське видавництво «Грані-Т»). У подальшому цією ідеєю зацікавилися працівники бібліотеки, однак широкого розповсюдження буктрейлер не набув, оскільки потребує великого матеріального ресурсу [1].

Разом із тим, зазначена форма навчання, як перспективно-інноваційна, використовується на заняттях редакторсько-видавничого фаху. Наприклад, у травні 2015 р. та 2016 р. ряд студентських робіт було представлено на Всеукраїнському фестивалі буктрейлерів «Bookfashion» (Київ). Робота на дитячу поезію «До нас крокують в гості зима та Миколай» житомирської письменниці Людмили Коваль у номінації «ігровий бук трейлер» отримала III місце (режисер – Віталій Коваль, студент III курсу; оператор – Вікторія Лавренчук, студентка II курсу; сценарист – Вікторія Ейсмунт, студентка III курсу, Надія Миколаєнко, викладач кафедри видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології). У 2016 р. за буктрейлер про книгу Маряни й Тараса Прохасько «Хто зробить сніг» – II місце (режисер – Дарина Шевченко; оператор – Юлія Глинчук, студентки II курсу). Для студентів така інтерактивна форма є дуже захоплюючою.

Важливим підґрунтям у підготовці майбутніх фахівців редакторсько-видавничого профілю є книжкові форуми, виставки та ярмарки. Тому студентам пропонується відвідати книжкові заходи з метою розширення професійних горизонтів формування та розвитку професійної культури. Так, майбутні редактори колективно побувати на Міжнародному фестивалі «Книжковий арсенал» (2014, 2016, 2017 рр.), який щороку проходить у Києві. З матеріалами пропонуємо ознайомитися в журналі «Редакторська скриня» [5, с. 28-29].

Нині із-поміж книжкових виставок і ярмарків виділимо найбільші за кількістю учасників, виставковою площею, формами презентації та ін.: «Форум видавців у Львові» (Львів), «Азбукове Королівство Магів і Янголів» (Київ), міжнародний книжковий ярмарок «Книжковий світ» (Київ), Весняний київський книжковий ярмарок і Міжнародний фестиваль видавців та книгорозповсюджувачів «Світ книги» (Харків), Київський книжковий ярмарок «Медвін» (Київ), «Книжковий салон» (Херсон); «Книжковий сад» (Київ), «Зелена хвиля» (Одеса), «Книжковий світ» (Київ), «Книжковий ярмарок» (Херсон), виставка-ярмарок «Книга-фест» (Ужгород), міжнародна книжкова виставка «Книжкові Контракти» (Київ), «ДієСлово» (Житомир) та ін. Саме на їх прикладі виявлено основні форми, спрямовані на пропаганду книги, розвиток книжково-видавничої галузі й професійної культури фахівців.

Висновки. Резюмуємо, через реалізацію інноваційних форм та методів значно підвищується рівень підготовки майбутніх редакторів і видавців. Оскільки це – системний процес, також вважаємо за необхідне в рамках освітньої та редакторсько-видавничої діяльності створити систему умов і засобів, необхідних для ефективного формування «редакторсько-видавничого портфелю».

Список використаних джерел

1. Буктрейлер – сучасна форма реклами книги [Електронний ресурс]. URL: <http://biblio.lib.kherson.ua/buktreylet.htm>.
2. Групова робота студентів [Електронний ресурс]. URL: http://pidruchniki.com/13870502/pedagogika/grupova_robota_studentiv.
3. Книжкові ярмарки-виставки як головний інструмент реклами книги в Україні [Електронний ресурс]. URL: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Vdakk/2010_2/15.pdf.
4. Положення про організацію самостійної роботи студентів [Електронний ресурс]. URL: <http://www.khnu.km.ua/root/dept/nmv/res/5.pdf>.
5. Редакторська скриня: [наук.-метод. журнал] // За заг. ред. Н. М. Миколаєнко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 36 с.

References

1. Buktreylet – suchasna forma reklamy knyhy [Elektronnyy resurs]. URL: <http://biblio.lib.kherson.ua/buktreylet.htm>
2. Hrupova robota studentiv [Elektronnyy resurs]. URL: http://pidruchniki.com/13870502/pedagogika/grupova_robota_studentiv.
3. Knyzhkovy yarmarky-vystavky yak holovnyy instrument reklamy knyhy v Ukrayini [Elektronnyy resurs]. URL: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Vdakk/2010_2/15.pdf
4. Polozhennya pro orhanizatsiyu samostiynoyi roboty studentiv [Elektronnyy resurs]. URL: <http://www.khnu.km.ua/root/dept/nmv/res/5.pdf>.

5. *Redactors'ka skrynya* [nauk.-metod. zhurnal] // Za zah. red. N. M. Mykolayenko, Zhytomyr: Vyd-vo ZhDUim. I. Franka, 2015, 36 p.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Миколасенко Надія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри видавничої справи, редагування, основ журналістики та філології Житомирського державного університету ім. І. Франка

вул. Київська 103/134, м. Коростишів, Житомирська обл., 12504.

e-mail: Nadija.mykolajenko@gmail.com

ДАНЫЕ ОБ АВТОРЕ

Николаенко Надежда Николаевна, кандидат педагогических наук, преподаватель кафедры издательского дела, редактирования, основ журналистики и филологии Житомирского государственного университета, им. И. Франка.

ул. Киевская 103/134, г. Коростышев, Житомирская обл., 12504.

e-mail: Nadija.mykolajenko@gmail.com

DATA ON AUTHOR

Mykolaenko Nadiia M., Candidate of Pedagogical Science, Lecturer of Publishing, Editing, the Basics of Journalism and Philology Department, Zhytomyr Ivan Franko State University, 103/134, Kyiivska Str., Korostyshiv, Zhytomyr region, Ukraine, 12504

e-mail: Nadija.mykolajenko@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Чернякова О. І.

У статті розглянуті найбільш ефективні інформаційні засоби навчання, які дають можливість для впровадження інформаційних і комп'ютерних технологій на уроках у початковій школі. Показано, як ефективно використання інформаційно-комунікативних технологій у навчальному процесі сприяє успішному вирішенню поставлених перед школою і вчителем завдань. Також розкрита структура інформації щодо мультимедіа. Показаний розвиток програмних можливостей персональних комп'ютерів, розповсюдження інформаційно-комунікаційних і креативних технологій, які створюють реальні можливості для їхнього використання в системі освіти з метою розвитку творчого потенціалу людини в процесі навчання та забезпечення наступності навчання між різними ланками навчально-виховних закладів освіти. Висвітлено, що все більше шкіл обладнані сучасними комп'ютерними кабінетами. Ефективне використання інформаційно-комунікативних технологій у навчально-виховному процесі сприяє успішному вирішенню поставлених перед школою і вчителем завдань.

Ключові слова: *школярі, початкова школа, інформаційні технології.*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Чернякова О. И.

В статье рассмотрены наиболее эффективные информационные средства обучения, которые дают возможность для внедрения информационных и компьютерных технологий на уроках в начальной школе. Показано, как эффективное использование информационно-коммуникативных технологий в учебном процессе способствует успешному решению поставленных перед школой и учителем задач. Также раскрыта структура

информации относительно мультимедиа. Показано развитие программных возможностей персональных компьютеров, распространения информационно-коммуникационных и креативных технологий, которые создают реальные возможности для их использования в системе образования с целью развития творческого потенциала человека в процессе обучения и обеспечения преемственности обучения между различными звеньями учебно-воспитательных заведений. Освещены, что все больше школ оборудованы современными компьютерными кабинетами. Эффективное использование информационно-коммуникативных технологий в учебно-воспитательном процессе способствует успешному решению поставленных перед школой и учителем задач.

Ключевые слова: *школьники, начальная школа, информационные технологии.*

USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES OF EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL

Cherniakova O.I.

The article deals with the most effective information learning tools that allow to implement information and computers technologies in the classroom at primary school. We show how the effective use of information and communication technologies in educational process promotes successful solution of tasks set by the school and the teacher. Also the structure of information about multimedia is disclosed. The development of software capabilities of personal computers is showed, the dissemination of information and communication and creative technologies that create real opportunities for their use in the education system in order to develop human creative potential in the learning process and ensure the continuity of learning between different levels of educational institutions. It is highlighted that more and more schools are equipped with modern computer rooms. Effective use of information and communication technologies in the educational process promotes the successful resolution of tasks set by the school and the teacher.

Keywords: *students, primary school, information technologies.*

Постановка проблеми. Найбільш характерним явищем сучасного етапу розвитку цивілізації є, на наш погляд, лавинний зріст обсягу інформації та залучення інформаційних ідей, засобів та технологій майже до кожної галузі людської діяльності. Швидкий розвиток технічних і програмних можливостей персональних комп'ютерів, розповсюдження інформаційно-комунікаційних і креативних технологій створюють реальні можливості для їхнього використання в системі освіти з метою розвитку творчого потенціалу людини в процесі навчання та забезпечення наступності навчання між різними ланками навчально-виховних закладів освіти.

Розвиток педагогіки як науки характеризується не тільки новаціями в галузі методів, способів та організаційних форм навчання. На різних етапах навчання з технічним розвитком відбувалося інтенсивне впровадження в навчальний процес різноманітних засобів наочності, технічних засобів. Усе це здійснювалось з однією метою: підвищення ефективності навчального процесу в цілому й інновацій, які запроваджуються.

Необхідно зауважити, що безпосередньо для навчального процесу було розроблено небагато технічних пристроїв. Серед них можна назвати лише графопроектор і лінгафонний пристрій. Усі інші технічні засоби запозичені з побуту: програвач, магнітофон, телевізор, відеоманітофон, комп'ютер. Щоразу, під час появи нового технічного пристрою, педагоги розмірковують, як використати його для розв'язання дидактичних завдань. Таким чином, аналізуючи природні якості засобів навчання, педагоги визначають їх дидактичні властивості та функції в навчальному процесі.

Аналіз досліджень і публікацій. Такі науковці як М. І. Жалдак, Т. В. Марусева досліджували питання удосконалення підготовки педагогів у галузі вивчення і використання засобів інформаційних технологій, Т. В. Габай, В. В. Давидова – психологічні аспекти використання комп'ютерів в освіті, С. А. Жданов, І. В. Роберт – різноманітні проблеми інформації в світі, Ю. А. Первина, А. А. Кузнєцова, В. А. Буцик – різні аспекти навчання інформатиці в початковій школі [3, с. 255].

Метою цієї статті є дослідження впливу інформаційних технологій на уроках в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Учні пізнають навколишній світ за допомогою всіх органів почуттів. Проте, основними каналами отримання інформації є зорові аналізатори. Тому не випадково, що 90 відсотків всієї інформації учні отримують за допомогою зору, а 10 відсотків – за допомогою слуху. За останні роки в школах з'явилися та інтенсивно розвиваються копіювальна і відеотехніка, музичні центри, нові покоління діапроекторів і графопроекторів. Усе більше шкіл обладнані сучасними комп'ютерними кабінетами. Ефективне використання інформаційно-комунікативних технологій у навчально-виховному процесі сприяє успішному вирішенню поставлених перед школою і вчителем завдань.

Поняття мультимедіа є багатограним і посідає важливе місце в процесі інформаційної освіти. Мультимедіа (від англ. multi – багато і від лат. media – носій, засіб, посередник) часто вживається як аналог терміну «засоби масової комунікації» (друк, фотографія, радіо, кінематограф, телебачення, відео, мультимедійні комп'ютерні системи, включаючи Інтернет). У загальноприйнятому визначенні «мультимедіа» це – спеціальна інтерактивна технологія, яка за допомогою технічних і програмних засобів забезпечує роботу з комп'ютерною графікою, текстом, мовленнєвим супроводом, високоякісним звуком, статичними зображеннями й відео [2, с 30].

Якщо структурувати інформацію, з якою може працювати мультимедіа, то можна сказати, що мультимедіа – синтез трьох стихій:

- інформації цифрового характеру (тексти, графіка, інформація);
- аналогової інформації візуального зображення (відео, фотокартки, картинки тощо);
- аналогової інформації звуку (мова, музика, інші звуки).

Інформаційна технологія є ефективною освітньою технологією завдяки властивим їй якостям інтерактивності, гнучкості й інтеграції різних типів навчальної інформації. Так, відмінною рисою інформативної технології є навігаційна структура, що забезпечує інтерактивність – можливість

безпосередньої взаємодії з програмним ресурсом. Інтерактивність інформаційних технологій передбачає «живий» зв'язок між користувачем і програмою, зокрема, за бажанням, можна задати індивідуальний темп роботи в межах програми, установити швидкість подачі матеріалу, кількість повторень тощо.

Одним із перших інструментальних засобів створення технології мультимедіа була гіпертекстова технологія, що забезпечує роботу з текстовою інформацією, зображенням, звуком, мовою. Мультимедіа – наступний логічний крок у розвитку персонального комп'ютера. Вона еволюційна в тому розумінні, що будується на базі наявної комп'ютерної технології.

У зміст ІКТ (інформаційні комп'ютерні технології) освіти, крім складових навчання (засоби і методи ІКТ навчання), входять також засоби і методи керування системою освіти (введення без даних учнів і викладачів, інформаційно-довідкові нормативні і методичні системи, телекомунікаційні системи між школами й установами освіти тощо).

У наш час ІКТ застосовується майже у всіх галузях і сферах людської діяльності:

- виробництво електронних книг, енциклопедій, довідників;
- у медицині (бази знань, методики операцій, каталоги ліків тощо);
- у бізнесі (каталоги будинків, розробка дизайну приміщень і садиб тощо);
- у військовій справі (створення різноманітної документації про системи озброєнь, що змінюється через супутник);
- побудова систем віртуальної реальності;
- в освіті (відеоенциклопедії, ситуаційно-рольові ігри, електронні лектори, підручники, інтелектуальні ігри з використанням штучного інтелекту, дистанційна й інтерактивна форми навчання, здійснення проективної і дослідницької діяльності учнів тощо).

На початку ХХІ ст. в цілому українські школи можуть похвалитися високим рівнем комп'ютеризації, навіть у сільській місцевості. Та машина без людського фактору

залишається розумною іграшкою. Сьогодні вже очевидно, що вчитель, який веде заняття за допомогою мультимедійного проектора, електронної дошки та комп'ютера, використовує на уроці та під час підготовки до нього ресурси Інтернет, має якісні переваги перед колегою, який користується «крейдяною технологією». Виховання учнів в школі має бути спрямоване на розвиток людини сучасного інформаційного суспільства, і школа має вчити користуватись необмеженим джерелом інформації – Інтернетом.

Сучасний урок – це поєднання традиційних технологій та нових інформаційних джерел, які передбачають використання теле- та радіомовлення, періодики, архівних матеріалів, ресурсів мережі Інтернет тощо. Це використання додаткового матеріалу, який можна знайти для різних категорій учнів і для різного рівня підготовки.

Існує два шляхи використання мультимедійних технологій у навчально-виховному процесі:

- використання спеціальних програм, в яких передбачаються матеріали для різних видів навчальної діяльності, також пропонується методика їхнього використання;
- самостійний відбір окремого матеріалу щодо конкретних цілей навчання.

Але введення такої технології в освітню діяльність вимагає не просто навчання педагогів, але й представляє собою комплексну науково-педагогічну, соціальну та організаційну проблему, від рішення якої залежить інтелектуальний потенціал найближчого майбутнього.

Функції комп'ютера в процесі навчання:

1) Функції навчання:

- джерело навчальної інформації;
- наочність;
- тренажер;
- засіб діагностики і контролю.

2) Функції робочого інструмента:

- засіб підготовки текстів (текстовий редактор);
- засіб підготовки таблиць (табличний редактор);
- засіб побудови графіків;

- пошукова система;
- засіб моделювання [5, с. 37].

Використання мультимедійних інформаційних технологій в освіті, можливість зберегти й опрацювати велику кількість різнорідної інформації (звукової, графічної, текстової та відео) та компонувати її в зручному вигляді сприяє:

- розкриттю, збереженню та розвитку індивідуальних і творчих здібностей учнів;
- формуванню в учнів пізнавальних можливостей, прагнення до самовдосконалення;
- забезпеченості комплексності вивчення явищ дійсності, безперервності зв'язку між гуманітарними, технічними науками та мистецтвом;
- постійному динамічному оновленню змісту, форм та методів навчальних процесів тощо.

Ураховуючи роль інформаційних технологій у навчанні, можна виокремити такі його основні види: апаратні й програмні засоби.

Так, серед апаратних засобів розрізняють основні й спеціальні. До основних засобів мультимедіа відносимо: комп'ютер, мультимедіа-монітор, маніпулятори (миша, клавіатура, графічний планшет, світлове перо, сенсорний екран, ігрові маніпулятори – джойстик та ін.).

До спеціальних засобів відносяться приводи CD-ROM, TV-тюнери, графічні акселератори, звукові плати, акустичні системи.

Програмні засоби мультимедіа включають у себе мультимедійні додатки й засоби створення мультимедійних додатків. Так, до мультимедійних додатків навчального призначення можна віднести: мультимедіа-презентацію; слайд-шоу; електронний звіт; мультимедіа-доповідь; електронний журнал; віртуальний тур; навчальні мультимедіа-системи; лінгвістичні мультимедіа-системи; мультимедійні Інтернет ресурси.

Оскільки не кожна школа може похвалитися дорогим проектором чи, тим більше, інтерактивною дошкою, вважаємо за доцільне зупинитися на найпростішому варіанті забезпечення мультимедійного супроводу в навчальному процесі.

1. Передусім потрібно створити базову електронну бібліотеку з певної тематики. Для цього достатньо опрацювати декілька сайтів. Для закачування можна використовувати вбудовану в браузер опера качалку, або безкоштовний Download Master ([www. Westbyte. com/dm](http://www.Westbyte.com/dm)). Після цього можна створити базу даних за допомогою систематизатора, яка дозволяє навіть учням легко створити систематизовану картотеку видань.

2. Наступний крок впровадження мультимедіа – це використання енциклопедій та можливостей мережі Інтернет як джерела фото-аудіо-відеоматеріалів. Найкращим вирішенням цієї проблеми для школи є навчальні програми, які періодично надсилаються Міністерством освіти і науки, молоді та спорту в школи України, а також універсальні довідкові видання типу «Великої енциклопедії Кирила і Мефодія». Остання містить багатющий матеріал з усіх галузей науки та мистецтва, безліч звукових фрагментів, десятки тисячі ілюстрацій та фотографій у цифровому форматі. Пошук у ній також надзвичайно швидкий та багаторівневий, а інтерфейс – дружній. В енциклопедію вбудовано десятки мультимедійних додатків. Єдиний недолік пакету – російська мова. Але навіть без текстової інформації енциклопедія може слугувати джерелом підготовки ілюстративного матеріалу до уроків.

3. Завершальним у процесі формування мультимедійної бази школи може бути поступова закупівля дисків з навчальними програмами, відеодисків з даного предмету. Це дає можливість за наявності всього одного комп'ютера та екрана провести інтегрований урок із застосуванням навчальних програм-тренажерів, переглядом відео.

Також варто відмітити, що «в особі» комп'ютера вчитель має і магнітофон, і відеопрогравач, і фотоальбом з нескінченною кількістю ілюстрацій. Тому комп'ютер можна брати із собою на кожен урок – урок пояснення навчального матеріалу, урок перевірки отриманих знань і навичок, комбінований урок. Цікавою є методика написання підсумкових атестацій на фоні релаксаційної чи класичної музики. Як показують експерименти, музика сприяє кращому самовідчуттю та активізує розумову діяльність учнів.

Якщо є можливість провести заняття в комп'ютерному класі, то можливість подачі матеріалу значно збільшується. Зокрема, зростає роль і відповідальність кожного учня чи групи учнів, які працюють за одним комп'ютером. Урок може проходити в режимі презентації, виконаної в Microsoft PowerPoint, і відправленої по мережі на монітори. Так само зручніше і переглядати різні ілюстрації та відео фрагменти; крім того, це краще привертає увагу учнів.

На сьогодні майже кожна школа навіть без доступу до Інтернету може створити власні розробки та методики проведення уроків із використанням мультимедіа-технологій. Якщо немає можливості проводити урок у кабінеті інформатики, можна виділити один ПК, який легко демонструється та встановлюється у будь-якому класному приміщенні. Інший варіант – використання ноутбука. Розвернувши екран до учнів та назначивши оператора мультимедійного супроводу, вчитель зможе зосередитися на процесі викладу матеріалу, і, якщо все йтиме «гладко», зробить свій урок неповторним і цікавим для абсолютної більшості учнів.

Мультимедіа-технології – це найбільш ефективний і багатофункціональний засіб, що інтегрує в собі могутні розподілені освітні ресурси, може забезпечити формування і прояв ключових компетенцій учня, насамперед, інформаційної і комунікативної.

Можна виділити такі особливості даної технології:

- якість зображення – яскраве, чітке і кольорове зображення на екрані;
- зручне пояснення виду роботи з різним приладдям;
- легке усунення недоліків і помилок у слайдах;
- детальне пояснення матеріалу або розгляд лише базових питань теми залежно від підготовленості учнів; коригування темпу й об'єму навчального процесу;
- значне підвищення рівня використання наочності на уроці;
- зростання продуктивності уроку;
- встановлення міжпредметних зв'язків;

— зміна ставлення до ПК: діти починають його сприймати як універсальний інструмент для роботи в будь-якій галузі людської діяльності, а не лише як засіб гри.

Мультимедіа-презентація є одним з найбільш поширених засобів унаочнення навчального матеріалу. Інформативність електронних презентацій набагато вище традиційних за рахунок мультимедійності – наявності не лише тексту і графіки, але й анімації, відео та звуку. Мультимедійні презентації надають можливості здійснювати віртуальну взаємодію користувача з об'єктами або процесами пізнання, які знаходять своє відображення на екрані. Іншими словами, використання мультимедіа-презентацій дозволяє створювати інформаційний і візуальний образ об'єкту, який досліджується, імітувати реальність за допомогою участі в процесах, що відбуваються на екрані.

При створенні презентацій слід дотримуватись певних етапів:

1. Визначення мети й завдань презентації.
2. Складання докладного плану презентації.
3. Занотовування основних текстових блоків.
4. Визначення приблизної кількості слайдів.
5. Визначення стилю та оформлення слайдів.
6. Введення та формування текстових блоків.
7. Додавання до слайдів графічних та ілюстративних об'єктів.
8. Встановлення ефектів анімації.
9. Додавання звукового супроводу.
10. Попередній перегляд презентації автором.

Структура та зміст презентації теж повинні відповідати вимогам:

- Викладайте матеріал стисло, з максимальною інформативністю тексту.
- Використовуйте слова і скорочення, уже знайомі учням.
- Не перевантажуйте цифрами і фактами.
- Ретельно структуруйте інформацію.
- Використовуйте короткі та лаконічні заголовки, марковані та нумеровані списки.

- Подавайте важливу інформацію (наприклад, висновки, визначення, правила тощо) крупним та виділеним шрифтом і розташовуйте у верхньому куті слайду.
- Розміщуйте другорядну інформацію внизу слайда.
- Відводьте кожному положенню окремий абзац.
- Викладайте головну ідею в першому рядку абзацу.
- Використовуйте табличні форми подання інформації (діаграми, схем) для ілюстрації найважливіших фактів, що дасть змогу подати матеріал компактно й наочно.
- Графіка має органічно доповнювати текст.
- Пояснення треба розміщувати якнайближче до ілюстрацій, із якими вони мають з'являтися на екрані одночасно.
- Інструкції до виконання завдань необхідно ретельно продумати щодо їхньої чіткості, лаконічності, однозначності.
- Використовуйте емоційний фон (художня проза запам'ятовується краще, ніж спеціальні тексти, а вірші – краще, ніж проза).
- Усю текстову інформацію потрібно ретельно перевірити на відсутність орфографічних, граматичних і стилістичних помилок.
- Продуктивність навчання збільшується, якщо одночасно задіяні зоровий і слуховий канали сприйняття інформації (зарубіжні джерела це називають принципом модальності). Тому рекомендується там, де це можливо, використовувати для тексту й графічних зображень звуковий супровід. Дослідження свідчать, що ефективність слухового сприйняття інформації становить 15 %, зорового – 25 %, а їх одночасне залучення до процесу навчання підвищує ефективність сприйняття до 65%.

Вибираючи шрифти, слід керуватися такими відомостями:

- Вибраний шрифт визначає вплив повідомлення на слухачів. Для серйозної аудиторії та повідомлень обирайте класичний шрифт (наприклад Times New Roman); для радісних повідомлень – «веселий» шрифт (наприклад Comic Sans MS).

- Шрифти із зарубками (Times New Roman and Bookman) легко читаються, тому їх використовують для друку великих обсягів тексту. Шрифти без зарубок (Arial and Verdana) простіші, тому вони краще виглядають у заголовках та колонитулах.
 - Створюючи презентації для перегляду в електронному вигляді або показу слайдів, використовуйте шрифти, які гарно виглядають на екрані. Шрифти Verdana,Tahoma, Bookman, Arial розроблені спеціально для використання на веб-сторінках.
 - Щоб забезпечити легкість читання, колір тексту потрібно зробити контрастним відносно кольору фону. Напівжирний шрифт і курсив використовуються лише для виділення – часте використання послаблює їх ефективність.
 - Кожний шрифт несе в собі певну індивідуальність, тому дуже важливо дотримуватися узгодженості. Якщо часто змінювати шрифт, повідомлення може виявитися неузгодженим. У презентації рекомендується використовувати не більше 3-4 шрифтів [5, с. 66].
Поради щодо створення ефективної презентації:
1. Перш ніж приступити до роботи над презентацією, потрібно добре розуміти, про що ви збираєтесь розповісти.
 2. У презентації не повинно бути нічого зайвого. Кожний слайд повинен представляти собою необхідну ланку розповіді і працювати на загальну ідею презентації.
 3. Користуйтеся готовими шаблонами під час вибору стиля символів та кольору фону. Не бійтесь творчого підходу. Експериментуйте під час розміщення графіки та утворення спецефектів.
 4. Додаткові ефекти не повинні перетворюватись на самоціль. Їх потрібно звести до мінімуму та використовувати тільки з метою привернути увагу глядача до важливих моментів демонстрації. Звукові та візуальні ефекти ні в якому разі не повинні виступати на передній план та перекривати корисну інформацію.

5. Під час утворення мультимедійних презентацій необхідно враховувати особливості сприймання інформації з екрана комп'ютера.
6. Необхідно підтримувати єдиний стиль показу інформації. Кожен слайд презентації повинен мати заголовок. Краще обмежитись двома або трьома шрифтами для всієї презентації. Тексти презентації не повинні бути великими. Корисно використовувати різні маркери.
7. Рекомендується використання кольору в презентації. Найбільш ефективно виділяти окремі частини тексту, клітини таблиці чи всю таблицю кольором.
8. Презентація повинна бути доступною та композиційно цілісною. Під час демонстрації матеріалу потрібно виділити декілька важливих моментів і час від часу повертатися до них, щоб висвітлити питання з різних боків. Це гарантує потрібне сприймання інформації учнями. Не бійтеся повторити свою думку, якщо бажаєте, щоб її засвоїли.

Висновки. Отже, створення та використання уроків-презентацій дає максимальний ефект у початковій школі. Життєвий досвід дітей ще досить незначний і тому малюнки, фото, аудіо записи, відео, які можна демонструвати за допомогою комп'ютерної техніки, створюють на уроках особливу атмосферу та настрій. За допомогою мультимедійних презентацій, відповідного комп'ютерного забезпечення, діти мають можливість ознайомитись із різноманітністю природи, господарською діяльністю населення, охороною і збереженням природи рідного краю, України, із системою цінностей у ставленні до природи, до людей, до самого себе. Організовується практична діяльність учнів, пов'язана з охороною та збереженням природних багатств.

Уроки з інформаційним супроводом допомагають ефективно вирішувати такі дидактичні завдання: сформувати мотивацію до навчання взагалі; засвоїти базові знання з предмета; сформувати навички самоконтролю. Дану технологію можна розглядати як пояснювально-ілюстративний метод навчання, основним призначенням якого є організація засвоєння інформації на основі сполучення навчального матеріалу з його зоровим сприйняттям.

Під час використання на уроці інформаційних технологій структура уроку принципово не змінюється. У ньому, як і

раніше, зберігаються всі основні етапи, змінюється, можливо, тільки їх тимчасові характеристики. Необхідно відзначити, що етап мотивації в даному випадку збільшується і несе пізнавальне навантаження. Це необхідна умова успішності навчання, оскільки без інтересу до здобуття знань, без уяви й емоцій немислима творча діяльність учня. Учні привертає новизна проведення інформаційних уроків. У класі під час таких уроків створюються умови для активного спілкування, за якого учні прагнуть висловити думки, вони з бажанням виконують завдання, виявляють цікавість до матеріалу, що вивчається. Учні вчаться самостійно працювати з навчальною, довідковою та іншою літературою з предмета. Дана технологія може використовуватись для анонсування теми уроку, як супровід до пояснення вчителя, як інформаційно-навчальний посібник та для контролю знань. У навчанні особливе значення надається сьогодні власній діяльності дитини, її пошуку, усвідомленню і застосуванню нею нових знань. Учителю у такому разі є організатором процесу навчання, керівником самостійної діяльності учнів, який надає їм потрібну допомогу і підтримку.

Список використаних джерел

1. Данилова О. В. Мультимедіа власноруч: текст, графіка, анімація, відео / О. Данилова, В. Манак, Д. Манак // Шкільний світ: Вид. Л. Галіцина, 2006. – 120 с.
2. Піхота О. М. Освітні технології: Навч.-метод. посібн. / О. М. Піхота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська; За ред. О. М. Піхоти. – К.: А.С.К., 2003. – 255 с.
3. Роберт Н. В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования / Н. В. Роберт. – М.: Школа-Пресс, 1994. – 344 с.
4. Соловьева Л. Ф. Компьютерные технологии для учителя / Л. Ф. Соловьева. – СПб.: БВ-Петербург, 2003. – 160 с.
5. Створюємо презентації. Power Point / Упор. І. Скляр. – К.: Ред. загальнопед. газети, 2005. – 112 с.

References

1. Danylova O. V. *Mul'tymedia vlasnoruch: tekst, grafika, animacija, video* [Multimedia on your own: text, graphics, animation, video] / O. Danylova, V. Manako, D. Manako // *Shkil'nyj svit: Vyd. L. Galicyna*, 2006, 120 p.

2. Pihota O. M. *Osvitni tehnologii': Navch.-metod. posibn* [Educational technologies: Educational and methodical manual] / O. M. Pihota, A. Z. Kiktenko, O. M. Ljubars'ka; Za red. O. M. Pihoty, K.: A.S.K., 2003, 255 p.
3. Robert N. V. *Sovremennye ynfomacyonnye tehnologyy v obrazovanyy: dydaktycheskiye problemy, perspektivy yspol'zovanyja* [Modern information technologies in education: didactic problems, prospects of use] / N. V. Robert, M.: Shkola-Press, 1994, 344 p.
4. Solov'eva L. F. *Kompjuternye tehnology dlja uchytelja* [Computer technologies for the teacher] / L. F. Solov'eva, SPb.: BV-Peterburg, 2003, 160 p.
5. *Stvorjujemo prezentacii'* [Create presentations]. *Power Point* / Upor. I. Skljjar, K.: Red. zagal'noped. gazety, 2005, 112 p.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Чернякова Олена Іванівна, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри психології та педагогіки
дошкільної освіти,
ДВНЗ «*Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди*»,
e-mail: *kafedra_phdpu@i.ua*

ДАНЫЕ ОБ АВТОРЕ

Чернякова Елена Ивановна, кандидат педагогических наук,
старший преподаватель кафедры психологии и педагогики
дошкольного образования
ГВУЗ «*Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды*»
e-mail: *kafedra_phdpu@i.ua*

DATA ON AUTHOR

Cherniakova Olena I., senior lecturer in psychology and
pedagogy of preschool education
*State Higher Educational Institution «Pereiaslav-Khmelnytskyi
Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University»*
e-mail: *kafedra_phdpu@i.ua*

РОЗДІЛ IV. ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

УДК 377-043.86(477)

DOI 10.5281/zenodo.1246591

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Ващенко А. П.

У статті здійснено аналіз досліджень науковців, які займалися дослідженням професійної освіти та обґрунтували напрями та перспективи її розвитку в Україні. Автор доводить необхідність проведення реформ у галузі професійної освіти як одного з чинників економічного розвитку держави.

Показано тісний взаємозв'язок професійної освіти із суспільно-політичними та соціально-економічними особливостями розвитку держави, а також із потребою у висококваліфікованих робітничих кадрах. Наголошується, що одним із найбільш пріоритетних напрямів у процесі реформування професійної освіти залишається оновлення навчально-матеріальної бази.

Ключові слова: професійна освіта, перспективи розвитку професійної освіти, проблеми розвитку професійної освіти, реформи, науково-методичне забезпечення, матеріальна база, зміст професійної освіти.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Ващенко А. П.

В статье дан анализ исследований ученых, которые занимались изучением профессионального образования и обосновали направления и перспективы его развития в Украине. Автор доказывает необходимости проведения реформ в отрасли профессионального образования как одного из факторов экономического развития государства.

Показана тесная взаимосвязь профессионального образования с общественно-политическими и социально-экономическими особенностями развития государства, а также с потребностью в высококвалифицированных рабочих

кадрах. Отмечается, что одним из наиболее приоритетных направлений в процессе реформирования профессионального образования остается обновление учебно-материальной базы.

Ключевые слова: профессиональное образование, перспективы развития профессионального образования, проблемы развития профессионального образования, реформы, научно – методическое обеспечение, материальная база, содержание профессионального образования.

PROSPECTS FOR DEVELOPMENT OF PROFESSION EDUCATION IN UKRAINE

Vashchenko A. P.

The article analyzes the researches of researchers who were engaged in research on vocational education and substantiated directions and prospects of its development in Ukraine. In the article the author argues that reforms in the field of vocational education are needed as one of the factors of the economic development of the state.

Shows the close relationship between vocational education and socio-political and socio-economic peculiarities of the state's development, as well as the need for highly skilled workers. It is noted that one of the most priority areas in the process of reforming vocational education remains the updating of the educational and material base.

Key words: vocational education, prospects of professional education development, problems of vocational education development, reforms, scientific and methodological support, material base, content of vocational education.

Постановка проблеми. Динамічні зміни, що відбулися сьогодні в сучасному українському суспільстві детермінують потребу системного реформування національної системи освіти. В Україні починає дедалі більше зростати значення освіти, яка стає не лише умовою підвищення культурного рівня населення, а й важливим ресурсом, який істотно впливає на соціальний та економічний розвиток держави.

Необхідною умовою розвитку професійно-технічної освіти виступає забезпечення відповідності її змісту потребам

та викликам сучасного суспільства. Вона має відповідати на запити ринку праці в потребі кадрів для економіки і, поряд з цим, залишатися важливою ланкою системи освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Учені різних галузей педагогічної науки обґрунтували методологію та науковий апарат вивчення професійної освіти за головними напрямками:

– історичні особливості розвитку вітчизняної системи професійно-технічної освіти в порівнянні із системами інших країн світу досліджували Н. В. Абашкіна, С. Д. Бабашин, Н. І. Барбашев, С. Я. Батишев, А. М. Беляєв, А. А. Булгаков, А. Н. Веселов, О. Н. Джурицький, Л. В. Жарова, Н. Г. Ничкало, В. В. Олійник, Е. Г. Осовський, К. І. Салімова [1, с. 7-8].

– питання фундаменталізації навчання в професійно-технічній освіті досліджували Н. В. Абашкіна, С. Ф. Артюх, С. Я. Батишев, А. П. Беляєв, А. А. Булгаков, Б. С. Гершунський, Г. Є. Гребенюк, А. М. Гуржій, Г. С. Гурторов, Н. І. Думченко, М. І. Махмутов, Н. Г. Ничкало, О. М. Новіков, Ю. С. Тюннікова [1, с. 8].

Значний внесок у розвиток системи ПТО (теоретичні дослідження, практичні розробки і реалізація їх на практиці) внесли такі дослідники як: Ю. К. Бабанський, С. Я. Батишев, А. П. Беляєв, Б. С. Гершунський, Р. С. Гуревич, Н. К. Деєва, К. Н. Катханова, Є. Г. Костяшкін, Р. М. Макаров, М. І. Махмутов, Н. Г. Ничкало, М. М. Шкодіна [1, с. 8].

Мета статті – аналіз перспективних напрямків розвитку системи професійної освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Мета професійної освіти полягає в задоволенні потреб особистості та суспільства в професійних освітніх послугах відповідного рівня, враховуючи вимоги ринку праці, забезпечення рівного доступу до якісної та безкоштовної освіти, у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації робітників, формування творчої та духовно багатой особистості, враховуючи її інтереси та здібності [4].

Сучасний ринок праці вимагає від випускника навчального закладу професійної освіти не лише ґрунтовних теоретичних знань, а й здатності самостійно застосовувати їх

у нестандартних життєвих ситуаціях. Вирішення даної проблеми передбачає потребу реформування системи професійно-технічної освіти [2, с. 165].

Дослідження учених надають можливість систематизувати розвиток системи професійної освіти та проаналізувати процеси даного періоду, зокрема визначити велику кількість проблем в освітній системі.

По-перше, необхідно розробити принципово нові підходи до змісту та структури професійно-технічної освіти.

По-друге, з урахуванням інтеграції професій навчальна документація має відображати розширене коло питань і обсяг знань, відповідних навичкам та вмінням кваліфікованого робітника широкого профілю.

По-третє, вся навчальна документація має спрямовувати інженерно-педагогічних працівників на поетапну атестацію учнів з послідовним присвоєнням робочих розрядів [1, с. 8].

Найбільш актуальні освітні проблеми, причини їх виникнення та пропозиції щодо їхнього усунення чи пом'якшення висвітлено в «Білій книзі національної освіти України». Головними напрямками модернізації професійно-технічної освіти автори виділяють зниження потенціалу кваліфікованих робітників в Україні в порівнянні з розвинутими країнами; підвищення ефективності діяльності професійно-технічних навчальних закладів, які на сьогодні дещо абстрагувалися від реальних потреб ринку праці [3, с. 97].

Дослідниками виділено такі шляхи реалізації та проблем розвитку професійно-технічної освіти:

- удосконалення законодавства, що полягає в приведенні нормативно-правової бази відповідно до завдань розвитку професійно-технічної освіти в умовах динамічних соціально-економічних змін;

- підвищення ефективності управління, яке має на меті впровадження нової моделі державно-громадського управління, створення центрів якості професійно-технічної освіти та інституцій з незалежного оцінювання якості підготовки випускників ПТНЗ;

- забезпечення взаємозв'язку ринку освітніх послуг із ринком праці, що полягає в створення єдиної методології

моніторингу ринку праці, на основі якого буде формуватися державне замовлення на підготовку кваліфікованих робочих кадрів;

- досягнення нової якості та результативності професійно-технічної освіти, що полягає в розробленні за участі роботодавців професійних стандартів, сучасних засобів навчання, створення експериментальних педагогічних майданчиків за галузевим спрямуванням, розроблення і впровадження кваліфікаційних дескрипторів, оновлення матеріально-технічної бази ПТНЗ, підвищення їхнього іміджу, створення єдиної системи статистики і показників якості професійно-технічної освіти, співвіднесеної зі світовою практикою [2, с. 167];

- підвищення соціального статусу та професіоналізму педагогічних працівників, що буде забезпечене через оновлення структури і змісту державних стандартів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації викладачів і майстрів виробничого навчання, їхнього системного застосування безпосередньо на виробництві, а також підняття престижу цієї діяльності;

- створення єдиного відкритого інформаційного простору через здійснення інформатизації професійно-технічної освіти, розгортання інформаційно-рекламної роботи про престижність робітничих професій, їх потребу на ринку праці та можливість опанування в системі професійно-технічної освіти.

- поглиблення міжнародної співпраці через приєднання до міжнародних договорів і проєктів, вивчення і використання досвіду європейських країн, збільшення обсягів стажування учнів, слухачів, педагогічних працівників ПТНЗ в інших країнах [3, с. 98–100].

Група авторів, яка займалася вивченням проблеми децентралізації управління професійним навчанням в Україні, зазначає, що сучасна система управління професійно-технічними навчальними закладами України не готова до повного забезпечення підготовки кваліфікованих робітників до вимог, які висуває ринок праці. Ця проблема проявляється в тому, що в країні існує дефіцит кадрів із окремих професій, але водночас за деякими вони готуються з надлишком. Основними

причинами наявних проблем дослідники визначають відсутність економічних стимулів, а подекуди – нормативної бази, що б спонукало ПТНЗ гнучко та системно реагувати на вимоги регіонального ринку праці, зокрема:

- принципи фінансування не відповідають вимогам сучасного ринку праці, тому обсяг бюджетного фінансування не залежить від ефективності роботи ПТНЗ, тобто не має стимулу навчальним закладам удосконалюватися і підвищувати якість підготовки кваліфікованих робітників;

- механізм планування роботи ПТНЗ є нормативно не визначеним у ринкових умовах;

- механізми налагодження зв'язків ПТНЗ із роботодавцями є нормативно не визначеними, адже на сьогодні вони існують на обласному та національному рівні, однак детальні механізми таких зв'язків на рівні навчального закладу нормативно не визначені [6, с. 22].

Сучасні дослідники визначають, що основними напрямками розв'язання проблем розвитку ПТО на сучасному етапі виступають:

- реструктуризація вузькопрофільного переліку спеціальностей;

- орієнтація змісту освіти на формування загальних компетентностей;

- зміна процесу та методологій навчання, підготовка тих, хто навчається, до можливих змін у процесі праці;

- зміна підпорядкування системи ПТО, передання ПТНЗ із центрального на місцевий рівень;

- залучення частини закладів ПТО до єдиної системи профільної старшої школи;

- налагодження соціального партнерства між ПТНЗ і працедавцями, ПТНЗ і ВНЗ, особливо на місцевому рівні [6, с. 3031].

Важливими для теми перспектив розвитку професійної освіти є погляди на реформування і модернізацію професійно-технічної освіти в Україні Н. Г. Ничкало, яка є провідним експертом в галузі професійної освіти, яка багато років займається проблемами професійно-технічної освіти. Під її науковим керівництвом були розроблені Концепція розвитку професійної

освіти в Україні (1991 р.), Концепція Державного стандарту ПТО (1998 р.), Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти (2004 р.) [2, с. 169].

На думку Н. Г. Ничкало, має бути чітка реалізація державної політики підготовки кваліфікованих робітників, не можна в усіх бідах звинувачувати працівників профтехосвіти. Вона вважає, що далі неможливо корегувати Закон «Про професійно-технічну освіту» і вносити до нього доповнення та уточнення, а треба зайнятися розробленням та прийняти Закон «Про професійну освіту», який би відповідав сучасним прогресивним тенденціям у підготовці майбутнього виробничого персоналу. Дослідниця зазначає, що з назвою «профтехосвіта» залишилася тільки Україна в усьому пострадянському, постсоціалістичному просторі. У жодній країні Європейського Союзу немає прикладів, коли випускників основної школи, тобто після закінчення гімназій, приймали б на навчання до університетів. «Це нонсенс, який призводить до серйозних перекосів у підготовці молоді до самостійної трудової діяльності» [5, с. 24].

Висновки. Отже, особливого значення набувають такі аспекти розвитку системи професійної освіти в Україні: науково-методичне та матеріально-технічне забезпечення; врахування науково-технічних досягнень при підготовці фахівців нових професій і перепідготовці існуючих; упровадження інноваційних технологій у навчальний процес; модернізація інформаційного середовища та інтелектуалізація професійної системи освіти; особистісно-орієнтований підхід у професійному навчанні та вихованні.

Реформа професійної освіти є однією із найактуальніших проблем в Україні, адже без висококваліфікованих кадрів є неможливим розвиток жодної із галузей економіки та промисловості, а будь-яке відставання веде до зниження рівня життя населення України.

Список використаних джерел

1. Анісімов М. Проблеми і перспективи професійно-технічної освіти в Україні // М. Анісімов // Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства. Матеріали

- Міжнародної науково-практичної конференції. К., 2016, Вип. 1, С. 7–11.
2. Данилова О. Перспективні напрямки розвитку системи професійно-технічної освіти в Україні // О. Данилова // Педагогічний альманах. Херсон., 2015. Вип. 25. С. 165–171
 3. Кремень В. Біла книга національної освіти України / В. Кремень. К., 2009. 376 с.
 4. Курлянд З. Н. Теорія і методика професійної освіти: навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Т. Ю. Осипова, Р. С. Гурін. К.: Знання, 2012. 390 с.
 5. Ничкало Н. Має бути чітка система реалізації державної політики підготовки кваліфікованих робітників / Н. Ничкало // Професійно-технічна освіта. 2012. № 1. С. 23–25.
 6. Сергеева Л. Науково-методичні матеріали до навчального модуля «Децентралізація управління професійним навчанням в Україні»: конспект лекції та спецкурсу для системи підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів професійної освіти / Л. М. Сергеева, Г. Г. Русанов. К., 2008. 116 с.

References

1. Anisimov M. *Problemy i perspektivy profesiino-tekhnichnoi osvity v Ukraini* [Problems and prospects of vocational education in Ukraine] // M. Anisimov // *Profesiina osvita v umovakh staloho rozvytku suspilstva. Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, K., 2016, Vyp. 1, pp. 7–11.
2. Danylova O. *Perspektivni napriamky rozvytku systemy profesiino-tekhnichnoi osvity v Ukraini* [Perspective directions of development of vocational education system in Ukraine] // O. Danylova // *Pedahohichnyi almanakh*, Kherson., 2015, Vyp. 25, pp. 165–171
3. Kremen V. *Bila knyha natsionalnoi osvity Ukrainy* [White Book of National Education of Ukraine] / V. Kremen, K., 2009, 376 p.
4. Kurliand Z. N. *Teoriia i metodyka profesiinoi osvity: navch. posib.* [Theory and methodology of vocational education: a

- manual] / Z. N. Kurliand, T. Iu. Osypova, R. S. Hurin, K.: Znannia, 2012, 390 p.
5. Nychkalo N. *Maie buty chitka systema realizatsii derzhavnoi polityky pidhotovky kvalifikovanykh robitnykiv* [There should be a clear system of implementation of the state policy of training skilled workers] / N. Nychkalo // *Profesiino-tekhnichna osvita*, 2012, № 1, pp. 23–25.
6. Serheieva L. *Naukovo-metodychni materialy do navchalnoho modulia «Detsentralizatsiia upravlinnia profesiinym navchanniam v Ukraini»: konspekt leksii ta spetskursu dlia systemy pidvyshchennia kvalifikatsii kerivnyh ta pedagogichnyh kadriv profesijnoi' osvity* [Scientific and methodical materials for the training module «Decentralization of the management of professional training in Ukraine»: a summary of the lecture and a special course for the professional development of guidance and pedagogical staff of vocational education] / L. M. Sergejeva, G. G. Rusanov, K., 2008, 116 p.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Вашенко Анна Петрівна, викладач кафедри документознавства

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 08401, Київська обл. м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 30. 08401, Київська обл. м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 32, кв. 513. 0635162136 e-mail: karpan22@ukr.net.

ДАнные ОБ АВТОРЕ

Вашенко Анна Петров, преподаватель кафедры документоведения

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды», 08401, Киевская обл. г. Переяслав-Хмельницкий, ул. Сухомлинского, 30. 08401, Киевская обл. г. Переяслав-Хмельницкий, ул. Сухомлинского, 32, кв. 513. 0635162136 e-mail: karpan22@ukr.net.

DATA ON AUTHOR

Vashchenko Anna P., lecturer of the Department of Documentation

Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University, 08401, Kyiv region, Pereiaslav-Khmelnitsky, street. Sukhomlinsky, 30.

08401, Kyiv region Pereiaslav-Khmelnitsky, street.

Sukhomlynsky, 32, sq. 513. 0635162136

e-mail: karpan22@ukr.net

УДК 378.147:002.1

DOI 10.5281/zenodo.1246608

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА У МЕЖАХ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 015

«ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА»: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Демуз І. О.

У статті проаналізовано особливості підготовки фахівців за спеціальністю 015.05 «Професійна освіта (Документознавство)», охарактеризовано компетентності, якими оволодівають майбутні педагоги професійного навчання з документознавства. Акцентовано увагу на важливості неперервної професійної освіти, що відповідає світовим тенденціям освіти впродовж життя.

Доведено, що в контексті нової освітньої парадигми виникла необхідність розробки галузевих стандартів вищої освіти. Аналіз проектів стандартів засвідчив, що гуманістична і людиноцентрична парадигма професійної освіти подекуди трансформується в технологічну / технократичну. Відкритим залишається питання співвідношення педагогічних і документознавчих дисциплін у навчальних планах підготовки бакалаврів і магістрів; невирішеним є питання про необхідність включення до навчальних планів дисциплін бібліотечнознавчого, книгознавчого й архівознавчого спрямування. Наголошено на тому, що основними принципами підготовки фахівців у межах спеціальності «Професійна освіта» повинні залишатися її

гуманітаризація, фундаменталізація та діяльнісна спрямованість.

Ключові слова: підготовка фахівців, документознавство, професійна освіта, компетентність, галузеві стандарти вищої освіти.

ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ДОКУМЕНТОВЕДЕНІЮ ПО СПЕЦІАЛЬНОСТІ 015 «ПРОФЕСІОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ»: ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННОСТИ

Демуз И. А.

В статье проанализированы особенности подготовки специалистов по специальности 015.05 «Профессиональное образование (Документоведение)», охарактеризованы компетентности, которыми овладевают будущие педагоги профессионального обучения по документоведению. Акцентировано внимание на важности непрерывного профессионального образования, соответствующего мировым тенденциям образования в течение жизни.

Доказано, что в контексте новой образовательной парадигмы возникла необходимость разработки отраслевых стандартов высшего образования. Анализ проектов стандартов показал, что гуманистическая и человекоцентрическая парадигма профессионального образования иногда трансформируется в технологическую / технократическую. Открытым остается вопрос соотношения педагогических и документоведческих дисциплин в учебных планах подготовки бакалавров и магистров; нерешенным есть вопрос о необходимости включения в учебные планы дисциплин библиотечного, книговедческого и архивоведческого характера. Отмечено, что основными принципами подготовки специалистов в рамках специальности «Профессиональное образование» должны оставаться ее гуманитаризация, фундаментализация и деятельностная направленность.

Ключевые слова: подготовка специалистов, документоведение, профессиональное образование, компетентность, отраслевые стандарты высшего образования.

**THE PREPARATION OF PROFESSIONALS IN
DOCUMENT SCIENCE WITHIN SPECIALTY 015
«PROFESSIONAL EDUCATION»:
CHALLENGES OF TODAY**

Demuz I. O.

The article analyzes the peculiarities of the training of specialists of the specialty 015.05 «Professional Education (Document Science)», describes the competences that future teachers of professional training in document science learn. The emphasis is placed on the importance of continuing vocational education, which corresponds to the world trends in life-long education.

It has been proved that in the context of the new educational paradigm it became necessary to develop sectoral standards for higher education. An analysis of draft standards has shown that the humanistic and human-centric paradigm of vocational education is transformed into technological / technocratic. The question is the relation of pedagogical and documentary disciplines in the curriculum of preparation of bachelors and masters; the issue of the need to include in the curriculum of linguistic, bibliographic and archival studies disciplines is unresolved. It is emphasized that the basic principles of training specialists within the specialty «Vocational education» should remain its humanization, fundamentalization and activity orientation.

Key words: *training of specialists, document science, vocational education, competence, branch standards of higher education.*

Постановка проблеми. У зв'язку з провідними тенденціями в сучасній освітній сфері система професійної підготовки фахівців, у тому числі й документознавців, потребує суттєвої оптимізації, зміни педагогічної парадигми, реалізації ефективного освітнього процесу підготовки висококваліфікованих кадрів. Сьогодні особлива увага звертається на забезпечення неперервності професійної освіти. Перспективи розвитку професійної освіти визначаються пріоритетними напрямками соціально-економічного поступу України, утвердженням національної системи освіти як

головного чинника економічного й духовного розвитку Українського народу, необхідністю адаптації до демократичних і ринкових перетворень у суспільстві, що зумовлено входженням у європейський і світовий освітній та інформаційний простори. Сучасна освіта має бути безпосередньо пов'язана з потребами економіки держави, а її якість відповідати сучасним вимогам, адже в ринкових умовах виробництва втриматися на робочому місці зможуть лише висококваліфіковані працівники, які досконало володіють професією, можуть швидко змінювати спеціалізацію, що стане певним гарантом їхньої зайнятості.

Світова тенденція неперервної професійної освіти (освіти впродовж життя) зумовлює необхідність цілісного розв'язання проблем розвитку трудового потенціалу, його професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації, щоб дати людині належні знання, вміння та компетентності для забезпечення її гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, що швидко розвивається [3]. У зв'язку з цим аналіз розвитку професійної підготовки висококваліфікованих фахівців в Україні залишається актуальним і важливим.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз джерел свідчить, що основу підготовки кадрів з документознавства заклали дослідження, здійснені в контексті неперервної професійної освіти (С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, С. О. Сисоєва та ін.), професійної підготовки майбутніх фахівців (Ю. Д. Бойчук, О. А. Дубасенюк, М. Б. Євтух та ін.) професійної підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності (В. В. Бездрабко, Ю. О. Бриль, Н. А. Гайсинюк, С. В. Дубова, С. Г. Кулешов, Н. М. Кушнарченко, О. В. Матвієнко, Ю. І. Палеа, М. С. Слободяник, В. Г. Спрінсян, Л. Я. Філіпова, Г. М. Швецова-Водка та ін.).

Аналіз праць із проблематики засвідчує, що в спеціальній літературі вивчаються аспекти підготовки здобувачів вищої освіти виокремлено в контексті спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» (сьогодні – «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»), а підготовка фахівців за спеціальністю «Професійна освіта (Документознавство)» випадає з поля зору дослідників. Окрім

того, особливої уваги потребує розгляд питання реформування, еволюції та модернізації документознавчої освіти України в контексті євроінтеграційних процесів освітнього простору з метою підготовки конкурентоспроможного на ринку праці фахівця.

Мета дослідження – проаналізувати особливості підготовки фахівців за спеціальністю 015.05 «Професійна освіта (Документознавство)» в контексті нової освітньої парадигми.

Виклад основного матеріалу. В Україні кілька десятків вищих навчальних закладів здійснюють підготовку фахівців з документознавства за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (за різними спеціалізаціями; галузь знань 02 «Культура та мистецтво»). Як правило, ці кадри готують виші технічного спрямування, подекуди – гуманітарного. Серед найбільших варто назвати: Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Європейський університет, Івано-Франківський національний технічний університет нафти та газу, Київський національний університет культури і мистецтв, Національний авіаційний університет, Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», Національний університет «Львівська політехніка», Національний університет «Острозька академія» Одеський національний політехнічний університет, Рівненський державний гуманітарний університет, Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, Тернопільський національний економічний університет, Харківська державна академія культури, Центральноукраїнський національний технічний університет та ін. (станом на 2014 р. за даними інформаційної системи «Конкурс» спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність» була відкрита в 66 вищих навчальних закладах України).

Поряд із цим, фахівців з документознавства в Україні готують і в межах спеціальності 015.05 «Професійна освіта (Документознавство)» (галузь знань 01 Освіта/Педагогіка). На підготовці таких кадрів спеціалізуються лише кілька навчальних закладів, серед яких: ДВНЗ «Переяслав-

Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» та Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. В останньому з них у 2017 р. на інженерно-педагогічному факультеті розпочався набір студентів за даною спеціальністю (випусковою є кафедра теорії та методики професійної підготовки).

У ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» підготовка здобувачів вищої освіти за даною спеціальністю здійснюється з 2012 р. (фінансово-гуманітарний факультет). На відміну від інших навчальних закладів, що готували переважно фахівців з документознавства та інформаційної діяльності, навчання в ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» надає студентам можливість отримати подвійну кваліфікацію: педагога професійного навчання та документознавця. На сьогоднішній день кафедрою документознавства здійснюється підготовка за освітніми рівнями бакалавра (кваліфікація – педагог професійного навчання з документознавства, документознавець), магістра (кваліфікація – викладач ВНЗ з професійної освіти (документознавство), документознавець), магістра наук (кваліфікація – магістр наук з професійної освіти (документознавство), документознавець).

Згідно наказу Міністерства освіти і науки від 6 листопада 2015 р. № 1151 «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266» сформовано нові галузі знань і спеціальності. До переліку включено 96 спеціальностей, що охоплюють 27 галузей знань (значне скорочення та ліквідація цілої низки галузей знань та спеціальностей (на 424 одиниці) викликало жваву дискусію у ЗМІ та в академічному середовищі). Проте, можна стверджувати, що створення нового Переліку галузей знань та спеціальностей знаменувало собою суттєві трансформаційні зрушення в системі вищої освіти України та стало викликом на запити сьогодення.

У контексті нової освітньої парадигми виникла необхідність розробки стандартів вищої освіти для всіх рівнів. Як вважає Ю. Бриль, при розробці складових галузевого стандарту необхідно дотримуватися загальних принципів їхнього формування та враховувати функціональні особливості фахівців документно-інформаційної сфери; в основу розробки складових стандартів мають бути покладені міжнародні/національні стандарти якості освітніх послуг та стандарти професійної діяльності (в разі їхньої наявності), в яких відображені, у т. ч., й вимоги роботодавців до випускників університетів [2, с. 76].

Розробкою стандартів вищої освіти займається науково-методична комісія з культури і мистецтва сектора вищої освіти Науково-методичної ради МОН України. До її складу включено підкомісії згідно новоутворених спеціальностей (Наказ МОН України від 6 квітня 2016 р. № 375). Власного стандарту очікує і спеціальність 015 «Професійна освіта». Так, до науково-методичної підкомісії сектора вищої освіти зі спеціальностей Професійна освіта (документознавство, дизайн, товарознавство, економіка, екологія, охорона праці) ввійшло 9 осіб: доценти та професори профільних кафедр ряду закладів вищої освіти.

У процесі підготовки фахівців з документознавства за даною спеціальністю і, відповідно, розробки стандарту вищої освіти закономірно можуть виникнути труднощі з забезпеченням рівноправного розвитку в її межах усіх складових – і педагогічних, і суто документознавчих. Зрозуміло, що у межах єдиного стандарту для спеціальності 015 «Професійна освіта», яка охоплює 22 спеціалізації (Будівництво; Видавничо-поліграфічна справа; Гірництво; Деревообробка; Документознавство; Електроніка, радіотехніка та телекомунікації; Електротехніка та електромеханіка; Енергетика; Зварювання; Комп'ютерні технології; Машинобудування; Металургія; Метрологія, стандартизація та сертифікація; Нафтогазова справа; Охорона праці; Сфера обслуговування; Технологія виробів легкої промисловості; Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства; Товарознавство; Транспорт; Харчові технології;

Хімічні технології) (Наказ МОН України від 21.03.2016 р. № 292), неможливе повноцінне представлення усіх необхідних компетентностей для фахівця того чи іншого напрямку. Аналіз проектів стандартів свідчить, що гуманістична і людиноцентрична парадигма професійної освіти подекуди, на жаль, трансформується в технологічну/технократичну. Поряд із цим, на нашу думку, відкритим залишається питання співвідношення педагогічних і документознавчих дисциплін у навчальних планах підготовки бакалаврів і магістрів; невирішеним є питання про необхідність (чи навіть можливість) включення до навчальних планів дисциплін бібліотечнознавчого, книгознавчого чи архівознавчого спрямування.

Стосовно вищесказаного зауважимо, що основними принципами підготовки фахівців у межах спеціальності «Професійна освіта» повинні залишатися її гуманітаризація, фундаменталізація та діяльнісна спрямованість. Гуманітаризація освіти полягає, по-перше, у збільшенні частки гуманітарних предметів у навчальних програмах, по-друге, у формуванні в людини особливого ставлення до навколишнього середовища і до себе самої, до своєї діяльності, відповідальність за неї. Гуманітаризація освіти – це процес, протилежний до її технократизації, тобто спрямованості професійної підготовки на безумовне «служіння» науково-технічному прогресу, що найбільш притаманне професійній школі. Характерною рисою має залишатися фундаменталізація професійної освіти, яка виявляється в переході до підготовки спеціалістів широкого профілю, що передбачає об'єднання спеціальностей. Водночас фундаменталізація освіти вимагає посилення уваги до загальноосвітніх компонентів професійних освітніх програм. Саме така фундаментальна загальноосвітня підготовка в поєднанні з професійно-теоретичною забезпечує широту загального і професійного світогляду, здатність швидко опанувати новий зміст, форми та засоби праці, орієнтуватися в мінливих умовах ринкової економіки.

Метою навчання студентів за спеціальністю 015.05 «Професійна освіта (Документознавство)» є, перш за все, підготовка педагогів професійного навчання з

документознавства і викладачів ВНЗ з документознавства, тому поряд із загальними та фаховими спеціалізованими компетентностями (діловодсько-кадровими, організаційно-управлінськими, інформаційно-аналітичними) у випускників мають бути сформованими й фахові спеціальні компетентності (психолого-педагогічні та предметно-методологічні), які допоможуть фахівцям працювати в системі вищої школи та викладати документознавчі дисципліни.

Так, у процесі навчання в студентів формуються наступні *психолого-педагогічні компетентності*:

- здатність створювати умови розвитку людини, формувати систему освіти;
- здатність вчити знанням та способам їх одержання, формувати навчальну діяльність учнів/студентів;
- здатність розвивати в учнів/студентів техніку розуміння, мислення, дії, рефлексії; розвивати й коригувати окремі сторони особистості;
- здатність до рефлексії та осмислення власних та інших систем професійних цінностей; розвитку професійних здібностей та практичних навичок (педагогічної майстерності);
- здатність реалізувати викладацькі/навчальні й оцінювальні стратегії і розуміння їх теоретичних основ; здатність створювати рівноправний і справедливий клімат, що сприяє навчанню всіх учнів/студентів, незалежно від їх соціально-культурно-економічного статусу;
- здатність співпрацювати з освітньою, науковою та професійною спільнотою на місцевому, регіональному і більш широкому глобальному рівнях;
- здатність здійснювати психологічну підтримку всіх вихованців;
- володіння методами експрес-діагностики та інструментарієм, що дозволяє управляти психічним розвитком особистості;
- володіння прийомами саморегуляції, педагогічним тактом у будь-яких педагогічних ситуаціях;
- володіння ерудицією і широким світоглядом, сформованістю гуманістичних цінностей особистості педагога професійного навчання.

Серед предметно-методологічних компетентностей виділяємо:

- знання змісту навчального предмету та прагнення до набуття нових знань, орієнтація в сучасних дослідженнях у галузі документознавства;
- здатність проводити дослідницьку роботу з учнями/студентами у галузі документознавства та пропонувати різні погляди на досліджуваний матеріал;
- здатність встановлювати зв'язки всередині предмета та з іншими дисциплінами;
- володіння системою методологічних знань про методи наукового пізнання та здатність застосувати їх у професійній діяльності;
- здатність забезпечувати виконання нормативних актів щодо організації навчально-виховного процесу, розробляти й удосконалювати зміст і навчально-методичне забезпечення професійної підготовки учнів/студентів;
- здатність здійснювати моніторинг навчального процесу з метою поліпшення методики організації навчання;
- готовність нести персональну відповідальність за створення безпечних умов навчання, планувати й управляти часом у навчально-виховному процесі;
- здатність перетворювати цілі, зміст навчального предмета і способи дій в ресурси особистісного розвитку і соціалізації кожного учня/студента;
- здатність підтримувати зв'язки з підприємствами, організаціями та умовами з питань практичної підготовки учнів/студентів та працевлаштування випускників.

Поряд з фаховими документознавчими дисциплінами до навчальних планів підготовки фахівців внесено ряд дисциплін педагогічного спрямування: «Теорія та методика виховної роботи», «Дидактичні основи професійної освіти», «Методика викладання фахових дисциплін», «Методологічні засади професійної освіти», «Основи педагогічної творчості», «Комунікативні процеси у педагогічній діяльності», «Методика професійного навчання: дидактичне проектування, основи технології навчання», «Креативні технології навчання» – на бакалавраті; «Університетська освіта», «Дидактичні системи у

вищій школі», «Освітологія», «Педагогіка вищої школи», «Сучасні концепції вітчизняної і зарубіжної педагогіки і психології», «Педагогічна та професійна етика» – в магістратурі.

Як стверджує Н. Белікова, у системі неперервної освіти вища освіта для майбутнього фахівця з документознавства повинна стати тією ланкою професійного становлення, на якій він отримує потужний імпульс свого інтелектуального потенціалу, стимулювання процесів саморозвитку і самоосвіти, активного формування пізнавальних і професійних мотивів [1]. Одним із завдань професійної освіти є забезпечення варіативності та гнучкості освітніх програм з урахуванням змін на ринку праці та попиту на нові професії. Зазначимо, що основна мета професійної освіти – загальний і професійний розвиток особистості, становлення її професійної культури. Вона конкретизується у трьох напрямках. *Перший* – створення умов для оволодіння людиною знаннями і навичками у сфері професійної діяльності, отримання кваліфікації, що забезпечує участь особистості в суспільно корисній праці відповідно до її інтересів і здібностей. При цьому професійна освіта може розглядатися як засіб самореалізації особистості, оскільки саме в професійній діяльності найбільш повно розкриваються здібності людини, а також як засіб соціального самозахисту, усталеності й адаптації до умов ринкової економіки. *Другий напрям* – виховання соціально активної особистості, яка у своєму житті керується загальнолюдськими (честь, совість, людська гідність, справедливість) та культурно-національними (працелюбність, волелюбність, толерантність тощо) цінностями і здатна до перетворення виробництва, виробничих, економічних, суспільних відносин, до участі в управлінні, несе відповідальність за результати своєї діяльності тощо. *Третій напрям* – задоволення нагальних і перспективних потреб виробництва в кваліфікованих фахівцях, рівень підготовки яких відповідав би вимогам науково-технічного, соціального прогресу, які б були професійно мобільними, мали різнобічні професійні та загальноосвітні знання, уміння і навички [4].

Висновки. Згідно наказу Міністерства освіти і науки від 6 листопада 2015 р. № 1151 «Про особливості запровадження

переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266» сформовано нові галузі знань і спеціальності, за якими підготовка фахівців з документознавства в університетах України здійснюється в межах спеціальностей 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» та 015.05 «Професійна освіта (Документознавство)». В умовах ринкової економіки й інформаційно-технологічного розвитку спостерігається поступова еволюція професійної освіти, що має відповідати світовим тенденціям освіти впродовж життя. Забезпечення неперервності професійної освіти докорінно змінює роль вищої школи, мету її діяльності та функції. Головною метою неперервної професійної освіти є: підготовка висококваліфікованих фахівців для всіх ланок системи документознавства на основі реального попиту на їхні послуги; формування здатності забезпечувати на всіх рівнях педагогічно організовану неперервну інформаційно-комунікаційну діяльність з різними соціально-демографічними групами населення і створювати їм умови для інформаційної самоосвіти. У студентів, які навчаються за спеціальністю 015.05 «Професійна освіта (Документознавство)» поряд із загальними та фаховими спеціалізованими (діловодсько-кадровими, організаційно-управлінськими, інформаційно-аналітичними тощо) компетентностями формуються й фахові спеціальні – психолого-педагогічні та предметно-методологічні, які дають можливість повноцінно виконувати функції педагогів професійного навчання з документознавства та викладачів ВНЗ з документознавства. Наразі розвиток спеціальності 015.05 «Професійна освіта (Документознавство)» супроводжується об'єктивною еволюцією навчальних планів підготовки фахівців та розробкою державних стандартів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Белікова Н. Сучасні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності [Електронний ресурс] // Освіта регіону:

- Український науковий журнал. 2014. № 1–2. Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/1251>
2. Бриль Ю. О. Документознавча освіта в контексті реформування вищої освіти України // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2016. № 3. С. 70–79.
 3. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Професійна освіта як складова забезпечення кваліфікованого кадрового потенціалу України: проблеми та шляхи вирішення», схвалені Постановою Верховної Ради України від 7 вересня 2016 року № 1493-VIII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1493-19>.
 4. Теорія і методика професійної освіти: Навч. посібн. [Електронний ресурс] / Н. З. Курлянд [та ін.]; за ред. З. Н. Курлянд. Київ: Знання, 2012. 390 с. Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072055039/pedagogika/teoriya_i_metodika_profesiynoyi_osviti.

References

1. Byelikova N. *Suchasni tendentsiyi profesiynoyi pidhotovky maybutnikh fakhivtsiv z dokumentoznavstva ta informatsiynoyi diyalnosti* [Contemporary trends in the training of future specialists in document science and information activities]. *Osvita rehionu: Ukrayinskyy naukovyy zhurnal*, 2014, № 1–2. *Rezhym dostupu*: <http://social-science.com.ua/article/1251>.
2. Bryl Yu. O. *Dokumentoznavcha osvita v konteksti reformuvannya vyshchoyi osvity Ukrayiny* [Documentary education in the context of the reform of higher education in Ukraine]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya*, 2016, № 3, pp. 70–79.
3. *Rekomendatsiyi parlamentskykh slukhan na temu: «Profesiyna osvita yak skladova zabezpechennya kvalifikovanoho kadrovoho potentsialu Ukrayiny: problemy ta shlyakhy vyrishennya»*, *skhvaleni Postanovoyu Verkhovnoyi Rady Ukrayiny vid 7 veresnya 2016 roku № 1493-VIII* [Recommendations of the parliamentary hearings on the subject: «Vocational education as a component of

ensuring Ukraine's skilled personnel potential: problems and solutions», approved by the Verkhovna Rada of Ukraine on September 7, 2016 № 1493-VIII]. Rezhyim dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1493-19>.

4. *Teoriya i metodyka profesiynoyi osvity: Navch. posibn.* [Theory and methodology of vocational education: a tutorial] / N. Z. Kurlyand [ta in.]; za red. Z. N. Kurlyand. Kyiv: Znannya, 2012. 390 p. Rezhyim dostupu: http://pidruchniki.com/1584072055039/pedagogika/teoriya_i_metodika_profesiynoyi_osviti.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Демуз Інна Олександрівна, доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри документознавства

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

e-mail: demuz_inna@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Демуз Инна Александровна, доктор исторических наук, доцент, заведующая кафедрой документоведения

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина, 08401

e-mail: demuz_inna@ukr.net

DATA ON AUTHOR

Demuz Inna O., Doctor of Historical Sciences, the Head of Document Science Department

State Higher Educational Institution «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University»

30, Sukhomlynsky Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region, Ukraine, 08401

e-mail: demuz_inna@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

Костик Є. В.

У статті висвітлені перспективи розвитку вітчизняної професійної освіти в контексті сучасних реалій. Розглянуті три аспекти розвитку змісту професійної освіти: розширення профілю підготовки фахівців, інтеграція з загальною освітою і формування «базисних кваліфікацій». Аналіз діяльності професійної освіти дозволив окреслити пріоритетні напрями її подальшого розвитку. З'ясовано, що для поліпшення ситуації в професійній освіті слід задіяти ефективні механізми її розвитку, як на національному, так і на регіональному рівнях, зокрема: цілеспрямовано розвивати лідерство і партнерство; сприяти розбудові нових громадських інституцій; забезпечити постійний моніторинг якості професійної освіти як на загальнонаціональному рівні, так і на рівні окремого навчального закладу; створити систему електронного управління процесом навчання; вибудувати ефективну систему постійного науково-фахового розвитку викладачів упродовж професійно-педагогічної кар'єри.

Ключові слова: професійна освіта, зміст професійної освіти, підготовка фахівців, вищий заклад освіти, пріоритетні напрями професійної освіти, професійна освіта «Документознавство».

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ РЕАЛИЙ

Костик Е. В.

В статье освещены перспективы развития отечественного профессионального образования в контексте современных реалий. Рассмотрены три аспекта развития содержания профессионального образования: расширение профиля подготовки специалистов, интеграция с общим образованием и формирования «базисных квалификаций».

Анализ деятельности профессионального образования позволил определить приоритетные направления дальнейшего развития. Выяснено, что для улучшения ситуации в профессиональном образовании, следует задействовать эффективные механизмы ее развития, как на национальном, так и на региональном уровнях, а именно: целенаправленно развивать лидерство и партнерство; способствовать развитию новых общественных институтов; обеспечить постоянный мониторинг качества профессионального образования на общенациональном уровне, так и на уровне отдельного учебного заведения; создать систему электронного управления процессом обучения; выстроить эффективную систему постоянного научно-профессионального развития преподавателей в течение профессионально-педагогической карьеры.

Ключевые слова: профессиональное образование, содержание профессионального образования, подготовка специалистов, высшее учебное заведение, приоритетные направления профессионального образования, профессиональное образование «Документоведение».

PROSPECTS OF THE NATIONAL PROFESSIONAL EDUCATION DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF MODERN REALITIES

Kostyk Ye. V.

The article outlines the prospects of the national vocational education development in the context of modern realities. Three aspects of the development of the content of vocational education are considered: expansion of specialists training by profession, integration with general education and formation of «basic qualifications». Analysis of the activity of vocational education made it possible to determine the priority aims regarding the future development. It is determined that to improve the situation in vocational education, it is necessary to use effective mechanisms for its development, both at the national and regional levels, namely: to purposefully develop leadership and partnership; promote the development of new public institutions; to ensure continuous monitoring of the quality of vocational education both

at the national level and at the level of the individual educational institution; to create a system of electronic control of the learning process; to build an effective system of continuous scientific and professional development of teachers during their professional and pedagogical careers.

Key words: *vocational education, content of vocational education, training of specialists, higher education institution, priority directions of vocational education, vocational education «Document Science».*

Постановка проблеми. В Україні особливого значення професійна освіта набуває через специфіку нинішнього етапу розвитку країни. Глибокі соціально-економічні зрушення, що спричинили диференціацію суспільства, зумовлюють інтерес до професійної освіти як до фактора, що визначає майбутнє становище людини в суспільстві. Молодь прагне отримувати вищу освіту, проте, водночас відомо, що переважну більшість безробітних становлять особи з вищою освітою, котрі за наявності вакансій на заводах, у будівництві до верстатів не поспішають. У зв'язку з цим, велику роль освіта має відігравати в активізації здібностей людини до засвоєння та продукування інновацій, особливо в умовах модернізацій і кризи.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор показав, що серед відомих українських вчених, які досліджували основні характеристики системи професійної освіти та процес формування професіоналізму фахівців окремих професій у різні часи, можна назвати Н. Авшенюк, О. Астахова, В. Бойко, К. Гаращук, О. Головка, Л. Гордієнко, О. Загайко, С. Заскалета, Н. Малькову, Д. Мельничук, С. Нікітjuk, Л. Оршанський, А. Посталенко, Л. Пуховську, О. Трофімову, Л. Янковська та ін. І хоч зазначена проблематика не нова, вона потребує уточнення, врахування фахової специфіки закладу та професійної зорієнтованості майбутніх фахівців на сучасному етапі становлення професійної освіти.

Мета статті – охарактеризувати перспективи розвитку вітчизняної освіти в контексті сучасних реалій.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні можна проводити перепідготовку для оволодіння робочими професіями, насамперед в установах базової професійної освіти – професійних училищах, ліцєях, технікумах, коледжах. Проте, на думку деяких учених, перспективнішим є інший шлях – отримання робітничої професії, зокрема ремісничого профілю, у профтехучилищах, ліцєях, коледжах з подальшим продовженням освіти у ЗВО або з одночасним навчанням у ньому. Цей шлях матиме майбутнє, якщо установи початкової і середньої професійної освіти з власної ініціативи запрошуватимуть студентів денних ЗВО одночасно отримувати робочі професії в цих установах. Причому залучати можна студентів будь-яких ЗВО: численні спостереження доводять, що саме поєднання робітничої професії або професії техніка з вищою гуманітарною освітою забезпечує найбільшу стійкість особистості на ринку праці та, мабуть, і загалом у житті.

Суспільство, в якому знання стають капіталом і головним ресурсом економіки, висуне нові й жорсткі вимоги до школи як загальноосвітньої, так і професійної. Вже сьогодні в реформуванні вітчизняної професійної освіти необхідно враховувати такі основні тенденції:

1) в умовах ринкової економіки людина виступає активним суб'єктом на ринку праці, вільно розпоряджається своїм головним капіталом – власною кваліфікацією. Нині для значної частини працездатного населення України, (в тому числі й частини молоді) вкрай важко подолати психологічний бар'єр переходу з позиції найманого державного працівника до позиції активного суб'єкта ринку праці: потреба в самостійному пошуку досить високооплачуваної роботи; можливість одночасно працювати в декількох місцях тощо. Самому приймати рішення важко – свобода вибору лякає людей, які звикли жити в тоталітарній системі;

2) в умовах ринкової економіки в силу надзвичайно високою рухливості її кон'юнктури кожній людині доводиться не лише часто змінювати місце роботи, але і в середньому протягом трудового життя 5-6 разів змінювати професію. Це вимагає, по-перше, зламати існуючий в нас психологічний стереотип, коли добрим працівником вважалася людина, котра десятиліттями

працювала на одному робочому місці. Втрата роботи у нас поки що більшістю населення оцінюється як особиста трагедія, хоча, як показують соціологічні дослідження, в 95% випадків людина, котра втратила роботу, влаштовується на нову – більш цікаву, з більш високою заробітною платою. По-друге, в цих умовах молодь повинна отримувати таку базову професійну освіту, яка дозволить їй відносно легко освоювати нові професії у майбутньому. Образно кажучи, професійна освіта повинна стати конвертованою;

3) у країнах з ринковою економікою понад 10% працездатного населення включено у підприємницьку діяльність. Причому, тільки для 2-3% населення підприємництво є професійною діяльністю. Для інших – це можливість отримання додаткового заробітку у вільний від основної роботи час на кшталт так званих «туристів-підприємців», «човників» тощо. Причому, як показали спеціально проведені дослідження, для підприємницької діяльності не вимагається якої-небудь спеціальної освіти, успіх підприємця в основному визначається його природними задатками;

4) створення кожного нового робочого місця в країнах Європи, США та Японії обходиться близько 1 млн. доларів. Тому державі часто простіше постійно сплачувати безробітним досить велику допомогу, ніж створювати нові робочі місця, при цьому всіляко вітається самозайнятість, коли безробітні самі створюють собі робочі місця, організовуючи малі підприємства: сімейні кафе, пральні, займаючись народними ремеслами, роздрібною торгівлею тощо;

5) у світі відбувається різке скорочення числа менеджерів середньої ланки, в нашому розумінні, начальників дільниць, майстрів, змінних інженерів, завідуючих відділами тощо. Фірми орієнтуються на самостійність кожного працівника, їх самозайнятість, роботу в малих самоврядних командах. Причому, в цих умовах перевага віддається людям з вищою освітою, в тому числі навіть для роботи на конвеєрі. Так, 97% робітників, прийнятих на заводи Форда після 1991 р. мають вищу освіту;

6) всього 20% зайнятого населення у світі працює за фахом, а 42% молоді змінюють свої професії в перші два роки після закінчення професійного навчального закладу. В Україні ці цифри виявилися приблизно такими ж. У минулі роки вони ретельно приховувалися, оскільки вважалося, що саме такі дані вказують на неефективність діяльності ПТНЗ, технікумів, ЗВО. Однак це виявилось цілком нормальним, поширеним явищем у більшості країн світу.

Таким чином, працездатне населення розпадається ніби на дві категорії: з одного боку, порівняно тонкий шар професійної еліти – професіоналів високого класу, з іншого боку, всі інші досить освічені або високоосвічені робітники, які відносно легко можуть переходити від однієї професійної діяльності до іншої, з однієї галузі в іншу під впливом кон'юнктурних змін в економіці чи за своїми особистими уподобаннями.

Виходячи з перерахованих вище тенденцій розвитку економіки і трудових відносин, спробуємо сформулювати основні тенденції розвитку професійної освіти, уявити собі, якою має вона стати в недалекому майбутньому за змістом, рівнем та доступністю? Чи означає це, що професійна освіта або освіта взагалі має стати конвертованою? Що є інваріантним при зміні людиною професійної діяльності?

По-перше, це загальна освіта. Саме загальна освіта в першу чергу дає людині широту кругозору, можливість орієнтуватися в нових ситуаціях, можливість освоєння нових професій, формує соціальну відповідальність і здатність передбачення наслідків своєї діяльності для себе, для оточуючих людей і для суспільства в цілому. Причому, найбільш суттєвим компонентом загальної освіти є гуманітарна освіта, що відіграє для людини роль дороговказною зірки в сучасному повному невизначеностей світі. Адже приміром, як це не парадоксально, виявилось, що люди з гуманітарною освітою здебільшого краще адаптуються до нових соціально-економічних умов, легше втягуються в сферу бізнесу, фінансів, підприємництва, навіть в нові інформаційні технології, ніж фахівці з технічною чи природничо-науковою освітою.

По-друге, це перехід на підготовку фахівців широкого профілю на всіх рівнях – початкової, середньої та вищої професійної освіти. У минулі роки зміст професійної освіти було роздроблене на сотні і тисячі вузькопрофільних професій і спеціальностей: безпосередньо на виробництві робочі навчалися по 5,5 тис. професій, у профтехучилищах – по 1,5 тис., у технікумах і ЗВО підготовка фахівців передбачала понад 500 спеціальностей. Але в умовах демократичного суспільства і ринкової економіки це абсолютно недоцільно. Вузька спеціалізація призводить до вкрай вузької як професійної, так і загальнолюдської свідомості фахівця. І в силу цього, зокрема, його свідомість стає рецептурною, технологічною (технократичною) і, відповідно, агресивною.

З іншого боку, в умовах рухливості кон'юнктури ринкової економіки вузький фахівець соціально беззахисний – будь-яка зміна роботи буде вимагати від нього вчитися практично заново, в більшості ж випадків він залишається просто безробітним.

По-третє, між загальною і професійною освітою починає виростати все більш товстий шар освітніх компонентів, які не можна віднести ні до загальної освіти, ні до власне професійної. Справа в тому, що все частіше при оцінці ділових якостей працівника замість терміна «професіоналізм» використовується новий термін «компетентність». Коли говорять про професіоналізм, то в першу чергу мається на увазі володіння тією чи іншою людиною технологіями – будь-то технології обробки металів, переробки продуктів тваринництва, бухгалтерського обліку, вирощування врожаю або будівельних робіт. Компетентність же включає окрім власне професійної, технологічної підготовки цілий ряд інших компонентів, що мають, в основному, позапрофесійний або надпрофесійний характер, але в той же час необхідних сьогодні в тій чи іншій мірі кожному фахівцю.

Ці компоненти останнім часом отримали назву «базисних кваліфікацій». Це, в першу чергу, такі якості особистості, як самостійність, здатність до самозайнятості, творчий підхід до будь-якої справи, вміння доводити її до кінця, вміння постійно вчитися і оновлювати свої знання. Це гнучкість мислення,

наявність абстрактного, системного та економічного мислення. Це вміння діалогу і співпраці в колективі, товариськість, знання іноземних мов. Це володіння «наскрізними» вміннями: роботи на комп'ютерах, користування базами та банками даних. Це розуміння екології, економіки та бізнесу, фінансові знання, комерційна кмітливість, уміння трансферту (перенесення) технологій з одних сфер діяльності в інші, навички маркетингу та збуту, вміння захисту інтелектуальної власності, знання нормативних умов функціонування підприємств різних форм власності, вміння презентації технологій і продукції. Як видно з цього довгого і далеко неповного переліку, над власне професійною освітою фахівця виростає величезний позапрофесійний шар [4].

Таким чином, межі між загальною і професійною освітою істотно розмиваються. При цьому стає очевидним, що професійним навчальним закладам доведеться все більше здійснювати функції продовження загальної освіти молоді.

Розглянуті три аспекти розвитку змісту професійної освіти: розширення профілю підготовки фахівців, інтеграція із загальною освітою і формування «базисних кваліфікацій», які можна віднести до загальної тенденції фундаменталізації освіти.

Нарешті ще один аспект розвитку змісту професійної освіти – це його індивідуалізація (доречно не плутати з індивідуалізацією навчання). Розвиток ринкової економіки, розширення громадянських прав і свобод особистості викликає необхідність переходу від підготовки професіоналів з масових уніфікованих спеціальностей до індивідуальної професійної освіти молоді.

В організаційних аспектах розвитку професійної освіти – це, по-перше, реалізація принципу самоорганізації навчальної діяльності студентів. У силу цих обставин у професійній школі урок, як єдина і монопольна форма організації освіти, очевидно, повинен відійти у минуле. На зміну йому приходять лекції і семінари, індивідуальні та групові консультації, ділові ігри, робота в бригадах, командах і групах, навчальне проектування. Головне ж, основний упор повинен робитися на самостійну роботу студента: у професійних ліцеях і коледжах

обсяг навчальних занять повинен знизитися, як і в багатьох країнах, приблизно до 20 годин на тиждень, у ЗВО – до 12 год. При цьому принципово має змінитися і позиція викладача. Якщо раніше при урочній формі навчального процесу викладач ніби йшов попереду і вів за собою студента (спочатку йшло пояснення нового матеріалу, потім його закріплення тощо), то при нових формах організації навчального процесу викладач неначе вказує студенту дорогу (вступні, оглядові лекції) і пропускає його вперед – студент самостійно повинен вивчити черговий навчальний матеріал, а прийшовши на заняття, отримати необхідні консультації, якщо він щось не зрозумів і обговорити, «програти» з колегами можливості практичного використання отриманих знань у різних ситуаціях.

Другий організаційний аспект – це, очевидно, розвиток багаточисельних форм здобуття освіти. У далекі минулі (20-50-і рр.) Радянський Союз мав світовий пріоритет у розвитку заочного та вечірнього навчання, і багато країн світу активно запозичували цей досвід. У останні ж десятиліття ситуація парадоксально змінилася – Україна стала згортати заочне і вечірнє навчання, при цьому чиновники аргументували, що ці форми отримання освіти нібито неефективні. А всі розвинені країни світу почали їх активно розвивати, доповнюючи ці дві основні форми навчання без відриву від роботи різноманітністю інших їх комбінацій: відкритої освіти, часткового часу тощо. В умовах ринкової економіки професійна освіта коштує студентові, його родині дуже дорого, навіть якщо вона і залишається безкоштовною – багатом сім'ям прогодувати свого дорослого непрацюючого члена нелегко. Тому, наприклад, у коледжах Англії студентів-очників всього 40%. Очевидно, такі ж тенденції розвитку форм освіти будуть і в нас.

І, нарешті, рівень професійної освіти. Нині Україна катастрофічно відстає від провідних країн світу за рівнем освіти населення. Мається на увазі не якість професійної освіти, яка визнається в усьому світі, а саме рівень освіти населення, який визначається як середня кількість років, проведена кожним дорослим жителем в освітній установі. Так, в Японії він складає 14,5 років, а в Україні він ледь

перевищує 10. Багато країн ставлять завдання переходу до загальної вищої освіти, в Україні це питання знаходиться на рівні звичайних розмов.

Але сьогодні ситуація змінюється. Демократичне суспільство і ринкова економіка вимагають все більш освічених людей. У молоді вже повернулось прагнення до освіти. З'явилися великі конкурси при вступі навіть у професійно-технічні навчальні заклади, технікуми і коледжі. Величезна кількість студентів стала навчатися в так званих «комерційних» ЗВО і «комерційних» групах державних ЗВО, стрімко розвиваються «комерційні» коледжі.

Професійна освіта неухильно розвивається і буде розвиватися надалі, для цього склалися об'єктивні умови. Держава, навіть якщо і не захоче, змушена буде розвивати мережу установ професійної освіти, причому, не тільки вищих навчальних закладів. Надзвичайно цікава і надзвичайно перспективна тенденція розвитку професійної освіти, яка складається як за кордоном, так і починає складатися в Україні – студент спочатку отримує початкову або середню професійну освіту, і одночасно з цим проходить частину вузівської програми в професійному ліцеї, коледжі, а потім переходить до ЗВО для завершення вищої освіти в скорочені терміни.

Враховуючи тенденції «університетизації» вищої школи – перетворення багатьох ЗВО в технічні, педагогічні, медичні та інші університети – можна припускати, що в перспективі в Україну складуться два основних види інтегративних професійних освітніх установ – за типом коледжів і університетів. Хоча називатися такого роду інтегративні освітні установи можуть по-різному.

Аналіз діяльності професійної освіти дозволяє окреслити такі пріоритетні напрями її подальшого розвитку:

1) створення системи забезпечення якості професійної освіти, що передбачає: удосконалення державних стандартів; модернізацію матеріально-технічної бази; інформатизацію, розроблення педагогічних програмних засобів, забезпечення вільного доступу до світових інформаційних ресурсів; удосконалення системи підготовки, перепідготовки та

підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників; видання сучасних навчальних і науково-методичних матеріалів; розроблення критеріїв оцінювання якості професійної освіти на вивчення і використання досвіду європейських країн; розроблення і реалізацію спільних міжнародних проектів з питань забезпечення якості й ефективності професійної освіти; проведення наукових досліджень у галузі теорії та методики професійного навчання і виховання;

2) удосконалення управління професійною освітою та механізму її фінансового забезпечення, що передбачає: перерозподіл повноважень між центральними органами виконавчої влади та ЗВО, підвищення ефективності державного і громадського контролю в різних сферах підготовки фахівців; залучення приватних інвестицій та участь потенційних роботодавців в оновленні матеріально-технічної бази для забезпечення розвитку професійної освіти; удосконалення нормативів вартості навчання одного студента з урахуванням єдиних стандартів якості; розроблення дієвого механізму формування державного замовлення на підготовку фахівців відповідно до потреб ринку праці;

3) оновлення нормативно-правової бази у сфері професійної освіти, адже неможливо динамічно розвиватися за нормативно-правовими актами, більшість диспозицій яких зорієнтовані на позавчорашній день, зокрема, в питаннях управління системою професійної освіти, власності та фінансово-економічної політики, взаємовідносин з органами виконавчої влади різних рівнів, роботодавцями, професорсько-викладацьким складом і студентами.

Ігнорування цих пріоритетних напрямів призведе до того, що ЗВО не матимуть можливості успішно інтегруватися в нові ринкові структури та механізми, тому стануть приреченими на стагнацію, деградацію та поступове «вимирання». Зважаючи на зазначене, головним стратегічним напрямом сучасної державної політики має стати забезпечення умов для задоволення потреб громадян, суспільства та ринку праці в якісній професійній освіті шляхом створення нових, більш гнучких механізмів регулювання цієї сфери, оновлення її структури і змісту, розвитку фундаментальності та практичної

спрямованості освітніх програм, формування системи навчання протягом усього життя, що стане одним із засадничих чинників забезпечення конкурентоспроможності України на світовому рівні.

На шляху до реалізації цих пріоритетних напрямів мають бути вирішені такі основні завдання:

1) забезпечення відкритості системи професійної освіти, а також диференційованості змісту, різноманітності форм і технологій навчання;

2) побудова навчального процесу у логіці особистісного, гуманістичного, аксіологічного, компетентнісного, діяльнісного підходів;

3) панування свободи педагогічної думки, високого рівня свободи вибору всіма учасниками освітнього процесу;

4) широке застосування інноваційних освітніх технологій та інформаційно-комунікаційних засобів;

5) заміна ієрархічної системи управління професійною освітою на структурно-мережеву, а також фінансово-господарська автономізація ЗВО.

Педагогічні вищі навчальні заклади – заклади особливого призначення. Вони забезпечують таку підготовку майбутнього фахівця, яка б дала можливість як професійного, так і духовного розвитку особистості [3].

А отже, головним критерієм якості професійної освіти має стати випускник, який має бути:

1) людиною, спроможною жити в гармонії з собою, природою, іншими людьми та суспільством;

2) людиною, яка має смак до життя і праці, прагнення до їх вдосконалення, розвинутий емоційний інтелект;

3) креативною особистістю з критичним мисленням й імунітетом до технологій маніпулювання свідомістю;

4) конкурентним фахівцем у глобальному вимірі ринку праці [5, с. 4].

Стаючи більш відкритою, професійна освіта повинна невпинно інтегруватися в світовий і європейський освітній простір, ставати більш добротною та конкурентною, а кожен випускник ЗВО має отримати під час навчання професійний фундамент для високої конкурентоспроможності на

національному та світовому ринках праці. З іншого боку, в Україні поступово і невпинно розвиватиметься соціально зорієнтована ринкова економіка, тому в студентів необхідно пробуджувати ініціативу, підприємливість, потяг до самостійної активності в поєднанні з духом соціальної справедливості, уваги до проблем й інтересів оточуючих.

Високотехнологічне, інформаційне суспільства, в якому, крім суто професійних, важливу роль відіграють гуманітарні знання та цінності, спонукатимуть студентів до саморозуміння й комунікації з іншими людьми, формуватимуть спроможність до трудової й соціальної мобільності в динамічних умовах ринкових відносин. Тому пріоритетними для студентів мають також стати вміння самостійно знаходити й опрацьовувати інформацію, здобувати освіту впродовж усього життя, генерувати нові ідеї та знаходити технологічні можливості їх реалізації.

Щоб зрушити ситуацію з місця, слід задіяти ефективні механізми розвитку професійної освіти як на національному, так і на регіональному рівнях, зокрема:

1) цілеспрямовано розвивати лідерство і партнерство (соціальне, міжрегіональне, міжсекторне, міжнародне тощо);

2) сприяти розбудові нових громадських інституцій, які відіграватимуть активну роль в оновленні професійної освіти та реально впливатимуть на політику розширення ринку освітніх послуг;

3) «розгерметизувати» ЗВО, подбати про їх розвиток як відкритих систем, стимулювати участь в обмінах студентами у межах міжнародних програмах та проєктів;

4) забезпечити постійний моніторинг якості професійної освіти як на загальнонаціональному рівні (ліцензування й акредитація), так і на рівні окремого навчального закладу;

5) створити систему електронного управління процесом навчання, електронні банки навчальних і методичних розробок, віртуальні професійні спільноти;

6) вибудувати ефективну систему постійного науково-фахового розвитку викладачів упродовж професійно-педагогічної кар'єри.

У сучасних соціально-економічних умовах одним із ключових принципів розвитку системи безперервної професійної освіти є її диверсифікація, тобто різноманітність, різнобічний розвиток, розширення видів послуг, що надаються, освоєння нових видів діяльності за інституціональними формами вищої освіти, її рівнями та змістом. До того ж, інтенсивна структурна перебудова економіки України, її перехід на інноваційні принципи розвитку зумовлюють зростання попиту на досконале документаційне забезпечення процесу управління, якісне надання документно-інформаційних послуг, вчасну обробку і передання на різні рівні управління інформації, необхідної для ефективного ведення господарської діяльності. На сучасних підприємствах, в установах, організаціях діловодство поступово перетворюється на високотехнологічний виробничий процес, систему організаційного, інформаційного, аналітичного, правового, ретроспективного та прогнозного забезпечення їх функціонування.

Сучасна державна політика в галузі освіти спрямована на подальший розвиток професійно-технічної освіти, розширення спектру робітничих спеціальностей, зростання попиту в населення та отримання якісної робітничої кваліфікації. В умовах інформаційної економіки зростає значення підготовки кваліфікаційних робітників, які працюватимуть із інформацією, документами, матеріалами. Проте, якість підготовки в повній мірі залежить від якісного складу педагогічних працівників. З кожним роком у професійно-технічних закладах зростає кількість учнів, які бажають отримати кваліфікацію робітника з «Документознавства», відповідно зростає потреба в професійних викладацьких кадрах. У замовників, якими виступають вищі навчальні заклади, професійно-технічні навчальні заклади, технікуми та коледжі зростають вимоги до якості викладача. Як відгук на вимоги ринку – зростання потреби педагогічних кадрів за профілем «Документознавство».

В Україні практично не здійснюється випуск магістрів відповідної спеціальності, хоча підготовка фахівців з документознавства здійснюється в Київській, Чернігівській,

Полтавській, Житомирській, Волинській, Черкаській, Кіровоградській, Тернопільській, Дніпропетровській, Чернівецькій областях. Аналіз діяльності навчальних закладів показав також, що в умовах різноманітності навчальних закладів, яким надано право здійснювати підготовку фахівців за спеціальністю «Документознавство та інформаційна діяльність», циклові комісії за спеціальністю (особливо це стосується ЗВО, для яких спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність» не є «генетично» притаманною), не мають педагогів-документознавців, фахівців з вищою педагогічною освітою. Також вони відсутні і в професійно-технічних навчальних закладах, коледжах, технікумах. Тому виникає потреба в підготовці кадрів у вищому навчальному закладі за спеціальністю «Професійна освіта (Документознавство)».

Проаналізувавши стан ринку праці, а також структуру попиту викладацького складу з документознавства, адміністрацією ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди» проведено адресну роботу, щодо формування перспективного портфелю замовлень на фахівців даного профілю (табл. 1.1).

Складовими елементами цієї роботи стало визначення різних напрямів діяльності викладачів документознавства, презентація позитивних професійних та ділових якостей випускників та укладення угод (листів-замовлень) на підготовку викладачів документознавства з працевлаштуванням.

Таблиця 1.1

**Потреба ЗВО I-IV рівнів акредитації у працівниках
(викладачах документознавства) у 2013-2015 роках**

Область	2013		2014		2015	
	Всього	Вищі навчальні заклади I-IV рівнів акредитації	Всього	Вищі навчальні заклади I-IV рівнів акредитації	Всього	Вищі навчальні заклади I-IV рівнів акредитації
Київська	16	10	12	8	19	10
Кіровоградська	18	12	14	10	15	11
Чернігівська	18	12	15	6	14	8
Черкаська	14	8	16	9	17	10
Полтавська	18	10	17	8	15	8
Волинська	12	6	14	10	9	7
Житомирська	16	10	13	6	12	9
Тернопільська	18	12	15	6	14	8
Дніпропетровська	14	8	16	9	17	10
Чернівецька	18	10	17	8	15	8

Виходячи із вищезазначеного, ми можемо зробити висновок про те, що в Київському регіоні є потреба у фахівцях із спеціальності «Професійна освіта (Документознавство)». Майбутні фахівці матимуть гарантовану роботу, а рівень їх підготовки відповідатиме сучасним вимогам.

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» із наявною матеріально-технічною базою, науково-педагогічним потенціалом, інформаційним забезпеченням та спеціальною інфраструктурою здатен забезпечити підготовку фахівців даної спеціальності. Фахівці цієї спеціальності можуть працювати викладачами у вищих закладах освіти, училищах, коледжах, навчально-виробничих комбінатах, технічних ліцеях, гімназіях, у наукових установах та вести технологічні процеси з документування і роботи з документами, аналітико-синтетичну переробку інформації та її використання.

Підготовка відповідних фахівців буде відрізнятися від підготовки в інших ЗВО високою якістю, сучасними педагогічними підходами, забезпеченням наукової складової навчального процесу, триєдиним підходом до підготовки: випускник-ЗВО-роботодавець, інноваційним характером

навчання, поєднанням теоретичної та практичної підготовки, сприятливими умовами навчання, гарантіями мати в майбутньому престижну роботу.

Таблиця 1.2

**Потреба ЗВО I-IV рівнів акредитації у працівниках
(викладачах документознавства) для заповнення вільних
місць у 2016-2019 роках**

Область	2016		2017		2018		2019	
	Всього	Вищі навчальні заклади I-IV рівнів акредитації	Всього	Вищі навчальні заклади I-IV рівнів акредитації	Всього	Вищі навчальні заклади I-IV рівнів акредитації	Всього	Вищі навчальні заклади I-IV рівнів акредитації
Київська	18	12	19	14	21	13	22	12
Кіровоградська	19	10	20	13	20	14	21	12
Чернігівська	12	9	16	12	16	13	17	15
Черкаська	15	12	15	10	14	12	15	9
Полтавська	16	15	16	10	14	12	14	8
Волинська	11	6	10	5	10	6	10	8
Житомирська	14	11	12	8	11	7	13	10
Тернопільська	12	9	16	12	16	13	17	15
Дніпропетровська	15	12	15	10	14	12	15	9
Чернівецька	16	15	16	10	14	12	14	8

На підставі даних таблиці 1.2, отриманих від Київського, Кіровоградського, Чернігівського, Черкаського, Полтавського, Волинського, Житомирського, Тернопільського, Дніпропетровського та Чернівецького обласних центрів зайнятості та відповідних обласних департаментів освіти і науки ми можемо спрогнозувати, що попит на даних фахівців зростатиме в 2016-2019 рр.

Слід зазначити, що в умовах інформатизації суспільства зростає попит на підготовку фахівців з документознавства, а, відповідно, й попит на викладацькі кадри, а ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» може стати базовим університетом із підготовки педагогічних кадрів.

Майбутні фахівці можуть отримати можливість працювати не лише за фахом на підприємствах в установах та організаціях, а й займатися науково-педагогічною діяльністю у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації, що

подвоює перспективи працевлаштування в будь-якій сфері господарської діяльності.

Висновки. Проаналізувавши вище викладене, можна констатувати, що для поліпшення ситуації в професійній освіті, слід задіяти ефективні механізми її розвитку, як на національному, так і на регіональному рівнях, зокрема: цілеспрямовано розвивати лідерство і партнерство (соціальне, міжрегіональне, міжсекторне, міжнародне тощо); сприяти розбудові нових громадських інституцій, які відіграватимуть активну роль в оновленні професійної освіти та реально впливатимуть на політику розширення ринку освітніх послуг; «розгерметизувати» ЗВО, подбати про їх розвиток як відкритих систем, стимулювати участь в обмінах студентами в межах міжнародних програмах та проєктів; забезпечити постійний моніторинг якості професійної освіти як на загальнонаціональному рівні (ліцензування й акредитація), так і на рівні окремого навчального закладу; створити систему електронного управління процесом навчання, електронні банки навчальних і методичних розробок, віртуальні професійні спільноти; вибудувати ефективну систему постійного науково-фахового розвитку викладачів упродовж професійно-педагогічної кар'єри.

А також, ми з'ясували, що на сьогодні в Україні існує проблема забезпечення робітничими кадрами, тому ряд закладів вищої освіти зробили акцент на підготовку фахівців для професійної освіти. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди» із наявною матеріально-технічною базою, науково-педагогічним потенціалом, інформаційним забезпеченням та спеціальною інфраструктурою забезпечує підготовку фахівців за спеціальністю «Професійна освіта (Документознавство)». Фахівці даної спеціальності можуть працювати викладачами у вищих закладах освіти, училищах, коледжах, навчально-виробничих комбінатах, технічних ліцєях, гімназіях, у наукових установах та вести технологічні процеси з документування і роботи з документами, аналітико-синтетичну переробку інформації та її використання.

Таким чином, система професійної освіти України вже в найближчі роки повинна стати принципово і якісно іншою, відповідаючи новим завданням, що стоять перед нею в ХХІ столітті.

Список використаних джерел

1. Астахова О. Перспективи розвитку професійної освіти в Україні / О. Астахова // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 4. – С. 9–12.
2. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Вища_професійна_освіта.
3. Костик Є. В. Виховання духовно-моральних цінностей у студентів педагогічних університетів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Костик Євгенія Володимирівна; Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. – Луганськ, 2011. – 20 с.
4. Мельничук Д. О. Прогнози і перспективи розвитку професійної освіти в Україні / Мельничук Д. О., Лисенко В. П. [Електронний ресурс] – Режим доступу: elibrary.nubip.edu.ua/7220/1/mdo.pdf.
5. Оршанський Л. Проблеми, пріоритетні напрями та завдання вітчизняної професійної освіти / Л. Оршанський // Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2014. – Вип. 14 (спец. вип.). – С. 3–11.
6. Янковська Л. А. Передумови інноваційного розвитку професійної освіти вищої школи / Л. А. Янковська, Р. М. Захарчин // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 5. – С. 228–234.

References

1. Astakhova O. *Perspektyvy rozvytku profesijnoi osvity v Ukraini* [Prospects of the Vocational Education Development in Ukraine]. Ukraine: Aspects of Labour, 2010, vol. 4, pp. 9–12.
2. *Vikipediia* [Wikipedia]. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Vischa_profesionalnaya_zvita.
3. Kostyk Ye. V. *Vykhovannia dukhovno-moralnykh tsinnostei u studentiv pedahohichnykh universytetiv*: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.07 [Education of Spiritual-Moral Values at the Students of Pedagogical Universities: author's

- abstract. dis. ... candidate ped. sciences: 13.00.07]. Luhansk, 2011, 20 p.
4. Melnychuk D. O., Lysenko V. P. *Prohnozy i perspektyvy rozvytku profesiynoi osvity v Ukraini* [Predictions and Prospects of the Vocational Education Development in Ukraine]. Retrieved from <http://elibrary.nubip.edu.ua/7220/1/mdo.pdf>.
 5. Orshanskyi L. *Problemy, priorytetni napriamy ta zavdannia vitchyznianoї profesiynoi osvity* [Problems, Priority Areas and Objectives of National Vocational Education]. Humanization of the Educational Process, 2014, issue 14 (special issue), pp. 3-11.
 6. Yankovska L. A., Zakharchyn R. M. *Peredumovy innovatsiynoho rozvytku profesiynoi osvity vyshchoi shkoly* [Preconditions for Innovative Development of Vocational Education of Higher School]. Actual Problems of Economy, 2012, vol. 5, pp. 228–234.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Костик Євгенія Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри документознавства ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
e-mail: kostyk30@meta.ua

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Костик Евгения Владимировна, кандидат педагогических наук, доцент, старший преподаватель кафедры документоведения ДВНЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»
e-mail: kostyk30@meta.ua

DATA ON AUTHOR

Kostyk Yevheniia V., Ph.D. in Pedagogy, Assistant Professor, senior lecturer of Document Science Department, SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University»
e-mail: kostyk30@meta.ua

РОЗВИТОК КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ»

Новак О. М.

У статті розглянуто теоретичні підходи до проблеми розвитку ключових компетентностей майбутніх викладачів професійної освіти (Охорона праці). Наведені різні підходи до визначення сутності поняття «компетентність», «ключові компетентності» та проаналізовано їх відомі класифікації. На основі врахування різних поглядів науковців щодо трактування поняття ключових компетентностей, ключові компетентності майбутніх викладачів професійної освіти (Охорона праці) розглядаємо як систему суспільно визнаних знань, умінь, навичок, цінностей і особистісних якостей майбутніх викладачів професійної освіти (Охорона праці), що забезпечують успішну діяльність у професійній діяльності. Мета розвитку ключових компетентностей майбутніх викладачів професійної освіти (Охорона праці) полягає в підготовці до виходу на ринок праці компетентного й конкурентоспроможного фахівця, який має активну, відповідальну життєву позицію.

Розглянуто можливості розвитку ключових компетентностей, які відносяться до структури професійної компетентності (навчально-пізнавальна, загальнокультурна, інформаційна, комунікативна, здоров'язберігаюча, соціальна) у процесі вивчення дисципліни «Педагогіка вищої школи» шляхом використання інтерактивних методів навчання, які відповідають сутності компетентнісного підходу.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, ключові компетентності, навчально-пізнавальна компетентність, загальнокультурна компетентність, інформаційна компетентність, комунікативна компетентність, здоров'язберігаюча компетентність, соціальна компетентність, дисципліна «Педагогіка вищої школи», майбутні викладачі професійної освіти (Охорона праці).

РАЗВИТИЕ КЛЮЧЕВЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «ПЕДАГОГИКА ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ»

Новак О. М.

В статье рассмотрены теоретические подходы к проблеме развития ключевых компетенций будущих преподавателей профессионального образования (Охрана труда). Приведены различные подходы к определению сущности понятия «компетентность», «ключевые компетентности» и проанализированы их известные классификации. На основе учета различных взглядов ученых относительно трактовки понятия ключевых компетенций, ключевые компетентности будущих преподавателей профессионального образования (Охрана труда) рассматриваем как систему общественно признанных знаний, умений, навыков, ценностей и личностных качеств будущих преподавателей профессионального образования (Охрана труда), обеспечивающие успешную деятельность в профессиональной деятельности. Цель развития ключевых компетенций будущих преподавателей профессионального образования (Охрана труда) заключается в подготовке к выходу на рынок труда компетентного и конкурентоспособного специалиста, имеющего активную, ответственную жизненную позицию.

Рассмотрены возможности развития ключевых компетенций, которые относятся к структуре профессиональной компетентности (учебно-познавательная, общекультурная, информационная, коммуникативная, здоровьесберегающая, социальная) в процессе изучения дисциплины «Педагогика высшей школы» путем использования интерактивных методов обучения, соответствующих сущности компетентностного подхода.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентность, ключевые компетентности, учебно-познавательная компетентность, общекультурная компетентность, информационная компетентность, коммуникативная компетентность, здоровьесберегающая

компетентность, социальная компетентность, дисциплина «Педагогика высшей школы», будущие преподаватели профессионального образования (Охрана труда).

DEVELOPMENT OF KEY COMPETENCE OF FUTURE PROFESSIONAL EDUCATION TEACHERS WHILE STUDYING THE COURSE «PEDAGOGY OF HIGHER EDUCATION»

Novak O. M.

The article deals with theoretical approaches to the problem of development of key competencies of future vocational education teachers (Occupational Safety). Different approaches to the definition of the essence of the concept of «competency», «core competencies» and their classifications have been presented and analyzed. Based on the different views of scientists on the interpretation of the concept of key competences, the key competences of future teachers of professional education (Occupational Safety) are considered as a system of socially recognized knowledge, skills, values and personal qualities of future teachers of professional education (Occupational Safety), ensuring successful work in professional activity. The goal of developing the key competences of future teachers of professional education (Occupational Safety) is to prepare for the entry into the labor market of a competent and competitive specialist who has an active, responsible life position. The process of developing of key competencies of future teacher of professional education (Occupational Safety) is aimed at preparing a competent and competitive specialist with an active, responsible life position.

The possibilities of development of key competencies that relate to the structure of professional competence (educational, cognitive, general, informational, communicative, healthcare, social) in the process of studying the discipline «Pedagogy of higher education» are considered through the use of interactive teaching methods that correspond to the essence of the competence approach.

Keywords: *competency-based approach, competency, key competencies, cognitive competency, cultural competency, information competency, communication competency, health*

preserving competency, social competency, the course «Pedagogy of Higher Education», future teacher of professional education (Occupational Safety).

The problem statement. Modern socioeconomic development of society, Ukraine's integration into the global education space place new demands on the training of future education specialists, in particular, lecturers in professional education (occupational safety and health), whose professional training involves not only mastering professional courses and obtaining specializations, but also their developing as professional educators. Therefore, one of the main objectives for higher teacher education institutions is to prepare a competent and competitive specialist who is able to independently and creatively solve professional tasks, adapt to current ever-changing socioeconomic conditions and scientific and technological advances and effectively apply them within a modern education system.

One of the priority trends in modernizing the system of higher teacher education is implementation of competency-based approach into professional training of future specialists, since it orients the education process towards building and developing the individual's core competencies that are professionally significant and form the basis of professional competencies. In turn, it enables future specialists, in particular, future lectures in professional education (occupational safety and health), to successfully realize themselves under the conditions of a modern society.

Analysis of recent researches and publications on the outlined problem.

The results on the analysis of scientific sources indicate that the problem of improving the education system through introducing competency-based approach has been studied by Ukrainian and foreign scholars (N. Khomskiy, O. Loshkina, O. Ovcharuk, S. Sysoieva, Yu. Tatar, H. Tereshchuk, E. Zeer et al.).

The problems of developing the individual's competencies, in particular core competencies, have been considered by V. Baydenko, A. Khutorskoy, N. Kuzmina, A. Markova, A. Pometun, J. Raven, H. Selevko, I. Zimnyaya et al.

Justification of unresolved aspects of the general problem.

The process of developing core competencies of future lecturers in professional education (occupational safety and health) while studying the course on Higher Education Pedagogy within the structure of competency-based approach has not been thoroughly analyzed yet.

The aim of the study is to outline the ways of developing core competencies of future lecturers in professional education (occupational safety and health) while studying the course on Higher Education Pedagogy.

The objective of the study is to analyze different approaches to defining the essence of the concept of «core competencies»; to determine the ways of developing core competencies of future lecturers in professional education (occupational safety and health) while studying the course on Higher Education Pedagogy.

Results. Under the conditions of knowledge and technologies promotion and economic and cultural globalization, education is mainly positioned as an effective tool for developing the individual who is able to adjust to dynamic changes. Simultaneously, large-scale social changes and education modernization cause new requirements for quality of professional training and qualification of future specialists, in particular, lecturers in professional education (occupational safety and health).

Indeed, Ukraine's integration into the global community requires the national higher education to be modernized and the components of global education space to be gradually implemented in the context of competency-based approach. Competency-based approach is nowadays recognized as the driving force behind the education reform and is seen as the core of lifelong learning.

Since the mid-20th century, scholars all over the world have been actively involved in the studies on competency as a scientific phenomenon, its role in the individual's life, influence on effectiveness of professional performance as well as the search for ways to develop competency as one of the leading professionally relevant qualities of a modern highly qualified specialist.

Competency-based education (CBE) originated in the late 1960s – the early 1970s in the United States and has recently been used in Ukraine due to the changes in the global labour market. In

the late 1980s, a new trend emerged in Ukrainian literature, namely, a competency-based approach in education, which under today's conditions is recognized as one of the ways to update the content of education. Under the notion of «competency-based approach» one understands an orientation of the education process towards building core (basic, primary) and subject specific competencies of the individual. The process is aimed at developing the individual's generic competency, which is a set of core competencies, an integrated personality trait, which should be formed during the learning process and contains knowledge, skills, attitudes, experience and behavioural models of personality [2, p. 64].

So, the education process organization in the context of competency-based approach is now determined by socioeconomic factors and reforming of higher education system in order to fully integrate it into the European Higher Education Area, adjust it to growing requirements of society for qualified graduates, the needs of young individuals to feel competitive, competent and mobile on the labour market. The transition of the national higher education to the principles of competency-based approach implies its reorientation towards learning outcomes rather than the learning process.

Competences in modern psychological and pedagogical literature are defined as a dynamic combination of characteristics (related to knowledge and its application, abilities, skills, aptitudes, values and personality traits) that describe learning outcomes according to a degree programme, that is, what a graduate needs for effective professional activity, social activity and personal development, which they are obliged to master and demonstrate (V. Baidenko [1]). In accordance with the European educational context, competences include knowledge as an understanding (theoretical knowledge of academic area, the ability to know and understand), knowledge as an action (practical and operational application of knowledge to specific situations), knowledge as being (values as an integral part of perceiving and living with others in the social context) [1, p. 199].

Traditionally, competence (from Latin *competentia*; from Late Latin *competere* «strive in common, strive after something in company with or together»; in classical Latin «to meet or come

together; agree or coincide; to be qualified») is regarded as the range of powers of any organization, institution or individual; a range of issues they are acquainted with or have experience in [4, p. 282]. Both in legal documents and individual researches, it is emphasized that the concept of «competency» is rather multifaceted. In particular, I. Zimnyaya defines competency as «an intellectually and personally determined socio-professional characteristics of the individual, their personality trait» [11]. O. Ovcharuk considers competency as «an evaluation category that characterizes the individual as the subject of professional activity, their ability to effectively realize their powers» [7, p. 68–75]. O. Pometun defines competency as «the individual's ability to perceive individual and social needs and respond to them, to be qualified in many areas, to perform certain tasks or work» [8, p. 65–69].

European Union experts define competency as «the ability to apply knowledge and skills, which ensures an active application of academic achievements to new situations» [10].

The developer of competency-based approach for the first generation standards A. Khutorskoy reveals competency as «the individual's relevant competency, which consists of both personal attitude to it and the subject of activity» [5].

Consequently, many scholars agree that competency implies those indicators that determine the graduate's readiness to live, develop personally and participate actively in society, since today it is imperative not only to be able to apply one's knowledge, abilities and skills, but also to be prepared to change and adapt to the new needs of the labour market, operate and manage information, act actively, take quick decisions and learn throughout life.

It must be noted that most researchers believe that the range of competences in education in general can be represented by a hierarchical system, which consists of such levels as core (the most generic, universal, «metasubject specific»), special and subject specific competences.

One of the main objectives for professional education is to build and develop core competencies needed for any professional activity. The Council of Europe experts indicate core competencies that modern graduates must acquire: social competency – to

participate in joint decision making, to improve democratic institutions, to resolve conflicts by non-violent means; communication competency – tolerance, communication skills; intercultural competency – to understand diversity and other individuals, the ability to understand different languages and religions; information competency – computer literacy, the ability to apply new technologies to professional area; educational competency – the ability to learn throughout life, which is the basis of continuing professional education [5, p. 69].

A. Khutorskoy distinguishes such core competencies as values, content, cultural, cognitive, information, communication, social and personal competences [6, p. 72].

According to I. Zimnyaya, «core» competencies mean generalized competencies that ensure an independent existence of the individual in society and represent core competencies as a new paradigm of learning outcomes as an effective target basis of competency-based approach. The scholar distinguishes three classes of core competencies, namely, the competencies that characterize the individual's attitude towards themselves as both personality and the subject of vital activity; the competencies related to the interaction between the individuals; the competencies related to human activities, which manifest themselves in all its types and forms [11, p. 34].

Thus, with regard to the list of core competencies corresponding to educational traditions and sociocultural context of modern Ukrainian society, one can conclude that the principle of their selection in accordance with social areas where the individual realizes themselves in professional activity is the most acceptable. Nowadays, the list of such competencies and their structure are under discussion. It will be universal and minimum necessary in terms of the individual's achieving effective self-actualization in social life.

The concept of core competencies is used to identify those competencies that enable the individuals to participate effectively in many social areas and contribute to developing quality of society and personal success that can be applied to many fields. Competencies imply a certain complex of knowledge, skills and attitudes that are acquired during professional training and allow the

future specialist to understand, evaluate and solve various professional problems that may occur in professional activity.

Based on scholars' different views on interpretation of the concept of «core competencies», it has been concluded that core competencies of future lecturers in professional education (occupational safety and health) are considered as a system of socially recognized knowledge, abilities, skills, values and personality traits of future lecturers in professional education (occupational safety and health) that ensure effectiveness of their professional performance. The process of developing core competencies of future lecturers in professional education (occupational safety and health) is aimed at preparing a competent and competitive specialist with an active, responsible life position.

Foreign and Ukrainian scholars (V. Baydenko, A. Khutorskoy, A. Loshkina, O. Ovcharuk, O. Pometun, J. Raven, H. Selevko, I. Zimnyaya et al.) emphasize that core competencies are variable and mobile, depend on the priorities in society, the goals of education, specificity and opportunities for the individual's self-determination in society. Among the main features of core competencies, they distinguish multifunctionality, metasubjectivity, interdisciplinarity, multidimensionality, a broad scope for personality development. In our opinion, the unifying characteristics that reveal the peculiarities of core competencies are the following main components: multifunctionality, interconnection with all areas of human activities and correlation with the most advanced intellectual activity.

Based on the scholars' insights on competency-based approach implementation (A. Khutorskoy, N. Kuzmina, O. Pometun, A. Temnyatkina, E. Zeer, I. Zimnyaya et al.), the complex of key competencies for future lecturers in vocational education (occupational safety and health), which are related to the structure of professional competency have been indentified. It includes cognitive competency, which means the ability to perform intellectual activities, the ability to set goals and achieve them, solve problem situations, acquire knowledge from different information sources; cultural competency – the ability to analyze and evaluate the most important achievements in global science and culture, to navigate in modern cultural space; the ability to express oneself

through native and foreign languages; information competency – the ability to find information and work with information technologies; communication competency – the ability to establish and maintain essential relationships with other people, apply verbal and nonverbal communication in order to ensure its effectiveness; health preserving competency – healthy lifestyle skills; social competency – the ability to navigate in ever-changing social conditions and effectively interact with social environment.

The identified core competencies perform the following functions within instruction: they serve as part of the content of various courses as metasubject elements of the education content, allow practical application of theoretical knowledge to solve specific problems, promote integrated application of the acquired knowledge, skills and abilities, integrally characterize quality of the students' professional training and allow conducting comprehensive monitoring of quality of professional training for future lecturers in professional education (occupational safety and health).

In our opinion, it is relevant to consider the process of developing core competencies of future lecturers in professional education (occupational safety) while studying the course on Higher Education Pedagogy.

Higher education pedagogy is one of pedagogical branches, the science about education and learning of youth and adults. This is a science about the laws of teaching and learning, as well as the students' scientific and professional training as the specialists in accordance with state requirements.

Courses aim to provide master students with a holistic and logical system of knowledge of pedagogical principles of highly qualified specialists' training; to prepare the specialists willing to pursue self-education and self-development, who possess primary pedagogical knowledge and can successfully apply it in everyday and professional practice when solving pedagogical problems related to education and development.

The course on Higher Education Pedagogy implies practical training of future specialists within the following issues: intensification, expansion and integration of knowledge of higher education pedagogy, pedagogical mastery, modern teaching technologies, practical application of various forms of the education

process organization in higher education institutions, development of those personality traits needed to become a teacher, lecturer or tutor; a striving for self-education and self-development.

In accordance with the National Qualifications Framework, learning outcomes comprise a set of competencies that express knowledge, understanding, skills, values and other personality traits that the student is to gain after completing a degree programme or its individual unit.

While studying the course on Higher Education Pedagogy, future lecturers in professional education (occupational safety and health) acquire the following knowledge, abilities and skills: the main categories of higher education pedagogy, research methodology of higher education pedagogy, understanding of higher education organization in Ukraine and the trends in its development, the essence and specificity of the education process; types, trends, methods, student education forms, instruction organization forms, modern teaching technologies, understanding of age characteristics in the students' professional and personal development, leadership in higher education institutions, the concept of pedagogical mastery, the ability to analyze and explain psychological and pedagogical phenomena and processes in higher education institutions, conduct psychological and pedagogical researches, the ability to take into account the students' age characteristics when planning the education process; the ability to plan and conduct classes using modern teaching technologies; the ability to effectively apply pedagogical communication, interaction and influence.

As a result of studying the course on Higher Education Pedagogy, future lecturers in professional education (occupational safety and health) should develop the following competencies: the basic concepts of psychology and pedagogy principles that contribute to developing the individual's culture and socialization, ethical values, understanding of causal relationships in society development, globalization processes; the ability to critically evaluate and predict political, economic, cultural and other events and phenomena based on the relevant knowledge; the ability to communicate effectively, including by means of information technologies; the ability to plan and implement certain measures

into the management of socioeconomic systems; the ability to organize team work; the ability to secure business communication in professional activity, the knowledge of business communication principles, teamwork skills; the ability to discuss general and specific economic issues in the context of the economic system management; the ability to apply modern information and Internet technologies to researches, etc.

Thus, the process of mastering the course on Higher Education Pedagogy indicates that future lecturers in professional education (occupational safety and health) acquire scientific knowledge of society, individual, their nature, possibilities of development and self-development, the place and the role of personality in society and influences the development of core competencies of future lecturers in professional education (occupational safety and health) such as cognitive, cultural, information, communication, health preserving and social ones.

In order to ensure quality of building and developing core competencies, one should apply those methods and technologies needed to enhance the students' cognitive activities. In particular, interactive teaching methods fully correspond to the essence of competency-based approach. This is due to the fact that interactive learning implies using and developing the models of various situations and phenomena, introducing business and role games that influence the development of value systems, knowledge, abilities and skills, as well as creation of the conditions for cooperation. The students achieve their communication goals through interactive activities (discussions, dialogues, simulations, improvisations, debates, conferences, etc.).

So, professional training of future lecturers in professional education (occupational safety and health) in higher education institutions with the use of interactive forms and methods of instruction necessitates their active inclusion into the situations of interactive professional and pedagogical interaction, increases interest in learning, improves decision making skills.

Conclusions. The education process organization in the context of competency-based approach is now determined by socioeconomic factors and reforming of higher education system in order to fully integrate it into the European Higher Education Area,

adjust to growing requirements of society for qualified graduates, the needs of young individuals to feel competitive and competent on the labour market.

Core competencies of future lecturers in professional education (occupational safety and health) form a system of socially recognized knowledge, abilities, skills, values and personality traits of future lecturers in professional education (occupational safety and health) that ensure effectiveness of professional performance. The process of developing core competencies of future lecturers in professional education (occupational safety and health) is aimed at preparing a competent and competitive specialist with an active, responsible life position.

As a result of studying the course on Higher Education Pedagogy, future lecturers in professional education (occupational safety and health) should develop the complex of core competencies related to the structure of professional competency (cognitive, cultural, information, communication, health preserving and social competencies).

Applying interactive forms and methods of instruction to the education process creates a vivid image of their future professional activities. Interactive instruction enhances flexibility of professional thinking, develops creativity in problem solving, contributes to expanding social outlook of future specialists.

Further research prospects may imply developing subject specific competencies of future lecturers in professional education (occupational safety and health) while studying the course on Higher Education Pedagogy with the use of innovative multimedia technologies, in particular Webquests.

Список використаних джерел

1. Байденко В. И. Модернизация профессионального образования: современный этап. Москва: Просвещение, 2002. 233 с.
2. Боднар Л. У. Проблема громадянської компетентності // Директор школи, ліцею, гімназії. 2003. № 3. С. 64.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. Київ; Ірпінь : ВТФ Перун, 2003. 1440 с.

4. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики : наук. метод. посібник / Ред. І. Г. Єрмаков. Запоріжжя : Центріон, 2005. 640 с.
5. Зимняя И. А. Ключевые компетенции новая парадигма результата образования // Высшее образование. 2003. № 5. С. 34–42.
6. Ключевые компетенции и образовательные стандарты. Стенограмма обсуждения доклада А. В. Хуторского в РАО. [Електронний ресурс] // Інтернет-журнал «Ейдос», 2002. Режим доступу: [http:// www.eidos.ru/ journal/ 2002/0423-1.htm](http://www.eidos.ru/journal/2002/0423-1.htm).
7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина, О. В. Овчарук та ін.; за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. 148 с.
8. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти // Стратегія реформування освіти в Україні. Київ: КІС, 2003. С. 68–75.
9. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // Рідна школа. 2005. № 1. С. 65–69.
10. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. 2003. № 2. С. 58–64.
11. Хуторской А. В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций // Инновации в общеобразовательной школе. Методы обучения : сборник научных трудов ; под ред. А. В. Хуторского. Москва : ГНУ ИСМО РАО, 2006. С. 65–79.

References

1. Baydenko V. I. *Modernizatsiya professionalnogo obrazovaniya: sovremennyy etap* [Modernizing professional education today]. Moscow: Prosveshchenie, 2002. 233 p.
2. Bibik N. M., Vashchenko L. S., Lokshyna O. I., Ovcharuk O. V. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasnii osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektivy* [Competency-based approach in modern education: foreign experience and Ukrainian perspectives]. Kyiv: «K.I.S.», 2004. 148 p.

3. Bodnar L. U. *Problema hromadianskoi kompetentnosti* [The problem of civil competency], Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii, 2003, vol. 3, p. 64.
4. Busel V. T. *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Comprehensive explanatory dictionary of modern Ukrainian]. Kyiv; Irpin: VTF Perun, 2003. 1440 p.
5. Khutorskoy A. V. *Klyuchevye kompetentsii kak komponent lichnostno-orientirovannoy paradigmy obrazovaniya* [Core competences as a component of personality-oriented education paradigm], Narodnoe obrazovanie, 2003, vol. 2, pp. 58–64.
6. Khutorskoy A. V. *Tekhnologiya proektirovaniya klyuchevykh i predmetnykh kompetentsiy* [Technology for designing core and subject specific competences], Innovatsii v obshcheobrazovatelnoy shkole. Metody obucheniya: sbornik nauchnykh trudov, 2006, pp. 65–79.
7. Ovcharuk O. V. *Kompetentnosti yak kliuch do onovlennia zmistu osvity* [Competencies as a key to updating the education content], Stratehiia reformuvannia osvity v Ukraini, 2003, pp. 68–75.
8. Pometun O. *Kompetentnisnyi pidkhid – naivazhlyvishyi oriiientyr rozvytku suchasnoi osvity* [Competency-based approach as the most important guideline on modern education development], Ridna shkola, 2005, vol. 1, pp. 65–69.
9. Tsentr distantsionnogo obrazovaniya «Eydos». *Klyuchevye kompetentsii i obrazovatelnye standarty. Stenogramma obsuzhdeniya doklada A. V. Khutorskogo v RAO* [Core competences and education standards. Shorthand record of discussion of A. V. Khutorskoy's report in RAO], Internet-zhurnal «Eydos», 2002. Vzyato s <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423-1.htm>.
10. Yermakov I. H. *Zhyttieva kompetentnist osobystosti: vid teorii do praktyky* [Life competency of the individual: from theory to practice]. Zaporizhzhia: Tsentrion, 2005. 640 p.
11. Zimnyaya I. A. *Klyuchevye kompetentsii: novaya paradigma rezultata obrazovaniya* [Core competencies: a new paradigm for learning outcomes], Vysshee obrazovanie, 2003, vol. 5, pp. 34–42.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Новак Ольга Михайлівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

08400, Україна, м. Переяслав-Хмельницький, вул. Б.

Хмельницького, 227А

e-mail: novakolyia@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Новак Ольга Михайловна, кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры педагогики ГБУЗ

«Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

08400, Украина, г. Переяслав-Хмельницкий, ул. Б.

Хмельницкого, 227А

e-mail: novakolyia@gmail.com

DATA ON AUTHOR

Novak Olha M., PhD in Pedagogy, Senior Lecturer of Pedagogy Department

Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University

227A, B. Khmelnytskyi Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi, 08400,

Ukraine

e-mail: novakolyia@gmail.com

УДК 378:316.422-044.247(4) DOI 10.5281/zenodo.1246648

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ РЕФОРМ

Сергійчук О. М.

У статті обґрунтовано стратегічні пріоритетні завдання реформування системи вищої освіти в Україні та професійної освіти зокрема; розкрито принципи сучасної

європейської освіти; компоненти та функції організації освітнього процесу в закладах вищої освіти; акцентується увага на розвитку професійно-педагогічної майстерності педагогічних працівників, підвищення рівня їхньої готовності до використання особистісно-розвивальних та інформаційних технологій, електронних засобів навчання, інформаційно-аналітичних систем управління розвитком професійної освіти і навчання студентів. Автор наголошує, що одним із основних принципів сучасної європейської освіти, що відповідає за якісний бік підготовки та надбання фахових компетенцій, є на сьогодні мобільність студентів та викладачів. Зазначено, що вплив інтеграційних процесів, зростаюча роль глобалізації викликають необхідність використання міжнародних освітніх стандартів у сфері освіти. Реформування системи вищої освіти, створення сприятливих умов для розвитку особистості впродовж життя, зокрема, її фахового зростання, є запорукою розвитку національного інтелектуального потенціалу.

Ключові слова: заклади вищої освіти, професійна освіта, освітня домінанта, ринок праці, інформаційне суспільство, реформи вищої професійної освіти, мобільність студентів і викладачів, Європейський простір вищої освіти, Болонський процес.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕФОРМ

Сергийчук Е. Н.

В статье обоснованы стратегические приоритетные задачи реформирования системы высшего образования в Украине и профессионального образования в частности; раскрыты принципы современного европейского образования; компоненты и функции организации образовательного процесса в учреждениях высшего образования; акцентируется внимание на развитии профессионально-педагогического мастерства педагогических работников, повышения уровня их готовности к использованию личностно-развивающих и

информационно-коммуникативных технологий, электронных средств обучения, информационно-аналитических систем управления развитием профессионального образования и обучения студентов.

Автор отмечает, что одним из принципов современного европейского образования, отвечающим за качественную сторону подготовки и приобретения профессиональных компетенций, на сегодня является мобильность студентов и преподавателей. Указано автором, что влияние интеграционных процессов, растущая роль глобализации вызывают необходимость использования международных образовательных стандартов в сфере образования. Реформирование системы высшего образования, создание благоприятных условий для развития личности в течении жизни, в частности, ее профессионального роста, является залогом развития национального интеллектуального потенциала.

Ключевые слова: высшие учебные заведения, профессиональное образование, образовательная доминанта, рынок труда, информационное общество, реформы высшего профессионального образования, мобильность студентов и преподавателей, Европейское пространство высшего образования, Болонский процесс.

ACTUAL PROBLEMS OF HIGHER PROFESSIONAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF EURO-INTEGRATION EDUCATIONAL REFORMS

Serhiichuk O. M.

The article substantiates the strategic priority tasks of reforming the system of higher education in Ukraine; The present state of the national higher professional education and its task are highlighted; the principles of modern European education are highlighted; Components and functions of educational process organization in higher education institutions; attention is paid to the development of professional pedagogical skills of pedagogical workers, increase their level of readiness to use personal development and information and communication technologies, electronic teaching aids, information and analytical systems for

managing the development of vocational education and training of students; the recommendations of the European Higher Education Area regarding the development of higher education in the EU countries are substantiated. The author emphasizes that one of the main principles of modern European education, which is responsible for the qualitative aspect of training and acquisition of professional competencies, is the mobility of students and teachers. The author points out that the influence of integration processes, the growing role of globalization, is the need to use international educational standards in the field of education. Reforming the system of higher education, creating favorable conditions for the development of a person throughout his life, in particular, his professional growth, is the key to the development of national intellectual potential.

Strategic priorities for reforming the system of higher education in Ukraine are: the construction of a national education system, the formation of an educated creative personality, ensuring the priority development of man; functioning and development of the national education system based on the principles of humanism, democracy, the priority of social and spiritual values; the output of the education system in Ukraine on the level of educational systems in developed countries by radically reforming its conceptual, structural and organizational foundations.

Key words: *higher education institutions, vocational education, educational dominant, labor market, information society, directions of higher professional education reform, student and teacher mobility, European higher education area, Bologna process.*

Постановка проблеми. Євроінтеграційні процеси в системі вищої освіти в Україні зумовлюють посилення уваги до рівня підготовки кадрів професійної освіти. Професійна підготовка фахівців на сьогодні має бути спрямована передусім на формування фахівців, здатних творчо мислити, працювати з суспільством та в суспільстві, сприяти мобільності і співпраці. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. йдеться про такі стратегічні завдання реформування освіти, як відродження національної системи освіти – найважливішої ланки у вихованні свідомих громадян

української держави, формуванні освіченої, творчої особистості; виведення освіти України на рівень розвинутих країн світу. Освітня домінанта, що постійно розвивається є основою системи вищої освіти, головне завдання якої – самоосвіта та саморозвиток особистості, котра здатна критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання й уміння для творчого вирішення професійних проблем [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вчені В. Андрущенко, М. Головатий, В. Журавський, В. Зайчук, В. Зайченко, В. Кремень, Л. Мулик у своїх дослідженнях розглядають певні переоцінки суті, призначення, функції професійної освіти на період сьогодення. Проблеми професійної підготовки фахівців і готовності їх до професійної діяльності розглядаються також в дослідженнях М. Артюшиної, О. Бабаян, В. Боброва, М. Головань, Л. Дибкової, А. Коржуєва, Л. Медведєвої, О. Падалки, В. Попкова, О. Романовського, Н. Самарук, С. Степаненко, І. Фільченкової та ін.

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Проведені дослідження не вичерпують всіх аспектів обраної проблеми. Перспективним вважаємо наукові пошуки у відстеженні новітніх світових освітніх тенденцій з метою прогнозування їхнього можливого впливу на систему вищої професійної освіти України.

Метою статті є аналіз актуальних проблем вищої професійної освіти в контексті євроінтеграційних освітніх реформ та реформування вищої освіти в Україні.

Постановка завдання: обґрунтувати ефективні підходи до підвищення суспільно-економічної ролі й значення національної системи вищої професійної освіти; проаналізувати аспекти модернізації вищої освіти й орієнтації її на виконання нових завдань у професійній освіті; визначити вимоги суспільства до підготовки майбутніх фахівців з професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. Вища освіта є найважливішою сферою соціального життя. Саме освіта формує інтелектуальний, культурний, духовний стан

суспільства. Зміст освіти та її спрямованість відображають освітні програми та стандарти. Підхід до розуміння якості освіти можна представити у вигляді наступної послідовності:

- носій знань;
- передача знань;
- сприйнятливість методик передачі знань;
- фундаментальність знань;
- затребуваність отриманих знань;
- одержувач знань;
- отримання нових знань[4].

У центрі освітнього процесу стоїть споживач знань – здобувач вищої освіти. Для отримання здобувачами вищої освіти професійних компетенцій у період навчання виділяються наступні показники: отримані раніше знання з навчальних дисциплін, знання комп'ютерної техніки, володіння іноземною мовою, бажання вчитися, інтелект, обдарованість, наполегливість, дисциплінованість, працездатність, спостережливість, планування кар'єри.

Освітня діяльність у закладі вищої освіти має ґрунтуватися на таких основних завданнях:

- відповідність освіти потребам соціально-економічного розвитку суспільства;
- забезпечення інтелектуального розвитку особистості, оволодіння нею ефективними методами самостійної пізнавальної діяльності;
- формування в молодих покоління високих морально-духовних якостей на засадах загальнолюдських і національних цінностей;
- розвиток високої екологічної культури й відповідальності за збереження довкілля [9].

На сьогодні однією з головних цілей професійної освіти є створення умов для оволодіння професійною діяльністю, одержання кваліфікації або ж, перекваліфікації для включення людини в громадсько-корисну працю відповідно до її інтересів і здібностей.

Слід відмітити, що поняття «вища професійна освіта» враховує такі особливості:

- вища професійна освіта передбачає підготовку фахівців певної кваліфікації;

– результатом цієї підготовки є не лише рівень засвоєння студентами сукупності систематизованих знань, умінь і способів діяльності, що надають змогу фахівцю самостійно та відповідально вирішувати дослідницькі і практичні завдання, творчо використовуючи та розвиваючи досягнення культури, науки і техніки, але й професійне становлення та розвиток особистості людини [2].

Досить неоднозначно в сучасній літературі на сьогодні визначаються основні функції вищої професійної освіти. Так А. Коржуєв і В. Попков вважають основними такі функції:

– формування в студентів умінь цілісного сприйняття навколишнього світу та відчуття відповідної єдності з ним, а також цілісного сприйняття процесу і результату діяльності;

– опанування технологій прийняття оптимальних рішень, умінь адаптуватися до різних змін, прогнозувати перебіг розвитку тієї чи іншої ситуації, яка виникла під час діяльності, попереджувати негативні наслідки надзвичайних подій;

– опанування культури системного підходу в діяльності та найважливіших загальнометодичних принципів її організації, принципів конструювання стійких систем, а також формування в майбутнього випускника ЗВО толерантності в судженнях і діяльності [5, с.8].

Переліки кваліфікацій, напрямів і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у закладі вищої освіти за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, загальні вимоги до кожного освітньо-кваліфікаційного й освітнього рівня визначено в Державному стандарті вищої освіти України.

На сьогоднішній день зміст освіти визначається, виходячи з вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця (ОКХ), що моделює його професійну діяльність і є складовою галузевого стандарту підготовки фахівця з певної спеціальності. Зміст освіти представлено в освітньо-професійній програмі (ОПП), що моделює зміст освітньо-професійної підготовки і, також, є складовою галузевого стандарту підготовки фахівця з певної спеціальності. У ньому зазначено перелік навчальних дисциплін з мінімально визначеним обсягом навчального навантаження з кожної з них. Обсяг годин, відведених на

лекційні, семінарські, практичні заняття представлено в стандарті закладу вищої освіти – навчальному плані.

А. Коржуєв і В. Попков вбачають у вищій професійній освіті важливий соціально-державний інститут, який виконує функцію підготовки молодого покоління до вирішення в майбутньому професійних завдань у певній сфері діяльності та передбачає достатньо високий рівень сформованості різних умінь і навичок, а також здібності безперервного їх вдосконалення [5, с. 9].

З метою вдосконалення професійної підготовки у закладі вищої освіти необхідною умовою є така організація освітнього процесу, при якій студенти мають бути залучені до інтегративної діяльності, що містить пізнавальний, ціннісно-орієнтований, перетворюючий, комунікативний, естетичний компоненти. Для цього у всіх циклах дисциплін фахової підготовки необхідно передбачити посилення зазначених компонентів діяльності за рахунок включення в навчальний процес підготовки усних і письмових доповідей і повідомлень, використання ігрового моделювання й інших ігрових форм навчальних занять, виконання міждисциплінарних науково-дослідних робіт, залучення студентів до предметних гуртків, а також посилення емоційних компонентів усіх форм занять.

Опановуючи обрану спеціальність у виші, студенти мають виконувати завдання, які обираються ними самостійно або пропонуються викладачами й відповідають наступним вимогам:

- мають суспільно-корисну значущість і певних користувачів;
- доступні для виконання, але відрізняються високим рівнем складності;
- отриманий у результаті продукт (матеріальний або духовний) має бути високої якості;
- потребують від студента активного застосування теоретичних знань, а також додаткового залучення наукової, довідкової й іншої літератури, розробки проекту продукту, технології отримання, плану дій з його реалізації з врахуванням наявних можливостей;
- передбачають можливості колективної діяльності [3, с. 5].

Одним із завдань, яке має вирішувати вища освіта, є створення в процесі організації діяльності студентів настанови на неперервне продовження освіти, виходячи з потреб сьогодення, яке потребує постійного оновлення й поповнення знань. Тому метою вищої професійної освіти має стати не стільки наповнення студента певним обсягом знань, скільки формування в нього усвідомленості необхідності проектування стратегій саморозвитку та самоосвіти як підґрунтя майбутньої професійної діяльності.

Однією з першочергових проблем, що має вирішувати сучасна вища освіта, є проблема відбору змісту, який має відображати всі особливості професійної діяльності випускника закладу вищої освіти в проекції на освітній процес. Відбір змісту вищої освіти нині ґрунтується на загальнодидактичних принципах (науковості, наочності, доступності, зв'язку навчання з життям тощо), які покликані регулювати процес відбору форм і методів організації освітньої діяльності у вишах. Погоджуємося із думкою А. Коржуєва й В. Попкова, що окрім наведених принципів необхідно вводити у освітній процес ЗВО ще й такі:

- принцип відповідності змісту освіти потребам суспільного розвитку;
- принцип єдності змістової й процесуальної сторін навчання;
- принцип структурної єдності змісту освіти на різних її рівнях;
- принцип випереджального розвитку освіти [5, с.7].

Практика європейських країн показує, що при запровадженні національної системи забезпечення якості вищої освіти надзвичайно важливо проявляти гнучкість та уникати сприйняття всіх стандартів і рекомендацій як шаблону:

- створення агенції з академічного визнання і міжнародного обміну – національного центру європейської інформаційної мережі із визнання (ENIC/NARIC);
- запровадження національної системи рейтингів закладів вищої освіти відповідно до Берлінських принципів ранжування та національної системи класифікації університетів [1].

На сьогодні інтеграція системи вищої освіти України в Європейському просторі вищої освіти (ЄПВО) сприятиме:

- забезпеченню якості вищої освіти;
- визнанню періодів і термінів підготовки у ЄПВО та інших регіонах світу;
- мобільності студентів, викладачів, наукових працівників;
- забезпеченню справедливого доступу до вищої освіти;
- зміцненню позицій українських університетів на національному, європейському і світовому ринку праці та ринку освітніх послуг [1].

Вимоги сучасності приводять до появи нових засобів і предметів праці, нових виробничих та інформаційних технологій. У зв'язку з цим, потрібно виділити ключові аспекти з метою одержання нових знань та їх застосування у професійній діяльності, а саме:

- посилення ролі вищої освіти в суспільстві;
- розвиток багатостороннього партнерства між закладами вищої освіти ЄС та країн-сусідів;
- модернізацію системи вищої освіти;
- розвиток культури забезпечення якості освіти;
- зміцнення «трикутника знань»: зв'язку між освітою, дослідницькою діяльністю та інноваціями;
- створення нових навчальних програм та навчально-методичного забезпечення до них;
- зміцнення зв'язків між вищою освітою та ринком праці [4].

Нині в системах вищої освіти зарубіжних країн спостерігаються такі тенденції: зростання вартості вищої освіти; збільшення частки недержавних ЗВО у системах освіти; зближення державного та недержавного секторів вищої освіти; зростання обсягу годин, який відводиться на самостійну роботу студентів, на практичну підготовку фахівців; збільшення обсягу навчальних предметів за вибором; установлення оптимального поєднання теоретичної і практичної підготовки, велика перевага надається індивідуальним заняттям та навчанню студентів у малих групах [10, с. 184].

Найважливішим фактором та одним із основних принципів сучасної європейської освіти, що відповідає за

якісний бік підготовки та надбання фахових компетенцій, є мобільність студентів та викладачів. Навчання, стажування та дослідницька робота за кордоном збагачує індивідуальний досвід, надає можливість дізнатися більше про інші моделі створення та поширення фахових знань, дозволяє розширити мережу контактів. Формування у випускників умінь цілісного сприйняття оточуючого світу й відчуття єдності з ним, поєднання професійної мобільності, що ґрунтується на відображенні в змісті освіти основ сучасних знань, наданню йому методологічної й світоглядної спрямованості, об'ємному відображенню навколишнього середовища й підготовки фахівця в певній конкретній галузі, що передбачає набуття знань з обраної спеціальності, є важливим аспектом у професійній діяльності.

Рівень розвитку інтелектуального капіталу нації, країни, регіону характеризується інтелектуальним потенціалом, до якого входять:

- система освіти (освітні заклади);
 - рівень комп'ютеризації;
 - система комунікацій;
 - система науки (наукові заклади);
 - бази даних (традиційні й електронні бібліотеки);
 - інтелектуальна власність (патенти, ліцензії, технології)
- [6, с. 7].

Стратегічними пріоритетними завданнями реформування системи вищої освіти в Україні є: побудова національної системи освіти, формування освіченої творчої особистості, забезпечення пріоритетного розвитку людини; функціонування і розвиток національної системи освіти на основі принципів гуманізму, демократії, пріоритетності суспільних і духовних цінностей; вихід системи освіти в Україні на рівень систем освіти розвинених країн світу шляхом докорінного реформування його концептуальних, структурних і організаційних основ [7, с. 4].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, підвищення якості вищої освіти посідає протягом останніх років домінуюче місце в питаннях забезпечення конкурентоспроможності освітньої системи України і

підготовки кадрів відповідної кваліфікації. Вплив інтеграційних процесів, зростаюча роль глобалізації викликають необхідність використання міжнародних освітніх стандартів у сфері освіти. Реформування системи вищої освіти, створення сприятливих умов для розвитку особистості впродовж життя, зокрема, її фахового зростання, що є запорукою розвитку національного інтелектуального потенціалу. Зростаючі вимоги до якості підготовки фахівців із професійної освіти вимагають подальшої теоретичної та практичної розробки удосконалення системи вищої професійної освіти України, визнання її у європейському і світовому просторі, що стане важливим кроком на шляху до професіоналізму сучасних фахівців.

Список використаних джерел

1. Бабин І., Ликова В. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти на період до 2020 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/238-strategija-ta-suchasni-tendenciji-rozvitku-universitetskoji-osviti-ukrajini-v-konteksti-jevropejskogo-prostoru-vishhoji-osviti-na-period-do-2020-r-.html>.
2. Білий Л. Г. Особливості розвитку вищої професійної освіти в Україні та сучасні тенденції в управлінні освітою. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки. 2012. Випуск 1. [Електронний ресурс]. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
3. Драч І. І., Чернишова Є. Р. Особливості освітньої діяльності у сучасній вищій школі. Теорія та методика управління освітою. 2010. № 3. С. 1–10. [Електронний ресурс]. URL: tme.uio.edu.ua/docs/3/10dramhc.pdf.
4. Жаркова О. Якість підготовки здобувачів вищої освіти в умовах модернізації освіти [Електронний ресурс]. URL: <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/2017/>.
5. Коржуев А. В., Попков В. А. Традиции и инновации в высшем профессиональном образовании. М. : ИНТРА, 2003. 411 с.

6. Марчук Є. Стратегічна орієнтація суспільства – рух на випередження. Статегічна панорама. 1999. № 4. С. 6–10.
7. Настанови щодо програм якості (IS 10005:2005, IDT): ДСТУ IS 10005:2007. [Чинний від 01.01.2008]. К. : Держспоживстандарт України, 2008. 21 с. (Національний стандарт України).
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період 2012-2021 роки. [Електронний ресурс]. URL: https://www.tempus.org.ua/.../823-nacionalna-strategija-rozvitku-osviti-v-ukrajini-na-2012-2021-r-/2446-25_2013/.html.
9. Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року [Електронний ресурс]. URL: <http://osvita.ua/vnz/reform/43883/>
10. Сергійчук О. М. Тенденції розвитку вищої педагогічної освіти в Україні на сучасному етапі. Теоретична і дидактична філологія: зб. наук. праць. Серія «Педагогіка». Переяслав-Хмельницький: «ФОРМ» Домбровська Я.М., 2018. Випуск 27. С. 179–188.

References

1. Babyn I., Lykova V. *Stratehiia ta suchasni tendentsii rozvytku universytetskoï osvity Ukrainy v konteksti Yevropeiskoho prostoru vyshchoï osvity na period do 2020 r.* [Strategy and current trends of the university education of Ukraine in the context of the European Higher Education Area up to 2020] [Electronic resource]. URL: <https://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/238-strategija-ta-suchasni-tendenciji-rozvitku-universitetskoji-osviti-ukrajini-v-kontekst-i-jevropejskogo-prostoru-vishhoji-osviti-na-period-do-2020-r-.html>.
2. Bilyi L. H. *Osoblyvosti rozvytku vyshchoï profesiinoï osvity v Ukraini ta suchasni tendentsii v upravlinni osvitoiu.* [Features of the development of higher professional education in Ukraine and current trends in the management of education]. Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences. 2012, Issue 1. [Electronic resource]. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgiirbis_64.exe.

3. Drach I. I., Chernyshova Ye. R. *Osoblyvosti osvithoi diialnosti u suchasni vyshchii shkoli* [Features of educational activity in modern high school] Theory and methodology of education management. 2010, № 3, pp.1-10. - [Electronic resource]. URL: <http://mode.tme.uio.edu.ua/docs/3/10dramhc.pdf>.
4. Zharkova O. *Yakist pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity v umovakh modernizatsii osvity* [Quality of training of applicants for higher education in conditions of modernization of education]. [Electronic resource]. URL: <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/2017/>.
5. Korzhuiev A. V., Popkov V. A. *Tradytssy y ynnovatsyy v vysshem professyonalnom obrazovany* [Traditions and innovations in higher professional education.], M.: INTRA, 2003. 411 p.
6. Marchuk Ye. *Stratehichna oriientatsiia suspilstva – rukh na vyperedzhennia* [Strategic orientation of society - a movement to advance], Static panorama. 1999, №4, pp. 6–10.
7. *Nastanovy shchodo prohram yakosti* [Guidelines for quality programs (IS 10005: 2005, IDT): DSTU IS 10005: 2007. - [effective as of 01.01.2008], K.: Derzhspozhyvstandart of Ukraine, 2008, 21 p. (National Standard of Ukraine).
8. *Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period 2012-2021 roky*. [National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period 2012-2021.] [Electronic resource]. URL: https://www.tempus.org.ua/.../823-nacionalna-strategija-rozvitku-osviti-v-ukrajini-na-2012-2021-r-/2446-25_2013/.html.
9. *Proekt Stratehii reformuvannia vyshchoi osvity v Ukraini do 2020 roku* [Project of the Strategy of Higher Education Reform in Ukraine till 2020], [Electronic resource]. – URL: <http://osvita.ua/vnz/reform/43883/>
10. Serhiichuk O. M. *Tendentsii rozvytku vyshchoi pedahohichnoi osvity v Ukraini na suchasnomu etapi*. [Trends in the development of higher pedagogical education in Ukraine at the present stage]. Theoretical and didactic philology: Sb. sciences works. Series «Pedagogy». Pereyaslav-Khmelnysky: «FOP Dombrovskaya Ya. M.», 2018. Issue 27. C. 179–188.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Сергійчук Олена Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Сергийчук Елена Николаевна, кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры педагогики, ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

DATA ON AUTHOR

Serhiichuk Olena M., Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor of Pedagogy Department, SHEI «Pereiaslav-Khmelnyskyi Hroygorii Skovoroda State Pedagogical University»

УДК 377.1: 316

DOI 10.5281/zenodo.1246663

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ТОВАРОЗНАВЦІВ У ВНЗ

Танана С. М.

У статті досліджено теоретичні питання та особливості формування комунікативної компетентності майбутніх товарознавців у закладах вищої освіти. Доведено, що формування комунікативної компетентності майбутніх товарознавців передбачає оволодіння навичками усвідомленого спілкування в межах науково-дослідної, організаційно-управлінської, виробничо-технологічної та професійної галузей, а врахування окреслених особливостей сприятиме ефективному формуванню комунікативної компетентності майбутнього товарознавця. Визначено: для ефективного виконання професійної діяльності товарознавці повинні мати не лише інтегровані фахові знання та вміти їх використовувати, а й досконало володіти знаннями

гуманітарного циклу, оскільки людина водночас є як суб'єктом, так і об'єктом, нерозривно пов'язаного з процесом управління. Акцентовано на специфічних особливостях формування комунікативної компетентності товарознавців, виявлено взаємозв'язок гуманітарних і фахових дисциплін. Такі професійні якості, як мобільність, комунікабельність та діловитість майбутніх товарознавців, тісно пов'язані з його професійною успішністю, яка виявляється в багатьох показниках, а саме: у професійній компетентності, постійному фаховому та особистісному зростанні.

Ключові слова: компетентність, майбутні товарознавці, комунікаційні взаємодії, професійні якості, мобільність, комунікабельність, професійна успішність.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ТОВАРОВЕДОВ В ВУЗАХ

Танана С. М.

В статье исследованы теоретические вопросы и особенности формирования коммуникативной компетентности будущих товароведов в высших учебных заведениях. Доказано, что формирование коммуникативной компетентности будущих товароведов предусматривает овладение навыками осознанного общения в рамках научно-исследовательской, организационно-управленческой, производительно-технологической и профессиональной отраслей, с учетом определенных особенностей способствует эффективному формированию коммуникативной компетентности будущего товароведа. Определено: для эффективного выполнения профессиональной деятельности товароведы должны иметь не только интегрированные профессиональные знания, но и уметь их использовать, в совершенстве владеть знаниями гуманитарного цикла, поскольку личность в то же время является как субъектом, так и объектом, неразрывно связанного с процессом управления. Акцентовано на специфических особенностях формирования коммуникативной компетентности товароведов, выявлено взаимосвязь гуманитарных и

профессиональных дисциплин. Такие профессиональные качества, как мобильность, коммуникабельность и деловитость будущих товароведов, тесно связаны с его профессиональной успешностью, которая оказывается у многих показателей, а именно: профессиональная компетентность, постоянному профессиональному и личностному повышению.

Ключевые слова: компетентность, будущие товароведы, коммуникационные взаимодействия, профессиональные качества, мобильность, коммуникабельность, профессиональная успешность.

PECULIARITIES OF FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE COMODITY EXPERTS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Tanana S. M.

The article deals with theoretical issues and peculiarities of the formation of communicative competence of future commodity experts in higher education institutions. It is proved that the formation of communicative competence of future commodity experts involves mastering of skills of informed communication within the limits of scientific research, organizational-managerial, production-technological and professional branches, and taking into account the above-mentioned features will contribute to the effective formation of the communicative competence of the future commodity expert. It is determined: for the effective performance of professional activity, commodity experts should not only have integrated professional knowledge and be able to use them, but also have thorough knowledge of the humanitarian cycle, since the person at the same time is the subject and the object of the inextricably linked communication management process. The specific features of the formation of the communicative competence of commodity experts, and the relationship between humanitarian and professional disciplines has been identified. Professional qualities, such as mobility, sociability and business intelligence of future commodity experts, are extremely related to his professional success, which is manifested in many indicators, namely:

professional competence, constant professional and personal growth.

Key words: *competence, future commodity experts, communication interactions, professional qualities, mobility, communication skills, professional achievement.*

Постановка проблеми. Пріоритетними напрямками розвитку освітньої галузі України є підвищення якості професійної підготовки педагогічних кадрів, стимулювання їхнього професійного становлення та розвитку. Сучасні соціально-економічні умови й динамічні трансформації в освіті вимагають від випускника закладу вищої освіти високого рівня професіоналізму, творчого підходу до професійної діяльності, професійної активності та здатності вчитися впродовж усього життя. Нова концепція знання потребує змін педагогічних засобів його передачі, а відтак вимагає відповідної підготовки фахівців, здатних на теоретичному і практичному рівнях відповідати викликам часу, потребам глобалізованого суспільства, запитам сучасної освітньої реальності.

Підтвердження актуальності проблеми віднайдено в низці нормативних документів (Закон України «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Закон України «Про освіту»), де визначено вимоги до професійної компетентності вчителя. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. наголошується, що «сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а і здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян».

Про необхідність розвитку комунікативної компетентності майбутнього фахівця зафіксовано в Національній доктрині розвитку освіти (2002), Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття» (2002), Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти (2001), Концепції розвитку економічної освіти в Україні (2003), Законі України «Про освіту» (2017), Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010-2020), Національній стратегії розвитку освіти в Україні (2012-2021).

Мета цієї розвідки полягає у визначенні організаційно-методичних основ формування комунікативної компетентності майбутніх товарознавців у процесі засвоєння дисциплін фахового спрямування.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз довідникової та наукової літератури засвідчив, що проблему професійної підготовки у вищій школі досліджено вітчизняними науковцями в різних аспектах, а саме: філософія вищої освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк); неперервна професійна освіта (С. Гончаренко, Н. Ничкало, С. Сисоєва); професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах вищого навчального закладу (А. Алексюк, В. Бондар, С. Караман), зокрема економічного профілю (Н. Бутенко, Т. Поясок, С. Соболева); формування професійної компетентності майбутніх фахівців (Н. Бібік, О. Пометун, О. Савченко, В. Ягупов); розгляду мовленнєвої компетентності фахівців у різних видах професійної діяльності (І. Кочан, М. Лісовий, С. Максименко, Л. Мацько, В. Пасинюк та ін.).

Виклад основного матеріалу. Комунікативна компетентність учителя є необхідною умовою ефективної комунікативної діяльності (може бути виміряна та оцінена), а професійна комунікативна компетентність учителя – це особистісне утворення, яке не є сталою категорією і не може бути виміряне за допомогою мовних тестів [4].

Реалізація компетентнісного підходу в контексті вищої освіти спрямована на підготовку фахівця відповідної галузі, спроможного здійснювати поставлену мету творчо й динамічно, використовуючи отримані знання в умовах, які потребують прийняття та реалізації нестандартних рішень. Модернізація освіти на компетентнісній основі «передбачає цілісний досвід розв'язання життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, компетенцій» [4, с. 9].

У сучасній вітчизняній освіті визначився компетентнісний підхід, пов'язаний із пошуком нових концептуально-методологічних засад, моделей підготовки фахівців із вищою професійною освітою, переосмисленням наявних державних освітніх стандартів. Такий перехід зумовлений об'єктивними причинами, оскільки процеси

інтеграції, глобалізації, прискорені темпи змін соціально-економічних умов життя, зростання обсягу інформації спонукають до перегляду вимог якості підготовки спеціалістів із вищою освітою.

Нині компетентнісний підхід є не лише перспективним, а й таким, який реально відповідає вимогам сучасності. Тенденція зміни знаннєвої освітньої педагогіки на компетентнісну є загальносвітовою і викликана новими економічними вимогами, оскільки «вимагає виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних адекватно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих та економічних завдань» [6, с. 16].

Ученими розроблено структуру професійної комунікативної компетентності педагога, що є похідною від структури комунікативної компетентності особистості, яка складається з п'яти компонентів: індивідуально-особистісного, мовленнєвого, інтерактивно-практичного, полікультурного та предметно-інформаційного, що включають складові комунікативної компетентності, базис яких становлять компетенції, що містять комунікативні знання, уміння, навички, ціннісні ставлення та орієнтири.

Прибічники компетентнісного підходу доводять, що компетентність – це інтегрована характеристика якості особистості, результативний блок, сформований через досвід, знання, вміння, ставлення, поведінкові реакції, або ж спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання, які дозволяють людині визначати та розв'язувати, незалежно від ситуації, проблеми, притаманні певній царині діяльності. Експерти Ради Європи вважають, що, оволодівши відповідними компетентностями, які охоплюють певний рівень знань, умінь, ставлень, людина зможе здійснювати поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності; ефективно розв'язувати відповідні проблеми, тобто стати спеціалістом, здатним реагувати на нові запити часу [5, с. 187–188].

Відповідно до завдань нашого дослідження важливо уточнити сутність використовуваних дефініцій і визначити на основі зіставлення, порівняння та узагальнення наукової

інформації, скорегувати понятійну базу та конкретизувати поняття, часто вживані як синонімічні.

Так, укладачі сучасного словника іншомовних слів термін «компетентність» витлумачують у двох варіантах: володіння компетенцією; володіння знаннями і навичками, що дозволяють оцінювати що-небудь [1, с. 328]. Автори «Великого тлумачного словника української мови» так пояснюють сутність поняття «компетенції»: «питання, у яких будь-хто зможе повною мірою й у соціально значущих аспектах її реалізувати» [2]. Беручи до уваги наведені визначення, можемо стверджувати, що компетентність є якісним показником освітнього процесу.

У процесі визначення основних психологічних та педагогічних чинників формування комунікативної компетентності необхідно виходити з того, що студенти повинні оволодіти цією професійною здатністю в умовах ВНЗ. За інших обставин – у майбутній професійній діяльності – їм доведеться опановувати нею самотужки, оскільки знання й уміння є взаємозалежними частинами структури будь-якої діяльності.

Ураховуючи підходи до розкриття формування комунікативної компетентності педагогами, що досліджують проблеми професійної освіти, виокремлено такі загальні аспекти, на яких наголошує більшість науковців: залучення теоретичних професійних знань у реальну навчальну діяльність студента як способу досягнення мети у формуванні комунікативної компетентності; сприяння творчому застосуванню науково-теоретичних знань і практичних навичок із гуманітарних та спеціальних дисциплін; забезпечення продуктивної взаємодії в навчальному процесі, що є запорукою розвитку комунікативних умінь; успішний соціальний досвід та професійне самовизначення особистості.

Вважаємо, що такий підхід до формування комунікативної компетентності з урахуванням психологічних чинників та аспектів педагогічної специфіки сприятиме розвитку пізнавального інтересу майбутніх товарознавців.

Рівень професійної підготовки товарознавців є найважливішим чинником забезпечення взаємозв'язків між

безпосереднім впливом на культуру виробництва та якістю результатів роботи. Відповідно, культура виробничих відносин та результати діяльності товаровознавця знаходяться у прямій залежності від рівня сформованості комунікативної компетентності фахівця.

Тому перехід зі статусу студента в статус фахівця супроводжується змінами в спрямуванні діяльності, професійній відповідальності. Адже, якщо навчальна діяльність передбачає оволодіння знаннями й отримання вмінь та навичок, то на практиці основними видами діяльності товаровознавців є планування, організація, координація та контроль.

Комунікативна компетентність товаровознавців є основою життєзабезпечення кожної організації, підприємства, являє живу тканину діяльності, потребує чіткого орієнтування у професійній ситуації, відбору тих засобів спілкування, які є найбільш ефективними.

Зауважимо, що специфіка комунікативної компетентності професійного навчання зумовлена предметом майбутньої професійної діяльності. Тому можемо стверджувати, що зміст досліджуваного феномена визначатиметься специфічними характеристиками професійного спрямування та комунікативними потребами фахівців даного напрямку підготовки.

Сучасна система підготовки товаровознавців у ВНЗ ґрунтується на галузевих стандартах вищої освіти (ГСВО) Міністерства освіти і науки України, які визначають освітньо-кваліфікаційні характеристики (ОКХ) випускників певних напрямів; установлює професійне призначення й умови використання спеціалістів, відображає мету й узагальнює зміст освіти і професійної підготовки в формі переліку умінь; виявляє місце й роль загальноосвітнього рівня й галузеві кваліфікаційні вимоги до випускника вишу. Освітньо-професійна програма (ОПП) є нормативною частиною змісту освіти, що установлює вимоги до змісту, обсягу, рівня освіти і професійної підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня конкретної спеціальності.

Нині діяльність товарознавця потребує постійного росту через систематичне самовдосконалення, формування високого рівня розвитку та самореалізації [5, с. 187]. Отже, задля ефективного виконання професійної діяльності товарознавці повинні мати не лише інтегровані фахові знання та вміння їх використовувати, а й досконало володіти знаннями гуманітарного циклу, оскільки людина водночас є як суб'єктом, так і об'єктом нерозривно пов'язаного з процесом управління.

Тому однією зі специфічних особливостей формування комунікативної компетентності в товарознавців постає взаємозв'язок гуманітарних і фахових дисциплін, оскільки знання й уміння конкретної спеціалізації не обмежуються одним спрямуванням.

Практика висуває до товарознавця такі професійні вимоги: *концептуальність* – здібність адаптуватися до умов фірми, уміння масштабно мислити; *оперативність* – передбачає кваліфіковане розв'язання проблем; *аналітичність* – уміння ефективного використання аналітичних методів, діагностування проблем та визначення альтернативних рішень; *комунікативність* – уміння передавати ідеї усно та письмово; *комунікабельність* – здатність працювати з людьми, знаходити спільну мову в процесі спілкування [3, с. 12].

Майбутній товарознавець має володіти такою системою здатностей розв'язання проблем і завдань соціальної діяльності: засвоювати й реалізовувати наукові та культурні досягнення світової цивілізації у відношеннях до різних культур, загальнолюдських цінностей; критично оцінювати політичні, економічні події та явища; володіти державною й іноземною мовами на професійному рівні; засвоювати нові знання, прогресивні технології та інновації; бути здатним до ефективних комунікаційних взаємодій; системно розуміти внутрішній і зовнішній стан діяльності підприємства; розуміти витоки формування та інструментарій реалізації внутрішньої та зовнішньої політики держави; знати та виконувати норми національного й міжнародного законодавства, уміти захищати корпоративні права у відповідних інстанціях; знати загальноприйняті норми поведінки й моралі в міжособистісних відносинах; забезпечувати соціальну орієнтацію економічної діяльності організації [6, с. 17–19].

До *професійних* комунікативних здатностей відносимо такі: знання й уміння, що безпосередньо співвіднесені з фаховою підготовкою: орієнтування в інформаційному просторі та прогнозування алгоритмів організації пізнавального процесу; вміння планувати, передбачаючи наслідки професійної діяльності; прогнозування розвитку виробничої ситуації; володіння професійною компетентністю; аналіз змісту економічної діяльності. До *особистісних* комунікативних здатностей належать ті, що охоплюють здатності до здійснення професійно зорієнтованої комунікації, до яких належать: керування власною поведінкою; прагнення до самовдосконалення (самоосвіта, самопідготовка); комунікативна культура мислення та мовлення; творча конструктивна взаємодія учасників комунікативної діяльності на основі суб'єкт-суб'єктних відносин.

До *загальних* особливостей формування комунікативної компетентності майбутніх товаровзнавців відносимо такі: оволодіння культурою мислення та мовлення; окреслення професійно значущих якостей майбутніх товаровзнавців; наявність достатньо розвинутих фахових та особистісних здатностей відповідно до професійних функцій.

Специфічними особливостями формування комунікативної компетентності визначено: взаємозв'язок гуманітарних і фахових дисциплін у формуванні комунікативної компетентності; наявність уміння інтегрувати знання в систему категорій, що сприяють розвитку економічного мислення.

Комунікативна компетентність товаровзнавців є основою життєзабезпечення кожної організації, підприємства, являє живу тканину діяльності, потребує чіткого орієнтування в професійній ситуації, відбору тих засобів спілкування, які є найбільш ефективними.

Висновки. Отже, професійні якості, як мобільність, комунікабельність та діловитість майбутніх товаровзнавців, тісно пов'язані з його професійною успішністю, яка виявляється в багатьох показниках, а саме: у професійній компетентності, постійному фаховому та особистісному зростанні.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / [укл. і гол. ред. В. Т. Бусел]. К.; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
2. Касярум К. В. Комунікативна компетентність викладача вищої школи / К. В. Касярум // Наукова скарбниця освіти Донеччини. 2015. № 2 (15). С. 24–27.
3. Касярум К. В. Формування комунікативної компетенції магістрантів педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 / К. В. Касярум; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2011. 20 с.
4. Кічук Н. В. Ключові компетентності особистості фахівця як педагогічна проблема / Н. В. Кічук // Науковий вісник ПДПУ ім. К. Д. Ушинського: зб. наук. праць. Одеса, 2004. Вип. 8–9. Компетентнісна освіта: від теорії до практики / [Н. М. Бібік, І. Г. Єрмаков, О. В. Овчарук та ін.]. К.: Плеяди, 2005. 120 с.
5. Корніяка О. М. Сучасні підходи до вивчення комунікативної компетентності особистості / О. М. Корніяка // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України; за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Вип. 3. Кам'янець-Подільський: Аксіома. 2009. С. 187–188.
6. Савенкова Л. О. Професійне спілкування майбутніх викладачів як об'єкт психолого-педагогічного управління: [монографія] / Л. О. Савенкова; Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. К.: КНЕУ, 2005. 208 с.

References

1. *Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy (z dod. i dopovn.)* [Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. academic. and goal Ed. V. T. Buzel, K.: Irpen: Perun University, 2005, 1728 p.
2. Kasyarum K. V. *Komunikatyvna kompetentnist' vykladacha vyshchoyi shkoly* [The communicative competence of a teacher of higher education]. Scientific Treasury of the Donetsk Region Education, 2015, № 2 (15), pp. 24–27.

3. Kasyarum K. V. *Formuvannya komunikatyvnoyi kompetentsiyi mahistrantiv pedahohichnykh spetsial'nostey u protsesi fakhovoyi pidhotovky* [Formation of communicative competence of masters of pedagogical specialties in the process of professional preparation], Cherkasy, 2011, 20 p.
4. Kichuk N. V. *Klyuchovi kompetentnosti osobystosti fakhivtsya yak pedahohichna problema* [The Key Competencies of the Personality of the Specialist as a Pedagogical Problem], K.: Pleiades, 2005, 120 p.
5. Korniyaka O. M. *Suchasni pidkhody do vyvchennya komunikatyvnoyi kompetentnosti osobystosti* [Modern approaches to the study of the communicative competence of the individual] // Problems of modern psychology: Axiom, 2009, pp. 187–188.
6. Savenkova L. O. *Profesiyne spilkuvannya maybutnikh vykladachiv yak ob'ekt psykholoho-pedahohichnoho upravlinnya* [Professional communication of future teachers as an object of psychological and pedagogical management]: [monograph], Vadim Hetman, K.: KNEU, 2005, 208 p.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Танана Світлана Михайлівна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри професійної освіти
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
e-mail: tananasvetlana@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Танана Светлана Михайловна, кандидат педагогических
наук, доцент кафедры профессионального образования
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»
e-mail: tananasvetlana@gmail.com

DATA ON AUTHOR

Tanana Svitlana M., Ph.D. in Pedagogy, Assistant Professor of
Vocational Education Department,
State Higher Educational Institution «Pereiaslav-Khmelnytskyi
Hryhoriy Scovoroda State Pedagogical University»
e-mail: tananasvetlana@gmail.com

До авторів збірника

Шановні автори!

Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет імені Григорія
Сковороди приймає до друку в науковому збірнику «Соціум.
Документ. Комунікація» статті з документознавчої тематики
та соціогуманітаристики

1. Наукова стаття повинна містити такі необхідні елементи:
 - постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
 - аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; формулювання мети статті (постановка завдання);
 - виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
 - висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

2. Розташування структурних елементів статті: УДК (у верхньому лівому кутку); назва статті великими буквами, 14 кеглем, напівжирним шрифтом, по центру; прізвище, ініціали автора (авторів) (з правого боку), анотація українською мовою (900–1000 знаків) – 14 кеглем, курсивом (16–22 рядки); анотація повинна бути структурованою, містити мету дослідження, основні висновки; ключові слова українською мовою (6–8 слів) – 14 кеглем, курсивом; назва статті, прізвище, ініціали автора (авторів), анотація, ключові слова російською та англійською мовами. Анотації українською, російською та англійською мовами ідентичні. Обсяг статті – до 25 тис. знаків (як виняток, не більше 35 тис. знаків); *обов'язкова вимога до статей – якість, високій рівень англійської мови.*

3. Вимоги для оформлення тексту: всі поля 20 мм; шрифт Times New Roman, кегель 14, інтервал – 1,5; абзацний відступ – 10 мм. Рисунки й таблиці оформляються згідно з ДСТУ. Текст

набирається без переносів. Сторінки не нумеруються, лапки парні («»), слід розрізняти символи дефісу і тире. Не потрібно ставити зайві пробіли, особливо перед квадратними чи круглими дужками, а також у них (використовуйте функцію «Недруковані знаки»).

4. Посилання на джерела в тексті подаються за таким зразком: [7, с. 123], де 7 – номер джерела за списком використаних джерел, 123 – сторінка. Посилання на декілька джерел одночасно подаються таким чином: [1; 4; 8] або [2, с. 32; 9, с. 48; 11, с. 257]. Посилання на архівні джерела – [15, арк. 258, 231 зв].

5. Джерела та література подаються після основного тексту у кінці статті в алфавітному порядку, оформляються згідно вимог Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Не припустимо подавати декілька джерел під одним пунктом у списку літератури; після списку використаних джерел подається транслітерований список REFERENCES.

Транслітерований список літератури оформляється за наступною схемою:

Для транслітерації українського тексту на латиницю використовується безкоштовний сайт <http://www.slovnyk.ua/services/translit.php> (вибираємо варіант *американська*); для транслітерації російського тексту використовується безкоштовний сайт <http://fotosav.ru/services/transliteration.aspx>.

Приклади оформлення транслітерації:

1. Kharlamova T. L. *Motivatsionnye osnovy effektivnoy raboty predpriyatiya* [Motivational basis for the effective work of an enterprise]. *Ekonomika i upravlenie*, 2006, vol. 3, pp. 100–102.

2. Lavrishcheva E. E. *K voprosu otsenki urovnya informatizatsii predpriyatii* [On assessment of the level of enterprises informatization], *Izvestiya vuzov. Severo-kavkazskiy region Tekhnicheskie nauki*, 2006, Vol. 7, pp. 85–91.

3. Semenov V. I. *Matematicheskoe modelirovanie plazmy v sisteme kompaktnyi torus*. Diss. dokt. fiz-mat. nauk [Mathematical modeling of the plasma in the compact torus. Dr. phys. and math. sci. diss.], Moscow, 2003. 272 p.

6. У кінці статті після транслітерації подаються повні дані про авторів (прізвище, ім'я, по-батькові, вчені звання, наукові ступені, посади, місце роботи (навчання), поштова та електронна адреси українською, російською та англійською мовами.

7. Стаття подається українською або англійською мовами (для іноземців – мовою оригіналу), в електронному варіанті у вигляді файлу, який виконаний в текстовому редакторі MS Word for Windows, на диску чи електронною поштою.

8. Статті, автори яких не мають наукового ступеня, супроводжуються рецензією кандидата, доктора наук за фахом публікації або витягом із протоколу засідання кафедри (відділу) про рекомендацію статті до друку. Рецензія або витяг з протоколу подається в оригіналі, або в сканованому вигляді електронною поштою.

9. Відповідальність за зміст, точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори матеріалів. Редакція залишає за собою право на редагування і скорочення, а також літературне виправлення статті (зі збереженням головних висновків та стилю автора). Редколегія може не поділяти світоглядних переконань авторів.

Довідки за телефонами: (063) 1990338; (097) 9231608

Електронна адреса кафедри: **kaf.dz@ukr.net**

Редакційна колегія

Наукове видання

Соціум. Документ. Комунікація

**Збірник наукових статей
Випуск 5 (Спецвипуск)
Серія «Історичні науки»**

Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ **несуть автори матеріалів.**

Редакційна колегія залишає за собою право редагувати та скорочувати текст. Редакція матеріали не рецензує і не повертає.

У разі передруку посилання на «Соціум. Документ. Комунікація» **обов'язкове.**

Сайт збірника наукових статей: <http://sdc.phdpu.edu.ua/>

Англомовний супровід збірника: Ю. В. Калужинська

Підписано до друку 3.04.2018 р. Формат 60х84 1/16.

Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.

Наклад 300. Зам. № 493. Ум. друк. арк. 14,7.

Виготовник ФОП Домбровська Я. М., свідоцтво про державну реєстрацію
№ 2 340 000 0000 003646 від 15.07.2015 р.

08055, Київська обл., Макарівецький р-н, с. Вільне, вул. Чапаєва 16а,
e-mail: **devis519@ukr.net**